

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Ústav európskeho práva

MEDZINÁRODNÉ TRESTNÉ SÚDNICTVO

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV ZO ŠTUDENTSKÉHO SYMPÓZIA KONANÉHO DŇA 16. APRÍLA 2010
NA PRÁVNICKEJ FAKULTE UPJŠ V KOŠICIACH

ĽUBICA ŠIRICOVÁ (ZOST.)

KOŠICE 2010

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Právnická fakulta
Ústav európskeho práva

MEDZINÁRODNÉ TRESTNÉ SÚDNICTVO

Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného
dňa 16. apríla 2010 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach

Ľubica Širicová (zost.)

Košice 2010

Zborník vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy projektu VVGS č. 58/09-10 „Prínos Európskej únie k uplatňovaniu sankcií Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov“.

Medzinárodné trestné súdnictvo

Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 16. apríla 2010 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach

Zostavila: Ľubica Širicová

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku tejto štúdie zodpovedá autor.
Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN: 978-80-7097-809-2

Predhovor

Skončili sa časy, keď sme mohli hovoriť „mier verzus spravodlivosť“ alebo vnímať ich vo vzájomnej opozícii. Medzi mier a spravodlivosť musí najskôr vstúpiť čosi iné: zmierenie, odpustenie a náprava sociálnej štruktúry. Toto sú služobníci mieru a spravodlivosti. Nemáme inú možnosť ako presadzovať ich spoločne ruka v ruke.

Staré časy beztrestnosti sú preč. Na tomto mieste, pomaly ale isto, stávame sa svedkami zrodu nového Veku zodpovednosti.

Ban Ki-moon, Generálny tajomník OSN

Zborník zo študentského sympózia uzrie svetlo sveta v dňoch, keď sa medzinárodné spoločenstvo stretáva v ugandskej Kampale na dlho pripravovanej revíznej konferencii Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. Pri tejto príležitosti odznieva príhovor Generálneho tajomníka OSN Ban Ki-moona „Vek zodpovednosti“, ktorý okrem zhodnotenia uplynulých dvanástich rokov od prijatia Rímskeho štatútu vyzýva k úvahám o budúcom fungovaním Medzinárodného trestného súdu. Tento a mnoho ďalších príkladov ilustruje aktuálnosť tohtoročného zamerania študentského sympózia. Medzinárodné trestné súdnictvo nesporne patrí k najdynamickejšie sa vyvíjajúcim odvetviám medzinárodného práva.

Organizátorov sympózia teší, že sa podujatiu dostáva čoraz viac priazne z radov študentov. Záujem o účasť na jeho treťom ročníku výrazne prevyšoval počet ponúkaných tém a viacerí študenti prichádzali s vlastnými nápadmi na témy príspevkov v rámci problematiky medzinárodného trestného súdnictva. Pozitívna spätná väzba tak utvrdzuje organizátorov v myšlienke, že potenciál skrytý v mnohých študentoch nepotrebuje na začiatku nič iné, len príležitosť. Touto príležitosťou je sympóziom ponúkajúce platformu pre podrobnejšie zahĺbenie sa do sveta práva a preukázanie schopnosti formulácie myšlienok ako v písomnej, tak aj v ústnej podobe. Sympóziom je určené predovšetkým pre študentov druhého ročníka, pre ktorých ide zároveň o prvú skúsenosť s (akademickým) právnickým písaním. Nadobudnuté zručnosti môžu neskôr zúročiť pri bakalárskych a diplomových prácach. Aktivity spojené so sympóziom prebiehajú v dvoch fázach. Prvou je príprava príspevku, ktorá zahŕňa i metodické stretnutia s organizátormi. Po spracovaní príspevkov nasleduje druhá fáza, v rámci ktorej sa všetci účastníci stretávajú na samotnom sympóziu, kde prezentujú závery svojho výskumu a aktívne sa zapájajú do diskusie o nastolených témach.

Tohtoročné sympóziom sa konalo dňa 16. apríla 2010 a zúčastnili sa ho študenti druhého, tretieho a štvrtého ročníka Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Obsahom predkladaného zborníka sú ich príspevky reagujúce na ústrednú problematiku „Medzinárodné trestné súdnictvo“. Na rozdiel od minuloročnej metodiky práce pri téme sankčné režimy OSN, kedy boli autori vedení k zachovaniu konzistentného postupu, pri tohtoročnom sympóziu difúznosť tém podmienila ponechanie väčšej voľnosti pri výstavbe koncepcie jednotlivých príspev-

kov. V zborníku sú príspevky rozdelené do dvoch častí. Do všeobecnej časti sme zaradili príspevky prierezového charakteru, ktoré mapujú jednotlivé teoreticko-právne i aplikačné aspekty medzinárodného trestného súdnictva. V osobitnej časti je venovaný priestor príspevkom popisujúcim jednotlivé druhy medzinárodných trestných súdov.

Pred všeobecnú časť je umiestnené ohliadnutie za študentským sympóziom z pera prof. JUDr. Jána Klučku, CSc. sumarizujúce závery diskusie a predstavujúce všeobecný prierez problematikou medzinárodného trestného súdnictva. Do úvodnej časti sme radi zaradili aj príspevok Jakuba Mačáka, ktorého osobné skúsenosti s pôsobením na Medzinárodnom trestnom tribunále pre Rwandu dokresľujú obraz o medzinárodnom trestnom súdnictve podaný na stránkach tohto zborníka.

Všetci zúčastnení by na tomto mieste radi vyslovili poďakovanie p. prof. JUDr. Jánovi Klučkovi, CSc. a JUDr. Kristiánovi Csachovi, PhD., LL.M. za podporu pri organizácii sympózia a množstvo inšpiratívnych podnetov pre jeho priebeh.

Zostaviteľka

Obsah

Predhovor	III
Ohliadnutie za študentským sympóziom	1
<i>Ján Klučka</i>	
„Jeden deň na rwandskom tribunáli“ alebo Tri pohľady na politickoprávnu rovinu vzťahu Rwandy a ICTR	3
<i>Jakub Mačák</i>	
Všeobecná časť	11
Dôvody vzniku medzinárodného trestného súdnictva, predmet jeho činnosti a vzťah k vnútroštátnemu trestnému súdnictvu	12
<i>Katarína Vojčíková</i>	
Medzinárodné trestné súdnictvo po druhej svetovej vojne	24
<i>Veronika Tomčíková</i>	
Podiel a účasť Bezpečnostnej rady OSN na vzniku a fungovaní medzinárodných trestných súdov	35
<i>Jana Jakubovová</i>	
Použitie všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v konaní pred medzinárodnými trestnými súdmi	51
<i>Kristína Králová</i>	
Rozsah právomocí medzinárodných trestných tribunálov (skutkové podstaty zločinov)	64
<i>Lucia Pavlíková</i>	
Procesné práva obžalovaných pred medzinárodnými trestnými súdmi	75
<i>Martina Schützová</i>	
Garancie nestrannosti a nezávislosti súdov a sudcov v rámci medzinárodného trestného súdnictva	88
<i>Tímea Brandoburová</i>	

Prokurátori a prokuratúra v medzinárodnom trestnom práve 96
Štefan Lazorčák

Medzinárodné trestné súdnictvo a imunita vrcholných predstaviteľov štátov 107
Tomáš Szalontay

Financovanie medzinárodného trestného súdnictva 119
Linda Lubyová

Spôsob výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve: právna úprava a prax jednotlivých súdov 124
Michal Ondrejčík

Osobitná časť 131

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu 132
Marianna Gombárová

Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu 146
Lukáš Sekerák

Stály Medzinárodný trestný súd 156
Jaroslav Čollák

Špeciálny súd pre Sierra Leone 171
Dominika Palenčárová

Špeciálny tribunál pre Libanon 183
Adriana Ferčáková

Interakcia medzinárodného a vnútroštátneho trestného súdnictva: Kambodža, Východný Timor a Kosovo 190
Anton Kapraľ

Ohliadnutie za študentským sympóziom

Prof. JUDr. Ján Klučka, CSc.

1. Počas 20. storočia sa zmenila právna základňa vzniku medzinárodných trestných súdov v dôsledku zavedenia systému kolektívneho donútenia upraveného v Charte OSN.

1.1. Do roku 1945 boli medzinárodné trestné sudy vytvárané na základe dohody víťazných štátov v ozbrojenom konflikte (Norimberg, Tokio). Takto vytvorené *ad hoc* sudy mali teritoriálne a personálne obmedzený výkon právomocí a boli určené na súdenie zločinov z „predchádzajúceho“ konfliktu.

1.2. Po vstupe do platnosti Charty OSN v r. 1945 sa táto právna základňa vzniku medzinárodných trestných súdov zmenila v dôsledku zavedenia systému kolektívneho donucovania a centrálného postavenia BR OSN v tejto oblasti. Predošlá právna základňa vzniku medzinárodných trestných súdov na základe dohody víťazných štátov v ozbrojenom konflikte bola nahradená rezolúciami BR OSN na základe kapitoly VII. Charty OSN. Spoločný prvok s predošlými trestnými súdmi je ten, že aj použitím tejto právnej základne boli vytvorené *ad hoc* medzinárodné tribunály geograficky a časovo obmedzené na konkrétny ozbrojený konflikt (bývalá Juhoslávia, Rwanda a pod.) Keďže oprávnenie BR OSN vytvárať takéto tribunály nie je výslovne upravené v Charte OSN, má oporu vo výklade existujúcich právomocí BR OSN podľa kapitoly VII Charty OSN. Tento zahŕňa nielen jej spôsobilosť na prijímanie kolektívnych opatrení s cieľom reagovať na porušenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, ale i tvorbu medzinárodných súdnych orgánov na trestanie páchatel'ov aktov narušujúcich medzinárodný mier a bezpečnosť formou medzinárodných zločinov. Napriek počiatočným pochybnostiam sa tento spôsob vytvárania medzinárodných súdnych orgánov dnes uznáva, o čom svedčí aj doterajší vývoj v tejto oblasti.

2. Vytvorenie medzinárodného súdneho tribunálu na základe „tradičnej“ medzištátnej zmluvy sa v povojnovom období prejavilo vo vytvorení *stáleho Medzinárodného trestného tribunálu*, Štatút ktorého má formu medzinárodného dohovoru. Okrem tejto tradičnej zmluvnej normotvorby existujú aj zmluvy medzi OSN a štátmi, na základe ktorých boli vytvorené špeciálne súdne tribunály pre Sierra Leone a Libanon. Dôvodom zriaďovania špeciálnych tribunálov, ktoré predstavujú prepojenie medzinárodného a vnútroštátneho súdnictva je o.i. snaha medzinárodného spoločenstva na zabezpečenie riadneho a kvalifikovaného súdneho procesu proti osobám obžalovaným zo zločinov podľa medzinárodného práva.

3. Použitím mechanizmu OSN na vytváranie medzinárodných súdnych tribunálov sa geograficky rozširuje ich pôsobenie nielen na Európu, ale aj iné kontinenty. Nakoľko BR OSN je *trvalým orgánom* OSN, v danej oblasti signalizuje permanentnú pripravenosť medzinárodného spoločenstva na vytvorenie nového súdneho orgánu, ak s tým budú členovia BR OSN súhlasiť a pokiaľ dôjde k naplneniu podmienok jeho vzniku.

4. Medzinárodné trestné tribunály používajú vo svojej rozhodovacej činnosti nielen predtým dohodnuté definície zločinov medzinárodného práva (napr. zločin genocídy), ale aj samotné zakladajúce právne akty týchto súdnych orgánov prinášajú *vlast-*

né definície zločinov spadajúcich do ich právomoci. Vznik medzinárodného trestného súdnictva je tak súčasne sprevádzaný definovaním skutkových podstát medzinárodných zločinov, ktoré môžu byť oproti predošlým definíciám podrobnejšie a detailnejšie.

5. Ďalším sprievodným znakom vzniku medzinárodných trestných tribunálov je úprava procesných práv obžalovaných, ktorá okrem tradičných inštitútov napĺňajúcich požiadavku *fair trial* zohľadňuje aj špecifiká konania pred medzinárodným súdnym orgánom najmä v oblasti obhajoby a jazykového režimu konania.

„Jeden deň na rwandskom tribunáli“ alebo Tri pohľady na politickoprávnu rovinu vzťahu Rwandy a ICTR

Mgr. Jakub Mačák, MJur. (Oxon)¹

Ráno.....	3
...cez deň.....	5
...a večer.....	7
Zajtra?	9

Ráno...

Biely džíp s nezameniteľným emblémom OSN víri prach, keď zastavuje pred rezidenciou pána Gutu na Fire Road v Aruši v Tanzánii. Je trištvrte na osem a pred domom už postáva skupinka tam dočasne prebývajúcich stážistov na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu.² Do okolitého prostredia sa vôbec nehodíme: až na Leroya z Južnej Afriky sme všetci bledí ako steny na našom pracovisku a naše starostlivo ožehlené obleky a nohavicové kostýmy sú snáď najhorším možným odevom do rovníkového slnka a na prašné cesty typické pre rozvojové krajiny.

Azda aj preto tribunál posieľa každé ráno s africkou presnosťou po svojich zamestnancov takzvané UN shuttles, autá, ktoré pendlujú medzi domácnosťami medzinárodných pracovníkov a budovou tribunálu v severnej Aruši. Do tejto kategórie patríme dočasne aj my piati – všetci sme boli vybratí do stáží na rôznych orgánoch a súčiastiach tribunálu, od prokuratúry a súdnych senátov cez obhajobu až po administratívnu podporu.

Hoci sme v práci často na opačných stranách pomyslenej barikády a vnútorné predpisy nám prísne zakazujú zhovárať sa o aktívnych prípadoch, na ktorých pracujeme, témam súvisiacim s našim pôsobiskom sa vyhýbame len ťažko. Aj teraz prebiehajúci rozhovor – ktorý sa medzičasom presunul do klimatizovaného Nissanu – sa točí okolo tribunálu a jeho nezávislosti. Šofér v modrej OSN uniforme ide pomaly, aby sa autom vyhol všade na ceste postávajúcim miestnym obyvateľom a stánkom s ovocím a drobnými suvenírmi, zatiaľčo Sam z Nového Zélandu zanietene hovorí o tom, ako Rwanda používa politický tlak na ovplyvnenie rozhodovania ICTR. „A to možno ešte neviete o Barayagwizovi,“ prízvukuje.

Jean-Bosco Barayagwiza bol zakladateľom neslávného rwandského súkromného rádia RTL, prostredníctvom ktorého sa počas genocídy v roku 1994 šírili výzvy príslušníkom hutuskej väčšiny „pustiť sa do práce“, prípadne „vyhubiť všetky šváby“

¹ Autor je postgraduálnym študentom medzinárodného práva na Univerzite v Oxforde (Somerville College).

² Pre základné informácie o Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu (*International Criminal Tribunal for Rwanda – ICTR*) viď rovnomenný článok Lukáša Sekeráka v tomto zborníku.

a „naplniť poloprázdne hroby“.³ Po obsadení Rwandy povstaleckými tutsijskými silami Barayagwiza utiekol do cudziny a okamžite sa stal jedným z najhl'adanejších predstaviteľov bývalého režimu podozrivých zo zodpovednosti za zločiny proti ľudskosti a genocídu.

Potom, ako bol po dvoch rokoch na úteku zadržaný v Kamerune v apríli 1996, však začala séria procesných pochybení najhrubšieho zrna. Barayagwiza bol držaný vo väzbe bez toho, aby proti nemu boli vznesené obvinenia, viac ako povolených 90 dní a následne mu bolo odopreté právo na bezodkladné úvodné predstúpenie pred súd.⁴ Odvolací senát ICTR tieto zlyhania prokuratúry v roku 1999 označil za „rovnocenné s nedbanlivosťou“ a doslova za „neslýchané“.⁵ Následne odvolací senát zhrnul, že „[d]ovoliť, aby bol [Barayagwiza] súdený na základe obvinení, ktoré boli proti nemu vznesené oneskorene, by bolo výsmechom spravodlivosti“ a rozhodol o jeho bezpodmienečnom prepustení, „aby nedošlo k žiadnemu ďalšiemu bezpráviu“.⁶

Reakcia Rwandy na seba nenechala dlho čakať. Ako genocídou priamo postihnutý štát vnímala Rwanda Barayagwizovo prepustenie ako „bodnutie do chrbta“ od rwandského tribunálu a ako potrestanie rwandského ľudu za zlyhanie prokuratúry ustanovenej OSN.⁷ Rwanda okamžite oznámila plošné prerušenie všetkej spolupráce s tribunálom, čo zjednodušene znamenalo nesmierne sťažené vyšetrovanie zločinov na rwandskom území a najmä zákaz vycestovania svedkov na súdne konanie v Tanzánii. Kríza sa nedala nijako vyriešiť diplomaticky, a tak Odvolací senát ICTR, napriek tomu, že pôvodne nástojil na tom, že Barayagwizovo prepustenie bolo nevyhnutné pre zachovanie integrity tribunálu,⁸ najprv pripustil znovuotvorenie konania v jeho veci a na základe „nových skutočností“ následne rozhodol o zrušení pôvodného rozhodnutia a o prípustnosti súdneho procesu proti nemu ako obžalovanému.⁹ O niekoľko rokov neskôr bol Barayagwiza, spolu s dvoma spoluobžalovanými, sku-

³ Vid' *Prosecutor v Ruggiu* (Trial Judgement and Sentence) ICTR-97-32-I (1 June 2000) (ICTR), ods. 44(iv); A Des Forges, 'Call to Genocide: Radio in Rwanda, 1994' in A Thompson (ed) *The Media and the Rwanda Genocide* (Pluto Press, London 2007), 48; D Li, 'Echoes of Violence: Considerations on Radio and Violence in Rwanda' in A Thompson (ed) *The Media and the Rwanda Genocide* (Pluto Press, London 2007), 90.

⁴ *Barayagwiza v Prosecutor* (Appeals Chamber Decision) ICTR-97-19-AR72 (3 November 1999) (ICTR), ods. 100. Vid' tiež Pravidlá procesu a dokazovania ICTR, pravidlo 40 bis (H) a pravidlo 62 (A).

⁵ *Barayagwiza v Prosecutor* (Appeals Chamber Decision) ICTR-97-19-AR72 (3 November 1999) (ICTR), ods. 106 („tantamount to negligence“ a „egregious“).

⁶ *Ibid.*, ods. 112-113.

⁷ Joseph Mutaboba, stály zástupca Rwandy pri OSN, tlačová konferencia dňa 11. novembra 1999, cit. in V Peskin, *International Justice in Rwanda and the Balkans: Virtual Trials and the Struggle for State Cooperation* (Cambridge University Press, Cambridge 2008), 180.

⁸ *Barayagwiza v Prosecutor* (Appeals Chamber Decision) ICTR-97-19-AR72 (3 November 1999) (ICTR), ods. 112.

⁹ *Barayagwiza v Prosecutor* (Appeals Chamber Decision) ICTR-97-19-AR72 (7 April 2000) (ICTR), ods. 75.

točne odsúdený za genocídu na doživotie, pričom pre uvedené procesné pochybenia mu bol trest znížený na 35 rokov väzenia.¹⁰

...cez deň...

Oblek je dnes napriek denným teplotám okolo 30 stupňov Celzia nevyhnutnosťou. Spolu s mojou nadriadenou, obhajkyňou Allison Turner, sme totiž „in court“, teda vo fáze prípadu odohrávajúcej sa priamo pred súdom. Pre ňu to na dôvažok k elegantnému oblečeniu znamená ešte povinnosť navliecť si advokátsky talár, pre mňa chopiť sa kopy šanónov a elektroniky, ktorú do súdnej siene za nás nikto neodnesie. Prípad, na ktorom práve pracujeme, je konaním vo veci údajného pohrdania súdom. Túto skutkovú podstatu chápú pravidlá procesu a dokazovania pomerne široko: náš klient je obvinený z toho, že sa stretol s chránenými svedkami prokuratúry bez súhlasu tohto orgánu tribunálu.

Súdna sieň je na africké pomery hypermoderným zázrakom techniky. Na všetkých aktérov súdneho procesu je nasmerovaných niekoľko kamier, na stoloch pred nami stoja monitory, na ktorých sa v reálnom čase zobrazuje prepis hovoreného slova v oboch úradných jazykoch tribunálu. Na vyvýšenom mieste v strede siene sedia traja sudcovia nášho senátu, po ich lavici sú naši kolegovia z prokuratúry a obhajoba, spolu s obžalovaným, sedí po pravici sudcov. Priamo oproti súdnemu senátu je svedecká lavica umiestnená tak, aby svedkovia stáli tvárou v tvár sudcom. Stenu za chrbtom svedkov tvorí nepriestrelné, ale priehľadné sklo, ktoré nás oddeľuje od miestnosti pre divákov. Ak je to nevyhnutné pre ochranu identity svedkov alebo je treba verejnosť vylúčiť kvôli povahe svedectva, dá predsedníčka senátu zatiahnuť závesy visiace pred týmto „výkladom“ a nachádzame sa na neverejnom pojednávaní.

Na všetky tieto súčasti procesu pred ICTR som si už pred časom zvykol ako na každodennú rutinu. Dnešok sa však líši od doterajších pojednávaní. Súdom sa prevalil škandál o pokuse rwandskej vlády ovplyvňovať svedkov pred našim tribunálom. V súdnej sieni tak dnes oproti senátu stojí neobvyklý hosť: zástupca sekretariátu tribunálu pracujúci na oddelení pre podporu svedkov a obetí, ktorý má situáciu vysvetliť. „Dobré ráno, vaša ctihodnosť,“ začne na výzvu predsedajúcej sudkyne.

Štatút ICTR a pravidlá procesu a dokazovania upravujú právo svedkov na ochranu ich bezpečnosti a identity.¹¹ Aj keď pôvodným zámerom ochrany svedkov na medzinárodných tribunáloch bolo najmä ochrániť obeť sexuálneho násillia pred retrauma-

¹⁰ *Prosecutor v Nahimana et al* (Trial Judgement and Sentence) ICTR-99-52-T (3 December 2003) (ICTR), ods. 1107.

¹¹ Štatút ICTR, čl. 21; Pravidlá procesu a dokazovania ICTR, pravidlo 75. Viď tiež oddiel 2.6 príspevku Martiny Schützovej s názvom „Procesné práva obžalovaných pred medzinárodnými trestnými súdmi“ v tomto zborníku, v ktorom sa autorka okrem iného venuje ochrane svedkov prostredníctvom zaručenia ich anonymity.

tizáciou a sekundárnou viktimizáciou zverejnením ich identity,¹² na oboch *ad hoc* tribunáloch sa veľmi rýchlo vyvinula oveľa liberálnejšia prax. Najmä na ICTR súdne senáty prisudzujú ochranu formou nahradenia ich plného mena pseudonymami¹³ takmer všetkým svedkom žijúcim v Rwande, pričom tento úzus odôvodňujú okrem iného aj veľmi všeobecnými dôvodmi ako „premenlivou bezpečnostnou situáciou“ v tejto krajine.¹⁴

Skutočnosť, že reálna identita svedkov je verejnosti neznáma, zároveň znamená, že do ich svedectva by nemal nikto mať možnosť akokoľvek zasahovať. Preto keď v prípade *Nshogoza* (na ktorom pracoval aj autor týchto riadkov) vyšlo najavo, že niekoľkých chránených svedkov obhajoby kontaktoval úrad rwandského generálneho prokurátora, vznikli pochybnosti o zachovaní integrity ich nadchádzajúcich svedeckých výpovedí.¹⁵ Súčasné politické vedenie Rwandy totiž úzkostlivo stráži svoj obraz obeť genocídy a vníma akékoľvek znižovanie viny príslušníkov predchádzajúceho režimu ako idúce proti svojim politickým záujmom.¹⁶ Vzhľadom na to, že medzi osobami obvinenými pred ICTR doposiaľ nebola ani jediná, ktorá by v roku 1994 stála na strane vtedajších víťazov občianskej vojny a súčasnej rwandskej vlády, sú teda záujmy politického vedenia Rwandy v zásade zladené so záujmami prokuratúry ICTR a naopak stoja ostro proti záujmom obhajoby väčšiny, ak nie všetkých obžalovaných pred týmto tribunálom.¹⁷

Odhalenie totožnosti svedkov obhajoby rwandskej vláde ich preto vystavilo možnosti nátlaku a hrozieb, ktoré by mohli ovplyvniť ich vôľu vypovedať v konaní pred ICTR.¹⁸ Oddelenie sekretariátu ICTR pre podporu svedkov a obetí odôvodnilo (počas pojednávania spomenutého v predchádzajúcej pasáži) únik osobných informácií

¹² Porovnaj Report of the Secretary-General pursuant to Paragraph 2 of Security Council Resolution 808 (1993), UN Doc S/25704, ods. 108.

¹³ Pseudonym svedka typicky tvorí dvoj- alebo trojpísmenová skratka bez akéhokoľvek súvisu s identitou dotýčnej osoby, napríklad GAA alebo BUC.

¹⁴ Vid' napr. *Prosecutor v Bizimungu et al* (Decision on Justin Mugenzi's Confidential Motion for Protection of Defence Witnesses) ICTR-99-50-T (27 June 2005) (ICTR), ods. 10; *Prosecutor v Renzaho* (Decision on the Prosecutor's Motion for Protective Measures for Victims and Witnesses to Crimes Alleged in the Indictment) ICTR-97-31-I (17 August 2005) (ICTR), ods. 11; *Prosecutor v Karemera et al* (Decision on the Defence Motions for Reconsideration of Protective Measures for Prosecution Witnesses) ICTR-98-44-PT (29 August 2005) (ICTR), ods. 9; *Prosecutor v Kalimanzira* (Decision on Defence Request for Protective Measures) ICTR-2005-88-I (14 December 2007) (ICTR), ods. 4-5.

¹⁵ *Prosecutor v Nshogoza* (Defence Urgent Motion for Stay of Proceedings due to Interference with Defence Witnesses) ICTR-2007-91-T (4 March 2009) (ICTR), ods. 2-8.

¹⁶ Vid' napr. Peskin, 151-231.

¹⁷ Porov. JI Turner, 'Defense Perspectives on Law and Politics in International Criminal Trials' (2008) 48 *Virginia Journal of International Law* 529, 576-582.

¹⁸ Pre neutrálne zhrnutie rizík hroziacich svedkom obhajoby v Rwande vrátane arbitrárnych zadržaní, strate zamestnania a ublížení na zdraví, vid' *Prosecutor v Kayishema* (Brief of Human Rights Watch as *Amicus Curiae* in Opposition to Rule 11 *bis* Transfer) ICTR 2001-67-I (3 January 2008) (ICTR), ods. 29-40 a 97-102.

svedkov obhajoby tým, že ich totožnosť musí byť sprostredkovaná rwandským úradom, aby si mohli vybaviť potrebné formality nevyhnutné na vycestovanie z krajiny.¹⁹ S touto odpoveďou sa však senát prvej inštancie vo veci *Nshogoza* neuspokojil a prikázal oddeleniu pre podporu svedkov a obetí prehodnotiť svoj interný postup v otázke zabezpečenia účasti svedkov na konaní v Aruši a šírenia ich osobných údajov.²⁰ I v prípade, že toto oddelenie sekretariátu ICTR príkazu senátu plne vyhovie, však ostáva nevyriešenou otázka vnútorného úniku informácií medzi jednotlivými zložkami rwandského štátneho aparátu a ich následného zneužitia. Pre úplnosť treba dodať, že v prípade *Nshogoza* sa toto zneužitie definitívne nedokázalo²¹ – i keď jedna svedkyňa obhajoby zmenila z doteraz nevysvetlených príčin o 180 stupňov svoje svedectvo počas výsluchu v súdnej sieni a musela byť obhajobou podrobená krížovému výsluchu a následne odvolaná.²²

...a večer.

Hneď pri vstupnej bráne do areálu tribunálu sa nachádza duty free obchod pre zamestnancov tribunálu a držiteľov diplomatických pasov – a vedľa neho životne dôležitý bankomat, v ktorom ako v jedinom v Aruši funguje moja slovenská banková karta. Po skončení bláznivého pracovného dňa ako bol ten dnešný však moje kroky vedú rýchlym tempom okolo oboch týchto orientačných bodov a smerom k neďalekému známemu nápisu Via Via.

Via Via je vo všedné dni „kultúrnou kaviarňou“ a reštauráciou, ktorá sa každý štvrtkový podvečer mení na nočný klub a diskotéku s etnickou hudbou a pestrofarebnou klientelou. Reštaurácia sa rozprestiera, tak ako väčšina ustanovizní tohto typu v rovníkovej klíme, pod šírým nebom, pred prípadným a veľmi zriedkavým dažďom hostí chránia iba bambusové striešky nad jednotlivými stolmi. Dnes je tu nezvyčajne ticho, pri roztrúsených stolíkoch sedia len asi dve skupiny miestnych hostí a v najvzdialenejšom kúte už živo diskutujú ľahko rozpoznateľní tribunáloví kravaťáci, za ktorými smerujem i ja.

Vzťahy medzi zamestnancami jednotlivých orgánov tribunálu sú niekedy napäté a každý je radšej ostražitý, aby si nespôsobil profesionálne problémy. V jednom prípade sa dokonca stalo, že celé konanie muselo byť začaté odznova s novými aktérmi potom, ako sa ukázalo, že sudkyňa a prokurátorka bývali v Aruši pod jednou strechou. Ani zďaleka sa však nedá povedať, že by naprieč tribunálom neexistovali kamarátstva a sem-tam, ako to už v uzatvorených spoločenstvách býva, i romantické vzťahy. Dnešné stretnutie je však ešte iného typu. Dvaja právnici pracujúci pre obhajobu a prokuratúru sa dohodli, že počas večere s vybranými stážistami budú viesť diskusiu a otvorene (i

¹⁹ *Prosecutor v Nshogoza* (Transcript) ICTR-2007-91-T (9 March 2009) (ICTR), 6.

²⁰ *Prosecutor v Nshogoza* (Trial Chamber Confidential Decision on Defence Motion for Stay of Proceedings) ICTR-2007-91-T (22 May 2009) (ICTR), ods. 20-22, cit. in: *Prosecutor v Nshogoza* (Trial Judgement) ICTR-2007-91-T (7 July 2009) (ICTR), ods. 19 pozn. 30.

²¹ *Prosecutor v Nshogoza* (Trial Judgement) ICTR-2007-91-T (7 July 2009) (ICTR), ods. 19.

²² Vid' *Prosecutor v Nshogoza* (Transcript) ICTR-2007-91-T (23 March 2009) (ICTR), str. 52-76.

keď off-record) odpovedať na otázky týkajúce sa vecí s tribunálom súvisiacich. Sadám si potichu, lebo trochu meškám, a kým letmo prebehnem očami menu s dennými špecialitami, počujem stážistku Jennifer z USA, ako sa oboch pýta: „...a to vám príde normálne, že doteraz tribunál neobvinil ani jedného Tutsiho?“

Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu má jurisdikciu *ratione materiae* nielen vo vzťahu ku genocíde, ale aj k zločinom proti ľudskosti a vojnovým zločinom.²³ Vojna je z definície krvavá záležitosť a len zriedka sa vyskytne konflikt, kde by sa závažných porušení humanitárneho práva dopustila iba jedna strana. Podobne tomu bolo aj v Rwande a najneskôr od roku 1999 existujú presvedčivé dôkazy o tom, že ukrutnosti dosahujúce intenzitu aspoň vojnových zločinov, boli spáchané aj neskôr víťazným povstaleckým hnutím Rwandským patriotickým frontom (RPF). Vtedy totiž vyšla rozsiahla správa vplyvnej medzinárodnej mimovládnej organizácie Human Rights Watch, ktorá dospela na základe analýzy desiatok incidentov k záveru, že niektoré masakry civilistov príslušníkmi RPF museli byť riadené vysokými predstaviteľmi tejto povstaleckej armády.²⁴ Napriek tomu však dodnes nepristúpil ani jeden z doterajších prokurátorov ICTR k vzneseniu obvinení proti ktorémukoľvek z nich.

Nedá sa povedať, že by sa o to ani nepokúsili. V apríli 2002 vtedajšia prokurátorka Carla del Ponte verejne upozornila na to, že prokuratúra ICTR sa venuje vyšetrovaniu zločinov RPF a predpokladá vznesenie prvých obvinení do konca toho istého roku.²⁵ Rwanda však ihneď reagovala podľa osvedčeného scenára z prípadu *Barayagwiza*. Siedmeho júna 2002 zabránila vycestovaniu do Tanzánie skupine svedkov, ktorí mali svedčiť v procesoch pred ICTR. Hoci rwandskí predstavitelia tvrdili, že príčinou zákazu cestovania je obava o bezpečnosť svedkov a určité byrokratické dôvody, krátky časový interval od prokurátorkinho vyhlásenia o stíhaní zločinov RPF nenechal nikoho na tribunáli na pochybách ohľadom skutočného motívu za týmto krokom.²⁶

Rwandský tlak nakoniec priniesol úspech. Po tom, ako museli byť kvôli svedeckej kríze vyvolanej Rwandou odložené dve aktívne prebiehajúce konania vo veciach *Niyitegeka* a *Butare*, bolo v septembri 2002 vyšetrovanie zločinov RPF dočasne poza-

²³ Štatút ICTR, čl. 2-4.

²⁴ A Des Forges, *Leave None to Tell the Story: Genocide in Rwanda* (Human Rights Watch, New York 1999), 714. NB: Na zločiny spáchané príslušníkmi RPF upozornila už v roku 1994 komisia odborníkov OSN, ktorá zároveň Bezpečnostnej rade OSN „dôrazne odporučila“, aby zaistila, že každý, kto bol zodpovedný za závažné porušenia ľudských práv, bude postavený pred nezávislý a nestranný medzinárodný trestný tribunál. Vid' Preliminary Report of the Independent Commission of Experts established in accordance with Security Council Resolution 935 (1994), UN Doc S/1994/1125, ods. 30, 79-83, 150. Počet civilných obetí aktivít RPF je dnes odhadovaný medzi 25 a 45 tisíc. Vid' napr. List riaditeľa HRW prokurátorovi ICTR zo dňa 26. mája 2009, dostupný na <http://www.hrw.org/node/83536> (navštívené 12. júna 2010).

²⁵ Peskin, 209.

²⁶ *Ibid.*, 213.

stavené a podľa všetkého už nebolo nikdy obnovené.²⁷ V každom prípade jeho výsledky prokuratúra ICTR dodnes nepoužila na vznesenie jediného obvinenia. Po vystupňovanom tlaku Rwandy na USA a Veľkú Britániu sa jej napokon podarilo dosiahnuť nepredĺženie mandátu Carly del Ponte Bezpečnostnou radou OSN, ktorú tak v auguste 2003 na čele prokuratúry ICTR vystriedal Hassan Jallow.²⁸ Ten odvtedy odoláva opakovaným výzvam medzinárodných ľudskoprávnych organizácií a akademikov nezanedbať stíhanie zločinov RPF; zatiaľ nič nenasvedčuje tomu, že by sa mal tento trend v posledných rokoch existencie ICTR zmeniť.²⁹

Zajtra?

Dní, ako bol tento, som v Tanzánii a krátko i na pracovnej ceste do Rwandy zažil mnoho. Z osobného pohľadu môžem zhrnúť, že pracovná skúsenosť z ICTR – najprv stážistu v popisovanom období a neskôr aj právneho asistenta – patrí k tomu najlepšiemu, čo som vo svojej krátkej právnickej praxi doposiaľ okúsil. Čo sa týka leitmotívu tohto príspevku, a teda politických presahov do práce rwandského tribunálu, článok prirodzene obsahuje len úzky výsek niekoľkých zaujímavých vzoriek. Epopeja neľahkého vzťahu medzi súdom a krajinou, pre ktorú bol vytvorený, pokračuje i naďalej, pričom jej posledná kapitola sa píše práve v čase tvorby tohto príspevku. Rwandské orgány na konci mája 2010 zatkli v Kigali známeho amerického právnicka a profesora Petra Erlindera, ktorý pôsobil na ICTR ako obhajca Aloyasa Ntabakuzeho,³⁰ a obvinili ho z „popierania genocídy“, ktorého sa mal dopustiť svojimi výroky počas konania v Aruši a vo svojich akademických publikáciách.³¹ Či je trestné konanie proti Erlinderovi snahou zastrašiť ostatných obhajcov na aktívne prebiehajúcich prípadoch pred ICTR, alebo iba nevyhnutnou reakciou nestrannej miestnej prokuratúry na jeho doterajšiu rétoriku, sa snáď ukáže v budúcnosti. Jedno je však isté: súčasťou odkazu rwandského tribunálu bude aj varovanie, že vývin medzinárodného trestného práva je pod silným tlakom politických záujmov dotknutých krajín, ktorým medzinárodné súdne orgány nie vždy úspešne odolávajú.

²⁷ Ibid., 219. Porovnaj ale A Grellier & F Legrand, 'There has been a two and a half week break in investigations into RPA', Interview with Carla del Ponte, Judicial Diplomacy (4 December 2002), dostupné na <http://www.rnw.nl/international-justice/article/there-has-been-two-and-half-week-break-investigations-rpa>» (navštívené 12. júna 2010). V tomto rozhovore del Ponte tvrdí, že vyšetrovanie bolo znovuobnovené v novembri 2002.

²⁸ 'New Rwanda prosecutor named', BBC News (29 August 2003).

²⁹ Vid' napr. list riaditeľa HRW prokurátorovi ICTR zo dňa 26. mája 2009 a jeho odpoveď zo dňa 22. júna 2009, dostupné na <http://www.hrw.org/node/83536> a <http://www.hrw.org/node/85068> (navštívené 12. júna 2010).

³⁰ Vid' *Prosecutor v Bagosora et al*, ICTR-98-41-T (ICTR).

³¹ J. Kron & J. Gettleman, 'American Lawyer for Opposition Figure Is Arrested in Rwanda', New York Times (28 May 2010), dostupné na <http://www.nytimes.com/2010/05/29/world/africa/29rwanda.html> (navštívené 12. júna 2010).

Všeobecná část

Dôvody vzniku medzinárodného trestného súdnictva, predmet jeho činnosti a vzťah k vnútroštátnemu trestnému súdnictvu

Katarína Vojčíková

1. Dôvody vzniku medzinárodného trestného súdnictva.....	12
2. Predmet činnosti medzinárodného trestného súdnictva	16
3. Vzťah k vnútroštátnemu trestnému súdnictvu.....	20
4. Záver.....	22
Použitá literatúra	23

1. Dôvody vzniku medzinárodného trestného súdnictva

Človek je spoločenský tvor, ktorý už od nepamäti vyhľadával spoločnosť v rámci, ktorej by prežil celý svoj život. Postupným biologickým a genetickým vývojom sa úroveň dispozície ľudského organizmu postupne zdokonaľovala a tak sa vývoj od *Australopithecusa* a *homo habilis*, cez *homo erectus* a *homo sapiens*, prepracoval až k *homo sapiens sapiens*. S tým súvisela aj úroveň správania sa človeka, jeho rozumová vyspelosť, ktorá ho nútila hľadať nové možnosti, ako prežiť.

Prvé náznaky vzniku medzinárodného práva evidujeme v medzikmeňových vzťahoch. Územie nebolo súvislo obývané, tak ako dnes, a preto boli využívané len určité oblasti, ktoré ponúkali obstojné podmienky na obživu, obydlie a materiálne vybavenie pre výrobu nástrojov. Vzťahy medzi kmeňmi boli buď výborné – čoho dôkazom boli spoločné lovecké výpravy,¹ spoločné obydlia² alebo tieto vzťahy boli napäté, podnikali sa výpravy proti nim, kde bojovali zväčša len lukmi, kopijami, kameňmi, palicami. Tieto konflikty sa riešili spravidla náboženskými obradmi (príhovor k Bohu a prosba o odpustenie) či jednoduchými gestami, ako bolo prenechanie ulovenej zveri alebo sa tieto kmene jednoducho od seba odšťahovali, aby sa zbytočne nedráždili.

Vznikom prvých štátov na území Malej Ázie (Mezopotámia), Egypta, Aramejskej ríše alebo Chetitskej ríše sa začala písať história medzinárodného práva. Ako náhle tieto štáty začali medzi sebou nadväzovať vzťahy – dobré alebo zlé, museli si ich upraviť nejakými jednoduchými pravidlami. Spory sa v tomto období riešili vojenským spôsobom, ale nechýbajú príklady riešenia sporov rozhodcovským spôsobom, spravidla pomocou panovníka tretieho, na spore nezúčastneného štátu.³ Na veľmi vysokej úrovni boli už diplomatické styky - panovníci zabezpečovali výdaj svojich dcér za synov zahraničných panovníkov a týmto zväčša aj ukončili viacročné konflikty alebo vysielali nejakých vyslancov na územie druhého štátu, aby im sprostredkovali informácie, prípadne viedli rokovanie, ktorých cieľom bolo podpísať nejakú dohodu o štátnej spolupráci.

¹ Rybolov, morské vtáctvo, lesná zver.

² Stavané veľmi jednoducho - z blata, dreva, kameňa.

³ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006, s. 20.

Vytvorením gréckych mestských štátov – polis sa začala ďalšia etapa vývoja spoločnosti. Polis priniesli nový pohľad na svet, vychovali výborných teoretikov, filozofov a vedcov, ktorí svojimi názormi posúvali svet o priečky vyššie. Jednotlivé štáty boli de facto nejaký štát v štáte, ale medzi sebou tuho bojovali, o územie, úrodu i ľudí. Vyvinul sa inštitút proxenie – dvojstranné medzinárodné akty, ktorými jeden štát druhému priznal určitý balík práv.⁴ Išlo predovšetkým o ochranu obchodných, politických a náboženských záujmov cudzincov. V praxi sa veľmi často využívala arbitráž alebo procesy na nádvorí obydlí panovníkov, pred zrakmi stoviek občanov, kde aj oni mohli hlasovať o osude previnilca, či ho beztrestne pustia na slobodu, pod podmienkou aby sa na inkriminované miesto nevracal, alebo mu vymerali prísny trest, ktorý bude bol preňho poučením (tzv. ceremónia čriepok).

Staroveký Rím, ešte vznešenejší, slávnejší, poučený chybami Grékov sa vyvíjal iným smerom, smerom, ktorý bol drastickejší, v mnohých prípadoch menej spravodlivý ale prísny. Dôkazom je vznik rímskeho práva, ktorého sláva pretrvávala dlhé stáročia. Tu sa najčastejšie vyskytovali spory z obchodného styku, vyvinul sa inštitút Cudzi-neckého prétora, ktorého úlohou bolo rozhodovať spory medzi Rimanmi a cudzincami, rozhodoval sa na základe vlastných úsudkov.⁵

System trestania bol zvláštny, existovali tu už aj ad hoc súdy (tzv. quaestiones extraordinariae), ktoré rozhodovali o ťažkých trestných činoch, voči nim neexistovalo odvolanie. Nastal tu aj zrod prvých zásad využívaných v trestnom súdnictve, hlavne cisárom Trajanom – Nikoho nemožno súdiť v jeho neprítomnosti; Možnosť obrany; Nikto nemôže byť odsúdený len na základe podozrenia; Netrestať dvakrát za ten istý čin, a mnohé ďalšie.⁶

Stredovek je vari najbohatší na udalosti, ktoré mali významný vplyv na formovanie medzinárodného práva. Najdôležitejším medzníkom však bol pád Západorímskej ríše a vytvorenie malých stredovekých štátov, ktoré medzi sebou urputne bojovali o územie. Silný vplyv cirkvi sa prejavil najmä v pozícii arbitra pri riešení medzinárodných konfliktov.⁷ Cirkevné právo túžilo ovládať svet. A v neposlednom rade tu zohrala významnú úlohu Tridsaťročná vojna (1618 - 1648).

Vojna bola najčastejšou formou spôsobu riešenia medzinárodných sporov, avšak vinníci sa hľadali veľmi ťažko, aj z toho dôvodu, že práve tieto veľké kmene začali útočiť z viacerých strán a všetko sa zbehlo tak rýchlo, že jednoducho za vinníkov boli považovaní náčelníci kmeňov, resp. vedúci nejakej ozbrojenej zložky, ktorí dali príkaz zabíjať, výnimočne sa vzniesli aj podrobnejšie obvinenia na základe svedeckej výpovede a konkrétneho označenia vinníkov, avšak toto bolo veľmi ťažké, vzhľadom

⁴ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006, s. 22.

⁵ Rebro, K., Blaho, P.: Rímske právo, Iura Edition, Bratislava 2003, s. 64.

⁶ Tamtiež, s. 412.

⁷ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006, s. 29.

na to, že pokiaľ ho hneď neprichytili pri čine, tak dokázať dotyčnému, že je páchatelom určitého skutku bol tvrdý oriešok pre nejedného právnika.

Ďalším spôsobom riešenia sporov bol inštitút rukojemníctva, často využívaný námornými pirátmi. Človek bol považovaný za tovar, ktorý treba vymeniť za niečo hodnotnejšie, pravidelne bolo cieľom vydobýť si jedlo, peniaze, drahý kov alebo drahokamy, zbrane či šatstvo.

Alternatívnym spôsobom riešenia cezhraničných problémov bolo pokojné riešenie sporov, to bola náročná práca hlavne pre sudcov, ktorí sa snažili prv než dôjde k začatiu pojednávania, uzmiert' rozvášnene strany a doviest' ich k rozumnému riešeniu. Postupne začali vznikať rôzne mierové organizácie, ktoré mali skvelý plán vytvoriť medzinárodnú stálu inštitúciu na podporu tohto spôsobu riešenia sporov, avšak neúspešne.

Najdôležitejším obdobím, ktoré skutočne viedlo ku vzniku medzinárodného trestného súdnictva bolo prelomové obdobie medzi 19. a 20. storočím. Došlo k rozmachu vytvárania medzinárodných inštitúcií, ktoré podporovali medzinárodné vzťahy, vo forme medzinárodných správnych únií. Napríklad Medzinárodná telegrafná únia (1865), Medzinárodný úrad pre potláčanie obchodov s otrokmi (1890), Únia pre ochranu priemyselného vlastníctva (1883) alebo Medzinárodný úrad pre miery a váhy (1875).

Postupným vznikom štátov nielen v Európe, ale aj na iných kontinentoch sa začali zriaďovať rozhraničovacie, resp. hraničné komisie ako spoločné orgány pre určenie, či kontrolu štátnych hraníc. Mnoho medzinárodných sporov začali štáty riešiť pomocou medzinárodných orgánov, ako sú vyšetrovacie alebo zmierovacie komisie, medzinárodných rozhodcov alebo súdnych tribunálov.⁸

Po štátnom zjednotení Nemecka v roku 1871⁹ došlo k prudkému obratu vo vývoji vzťahov vo vnútri Nemecka a jeho bezprostrední susedia ako Francúzsko, či štáty Beneluxu, takisto i Rakúsko – Uhorsko začali mať vážne obavy o svoju suverenitu. Bolo to spôsobené hlavne prudkým zosilnením nemeckej ekonomiky, vlievaním peňazí do armády na jej modernizáciu a takto sa Nemecko postupne prepracovalo medzi lídrov dovtedajšieho ekonomického života, čo spôsobilo nemalé problémy hlavne pre mocnosti –USA, Francúzsko, Veľkú Britániu.

Postupom času sa vyprofilovali dve skupiny štátov, Trojdohoda (Rusko, Francúzsko, Veľká Británia) vs Trojspolok (Nemecko, Rakúsko –Uhorsko, Taliansko). V rokoch 1912 - 1913¹⁰ sa to medzi nimi iskrilo a podstatným problémom bola túžba ovládnuť

⁸ David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006, s. 195.

⁹ Predchádzal tomu vojnový konflikt s Francúzskom o hraničné územie Alsasko Lotrinska, ktoré nakoniec Francúzsko muselo odstúpiť Nemecku, následne nemecký cisár Wilhelm I. vyhlásil vznik Nemecka.

¹⁰ 1912 - Boje o Osmanskú ríšu, na určité časti územia si nárokovali Bulhari, Gréci, Srbi i Čierna hora. V roku 1913 boli boje Bulharska s Gréckom, Srbskom, a Rumunskom o Macedónsko a nastal aj vznik Albánska.

Balkán, po následných udalostiach, ktoré sa stali v júni 1914 v Sarajeve, sa presne o mesiac na to rozpútala prvá svetová vojna.

Po jej skončení bola zvolaná Versaillská konferencia, ktorá bola pre nasledujúce obdobie veľmi dôležitá. Dalo by sa povedať, že to bol akýsi neoficiálny ad hoc súd, pre vojnové zločiny, ktoré sa odohrali počas 1 svetovej vojny. Priamo v zmluve, ktorá zišla z tejto konferencie - v článku 231 sa píše, že jediným vinníkom vojny bolo Nemecko. Ďalej táto konferencia určila výšku kontribúcií, ktoré muselo Nemecko uhradiť, rozhodla aj o novej mape Európy a rozhodla o vzniku Spoločnosti národov. Spolu so 14 bodmi amerického prezidenta Woodrowa Wilsna, sa tieto dva akty považovali za prelom v riešení vojnových konfliktov a všetci zúčastnení dúfali, že už nikdy nebude potreba riešiť tak závažné udalosti, akým bol tento vojnový konflikt. Nacisti však nikdy neuznali Versaillskú zmluvu ako takú, a pokúšali sa o jej revíziu, odmietali i vydanie vojnových zločincov.¹¹

Štrnásť bodov amerického prezidenta W. Wilsona predstavovalo náčrt zásad medzinárodných vzťahov, ktoré boli odpoveďou na nezodpovedané otázky, ktoré vznikli počas prvej svetovej vojny. Dôležitosť Versaillskej konferencie v medzinárodnom merítku podotkol aj Wilsonov výrok, že *„Pokiaľ nevyužijeme plnú moc, ktorú nám ľudstvo dalo, budeme vlastnou vinou stát zaslúžene pred očami všetkých tých, ktorí v dejinách najviac sklamali.“* V spoločenskom obraze tieto body vyvolali búrlivý ohlas, predovšetkým tu bola nevôľa štátov platiť náhradu škody, štáty sa necítili byť vinné a zodpovedné, preto nepovažovali sankcie udelené Versaillskou konferenciou za relevantné.

Versaillský zmluvný systém bol historický ako prvý, kde sa výslovne odsúdila vojna a v samotnej Versaillskej zmluve, v jej siedmej časti – Sankcie (čl. 227- 230), je za túto vojnu označený vinník – Wilhelm II , bývalý nemecký cisár. Okrem iného sa týmto zriaďuje osobitný tribunál, ktorý utvorí 5 sudcov¹² a vo svojom rozhodnutí sa oprie o fakty medzinárodnej politiky, zároveň ustanoví trest, ktorý bude považovať za najvhodnejší. Nemecko uznalo práva mocností postaviť pred súd osoby obžalované zo spáchania zločinov proti mieru, bez ohľadu na to, či pôjde o vysokých štátnych predstaviteľov alebo nie. Nemci sa ďalej zaviazali sprístupniť všetky informácie, ktoré môžu byť nevyhnutné pre spravodlivý proces. V skutočnosti nemecký cisár nebol nikdy postavený pred medzinárodný súd, istý čas žil v Holandsku, to ho odmietlo vydať na základne extradičného práva a súdilo ho na základe domáceho práva.

Nemecká vláda zároveň navrhla stíhanie a súdenie obvinených zo spáchania vojnových zločinov pred Najvyšším ríšskym súdom sídliacim v Lipsku, na základe týchto článkov súdili sami Nemci, spojenci mali za úlohu zostaviť presný zoznam obvinených. Výsledkom bolo 888 ľudí zbavených obvinení, 13 dostali svoje tresty, avšak

¹¹ Pozri: Krošlák D. : Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva, Dni práva 2009, Masaryková univerzita v Brne;
http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Krosalak_Daniel_1238_.pdf.

¹² Zo sudcov z USA, Veľkej Británie, Francúzska, Talianska a Japonska.

mnohí si neodpykali svoje tresty aj vďaka benevolencií dozorcov, ktorí im výrazne pomohli na slobodu.¹³

V medzivojnovom období, najmä v rokoch 1924 - 1938, bolo vypracovaných niekoľko návrhov na zriadenie medzinárodného trestného súdu zo strany nevládných organizácií ako napríklad International Association of Penal Law, International Law Association, alebo Interparliamentary Union. Žiadny z nich ale nezaznamenal prevratný úspech.¹⁴

Medzivojnové obdobie 1919 - 1938 prinieslo aj niekoľko ďalších medzinárodných zmlúv, ktorými sa malo predísť obchádzaniu Versaillskej zmluvy, oslabiť pokusy Nemecka o vnútroeurópsky prevrat a nastoliť pokoj v Európe. Dohoda Saint - Germain (1919), Zmluva z Neuilly (1919), Zmluva v Sévres (1920) a Trianonská dohoda (1920) i Locarnska zmluva (1925). Najdôležitejším kontraktom ale bol Briand Kelo-gov pakt z roku 1928, v ktorom sa nielen Nemecko zaviazalo vybavovať si svoje problémy cestou mierovou a nie násilnou, čo sa mu napokon aj čiastočne podarilo, svoje ambície na uzde dlho neudržalo a v roku 1938 naplno rozbilo dobré vzťahy.

Vypuknutím druhej svetovej vojny bol osud Versaillského mierového systému spečatený. Hrôzy, ktoré sa udiali počas druhej svetovej vojny riešil Norimberský a Tokijský tribunál.

Po tomto sa už zdalo, že tieto hororové scény navždy zmiznú z povrchu zemskeho, avšak na prelome 20/21 storočia sa objavilo niekoľko konfliktov, ktoré viedli k vytvoreniu súčasného systému medzinárodného trestného súdnictva.

2. Predmet činnosti medzinárodného trestného súdnictva

Systém medzinárodného práva zahŕňa aj systém pokojného riešenia sporov, právo ozbrojených konfliktov, či medzinárodné humanitárne právo. Medzinárodné právo zvyčajne upravuje práva a povinnosti štátov, týka sa to i zákazov, ktoré sú určené jednotlivcom.¹⁵

Tento systém bol doplnený aj jednotlivými dohovormi, ktorých cieľom bolo zabrániť katastrofám už vopred (pred 1 svetovou vojnou) a to najmä Haagskymi konferenciami v rokoch 1899 a 1907 a následne ukotvením v sérii dohovorov. Akými boli Haagsky dohovor o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny, ku ktorej bola pripojená aj príloha Poriadok pozemnej vojny (1907)¹⁶ či Deklarácia o zákaze používania

¹³ Pozri: Galdunová K.: Rigorózna práca – Agresia a zodpovednosť v medzinárodnom práve, Univerzita Komenského, Bratislava 2006.

http://vili.uniba.sk:8880/rig/dostupne/2006_PA_galdunova_katarina.pdf.

¹⁴ Pozri dielo citované v predchádzajúcej poznámke.

¹⁵ Pozri: Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmshurst, E.: International Criminal law and Procedure, Cambridge 2007.

¹⁶ Klučka J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition 2008, s. 440.

splošťujúcich sa alebo rozširujúcich sa nábojov tzv. dum-dum (1899).¹⁷ Ženevský protokol o zákaze chemických a bakteriologických zbraniach bol prijatý po prvej svetovej vojne, ako reakcia na použitie chlóru a jeho zlúčenín fosgenu a yperitu Nemcami počas bojov.

Od druhej svetovej vojny po dobu dnešnú bol prijatý celý rad dohovorov a protokolov, ktoré majú zamedziť používaniu zbraní hromadného ničenia - chemických zbraní, rakiet dlhého, stredného a krátkeho doletu, biologických (bakteriologických) a toxínových zbraní, zákaz jadrových skúšok a mnohé ďalšie.

Po druhej svetovej vojne bola vytvorená aj Organizácia Spojených Národov (OSN, 1945) ako náhrada za neúspešnú Spoločnosť národov (1919). Vo svojej Charte v čl. 2 ods. 3 výslovne uvádza, že všetci členovia Organizácie riešia svoje medzinárodné spory mierovými prostriedkami tak, aby neohrozili medzinárodný mier a bezpečnosť ani spravodlivosť. Ďalej v odseku 4 uvádza, že všetci členovia Organizácie sa vo svojich medzinárodných stykoch vystríhajú hrozby silou alebo použitia sily oproti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi OSN.

V systéme práva ozbrojených konfliktov rozlišujeme právo štátu začať vojnu (*ius ad bellum*) a medzinárodné právo ozbrojených konfliktov (*ius in bello*).

Ius ad bellum pôsobí dnes už historicky a súvisí s Briand Kelogovým paktom, či čl. 2 Charty OSN.

Ius in bello obsahuje základné zásady ozbrojených konfliktov. Napríklad zásada vojnovnej účelnosti (zlomiť odpor protivníka – len jeho ozbrojené sily a vojenské objekty), zásada právnej regulácie vojny (zákaz ničiť protivníka akýmkoľvek prostriedkami podľa svojej úvahy) alebo zásada humanizácie (nepoužívať zradné bojové prostriedky napodobňujúce veci dennej spotreby).¹⁸

Medzinárodné humanitné právo chráni tých, ktorí sa na vojne zúčastnili a boli ranení, teda hovoríme o ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl, ďalej tých, ktorí boli proti svojej vôli do nej vtiahnutí – vojnoví zajatci, rukojemníci a tých, čo sa na vojne nezúčastňujú – civilné obyvateľstvo, zdravotníci, pomocníci. Základom tohto práva sú štyri Ženevské dohovory 1949 a dva dodatkové protokoly z roku 1977. Zakazuje sa akákoľvek rasová, náboženská, politická, národnostná diskriminácia.

Tieto ženevské dohovory sa vykonávajú za pomoci a pod dohľadom ochranných mocností, často pod vplyvom neutrálnych štátov.¹⁹ Veľmi silné postavenie má Medzinárodný Červený kríž,²⁰ ktorý zväčša koordinuje humanitárnu pomoc pre krajiny zasiahnuté nielen ozbrojenými konfliktami ale aj prírodnými katastrofami. Spolu

¹⁷ David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006, s. 390.

¹⁸ Klučka J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition 2008. s. 446 – 447.

¹⁹ Tamtiež s. 478.

²⁰ Zákon č. 460/2007 Z.z. SR upravuje vzťahy medzi SR a Medzinárodným červeným krížom a spresňuje úlohy SČK.

s ďalšími organizáciami zabezpečujú zásobenie obyvateľstva pitnou vodou, potravinami, liekmi a ďalšími vecami nevyhnutnými na prežitie. Zabezpečuje transport ranených a zdravotníckeho personálu do nemocníc.

Predmetom činností medzinárodného trestného súdnictva je práve potrestať vinníkov za porušenie medzinárodných ale aj vnútroštátnych pravidiel humanitárneho práva, práva ozbrojených konfliktov, porušenia základných ľudských práv a slobôd.

Definitívnymi mŕtvicami, ktorý de facto ovplyvnili vznik medzinárodného trestného súdnictva, boli dva konflikty v roku 1990 - vojna v Juhoslávii a genocída v Rwande. V súčasnosti je systém medzinárodných trestných tribunálov zriadených ad hoc - na konkrétne prípady porušenia medzinárodného práva a jediný stály medzinárodný trestný súd.

Prvým z nich je Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY – International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia), do jej ratione materiae boli zverené tri druhy zločinov podľa medzinárodného práva:

- a) vojnové zločiny – rozdelené podľa štatútu ICTY, do dvoch skupín:
 1. Tvoria závažné porušenie Ženevských zmlúv 1949 – úmyselné usmrtenie, úmyselné spôsobenie utrpenia alebo vážnej ujmy na tele či zdraví, neprimerané ničenie majetku neospravedliteľné, vojenskou nutnosťou uskutočňované protiprávne a svojvoľne, prinútenie vojnového zajatca slúžiť v ozbrojených silách nepriateľa a úmyselne zbavenie jeho práv, protiprávna deportácia a väznenie civilistov;
 2. Tvoria porušenia zákonov a obyčajov vojny, upravené v čl. 3 štatútu ICTY – použitie otravných zbraní alebo iných zbraní vyvolávajúcich zbytočné utrpenie, svojvoľné ničenie miest, dedín, obydľí, či budov, útok a bombardovanie, zničenie inštitútov pre náboženstvo, charitu, vzdelanie, umenie, vedu, historických pamiatok, umeleckých a vedeckých diel, vykrádanie verejného a súkromného majetku;
- b) genocídium;
- c) zločiny proti ľudskosti.²¹

Vytvorenie Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu (International Criminal Tribunal for Rwanda - ICTR) bola reakcia na rwandskú genocídu medzi kmeňmi Tutsi a Hutu. Čo sa týka ratione materiae niesol tento konflikt príznaky vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu, tu nemajú dosah Ženevskej zmluvy z roku 1949 ale len článok 3 spolu s dodatkovým protokolom II – v ňom sú vypočítané vojnové zločiny:

- a) Násilnosti na živote, zdraví, fyzické a psychické týranie osôb, vražda, kruté zaobchádzanie – mučenie, mrzačenie, iné formy telesných trestov,
- b) Kolektívne tresty,
- c) Rukojemníctvo,
- d) Terorizmus,

²¹ Válek P.: Klíčová rozhodnutí medzinárodných trestných tribunálov ve světle medzinárodného práva, C. H. Beck - Praha 2009 s. 10-20.

- e) Ponižovanie, útoky na ľudskú dôstojnosť,
- f) Drancovanie,
- g) Bezpríčinné popravy,
- h) Vyhražky spáchania vyššie vymenovaných činov.²²

Africký kontinent, nepokojná to Zem, si vyžiadala vznik ďalšieho ad hoc súdu a to Zvláštneho súdu pre Sierra Leone (Special Court for Sierra Leone - SCSL) na základe občianskej vojny v tomto štáte. Ratione materiae tohto súdu sa dotýkajú zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a zločinov podľa vnútroštátneho práva Sierra Leone. Okrem týchto zločinov tu ešte treba zaradiť aj sexuálne zločiny – sexuálne otroctvo, nútená prostitúcia, nútené tehotenstvo a iná forma sexuálneho násillia.²³

Na rozdiel od predošlých troch súdov je Medzinárodný trestný súd (International Criminal Court - ICC) prvým stálym medzinárodným súdom. Tento súd je orientovaný na najzávažnejšie zločiny, ktoré sa dotkli celého medzinárodného spoločenstva – genocída, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a zločin agresie.²⁴

Osobitnou kapitolou predmetu činnosti ICC je trestanie zločinov odvodu detí pod 18 rokov a ich zapísanie na vojnu, tzv. fenomén detských vojakov a takisto nútenie týchto maloletých zoskupiť sa do ozbrojených skupín, či k uzatváraniu nútených manželstiev. Práva dieťaťa sú dnes upravené v Dohovore o právach dieťaťa²⁵ i v Opčnom protokole²⁶ k tomuto dohovoru. V ňom sa v článku 3 zakotvili podmienky, za ktorých možno za ich splnenia odvieť tieto deti pod 18 rokov na vojnu: Štáty, zmluvné strany, ktoré povoľujú dobrovoľný odvod osôb mladších ako 18 rokov do svojich národných ozbrojených síl, dodržiavajú záruky, ktorými sa prinajmenšom zabezpečí, že ich odvod bude skutočne dobrovoľný, uskutoční sa s informovaným súhlasom rodičov alebo zákonných zástupcov danej osoby, tieto osoby budú plne informované o svojich povinnostiach súvisiacich s touto vojenskou službou a osoby predložia spoľahlivý dôkaz o svojom veku ešte pred svojím prijatím do národnej vojenskej služby.

Základom činnosti pre špeciálny súd Libanonu bol atentát na premiéra Rafika Haríriho – vysokého predstaviteľa štátu, ktorý bol klasifikovaný ako teroristický čin.

Vyčítanie Červených Khmerov v rokoch 1975 – 1979 si vyžiadalo nie vznik osobitného ad hoc súdu, ale zriadenie špeciálneho senátu, komisie, ktorá mala na starosti súdenie previnilcov, ktorí Kambodžskému obyvateľstvu spôsobovali utrpenie, hlad, zaviedli režim nútených prác a ozbrojené zložky zabili viac než dva milióny obyvateľov Kampuchei.

²² Tamtiež s. 10 - 20.

²³ Tamtiež s. 10 - 20.

²⁴ Rímsky štatút ICC, čl. 5.

²⁵ <http://www.unicef.sk/sk/prava-deti/dohovor-o-pravach-dietata/dohovor-o-pravach-dietata-3.html>.

²⁶ http://www.vop.gov.sk/files/File/Dokumenty/OP_ozbrojene_konflikty.pdf.

Kosovský súd pre vojnové a etnické zločiny (Kosovo War and Ethnic Crimes Court - KWECC) i domáce súdy majú vo svojom predmete činnosti postihovať páchatel'ov zločinov proti ľudskosti, etnických čistiek a genocídy.

Dočasná správa organizácie spojených národov vo východnom Timore (United Nations Transitional Administration in East Timor - UNTAET) spolu s domácimi súdmi súdili za násilie na indonézskejších vojakoch, porušovanie ľudských práv genocída, zločiny proti ľudskosti, a aj domáce zločiny, vraždy, sexuálne násilie, mučenie.

3. Vzťah k vnútroštátnemu trestnému súdnictvu

Medzinárodné právo ako také nemá svoju ustálenú definíciu. Z hľadiska jednotlivých trestných činov a ich klasifikácie, existujú rôzne názory. Okrem základného delenia na zločiny proti ľudskosti, genocídu, vojnové zločiny a zločiny proti mieru, tu niektoré zaraďujú aj pirátstvo, otroctvo, mučenie, terorizmus, obchodovanie s ľuďmi a s drogami, a mnohé ďalšie, ktoré si vyžadovali zakotvenie vo vnútroštátnych poriadkoch. Až do vytvorenia medzinárodných súdov a tribunálov od roku 1990 pojem medzinárodného práva odkazoval na použitie vnútroštátneho, teda domáceho trestného práva, kde existujú časti o medzinárodných zločinoch, teda tie, ktoré majú potenciálne alebo skutočné cezhraničné účinky. Mali by sme teda rozlišovať medzi medzinárodným trestným právom (trestné z hľadiska medzinárodného práva) a nadnárodným medzinárodným právom (medzinárodnoprávne aspekty v právnych poriadkoch štátov). Nadnárodné trestné právo má pravidlá v akých medziach môžeme daný trestný čin považovať za nadnárodný, pokrývajú aj spôsoby spolupráce medzi štátmi riešiť domáce trestné právo, kde je cudzí prvok, a takisto určiť zmluvy, ktoré priamo zakotvujú medzinárodnoprávnu pomoc medzi štátmi.²⁷ Súdny jednotlivých krajín dostávajú ťažké úlohy riešiť prípady porušovania medzinárodného práva. V krajinách, kde boli tieto ad hoc súdy vytvorené, boli vyvíjané politické tlaky na zmenu právnych predpisov z dôvodu legalizácie týchto súdov, ale aj zefektívnenia ich činnosti, vzhľadom na to, že tieto krajiny svojou úrovňou vyspelosti, nedosahujú takú úroveň, ktorá by bola schopná tieto súdy absorbovať a zabezpečiť adekvátnu odovzvu, na udalosti, ktoré sa priečia systému ochrany základných ľudských práv a slobôd, či zločinov proti ľudskosti alebo vojnových zločinov a taktiež boli a sú kladené vysoké nároky na záruku bezpečnosti osôb, podozrivých a ostatných, na procesoch zúčastnených osôb.

Boli tlaky na revíziu stíhania zločincov genocídy a zločinov proti ľudskosti, aby sa prijali zákony o trestnom stíhaní i zákony presadzujúce zvýšenú ochranu práv detí a genderovú rovnosť - teda posilniť postavenie človeka po stránke politickej, ekonomickej i sociálnej, a hľadiet' na každého rovnakým merítkom - ako na muža, tak i na ženu.

V tomto prípade zohrávajú dôležitú úlohu Národné komisie pre ľudské práva, splnomocnené mandátom Rozvojových programov Organizácie spojených národov,

²⁷ Pozri: Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmshurst E.: *International Criminal law and Procedure*, Cambridge 2007.

ktoré neustále monitorujú stav ochrany základných ľudských práv, stav dodržiavania zákonov a podávajú pravidelné správy o stave Základných ľudských práv a slobôd. Nezastupiteľné postavenie majú aj iné organizácie ako napríklad Medziamerická komisia pre ľudské práva, Africká komisia pre ľudské práva a nepochybne najznámejšia mimovládna organizácia na monitorovanie dodržiavania ľudských práv je Amnesty International. Napokon existuje aj mnoho súkromných organizácií, ktoré vznikajú aktivitou občanov, ktorí sa snažia upozorniť na vážne problémy v spoločnosti.

Medzinárodné trestné súdnictvo prinieslo významné definície skutkových podstát trestných činov. Ďalej podporovalo peacebuilding,²⁸ zachovanie tranzitnej spravodlivosti a reintegráciu ľudí do poškodenej spoločnosti. Medzinárodné sudy predstavujú pre domáce sudy konkurenciu, ale nie je ich cieľom ich zatlačiť, ale zastúpiť stíhanie zločinov proti ľudskosti, genocídy, vojnových zločinov tam, kde túto úlohu, kvôli diskreditácií a nedostatku legitimity nedokázali plniť domáce sudy. Zaoberajú sa zločinmi, ktoré majú medzinárodný význam.²⁹

Ďalším aspektom pri vytváraní kontinuity medzi vnútroštátnym trestným súdnictvom a medzinárodným trestným súdnictvom je porovnávacia právna veda – hlavne svojimi metódami sa snaží hľadať podobnosti a rozdiely a je nevyhnutným nástrojom pri aplikácii medzinárodného trestného práva v praxi medzinárodného trestného súdu.³⁰ Prispieva k harmonizácií, teda ujednocovaniu právnych poriadkov štátov v trestnej oblasti. Snaží sa miešať názory a nástroje viacerých štátov, typov právnych kultúr, aby nedošlo k dominancii jedného, bohužiaľ ale často sa obmedzuje iba na západné právne systémy a ostatné sú ignorované.

Aktivita medzinárodného trestného súdництва je často orientovaná na prípady z afrického kontinentu, čo je spôsobené odlišným chápaním spravodlivosti a trestania. Preto porovnávacia právna veda tlačí na medzinárodné súdnictvo, aby iniciovalo ujednocovanie práva trestať, pretože v budúcnosti môže byť toto súdnictvo paralyzované.

Rozdiel medzi vnútroštátnym a medzinárodným (trestným) súdnictvom, je hlavne v tom, že to vnútroštátne je pevné dane, položené na princípe legality, podporované silnou ohraničenosťou a danosťou trojdelenia štátnej moci (moc súdna, výkonná a zákonodarná), zatiaľ čo medzinárodné súdnictvo je dynamické, prejavuje sa tu väčší vplyv sudcov – majú možnosť definovať a meniť procesné pravidlá. Ich kreačný princíp, môže byť ohraničený časom a priestorom, vplyvom Organizácie spojených národov alebo silný vplyv práva národu, s ktorým paralelizuje toto súdnictvo, a dostáva sa do konfliktu, ktorým právom súdiť – či vnútroštátnym, či medzinárodným. Dôležité však je rešpektovať Všeobecnú deklaráciu základných ľudských práv

²⁸ Peacebuilding – v preklade vytváranie mieru, podpora k vytváraniu mieru.

²⁹ Šipulová, K.: Postkonfliktná konsolidácia a rekongiliácia spoločenských systémov Rwanda a Sierra Leone a vplyv výstupov medzinárodných tribunálov na transformáciu medzinárodného a domáceho práva, Časopis Medzinárodné vzťahy 2/2009, s. 13.

³⁰ Cassese, A.: International Criminal Justice, Oxford companion 2004, s. 98.

a slobôd prijatú v roku 1848 i deklaráciu, ktorú prijalo UNESCO v roku 2005 o kultúrnej rozmanitosti. Na to, aby sme zistili záujmy celého ľudstva, nie len jedného štátu, alebo skupiny štátov, musíme používať porovnávaciu právnu metódu, ktorú potom štáty prijímajú a bude platná na medzinárodnej úrovni, ale tiež musíme určiť isté limity a uznať štátom ich národné rozdiely a nezasahovať do týchto oblastí.³¹ Medzinárodnými dohodami sa stanovujú pravidlá pre voľby sudcov do týchto medzinárodných trestných tribunálov alebo súdov.

Pôsobenie Európskej únie sa prejavuje v myšlienke unifikácie európskeho trestného práva, najmä prostredníctvom rôznych právnych nástrojov, ktoré musia štáty aspoň prejednať, a vydať určité stanovisko, alebo ich záväzne prijať. Vytvárajú sa určité usmernenia,³² dohody,³³ na podporu dodržiavania medzinárodného práva. Sú opatrené aj sankciami, zakotvenými priamo v štatúte Rady Európy.³⁴

4. Záver

Cieľom môjho príspevku bolo poukázať hlavne na vývoj riešenia medzinárodných problémov od staroveku až po súčasný stav. Historický prierez je zameraný na obdobie na prelome 19. a 20. storočia, ktoré sú pre dnešné ponímanie medzinárodného trestného súdnictva kľúčové. Predovšetkým ide o dve svetové vojny počas ktorých sa zaznamenali najväčšie tragédie v ľudských dejinách. Versaillská konferencia (1919) bola po prvej svetovej vojne, ako historický prvá konferencia, na ktorej padlo obvinenie na konkrétneho vinníka vojny a tým priniesla nový inštitút do medzinárodného práva - zodpovednosť jednotlivca. Išlo o obvinenie nemeckého cisára Wilhelma II. Po druhej svetovej vojne začali postupne vznikať prvé tribunály na súdenie vojnových zločincov – Tokijský a Norimberský tribunál. V tom čase vznikla aj Organizácia spojených národov, ktorej pôsobenie najmä v oblasti základných ľudských práv prinieslo pozitívne účinky.

Z pohľadu medzinárodného trestného súdnictva bol rok 1990 asi najkritickejší a to hlavne genocídou v Rwande a vojnou v bývalej Juhoslávii, čoho následkom bol vznik medzinárodných trestných tribunálov jednak pre Rwandu, tak i pre bývalú Juhosláviu. Postupne vznikol špeciálny súd pre Sierra Leone, špeciálny súd pre Libanon, Kosovský súd pre vojnové a etnické zločiny a bola zriadená i Dočasná správa organizácie spojených národov vo východnom Timore. Netreba zabúdať ani na vytvorenie Medzinárodného trestného súdu.

³¹ Tamtiež, s. 103.

³² Usmernenie EÚ o podpore dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva (2005/C 327/04).

³³ Dohovor o počítačovej kriminalite, publikovný pod č. 137/2007 Z.z.

³⁴ Čl. 8 štatútu Rady Európy: „Každý člen Rady Európy, ktorý vážne porušil ustanovenia článku 3, môže byť dočasne zbavený svojich práv na zastúpenie a požiadaný Výborom ministrov, aby vystúpil podľa ustanovenia článku 7. Ak takýto člen nevyhoví požiadavke Výboru, môže tento rozhodnúť, že tento člen prestáva byť členom Rady Európy odo dňa, ktorý určí Výbor.“

Medzinárodné právo ako systém je veľmi zvláštne, čo sa odráža aj v jeho vzťahu ku vnútroštátnemu trestnému súdnictvu. Tu môžeme sledovať aké je pôsobenie vnútorného súdnictva, teda do akej miery to medzinárodné súdnictvo dovolí - interakciu a zásah tých vnútroštátnych súdov. Na jednej strane tu ide o symbiózu (hlavne po tej organizačnej stránke) ale i konkurenciu (rýchlosť a nezávislosť riešenia prípadov). Po odbornej stránke súdnictva ide o problém, ktorý sa snaží medzinárodné spoločenstvo riešiť výchovou sudcov, a preto v tejto oblasti dochádza ku značnej spolupráci s vnútroštátnymi súdmi.

Použitá literatúra

1. David, V., Sladký P., Zbořil F.: Medzinárodní právo veřejné, Edice Vysokoškolské právnické učebnice 2006.
2. Rebro, K., Blaho P.: Rímske právo, Iura Edition 2003.
3. Klučka, J.: Medzinárodné právo veřejné, Iura Edition 2008.
4. Válek, P.: Klíčová rozhodnutí medzinárodních trestních tribunálů ve světle medzinárodného práva, Beck 2009.
5. Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmsmurst, E.: International Criminal law and Procedure, Cambridge 2007.
6. Šipulová, K.: Postkonfliktná konsolidácia a rekonciliácia spoločenských systémov Rwanda a Sierra Leone a vplyv výstupov medzinárodných tribunálov na transformáciu medzinárodného a domáceho práva. Časopis Medzinárodné vzťahy č. 2/2009.
7. Cassese, A.: International Criminal Justice, Oxford companion 2004.
8. Fenyk, J., Kloučková, S.: Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, Linde Praha 2005.

Medzinárodné trestné súdnictvo po druhej svetovej vojne

Veronika Tomčíková

1. Druhá svetová vojna.....	24
1.1. Komisia Spojených národov pre vojnové zločiny	25
1.2. Moskovská deklarácia	25
1.3. Londýnska dohoda, Charta Medzinárodného vojenského tribunálu.....	26
2. Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu	26
2.1. Zločiny proti mieru, ľudskosti a vojnové zločiny	26
2.2. Jednotlivec ako subjekt medzinárodného práva	27
2.3. Rozsudok	28
2.4. Norimberské princípy	29
3. Charta pre Medzinárodný vojenský tribunál pre ďaleký východ v Tokiu	29
4. Vplyv Norimberského trestného tribunálu a Tribunálu pre ďaleký východ na tvorbu a inštitúty medzinárodného práva.....	30
4.1. Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia	31
4.2. Ďalšie dokumenty.....	31
5. Zriadenie stáleho Medzinárodného trestného súdu v Haagu.....	33
6. Záver.....	33

Trestný čin. Zločin. Pojmy, s ktorými sa bežne stretávame, od právnych definícií v zákoníkoch, až po laické sledovanie rôznych programov prostredníctvom masmédií. Každý štát má svoj ekvivalentný pojem a naňho viažúce sa sankcie, ktoré majú jednotlivca potrestať a zároveň slúžiť aj ako prevencia a určitá výstraha aj pre ostatných, aby takto nekonali. Každý štát má a každý štát trestá. Jednotlivec nesie zodpovednosť za svoj individuálny čin. Otázka priznávania zodpovednosti jednotlivcovi, otázka trestných činov a zločinov páchaných jednotlivcom, však bola veľmi dlho nezodpovedaná v tak významnej oblasti akou bolo a je medzinárodné právo.

Avšak to, čo sa udialo počas prvej a druhej svetovej vojny, to, čo obchádzalo akékoľvek pravidlá vedenia vojny, prinieslo prvé odpovede. Útoky na civilistov, masové vyhladzovanie národov, otvorená rasová nenávisť, milióny mŕtvych. Absolútne potláčanie ľudských práv, prinútilo medzinárodné spoločenstvo konať.

1. Druhá svetová vojna

Už v prvej polovici druhej svetovej vojny reagujú Spojenci na situáciu v Európe Deklaráciou v St. James Palace (Londýn, Svätajakubská deklarácia), kde sa zhodujú na spolupráci v boji proti nemeckej a talianskej agresii, a tiež vyhlasujú potrebu potrestania vojnových zločinov, pretože kým nebudú štáty oslobodené od útlaku, nemôže byť nastolený mier.¹

¹ St. James Agreement; 12. jún 1941.

1.1. Komisia Spojených národov pre vojnové zločiny

Táto dohoda dospela k svojej realizácii už v roku 1943, kedy bola zriadená Komisia Spojených národov pre vojnové zločiny. Komisia bola poverená vyšetrovať nacistické zločiny, zbierať dôkazy a zaznamenávať ich. Viedla register podozrivých z vojnových zločinov, kde bolo do jej rozpustenia v roku 1948, evidovaných okolo 36 tisíc mien.²

1.2 Moskovská deklarácia

To, akým spôsobom a kde budú zločinci súdení a trestaní riešila Moskovská deklarácia z októbra 1943. Vo svojom texte však reagovala aj na situáciu, ktorá vznikla pri postupnom oslobodzovaní Európy spod nacistického teroru. Na neuveriteľný obraz, ktorý sa Spojencom pri oslobodzovaní naskytol. Do poslednej chvíle dymiace komíny v koncentračných táboroch, rýchle vyhladzovacie akcie, niekoľkonásobne väčšia krutosť pri opúšťaní okupovaného územia ako pri samotnej okupácii nemeckými vojskami, ktoré svedčili o fanatizme, aký ešte nemal v dejinách ľudstva obdobu.

Potreba oveľa precíznejšieho spôsobu potrestania zločinov ako to bolo pri prvej svetovej vojne vyplynula zo samotného faktu vzniku druhej svetovej vojny vôbec. Hoci zákaz vojny bol dohodnutý už v Briand-Kellogovom pakte, svetovej vojne nezabránil. Až po jej skončení, vytvorením Organizácie spojených národov a prijatím jej Charty bolo potvrdené kogentné pravidlo o zákaze vojny a boli vymedzené podmienky, za ktorých je možné použiť ozbrojenú silu.³ Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily oproti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov.⁴

Späť však ku riešeniu, ktoré načrtla Moskovská deklarácia v roku 1943. Mocnosti sa dohodli, že nacistickí dôstojníci a členovia strany, ktorí participovali na uvedených zverstvách mali byť po vojne vydaní do tých krajín, v ktorých tieto činy páchali a súdení mali byť podľa príslušných právnych poriadkov. To sa netýkalo osôb, ktorých zločiny nebolo možné konkrétne geograficky umiestniť, pretože tie mali byť potrestané spoločným rozhodnutím vlády Spojencov.⁵

O tom, že Moskovská deklarácia sa dočkala svojej realizácie svedčí tzv. charkovský proces, prvý verejný proces s vojnovými zločincami, ktorí boli zajatí v Stalingrade. Rozsudky vtedy zneli na tresty smrti obesením.⁶

² http://www1.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%205901.pdf.

³ Pozri Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná časť). Bratislava: IURA EDITION, 2004, s. 55.

⁴ Charta OSN, článok 2.

⁵ Moskovská deklarácia, október 1943.

⁶ Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva, Daniel Krošlák, s. 4.

1.3. Londýnska dohoda, Charta Medzinárodného vojenského tribunálu

Charkovský proces teda vnáša do života prvú časť Moskvskej deklarácie. Môžeme povedať, že jej druhá časť, ktorá predvída určitý súd na medzinárodnej úrovni, našla realizáciu v podobe Londýnskej dohody. Už v článku 1 sa hovorí: „Po dohovore s Kontrolnou radou pre Nemecko bude vytvorený Medzinárodný vojenský súdny dvor pre trestanie tých vojnových zločincov, trestné činy ktorých nie je možné presne geograficky umiestniť. Bez ohľadu na to, či sú obvinení ako jednotlivci, alebo ako členovia organizácií, alebo skupín, alebo dokonca v oboch prípadoch.“

Cesta k tomuto inovatívnemu záveru v podobe zriadenia súdu, však bola dosť kľukatá. Po druhej svetovej vojne totiž sprvoti prevládal názor, že zločincov treba čo najskôr popraviť. Jednoducho rýchlo potrestať. Tento názor prevládal v Anglicku a riadil sa ním tiež vtedajší prezident USA Franklin Roosevelt. Po jeho smrti sa však ujal postoj jeho nástupcu Harryho Trumana a tiež Sovietskeho zväzu, podporujúci základné princípy demokracie, ako právo na spravodlivý súdny proces, či prezumpcia nevinu.⁷

2. Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu

Na základe Londýnskej dohody sa teda vytvára Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu s jeho zakladajúcou Chartou medzinárodného vojenského tribunálu, ktorá sa stala neoddeliteľnou súčasťou medzinárodného práva. Charta natrvalo zmenila tvár medzinárodného súdnictva vo viacerých ohľadoch. Išlo hlavne o pokus vysporiadať sa s novými druhmi zločinov, ktoré medzinárodné právo ešte nepoznalo. V Norimbergu boli totiž prvýkrát definované zločiny proti mieru, proti ľudskosti a vojnové zločiny.⁸

2.1. Zločiny proti mieru, ľudskosti a vojnové zločiny

Druhá svetová vojna sa stala akýmsi zrkadlom ľudskej ukrutnosti, zvrátenosti a fanatizmu. Synonymom k pošliapanej ľudskej dôstojnosti. Jej výkonnosť sa odhaduje na 45-60 miliónov nevinných ľudských obetí. To, čo sa stalo, dnes pripomína skôr zlý sen, nočnú moru, kde svet dovolil, aby človek nebol rovný človeku a aby ľudský život nemal žiadnu hodnotu.

Norimberský pokus o nápravu zahŕňal okrem iného aj to, s čím sa dovtedajšia právna prax ešte nestretla. Definície zločinov, na základe ktorých malo dôjsť k žalobám a odsúdeniu páchatel'ov. Článok 6 popisuje:

⁷ Pozri: Galdunová, Katarína, Agresia a zodpovednosť v medzinárodnom práve, rigorózna práca, Univerzita Komenského v Bratislave, str. 27-28.
http://74.125.77.132/search?q=cache:AZC29QT9dFj:vili.uniba.sk:8880/rig/dostupne/2006_PA_galdunova_katarina.pdf+okupa%C4%8Dn%C3%A9+z%C3%B3ny+law+no.+10&cd=4&hl=sk&ct=clnk&gl=sk.

⁸ Londýnska dohoda, 1945.

a, zločiny proti mieru: osnovanie, príprava, podnecovanie alebo podniknutie útočnej vojny alebo vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy, dohody alebo záruky, alebo účasť na spoločnom pláne alebo spiknutí za účelom uskutočnenia ktoréhokoľvek z vyššie uvedených zločinov;

b, vojnové zločiny: porušenie zákonov vojny alebo vojnových zvyklostí. Medzi tieto porušenia patrí vražda, zlé nakladanie alebo deportácie civilného obyvateľstva z obsadeného územia alebo v jeho rámci na otrocké práce, alebo na akýkoľvek iný účel, vražda vojnových zajatcov alebo osôb na mori alebo zlé nakladanie s nimi, vraždenie rukojemníkov, plienenie verejného alebo súkromného majetku, svojvoľné ničenie miest a obcí, pustošenie neodôvodnené vojenskou nutnosťou a iné zločiny;

c, zločiny proti ľudskosti: a to vražda, vyhladzovanie, zotročovanie, deportácie alebo iné ukrutnosti spáchané proti civilnému obyvateľstvu pred vojnou alebo počas vojny, alebo prenasledovanie z politických, rasových či náboženských príčin pri páchaní akéhokoľvek zločinu spadajúceho pod právomoc Tribunálu alebo v spojení s takýmto zločinom, bez ohľadu na to, či bolo porušené právo zeme, v ktorej boli zločiny spáchané.⁹

Článok 6 môžeme chápať ako pokus vnieť do právnej teórie to, čo bolo niekoľko rokov každodennou praxou, ktorej sa svet nemo prizeral. Charta sa snažila svojím obsahom pokryť všetkých, ktorí na činoch participovali, bez ohľadu na to, či šlo o hlavu štátu, alebo podriadených, ktorí konali na rozkaz. Spravodlivosť si mala nájsť každého.

2.2. Jednotlivca ako subjekt medzinárodného práva

Zmenou oproti prvej svetovej vojne bolo presadenie individuálnej zodpovednosti na pôde medzinárodného práva. Potrestanie vojnových zločincov z prvej svetovej vojny sa totiž viedlo na nemeckej, a teda národnej úrovni, hoci podľa Versaillskej zmluvy mali byť zriadené vojenské tribunály. Zmluva uvádza vo svojich článkoch aj stíhanie cisára Wilhelma II. za "závažné trestné činy proti medzinárodnej morálke a posvätnosti zmlúv". Namiesto trestu však pokojne dožil v exile.¹⁰

Až hrôzy druhej svetovej vojny primali medzinárodné spoločenstvo prebudovať systém subjektov medzinárodného práva tým, že doň, hoci v obmedzenej miere, zaradili aj jednotlivca. Konkrétne Charta priznáva osobnú individuálnu zodpovednosť za zločiny bez ohľadu na to, či osoba jednala na rozkaz alebo konala z vlastnej iniciatívy, či bola hlavou štátu, alebo len úradníkom.¹¹ Obsah právnej subjektivity jednotlivca sa však nevyčerpáva len jeho vnímaním ako nositeľa individuálnej trestnoprávnej zodpovednosti za spáchanie už uvedených zločinov, ale aj ako nositeľa ľudských práv a základných slobôd. Až táto trpká skúsenosť poukázala na krehkosť

⁹ Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva, Daniel Krošlák, s. 4.

¹⁰ Predkladacia správa www.rokovania.sk/appl/material.nsf/.../Predkladacia%20sprava.rtf.

¹¹ Charta medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu články 6, 7 a 8.

ich existencie, keďže boli vtedajším právom Nemecka úplne potlačené. Ich vnesenie pod ochranu medzinárodného práva zaručilo jednotlivcovi možnosť kedykoľvek sa ich domáhať. Hovoríme o tzv. *locus standi*, teda procesné práva jednotlivca priamo na medzinárodnej úrovni.

Podporuje to aj jeden z norimberských princípov, ktorý hovorí o prednosti medzinárodného práva pred právom národným.¹²

2.3. Rozsudok

Vzhľadom na neúplnosť realizácie Versaillskej zmluvy v oblasti trestania zločinov, boli norimberské procesy vyjadrením nástojčivosti potreby zmeny. Už od začiatku mali mať inú dohru ako spomenutý prípad Wilhelma II. V zmysle jeho Charty prejednával Tribunal už vyššie spomenuté zločiny proti mieru, ľudskosti a vojnové zločiny v celom ich rozsahu. Takisto sa dôrazne myslelo na tých, ktorí zločiny nespáchali osobne, ale v zmysle článku 6: „Vodcovia, organizátori a spoluvinníci, ktorí sa zúčastnili na osnovaní alebo vytváraní spoločného plánu alebo spiknutia za účelom vykonania niektorého zo spomenutých zločinov, sú tiež zodpovední za činy všetkých osôb pri vykonávaní tohto plánu.“

Tiež osoba, ktorá bola členom takej organizácie, ktorej bola súdom preukázaná zločinná povaha, bola súdená.

Nemeckí vodcovia mali niest' zodpovednosť aj za porušenie dovtedy platných medzinárodných zmlúv. Išlo napríklad o porušenie Versaillskej zmluvy v zmysle rešpektovania hraníc, územnej celistvosti a nezávislosti krajín ako Československo, Rakúsko, Poľsko a podobne. Taktiež bolo rozsudkom potvrdené porušenie Briand-Kellogovho paktu, z dôvodu vedenia agresívnej vojny.

Samotný proces sa začal 20. 11. 1945. Zaujímavé bolo, že na začiatku procesu sa každý okrem Bormanna považoval za nevinného. Viedlo sa 403 otvorených sedení, kde bolo použitých niekoľko sto svedectiev, či už ústnych alebo písomných, vrátane prisázaných vyhlásení podpísaných tisíckami ľudí. Výsluchy a dokazovanie bolo ukončené 31. augusta 1946.¹³

Následne boli vyhlásené rozsudky. Trest smrti obesením bol vynesený celkovo 12-krát: Hermann Wilhelm Goering (ríšsky maršal a veliteľ letectva), Joachim von Ribbentrop (ríšsky minister zahraničných vecí), Wilhelm Keitel (poľný maršal a náčelník štábu vrchného veliteľstva), Ernst Kaltenbrunner (poľný maršal a šéf bezpečnostnej služby), Alfred Rosenberg (minister pre okupované východné územia, ideológ Strany), Hans Frank (gubernér Poľska), Wilhelm Frick, Julius Streicher (majiteľ a vydavateľ protizidovských novín *Der Stürmer*), Fritz Sauckel (splnomocnenec pre nasadenie pracovných síl), Alfred Jodl (náčelník Operačného štábu Vrchného veliteľstva

¹² Pozri Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná časť). Bratislava: IURA EDITION, 2004, s. 82.

¹³ http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/judcont.asp.

brannej moci, rehabilitovaný 1953), Arthur Seyss-Inquart (guvernér Rakúska a holandský komisár), Martin Bormann (vodcov tajomník).

Doživotné väzenie v prípade Rudolfa Hessa (Hitlerov zástupca a vodca NSDAP), Walthera Funka (minister hospodárstva) a Ericha Readera (vel'koadmirál a vrchný veliteľ námorníctva). Na 20 rokov sa do väzenia dostali Baldur von Schirach (vodca združenia nacistickej mládeže Hitler-Jugend) a Albert Speer (Hitlerov architekt a minister zbrojnej výroby), o 5 rokov menej dostal Konstantin von Neurath (minister zahraničia do roku 1938, prvý protektor Čiech a Moravy). Posledný, 10-ročný trest bol vynesený nad Karlom Doenitzom (admirál a Hitlerov nástupca vo funkcii hlavy štátu).

Robert Ley (vedúci Deutsche Arbeitsfront (Nemeckého pracovného frontu)) súdený nebol, pretože spáchal samovraždu ešte pred začatím hlavného pojednávania.

Spravodlivosti sa kvôli psychickému stavu vyhli Gustav Krupp von Bohlen und Halbach, Hess, Bormann a Streicher. Traja boli dokonca oslobodení: Hjalmar Schacht (prezident ríšskej banky), Hans Fritzsche (vedúci ríšského rozhlasu) a Franz von Papen (bývalý kancelár, veľvyslanec v Rakúsku a Turecku).¹⁴

2.4. Norimberské princípy

Nóvum, ktoré so sebou prináša Charta medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu sa pokúsila v roku 1950 zhrnúť Komisia pre medzinárodné právo do siedmich norimberských princíпов. Ide o akýsi záver alebo zhrnutie rozsudku do nasledujúcich siedmich bodov, ktoré sú v súčasnosti považované za obyčajové právo:

1. Princíp individuálnej zodpovednosti,
2. Prednosť medzinárodného práva pred právom národným,
3. Žiadna imunita podľa teórie zvrchovaného štátu,
4. Žiadna imunita na základe vyššieho rozkazu,
5. Právo na spravodlivý proces,
6. Definícia zločinov proti mieru, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti,
7. Kvalifikácia napomáhania ako zločinu proti medzinárodnému právu.¹⁵

3. Charta pre Medzinárodný vojenský tribunál pre ďaleký východ v Tokiu

Tak, ako mali byť potrestaní zločinci v Európe, bolo potrebné vysporiadať situáciu, ktorá vznikla na ďalekom východe. V roku 1946 bol zriadený Medzinárodný vojenský tribunál pre ďaleký východ so sídlom v Tokiu. Text jeho charty sa výraznejšie nelíši od jeho norimberského predchodcu. V článku päť sa hovorí o právomoci Tribunálu stíhať zločincov ako jednotlivcov alebo ako členov organizácií, teda opäť zakladá individuálnu zodpovednosť. Aj tu nachádzame definície zločinov proti ľud-

¹⁴ Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva, Daniel Krošlák, s. 4.

¹⁵ <http://mpv.juristic.cz/30404/clanek>.

skosti, mieru a vojnových zločinov. Rozdiely však nachádzame v praxi oboch tribunálov. V Tokiu bol totiž spod jurisdikcie Tribunálu vyňatý cisár Hirohito, celá cisárska rodina a tiež všetci, ktorí by mohli svojím odsúdením kompromitovať cisársky rod.¹⁶ Je to určité porušenie novozavedeného princípu individuálnej zodpovednosti. Toto porušenie však vychádza z hlboko zakorenej kultúry japonského národa, kde spochybnenie božského pôvodu cisára postavením ho na roveň odsúdeným zločincom, by malo nepredstaviteľné následky. Okrem Tribunálu v Tokiu boli zločinci súdení aj v Číne a v krajinách, kde (ako to už bolo načrtnuté v Norimbergu) svoje činy spáchali. Pred Tribunál v Tokiu predstúpilo celkom 28 obvinených, z toho 9 civilov a 19 profesionálnych vojakov. Hovoríme o zločincoch kategórie A, teda o najväčšej zodpovednosti. Okrem toho boli ešte kategórie B a C. Niektoré obvinenia siahali do obdobia ešte pred druhou svetovou vojnou. Spomenutý bol napríklad masaker v Nankingu v roku 1937, kde dokázala japonská armáda za 6 týždňov brutálnym spôsobom vyvraždiť niekoľkostotisíc ľudí.¹⁷ Predmetom obvinenia sa tiež stalo nezákonné obchodovanie s ópium v 30-tych a 40-tych rokoch, ktoré malo zabezpečiť financovanie japonskej armády na úkor oslabeného čínskeho ľudu.¹⁸

V priebehu vyšetrovania dvaja obvinení zomreli a jeden sa mentálne zrútil. Rozsudok znel pre zvyšných 25 obvinených rovnako. Všetci boli vinní. Sedem bolo odsúdených na trest smrti obesením, 16 na doživotné väzenie a dvaja na väzenie s nižšou výmerou trestu. V rozmedzí rokov 1954-1956 boli však všetci podmienene prepustení, jeden, Shigemitsu, sa dokonca stal v roku 1954 ministrom zahraničných vecí.¹⁹

Otázkou však ostáva, či 8 rokov väzenia môže zmeniť ľudí, ktorí bez výčitiek svedomia vraždili nevinných, chladnokrvne a cieľavedomo vyhladzovali národy a podporovali ostatných v šírení tohto zhubného fanatizmu.

4. Vplyv Norimberského trestného tribunálu a Tribunálu pre ďaleký východ na tvorbu a inštitúty medzinárodného práva

Najmarkantnejšie je možné pozorovať vplyv týchto dokumentov na početných súdnych pojednávaníach s vojnovými zločincami pred národnými súdmi, alebo pred súdmi vojenskými. Keďže v Norimbergu a Tokiu boli súdení len tí najvyšší funkcionári, bolo potrebné pre ostatné súdy, ktoré už pôsobili vo vtedajších povojnových okupačných zónach vytvoriť systém jednotného práva.

¹⁶ <http://www.noveslovo.sk/archiv/2000-37/ominulosti.html> Od Okinawy k Tokijskému zálivu, Zoltán Katreba.

¹⁷ <http://hrabovsky.blog.respekt.cz/c/43231/Neznama-historia-masaker-v-Nankingu-1937.html>, Milan Hrabovský. Bližšie pozri tiež: <http://www.historyplace.com/worldhistory/genocide/nanking.htm>.

¹⁸ <http://www.cnd.org/mirror/nanjing/NMTT.html>.

¹⁹ <http://www.cnd.org/mirror/nanjing/NMTT.html>, verdikt.

Jednotiacim prvkom bolo Ustanovenie Kontrolnej rady číslo 10, ktoré potvrdilo už zavedené norimberské princípy a prejednávalo zločiny, ktoré tam boli definované.²⁰

4.1. Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia

Nezanedbateľné je aj vplyvanie na medzinárodné zmluvné právo. Charta v Norimbergu bola podkladom pre Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia, ktorý bol prijatý Valným zhromaždením OSN 9.12.1948. Tým sa stáva trvalou súčasťou medzinárodného práva. Zmluvné strany potvrdzujú, že genocídium, či už spáchané v mieri alebo za vojny, je zločinom podľa medzinárodného práva a zavazujú sa preto zabráňovať mu a trestať ho.²¹ Genocídiom sa rozumie ktorýkoľvek z činov uvedených v článku dva, spáchaných v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú.²²

4.2. Ďalšie dokumenty

Ďalšími dokumentmi boli 4 Ženevské konvencie z 12. augusta 1949, vrátane dvoch dodatkových protokolov z 8. júna 1977,²³ ktoré tvoria základ medzinárodného humanitárneho práva.²⁴ Sú výsledkom snahy o ochranu osôb, ktoré sa nezúčastňujú bojových akcií a taktiež príslušníkov ozbrojených síl, ktorí sú vyradení z boja. Predmetom je aj popis rozoznávacích znakov jednotlivých zdravotníckych služieb a národných spoločností.²⁵ Pre medzinárodné právo nepostrádateľnou sa stala aj Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948. Zakotvením práv v medzinárodnom dokumente sa zabezpečila aj možnosť domáhať sa ich. Hovoríme o najzákladnejších právach človeka na život, na slobodu, na ochranu jeho dôstojnosti.

²⁰ Gerhard Werle, *Principles of International criminal law*, Second Edition, s. 13, Bližšie aj: <http://www.ess.uwe.ac.uk/documents/cntr110.htm>.

²¹ Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia, článok 1.

²² Vyhláška ministra zahraničných vecí 32/1955 Zb.

²³ Pre úplnosť informácie:

I. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli z roku 1949

II. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov ozbrojených síl na mori z roku 1949

III. Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z roku 1949

IV. Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949

I. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov z roku 1977

II. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter z roku 1977.

²⁴ *Principles of international criminal law*, Gerhars Werle, second edition, s. 15.

²⁵ Predkladacia správa do NRSR, bližšie: <http://www.nrsr.sk/Dynamic/Download.aspx?DocID=249664>.

V roku 1950 bolo vytvorených už vyššie spomenutých 7 norimberských princípov a v roku 1968 Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti. Ním bolo vnesené všeobecné používanie zásady neexistencie premlčacej lehoty na vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti, ktoré sú presne vymedzené hneď v článku jeden tohto Dohovoru.²⁶

Počas obdobia studenej vojny môžeme hovoriť aj o ochladení v oblasti medzinárodného trestného práva. Dlhé obdobie nedošlo k riešeniu medzinárodných sporov spôsobom podobným tomu v Norimbergu, či Tokiu. Až obdobie 90-tych rokov prináša zmenu v podobe zriadenia ad hoc tribunálov v oblasti bývalej Juhoslávie a Rwandy. Nešlo síce o medzinárodné konflikty takého dosahu ako tomu bolo po druhej svetovej vojne, ale ťažká situácia rasovej a náboženskej nenávisti, opäť aktivovala mechanizmus zachovávanía medzinárodného mieru a bezpečnosti Bezpečnostnou radou OSN. Závažným porušením medzinárodného humanitárneho práva bol na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN z roku 1993 zriadený Tribunál pre bývalú Juhosláviu so sídlom v Haagu. Reakciou na masaker menšiny Tutsi v Rwande bolo Rezolúciou podložené zriadenie Tribunálu v Arushi (Tanzánia) v roku 1994.²⁷

Potreba vytvorenia stáleho medzinárodného trestného súdu sa javila každým rokom opodstatnenejšou. Napriek tomu si Bezpečnostná rada v otázke riešenia sporov v Sierra Leone, Kambodži, či Východnom Timore zvolila úplne iný postup. V prípade Sierra Leone to bol v roku 2000 popud na vytvorenie Špeciálneho tribunálu. Vo Východnom Timore boli vytvorené tzv. Poroty, ktoré prejednávali ťažké trestné činy, vrátane genocídy a trestných činov proti ľudskosti.²⁸ Podstatné však je, že hoci môžeme hovoriť o určitej roztrieštenosti, čo sa inštitúcií týka, dôležitejšie je spomenúť jednotu, ktorou sú princípy, používané od druhej svetovej vojny. To završuje a potvrdzuje ešte jeden dokument z roku 1996. Ide o Kódex zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov. Pôvodné snahy o jeho vytvorenie siahajú do obdobia tesne po koncipovaní 7 Norimberských zásad, s ktorých aj vychádza. Prijat' sa ho však podarilo až v roku 1996.²⁹ Kódex stanovuje odlišné rozdelenie zločinov ako je tomu v Charte z Norimbergu. Za zločiny proti mieru a bezpečnosti ľudstva považuje: zločin agresie, zločiny genocídy, zločiny proti ľudskosti, zločiny proti spojeným národom a vojnové zločiny. Opäť raz potvrdzuje individuálnu zodpovednosť za ich spáchanie,

²⁶ Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, článok 1, Bližšie pozri: Vyhláška ministra zahraničných vecí 53/1974 Zb.

²⁷ Krošlák, D.: Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, s. 8.

²⁸ Pozri: Galdunová, K.: Agresia a zodpovednosť v medzinárodnom práve. Rigorózna práca. Univerzita Komenského v Bratislave, str. 31-32.
http://74.125.77.132/search?q=cache:AZC29QT9dFcJ:vili.uniba.sk:8880/rig/dostupne/2006_PA_galdunova_katarina.pdf+okupa%C4%8Dn%C3%A9+z%C3%B3ny+law+no.+10&cd=4&hl=sk&ct=clnk&gl=sk.

²⁹ Krošlák, D.: Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, s. 9.

bez ohľadu či šlo o konanie na príkaz. Dokonca v oveľa väčšej miere definuje o aké konanie jednotlivca ide.³⁰ Zaujímavá je aj dikcia článku 4, na základe ktorého, skutočnosť, že hoci kódex stanovuje zodpovednosť jednotlivcov za zločiny proti mieru a proti bezpečnosti ľudstva, akákoľvek zodpovednosť štátu podľa medzinárodného práva ostáva nedotknutá.³¹

5. Zriadenie stáleho Medzinárodného trestného súdu v Haagu

Vyvrcholením všetkých snáh sa stalo zriadenie stáleho Medzinárodného trestného súdu v Haagu na základe Rímskeho štatútu, ktorý bol prijatý 17. júla 1998 v Ríme. V Štatúte opäť raz potvrdzuje princípy platné po druhej svetovej vojne. Definuje skutkové podstaty zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov, trestného činu agresie a trestného činu genocídy.³²

6. Záver

Udalosti v Norimbergu a Tokiu mali nepochybne veľký vplyv na tvorbu medzinárodného trestného práva a na medzinárodné právo všeobecne. Zriadené Tribunály spolu so svojimi Chartami boli priekopníkmi v oblasti subjektov medzinárodného práva, v oblasti myšlienok humanity a ochrany ľudskej dôstojnosti a ľudského života vôbec. Ich prvotná úloha, potrestanie vojnových zločincov, však mala aj tienisté stránky. Jednou z nich bola napríklad činnosť organizácie ODESSA³³ (Organizácia bývalých príslušníkov SS), ktorá im pomáhala utiecť pred spravodlivosťou. Mnohým dôstojníkom SS sa to krátko po vojne alebo ešte počas nej podarilo. Niektorí však boli v cudzine dolapení napríklad izraelskou tajnou službou Mossad alebo známym

³⁰ Bližšie podľa článku 2 odsek 3: Jednotlivec je zodpovedný za zločiny uvedené v Kódexe ak ho spácha úmyselne;

- nariadi spáchanie takého zločinu, ku ktorého spáchaniu skutočne dôjde alebo dôjde k jeho pokusu;
- nezabráni alebo nepotrestá spáchanie takéhoto zločinu za okolností stanovených v článku 6 Kódexu;
- napomáha, podnecuje alebo inak pomáha, priamo či nepriamo, pri spáchaní takého zločinu, a to vrátane poskytnutia prostriedkov na jeho spáchanie;
- sa priamo podieľa na plánovaní zločinu alebo spolčení za účelom spáchania zločinu, ku ktorého spáchaniu skutočne dôjde;
- priamo a verejne nabáda iného na spáchanie zločinu, ku ktorého spáchaniu skutočne dôjde;
- pokúsi sa spáchať taký zločin tým, že začne konať spôsobom naplňujúcim skutkovú podstatu zločinu, ktorého uskutočnenie však nie je dokonané vzhľadom na okolnosti nezávislé na jeho úmyslech.

³¹ Kódex zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva, článok 4.

³² Rímsky štatút, článok 5.

³³ Organisation der ehemaligen SS-Angehörigen.

„lovcom nacistov“ Simonom Wiesenthalom. Boli postavení pred súd a niektorí aj popravení.³⁴

Ostáva len dúfať, že ľudstvo nebude mať krátku pamäť a nevráti sa z cesty, na ktorú nastúpilo pred 65 rokmi. Vo svete je totiž stále častejšie vidieť silnejúce nacionálne alebo tiež neonacistické hnutia, ktorých členmi sú mladí ľudia, ktorí sotva vedia čo to znamená prežiť vojnu. Tiež vzrastajúca rasová nenávisť. Medzinárodné konflikty a vojny, kde je ťažké posúdiť, či ide o nastolovanie spravodlivosti a demokracie, alebo o politiku niektorých štátov.

Medzinárodné spoločenstvo má v oblasti trestného práva ešte veľa pred sebou. Jednou z dôležitých úloh bude určite zisk väčšieho rešpektu zo strán štátov, a tiež vôle pracovať na spoločných záujmoch v oblasti mieru.

³⁴ Časopis Epoque, 7/10, Jak nacisté prchají před spravedlností, s. 38.

Podiel a účasť Bezpečnostnej rady OSN na vzniku a fungovaní medzinárodných trestných súdov

Jana Jakubovová

1. Úvod – Bezpečnostná rada ako orgán OSN.....	35
2. Účasť Bezpečnostnej rady na vzniku a fungovaní dočasných medzinárodných trestných tribunálov.....	37
2.1. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY)	37
2.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR)	38
2.3. Povinnosť štátov spolupracovať s ICTY a ICTR	39
2.4. Súlad činnosti ICTY a ICTR s Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach.....	40
2.5. Ukončenie činnosti ICTY a ICTR.....	41
2.6. Špeciálny tribunál pre Sierra Leone (SCSL).....	42
3. Spochybnenie právomoci Bezpečnostnej rady zriaďovať medzinárodné trestné tribunály	43
3.1. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu	43
3.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu	44
3.3. Špeciálny tribunál pre Sierra Leone	45
4. Účasť Bezpečnostnej rady na činnosti Medzinárodného trestného súdu	46
4.1. Odklad výkonu jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu	46
4.2. Postúpenie prípadu Medzinárodnému trestnému súdu.....	48
5. Záver	49
Použitá literatúra	49
Použité rezolúcie.....	50

1. Úvod – Bezpečnostná rada ako orgán OSN

Bezpečnostná rada OSN patrí spolu s Valným zhromaždením, Hospodárskou a sociálnou radou, Poručenskou radou, Sekretariátom a Medzinárodným súdnym dvorom medzi hlavné orgány OSN. Jej vznik je spojený s konferenciou v Dumbarton Oaks, kde bola prednesená požiadavka na zriadenie orgánu výkonného charakteru s obmedzeným členstvom, ktorého hlavnou úlohou malo byť udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.¹ Takýmto orgánom sa stala Bezpečnostná rada.

Rovnako ako ostatné hlavné orgány, aj Bezpečnostná rada podlieha Charte OSN. Hoci jej právomoci a povinnosti sú obsiahnuté vo viacerých kapitolách Charty, základné ustanovenia o tomto orgáne môžeme nájsť najmä v kapitole V, článkoch 23 – 32, ktoré upravujú jeho zloženie, úlohy a právomoc, hlasovanie a konanie.

Podľa základného dokumentu OSN sa Bezpečnostná rada skladá z pätnástich členov Organizácie. Piati z nich – Čínska republika, Francúzsko, Zväz sovietskych socialistických republík, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Spojené štáty

¹ Templeman, L., MacLean, R.M.: *Public International Law*. London: Old Bailey Press, 2000, s. 367.

americké – sú jej stálymi členmi, pričom ďalších desať nestálych členov volí Valné zhromaždenie na dva roky s tým, že členovia, ktorých funkčné obdobie uplynulo, nie sú ihneď voliteľní. Títo nestáli členovia sú volení na základe rovnomerného geografického rozdelenia – piati z africko-ázijských štátov, dvaja z latinsko-amerických štátov, jeden zo štátov východnej Európy a dvaja zo štátov západnej Európy a iných štátov.² Členovia, ktorí majú v Bezpečnostnej rade každý po jednom zástupcovi, jej zverujú hlavnú zodpovednosť za udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti a uznávajú, že pri plnení povinností, ktoré jej z tejto zodpovednosti vyplývajú, koná v ich mene. Na druhej strane členovia OSN súhlasia, že rozhodnutia Bezpečnostnej rady vydané na základe tejto Charty prijímú a vykonávajú. Pri plnení svojich povinností koná Bezpečnostná rada v súlade s cieľmi a zásadami Spojených národov, pričom osobitné právomoci, ktoré sú jej na výkon týchto povinností zverené, ustanovujú kapitoly VI, VII, VIII a XII Charty. Jednou z jej povinností je aj predkladanie ročných, podľa potreby aj osobitných, správ Valnému zhromaždeniu.

Pri hlasovaní má každý člen Bezpečnostnej rady jeden hlas. Je ale potrebné rozlišovať medzi hlasovaním o procedurálnych otázkach a ostatných otázkach. O procedurálnych otázkach rozhoduje Bezpečnostná rada kladnými hlasmi deviatich členov, no o ostatných otázkach rozhoduje kladnými hlasmi deviatich členov vrátane hlasov všetkých stálych členov. Stály členovia môžu teda pri iných ako procedurálnych otázkach použiť právo veta. Rozlišovanie medzi procedurálnymi a inými otázkami bolo spočiatku zložité, no nakoniec bol tento problém vyriešený v San Franciscu. Rozhodlo sa, že na určenie otázky ako procedurálnej alebo inej je potrebné kladné stanovisko minimálne siedmich členov vrátane všetkých stálych členov. Na základe tohto ustanovenia prišiel Zväz sovietskych socialistických republík s myšlienkou dvojitého veta. Vzhľadom na to, že samotná otázka, či je daná záležitosť procedurálna alebo nie, je neprocedurálna, stály člen môže pokus o označenie otázky za procedurálnu vetovať a následne vetovať aj návrh rezolúcie, ktorý by sa danou otázkou zaoberal. Takýmto použitím dvojitého veta by sa z procedurálnych otázok mohli stať neprocedurálne. Existuje však aj spôsob, ktorý zneužitiu práva veta dokáže zabrániť. Je ním rozhodnutie prezidenta Bezpečnostnej rady na základe pravidla 30 Rokovacieho poriadku, či návrh rezolúcie je procedurálneho charakteru. Toto jeho rozhodnutie môže byť zrušené len súhlasom deviatich členov Bezpečnostnej rady.³

Podľa Charty OSN musí mať každý člen Bezpečnostnej rady v sídle Organizácie svojho stáleho zástupcu, aby Bezpečnostná rada bola schopná nepretržite vykonávať svoje úlohy. Z toho istého dôvodu sa schádza na pravidelných schôdzkach, na ktorých jej členovia môžu byť zastúpení členom vlády alebo iným zástupcom, pričom sa tieto schôdzky môžu uskutočňovať aj mimo sídla Organizácie.

Na rozprave o jednotlivých otázkach sa podľa Charty OSN môže bez hlasovacieho práva zúčastňovať aj člen Organizácie, ktorý nie je členom Bezpečnostnej rady, ak usúdi, že jeho záujmy sú osobitne dotknuté. Rovnako každý člen, Organizácie, ktorý

² Tamtiež, s. 368.

³ Tamtiež, s. 368, 369.

nie je členom Bezpečnostnej rady, alebo každý štát, ktorý nie je členom Organizácie, ak sú stranou v spore, o ktorom rokuje Bezpečnostná rada, budú vyzvaní, aby sa zúčastnili na rozprave o tomto spore bez hlasovacieho práva. Bezpečnostná rada určí podmienky pre ten štát, ktorý nie je členom Organizácie, na základe ktorých sa rozpravy bude môcť zúčastniť.

Okrem tejto základnej charakteristiky Bezpečnostnej rady, ktorú nám poskytuje kapitola V Charty OSN, je pre hlavnú úlohu Bezpečnostnej rady podstatná aj kapitola VII, ktorá upravuje akcie v prípade ohrozenia mieru, porušenia mieru a útočných činov. Práve tejto kapitole Bezpečnostná rada vďačí za možnosť ovplyvniť vznik a fungovanie medzinárodných trestných súdov.

2. Účasť Bezpečnostnej rady na vzniku a fungovaní dočasných medzinárodných trestných tribunálov

2.1. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY)

Konflikt, ktorý sa odohrával v bývalej Juhoslávii od roku 1991, bol prvým konfliktom po druhej svetovej vojne v Európe.⁴ Bezpečnostná rada sa rozhodla na riešenie tejto situácie využiť právomoci, ktoré jej vyplývajú z kapitoly VII Charty OSN, aby tak mohla zabezpečiť splnenie svojej úlohy, ktorou je obnovenie a zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Rezolúciou 780 (1992) zriadila Komisiu odborníkov, ktorá mala preskúmať obvinenia zo spáchania zločinov v Juhoslávii. Táto Komisia ale nemala finančnú a materiálnu podporu štátov, takže jej prvý predseda, Frits Kalshoven, odstúpil. Počas funkcie druhého predsedu, ktorým bol M. Cherif Bassiouni, sa podarilo Komisii získať financie zo súkromných zdrojov a zapojila sa do získavania dôkazov v bývalej Juhoslávii, o čom v roku 1994 podala správu.⁵ Počas práce Komisie, presne 22.2.1993 Bezpečnostná rada prijala rezolúciu 808, ktorou poverila Generálneho tajomníka OSN, aby pripravil návrh na zriadenie medzinárodného trestného tribunálu. Nestanovila však, akým spôsobom by mal byť tento tribunál zriadený. Generálny tajomník v tejto súvislosti odporučil Bezpečnostnej rade, aby tento cieľ uskutočnila pomocou rezolúcie podľa kapitoly VII Charty OSN. Ďalšou možnosťou, ktorá prichádzala do úvahy, bolo zriadenie tribunálu medzinárodnou zmluvou. Túto možnosť ale Generálny tajomník zamietol, čo odôvodnil tým, že rokovania o takejto zmluve by trvali príliš dlho a ani potom by nebolo zaručené, že by všetky dotknuté štáty zmluvu ratifikovali. Taktiež zamietol, aby iniciatíva vychádzala od Valného zhromaždenia, keďže to nekorešpondovalo s urgentnosťou stanovenou v rezolúcii 808.⁶ K správe, ktorú podal Generálny tajomník Bezpečnostnej rade, bol pripojený aj návrh Štatútu nového tribunálu, ktorý Bezpečnostná rada prijala a rezolúciou 827

⁴ Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 3.

⁵ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 102, 103.

⁶ Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 49.

(1993) zriadila Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY). Táto rezolúcia bola prijatá všeobecným súhlasom všetkých pätnástich členských štátov 25.5.1993⁷ a stanovila ciele nového tribunálu, a to zastavenie zločinov páchaných na území bývalej Juhoslávie a prijatie potrebných opatrení, aby sa osoby zodpovedné za tieto činy vydali spravodlivosti.⁸ Okrem týchto hlavných cieľov spĺňal tento tribunál aj mnoho ďalších, napríklad cieľ odradzovania. Bezpečnostná rada mala v úmysle jeho zriadením dať najavo, že porušovanie medzinárodného humanitárneho práva nebude viac tolerované. Jej rezolúcie však takýto cieľ nepotvrdzujú, čo vyvoláva pochybnosti, že ho Bezpečnostná rada nepovažuje za veľmi podstatný.⁹

Konflikt v Bosne a Hercegovine, ktorý sa mal zriadením ICTY vyriešiť, pokračoval ešte dva a pol roka po jeho ustanovení. Najhoršia tragédia tejto vojny – Srebrenica – sa uskutočnila pár dní potom, čo tribunál viedol verejné pojednávanie, na ktorom sa potvrdila obžaloba proti srbským vodcom Radovanovi Karadžićovi a Ratkovi Mladićovi. A hoci tento súd bez problémov fungoval v roku 1999, nedokázal zabrániť ozbrojenému konfliktu v Kosove, ktorý vtedy prebiehal.¹⁰ Tieto udalosti vrhajú tiež pochybnosti na činnosť ICTY a jej úspešnosť.

Štatút ICTY, ktorý bol pripojený k rezolúcii 827 (1993), určil, že tribunál má stíhať zločiny spáchané medzi 1.1.1991 a dňom, ktorý určí Bezpečnostná rada ako deň obnovenia mieru. Bezpečnostná rada zatiaľ neurčila konkrétny dátum, kedy by sa mala jeho činnosť skončiť. V Novembri 2000 síce prijala rezolúciu, ktorou vyžadovala od Generálneho tajomníka stanovenie takéhoto dátumu v podobe správy, avšak Generálny tajomník uviedol, že daný dátum nebol schopný určiť. Je teda možné, že Bezpečnostná rada ukončí činnosť ICTY bez stanovenia dátumu.¹¹

2.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR)

Rok po zriadení ICTY sa vyskytla potreba zriadiť ďalší dočasný medzinárodný trestný tribunál. V roku 1994 došlo totiž v Rwande k zločinu genocídy, ktorá trvala tri mesiace, čo Bezpečnostná rada považovala za dostatočný dôvod, aby 8.11.1994 prijala rezolúciu 955 (1994), ktorou zriadila Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR).¹² Touto rezolúciou vyjadrovala Bezpečnostná rada záujem na správach, ktoré potvrdzovali spáchanie zločinu genocídy a iných porušení medzinárodného humanitárneho práva v Rwande a ktoré pochádzali z rúk Osobitného spravodajcu pre Rwandu z Komisie OSN pre ľudské práva, ako aj na predbežnú správu Komisie odborníkov. ICTR vznikol podľa modelu ICTY, takže nesie mnoho rovnakých charakte-

⁷ Tamtiež, s. 4.

⁸ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 103.

⁹ Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 69.

¹⁰ Tamtiež, s. 69.

¹¹ Tamtiež, s. 133.

¹² Tamtiež, s. 4.

ristických črt, ako jeho predchodca. Podľa jeho zakladajúcej rezolúcie, ku ktorej bol taktiež pripojený jeho Štatút, patrí medzi jeho ciele obnova a udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, pričom prítomnosť tohto cieľu je nevyhnutná pre všetky tribunály, ktoré boli zriadené na základe kapitoly VII Charty OSN. Ak by tento cieľ chýbal, bolo by otázne, či by Bezpečnostná rada mohla takýto tribunál zriadiť. Ďalším jeho cieľom je napríklad národné zmierenie, ktoré rezolúcia zriadujúca ICTY vynechala. Bezpečnostná rada v rezolúcii 955 (1994) zmieňuje, že stíhanie tých, ktorí sú zodpovední za porušovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, prispeje k procesu národného zmierenia.

Čo však odlišuje zriadenie ICTR od ICTY je fakt, že Bezpečnostná rada konala v tomto prípade až na podnet vlády Rwandy. Rwanda bola v tom období jedným z desiatich volených členských štátov Bezpečnostnej rady, a paradoxne to bola práve ona, ktorá hlasovala proti prijatiu rezolúcie zriadujúcej ICTR. Dôvodom takéhoto konania bol jej nesúhlas s niektorými ustanoveniami Štatútu.¹³

Štatút ICTY sa taktiež v určitých smeroch odlišoval od Štatútu ICTR. Ten vo svojich ustanoveniach o vojnových zločinoch naznačuje, že zločin genocídy v Rwande sa odohral v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.¹⁴

2.3. Povinnosť štátov spolupracovať s ICTY a ICTR

Jednou z výhod zriadenia oboch týchto tribunálov (ICTY a ICTR) bola možnosť Bezpečnostnej rady ovplyvniť ich jurisdikciu do takej miery, akú sama považovala za správnu. Taktiež to dokazuje záujem medzinárodného spoločenstva na riešení problémov, ktoré tieto štáty zasiahli a dáva tribunálom potrebné právomoci, aby mohli tieto prípady efektívne riešiť. Vzhľadom na to, že boli vytvorené na základe kapitoly VII Charty OSN, záväzky štátov spolupracovať s nimi majú prednosť pred ich všetkými ostatnými záväzkami čo je nesporne ďalšou výhodou.¹⁵ Túto povinnosť štátov spolupracovať upravujú aj rezolúcie 827 (1993) a 955 (1994), ako aj Štatúty oboch tribunálov. Podľa paragrafu 4 rezolúcie 827 (1993) Bezpečnostná rada na základe kapitoly VII Charty OSN určuje, že všetky štáty majú plne spolupracovať s ICTY a jeho orgánmi na základe rezolúcie a Štatútu. Obe tieto rezolúcie narážajú na všetky štáty, nielen na členské štáty OSN. Avšak nečlenské štáty nie sú viazané Chartou ani rezolúciami Bezpečnostnej rady, čo tribunály uznali a rešpektujú túto neutrálnu pozíciu nečlenských štátov.¹⁶

¹³ Tamtiež, s. 161, 162.

¹⁴ Schabas, W.A.: *An Introduction to the International Criminal Court*. New York: Cambridge University Press, 2004, s. 11.

¹⁵ Swaak-Goldman, O.: Recent Developments in International Criminal Law: Trying to Stay Afloat Between Scylla and Charybds. In: *International and Comparative Law Quarterly*, roč. 54, 2005, s. 693.

¹⁶ Sluiter, G.: Cooperation of States with International Criminal Tribunals. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 192.

Nevýhodou týchto tribunálov je fakt, že nemajú prostriedky donútia, musia sa spoliehať na Bezpečnostnú radu a jej prostriedky, aby mohlo dôjsť k vykonaniu nariadenia. Niekoľkokrát už bola Bezpečnostná rada požiadaná, aby konala, no dodnes na podobné požiadavky nereagovala. Na druhej strane však periodicky vydávala rezolúcie všeobecnej povahy, ktorými štáty vyzývala, aby sa riadili príkazmi tribunálov. Niektoré štáty tieto príkazy rešpektovali na základe ich prednosti pred akýmikoľvek inými záväzkami, ale vyskytujú sa aj prípady, keď národné súdy nariadenia tribunálov odmietajú, a v takýchto prípadoch chýba odpoveď zo strany Bezpečnostnej rady.¹⁷

V prípade, že Bezpečnostná rada neodpovedala na oznámenie Prezidenta tribunálu a nevyužila svoje právomoci vyplývajúce jej z kapitoly VII Charty OSN, členovia Bezpečnostnej rady mimo jej rámec vykonali politický nátlak inými, najmä diplomatickými alebo ekonomickými prostriedkami, ktorými prinútili štát podrobiť sa svojmu záväzku a vydať obvineného jurisdikcii tribunálu.¹⁸

2.4. Súlad činnosti ICTY a ICTR s Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach

Právnikmi bolo zriadenie ICTY a ICTR Bezpečnostnou radou pochvalované, no obžalovaní prejavovali pochybnosti o súlade činnosti týchto tribunálov s medzinárodným humanitárnym právom. Hoci tribunály odmietali jednu námietku proti ich jurisdikcii za druhou, legalita ich zriadenia Bezpečnostnou radou nie je taká jednoznačná, ako to vyplýva z týchto ich rozhodnutí a komentárov právnikov.¹⁹

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR) vo svojom článku 14 uznáva obžalovaným právo na spravodlivý proces, vedený neustranným, nezávislým a kompetentným tribunálom zriadeným právom, ako aj mnohé iné práva. Je síce pravda, že Štatúty vytvorené Bezpečnostnou radou pre oba tieto tribunály zahŕňajú ustanovenia o spravodlivom procese, ako aj to, že ICTR a ICTY priznávajú obžalovaným práva porovnateľné s právami stanovenými v článku 14 ICCPR. Problémom je, či sú tieto tribunály nezávislé a či sú zriadené zákonom, ako to predpokladá ICCPR. Nemôžeme tvrdiť, že by ich nezávislosť bola úplná. Je otáznne, či by na žiadosť Bezpečnostnej rady tribunály neurýchlili proces s obžalovaným, poprípade ho rozhodovali určitým spôsobom, keďže vznikli na základe právomoci Bezpečnostnej rady. Dôkazom určitej závislosti tribunálov na Bezpečnostnej rade je fakt, že práve Bezpečnostná rada má určiť dátumy ukončenia ich činností, ako aj skutočnosť, že Bezpečnostná rada chcela tieto tribunály využiť ako prostriedky sociálnej kontroly na dosiahnutie

¹⁷ Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 58, 59.

¹⁸ Shraga, D.: *Politics and Justice: The Role of the Security Council*. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 173.

¹⁹ Alvarez, J.E.: *International Organizations as Law-makers*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 176, 177.

fungovania pravidiel medzinárodného humanitárneho práva.²⁰ Nie je ani úplne jasné, či boli skutočne zriadené zákonom, keďže zriadenie tribunálov Bezpečnostnou radou Charta OSN nikde nekonkretizuje. Je však samozrejmé, že požiadavka zriadenia jednotlivých inštitúcií právom je podstatnou zložkou medzinárodného humanitárneho práva a mala by sa akceptovať jej potreba.²¹

2.5. Ukončenie činnosti ICTY a ICTR

Vzhľadom na dočasný charakter tribunálov je nutné predpokladať, že raz dôjde k ukončeniu ich činnosti. Hoci ani jedna z rezolúcií, na základe ktorej boli zriadené, o ich ukončení nehovorí, ich Štatúty ustanovujú ich dočasnosť. Ako sme už spomínali, Bezpečnostná rada má určiť dátum, poprípade dátumy ukončenia ich činnosti. Na tento účel sa uskutočnilo rokovanie medzi Bezpečnostnou radou a vysoko postavenými administratívnymi úradníkmi tribunálov, čo vyústilo do vytvorenia oficiálnych Stratégií dokončenia, ktoré majú byť implementované tribunálmi.²²

Rezolúcia Bezpečnostnej rady 1503 (2003), prijatá 28.8.2003, podáva prvý definitívny výpočet Stratégií dokončenia a potvrdzuje súhlas Prezidenta Bezpečnostnej rady s nimi. Ustanovuje dve najdôležitejšie úlohy týchto Stratégií:

1. koncentrovanie na stíhanie najstarších vodcov podozrivých z najväčšej zodpovednosti za zločiny spáchané v medziach jurisdikcie daného tribunálu a
2. prevod prípadov tých osôb, ktoré takúto úroveň zodpovednosti nenesú, na kompetentný národný súd.

Rezolúcia ďalej podnecuje ICTR k tomu, aby nasledoval príklad ICTY pri vytvorení Stratégií dokončenia.

Bezpečnostná rada včlenila ňou stanovené konečné dátumy, vyžiadané zo strany ICTY, do svojej správy, podľa ktorých mali všetky vyšetrovania skončiť do roku 2004, aktivity prvej inštancie do konca roka 2008 a celá práca mala skončiť do roku 2010.²³

Ďalšou podstatnou rezolúciou počas vývoja Stratégií dokončenia bola rezolúcia Bezpečnostnej rady 1534 (2004), ktorá, okrem iného, podávala aj odpoveď na správu prokurátora ICTY, podľa ktorej mal tento tribunál rozhodovať o vine ďalších tridsiatich obžalovaných. Cieľmi tejto rezolúcie boli najmä zvýšenie pozornosti tribunálov voči Stratégiám dokončenia, bližšie pozorovanie tohto procesu Bezpečnostnou ra-

²⁰ Bingham, L.: Strategy or Process? Closing the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda. In: *Berkley Journal of International Law*, roč. 24, 2006, s. 700.

²¹ Alvarez, J.E.: *International Organizations as Law-makers*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 177.

²² Bingham, L.: Strategy or Process? Closing the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda. In: *Berkley Journal of International Law*, roč. 24, 2006, s. 687, 688.

²³ Tamtiež, s. 702, 703.

dou, súdna kontrola prokurátorovej právomoci, vydávanie polročných správ prezidenta a prokurátora oboch tribunálov, ktoré majú popisovať dosiahnutý pokrok v implementácii Stratégií dokončenia.²⁴

Napriek týmto plánom, na základe ktorých chcela Bezpečnostná rada dospieť k ukončeniu činnosti tribunálov, boli v roku 2009 vydané rezolúcie 1900 a 1901, podľa ktorých dochádza namiesto zastavenia ich činnosti k jej predĺženiu.

2.6. Špeciálny tribunál pre Sierra Leone (SCSL)

Po zriadení ICTY a ICTR Bezpečnostná rada odmietala zriaďovať ďalšie tribunály rezolúciou podľa kapitoly VII Charty OSN. Preto 14.8.2000 vydala rezolúciu 1315 (2000), ktorou poverila Generálneho tajomníka, aby dojednal uzavretie bilaterálnej zmluvy medzi vládou Sierra Leone a OSN o zriadení Špeciálneho tribunálu pre Sierra Leone (SCSL), pričom 16.1.2002 došlo k jej podpísaniu. Bola to zmluva medzi štátom a medzivládnu organizáciou, takže bola kvalifikovaná ako nástroj medzinárodného práva, ktorý sa riadi Viedenským dohovorom o zmluvnom práve medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami a medzinárodnými organizáciami navzájom. Generálny tajomník vo svojej správe k návrhu Štatútu uviedol, že tento tribunál je inštitúciou sui generis, ktorá má zmiešanú povahu, ide teda o hybridný tribunál, ktorý celkom nepatrí do žiadneho existujúceho systému.²⁵

Bezpečnostná rada pri zriaďovaní tohto tribunálu vychádzala z článku 1 Charty OSN, podľa ktorého je cieľom OSN udržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť, ako aj z článkov 39 a 41, ktoré upravujú jej právomoci dost' široko na to, aby jej umožnili iniciovať zriadenie SCSL pomocou medzinárodnej zmluvy. Charta OSN tiež oprávňuje Bezpečnostnú radu na prenesenie svojich právomocí týkajúcich sa zriadenia tribunálu na Generálneho tajomníka, avšak aj sám Generálny tajomník má právomoc takúto zmluvu dojednať.²⁶

Bezpečnostná rada sa podieľala aj na vypracovaní Štatútu SCSL. Po niekoľkých zmenách vykonaných na pôvodnom návrhu Generálneho tajomníka, keď bol konečný návrh prijatý, vydala Bezpečnostná rada rezolúciu 1370 (2001), v ktorej povzbudzuje vládu Sierra Leone, Generálneho tajomníka, Vysokého komisára OSN pre ľudské práva a iné medzinárodné orgány, aby urýchlili vytvorenie Komisie pravdy a zmierenia, ako aj samotného Špeciálneho tribunálu predpokladaného rezolúciou 1315 (2000).²⁷

Bezpečnostná rada presadila v Štatúte, okrem iného, aj zločin odvodu a zapísania na vojnu detí pod 15 rokov. Generálny tajomník odporúčal definovať tento zločin ako únos a nútený nábor na vojnu, tak ako to bolo v roku 1996, no tento návrh nebol

²⁴ Tamtiež, s. 703.

²⁵ Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 5.

²⁶ Tamtiež, s. 55.

²⁷ Tamtiež, s. 56.

prijatý. Členovia Bezpečnostnej rady vyjadrili názor, že ich definícia tohto zločinu je uspokojujúca v takom právnom stave, aký existoval v roku 1996, ako aj v právom stave, ktorý je momentálne akceptovaný medzinárodným spoločenstvom. Hoci niet pochýb o tom, že toto tvrdenie je možné aplikovať na obdobie po roku 1998, ťažko ho možno použiť aj na rok 1996.²⁸

3. Spochybnenie právomoci Bezpečnostnej rady zriaďovať medzinárodné trestné tribunály

3.1. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu

Pri obhajobe prvého obžalovaného pred týmto tribunálom, Duška Tadića, bola vznesená námietka proti jeho jurisdikcii. Obhajoba tvrdila, že Bezpečnostná rada zriadením tribunálu prekročila právomoci, ktoré jej stanovila Charta OSN. Senát prvej inštancie poukázal ale na skutočnosť, že Charta OSN vo svojej kapitole VII priznáva Bezpečnostnej rade relatívne široké právomoci, takže by podľa tejto kapitoly jej rozhodnutia nemali byť preskúmateľné. Zároveň uviedol, že ani pod kompetenciu tribunálu nespadá preskúmavanie rozhodnutí Bezpečnostnej rady. Keďže s týmto rozhodnutím obhajoba nebola spokojná, odvolala sa.²⁹

Odvolací senát na rozdiel od prvostupňového senátu rozhodol, že tribunál má okrem primárnej jurisdikcie aj implicitnú jurisdikciu – určiť si vlastnú jurisdikciu, takže môže preskúmať legalitu svojho zriadenia. Riešenie otázky, či Bezpečnostná rada skutočne mala právomoc takýto tribunál zriadiť, rozdelil na tri časti:

1. Naozaj došlo k ohrozeniu mieru podľa článku 39 kapitoly VII Charty OSN? Ešte pred zriadením tribunálu prebiehal na území bývalej Juhoslávie ozbrojený konflikt, a teda došlo k ohrozeniu mieru.
2. Mohla Bezpečnostná rada použiť akékoľvek opatrenia pri ohrození mieru, alebo bola viazaná prostriedkami vymedzenými v článkoch 41 a 42 Charty OSN? Senát nevyvylúčil ani jednu možnosť, keďže spomínané články poskytujú Bezpečnostnej rade široké právomoci.
3. Ako môže byť zdôvodnené zriadenie ICTY, keď sa Bezpečnostná rada musí riadiť vyššie spomenutými článkami, ktoré zriadenie takéhoto tribunálu neuvádzajú? Podľa odvolacieho senátu Charta obsahuje len demonštratívny výpočet možností, ktorými Bezpečnostná rada môže zachovať a obnoviť medzinárodný mier.

Na základe týchto argumentov bola námietka obhajoby zamietnutá.³⁰

²⁸ Shraga, D.: *Politics and Justice: The Role of the Security Council*. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 172.

²⁹ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 94 - 105.

³⁰ Tamtiež.

Samostatný názor na tento prípad podali aj sudcovia Sidhwa a Li. Sudca Sidhwa sa postavil na stranu tribunálu poznamenajúc, že ICTY má na rozdiel od ICJ povinnú jurisdikciu nad jednotlivcami, čo svedčí v prospech preskúmania. Sudca Li vyslovil opačný názor. Podľa neho ICTY nemala ani výslovnú právomoc, ani odbornú znalosť na preskúmanie vhodnosti konania Bezpečnostnej rady. Zároveň skonštatoval, že ak by sa táto otázka považovala za politickú, súd mal jej zodpovedanie zamietnuť. Väčšina sa na základe rozhodnutí Medzinárodného súdneho dvora ale zhodla na tom, že pokým má otázka právnu odpoveď, má byť takáto odpoveď daná.³¹

Rozsudok v prípade Tadić, ktorý bol podaný 2.10.1995, bol prvým dôležitým rozsudkom tohto tribunálu.³² O šesť rokov na to, 3.7.2001, spochybňoval jeho legalitu aj Slobodan Milošević. Rovnako ako Tadić tvrdil, že Bezpečnostná rada nemala právomoc ho zriadiť, no zároveň vyhlásil, že jeho zatknutie a prevoz do Haagu boli nelegálne, lebo porušovali Srbskú a Juhoslovanskú Ústavu. Jeho námietka bola ale zamietnutá.³³

3.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu

Podobným spôsobom, ako sa pokúsila obhajoba Tadića spochybniť jurisdikciu ICTY, sa pokúsila spochybniť legalitu zriadenia ICTR aj obhajoba Josepha Kanyabashiho. Tak, ako v prípade ICTY, aj tu sa námietka zakladala na argumente, že Bezpečnostná rada nemá právomoc na základe kapitoly VII Charty OSN zriadiť medzinárodný trestný tribunál. Prokurátor preto odkázal na rozhodnutie odvolacieho súdu v prípade Tadić. Obhajoba ďalej tvrdila, že v Rwande k ohrozeniu medzinárodného mieru vôbec nedošlo, čo senát vyvrátil odvolaním sa na prax Bezpečnostnej rady v prípade Somálska, Konga a Libérie, ako aj na správy orgánov OSN, ktoré potvrdzovali, že konflikt v Rwande mal skutočne dopad na medzinárodný mier. Ďalej už senát ale nepostupoval ako odvolací senát ICTY v prípade Tadić, ale ako prvostupňový senát, keď označil právomoc Bezpečnostnej rady a jej šírku podľa článku 39 kapitoly VII Charty OSN za nepreskúmateľnú, čím rozhodol, že táto otázka môže byť zodpovedaná len Bezpečnostnou radou. Vo výklade článku 41 kapitoly VII Charty OSN sa opäť vrátil k výkladu podľa odvolacieho senátu ICTY v prípade Tadić a námietku nakoniec zamietol. Joseph Kanyabashi sa už ale neodvolal.³⁴

³¹ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmshurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 106.

³² Schabas, W.A.: *An Introduction to the International Criminal Court*. New York: Cambridge University Press, 2004, s. 12.

³³ Scharf, M.P., Kang, A.: Errors and Missteps: Key Lessons the Iraqi Special Tribunal Can learn from the ICTY, ICTR and SCSL. In: *Case Research Paper Series in Legal Studies*. Cleveland: Case Western Reserve University School of Law, 2005, s. 11, 12.

³⁴ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 94 - 105.

3.3. Špeciálny tribunál pre Sierra Leone

Legalita zriadenia SCSL bola spochybňovaná rovno z dvoch hľadísk. Prvým bolo namietanie protiprávnosti tribunálu z pohľadu ústavného práva Sierra Leone, druhým bolo namietanie z pohľadu medzinárodného práva. A práve druhé hľadisko vyzila obhajoba vedúceho činiteľa Občianskych ozbrojených síl Moinina Fofana. Námietka bola postavená na skutočnosti, že došlo k prekročeniu právomocí OSN, a to buď tým, že Bezpečnostná rada zmocnila Generálneho tajomníka OSN k dojednaniu zmluvy medzi vládou Sierra Leone a OSN, alebo tým, že Generálny tajomník túto zmluvu dojednal na základe vlastných právomocí. V tomto prípade už v prvej inštancii rozhodoval odvolací senát, ktorý najprv zisťoval, či Bezpečnostná rada mohla delegovať právomoc dojednať medzinárodnú zmluvu medzi Sierra Leone a OSN o založení SCSL na Generálneho tajomníka. Podľa článku 98 charty OSN Generálny tajomník plní úlohy Bezpečnostnej rady, takže prevod právomocí na tento orgán ani nie je potrebný. Otázku, či Generálny tajomník mohol konať na základe vlastných právomocí, považoval senát za bezpredmetnú, keďže v tomto prípade konal na žiadosť Bezpečnostnej rady. Ďalším predmetom zisťovania bol rozsah právomocí Bezpečnostnej rady, konkrétne jej právomoc zriadiť medzinárodný trestný tribunál pomocou medzinárodnej zmluvy. Podľa článku 1 odseku 1 Charty OSN má Organizácia robiť opatrenia na to, aby sa predišlo ohrozeniu mieru alebo aby sa ohrozenie mieru odstránilo. Keďže Bezpečnostná rada je orgánom OSN, môžeme tvrdiť, že na základe tohto článku danú právomoc mala. Vzhľadom na to, že SCSL bol vytvorený ako orgán *sui generis*, musel sa odvolací senát zaoberať aj otázkou, či Bezpečnostná rada neprekročila svoje právomoci pri zriadení tribunálu, ktorý existuje mimo jej kontrolu. Bezpečnostná rada ale nie je súdnym orgánom, nemôže teda vykonávať súdne funkcie, preto bol SCSL vytvorený ako orgán *sui generis*. Je to nezávislý súd, ktorý podlieha kontrole Bezpečnostnej rady len v administratívno-právnych záležitostiach. K tomuto problému sa samostatne vyjadril aj sudca Robertson, podľa ktorého je prejavom nezávislosti tribunálu práve fakt, že nepodlieha kontrole politického orgánu. Námietka bola teda zamietnutá.³⁵

Ďalším významným prípadom prejednáványm pred týmto tribunálom bol prípad súvisiaci s osobou Charlesa Taylora, ktorý sa v čase, keď naňho SCSL vydala zatýkací rozkaz, nachádzal na území Ghany. SCSL poslal teda kópiu zatýkacieho rozkazu vláde Ghany, ktorá ho odmietla vykonať. Keďže SCSL nebol zriadený rezolúciou Bezpečnostnej rady podľa kapitoly VII Charty OSN, vynútitel'nosť tohto zatýkacieho rozkazu bola možná len na základe dohody o spolupráci. A hoci Bezpečnostná rada prijala rezolúciu, ktorou vyžadovala od štátov plnú spoluprácu s týmto tribunálom, táto žiadosť bola vyjadrená v jej preambule, nie v záväznom rozhodnutí, takže mala len silu odporúčania. Libéria sa po návrate Charlesa Taylora a jeho zatknutí rozhodla riešiť tento prípad pred Medzinárodným súdnym dvorom, vyhlasujúc, že SCSL nie je orgán OSN a že nebol založený ako medzinárodný trestný tribunál, a teda nemôže uložiť právne záväzky štátom, ktoré nie sú stranou zmluvy medzi Sierra Leone

³⁵ Tamtiež.

a OSN. K tomuto prípadu sa ale Medzinárodný súdny dvor nebude vyjadrovať dovtedy, kým Sierra Leone nepotvrdí jeho jurisdikciu.³⁶

Charles Taylor bol súdený týmto tribunálom v čase, keď bol prezidentom Libérie. Jeho obhajoba bola teda postavená na pravidle, že diplomatické imunity hlavy štátov môžu byť obmedzené len na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady podľa kapitoly VII Charty OSN. Vzhľadom na to, že SCSL takýmto spôsobom nevznikol, má charakter vnútroštátneho súdu, a teda Taylor pred ním požíva imunitu. Obhajoba sa odvolávala na rozsudok Medzinárodného súdneho dvora v prípade Yerodia, kde žalovala demokratická republika Kongo Belgicko. Belgicko vtedy vydalo zatýkačský rozkaz na úradujúceho kožského ministra zahraničných vecí Abdoulaya Yerodia Nombasi. Demokratická republika Kongo sa odvolala na zvrchovanú rovnosť štátov a diplomatickú imunitu ministra Yerodia, vďaka čomu dosiahla zrušenie zatýkačského rozkazu. ICJ však vtedy pripustil možnosť, že aj minister zahraničných vecí, požívajúci imunitu, sa môže zodpovedať pred medzinárodným trestným súdom. Obžaloba v prípade Taylora teda tvrdila, že SCSL je medzinárodným trestným tribunálom, právoplatne zriadeným podľa medzinárodného práva. Odvolací senát, ktorý rozhodoval už v prvej inštancii, pripustil, že tento tribunál bol zriadený zmluvou, nie rezolúciou Bezpečnostnej rady podľa kapitoly VII Charty OSN, avšak Bezpečnostná rada má právomoc takúto zmluvu dojednať na základe článku 1 Charty OSN a cieľov v ňom upravených, ako aj na základe jej právomocí ustanovených v článkoch 39 a 41 Charty OSN. Odvolací senát teda rozhodol, že SCSL je medzinárodným tribunálom a nie vnútroštátnym súdom, takže námietku zamietol.³⁷

Rozhodnutie o medzinárodnom charaktere tohto tribunálu sa stalo predmetom kritiky. Podľa správy Generálneho tajomníka o zriadení SCSL je to tribunál so zmiešanou jurisdikciou, a preto by bolo vhodnejšie nazývať ho tribunálom zmiešaným, hybridným. Hlavný záver tohto rozhodnutia, ktorým bola skutočnosť, že Bezpečnostná rada sa môže podieľať na zriaďovaní medzinárodných trestných súdov aj rezolúciou, aj dojednaním medzinárodnej zmluvy, bol všeobecne akceptovaný. Dnes už nie sú žiadne pochybnosti o tom, že sa Bezpečnostná rada môže na vzniku a fungovaní medzinárodných trestných súdov podieľať.³⁸

4. Účasť Bezpečnostnej rady na činnosti Medzinárodného trestného súdu

4.1. Odklad výkonu jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu

Podľa pôvodného Štatútu Medzinárodného trestného súdu (ICC), ktorý vypracovala Komisia pre medzinárodné právo, mal tento súd zakázané stíhať tie prípady, ktorými sa zaoberala Bezpečnostná rada, a ktoré boli kvalifikované ako hrozba porušenia

³⁶ Swaak-Goldman, O.: Recent Developments in International Criminal Law: Trying to Stay Afloat Between Scylla and Charybds. In: *International and Comparative Law Quarterly*, roč. 54, 2005, s. 696.

³⁷ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 94 - 105.

³⁸ Tamtiež.

mieru alebo akt agresie podľa kapitoly VII Charty OSN, pokiaľ Bezpečnostná rada nerozhodla inak. Ak by bol tento návrh prijatý, mohol by štát, ktorý je členom Bezpečnostnej rady, zabrániť stíhaniu tým, že by prípad uviedol na programe rokovania Bezpečnostnej rady. Len sama Bezpečnostná rada by mohla tento akt zrušiť svojim rozhodnutím, ktoré by ale mohlo byť vetované jedným z piatich stálych členov.³⁹

Tento návrh Komisie pre medzinárodné právo sa stretol s kritikou, podľa ktorej by týmto spôsobom Bezpečnostná rada zasahovala do nezávislosti súdu. Na druhej strane sa ale môžu vyskytnúť situácie, keď bude potrebné uprednostniť zachovanie alebo obnovenie medzinárodného mieru pred prejednávaním určitého prípadu pred súdom. Nakoniec sa dospelo ku kompromisu a bol prijatý návrh Singapúru, ktorý bol spracovaný ako článok 16 Rímskeho štatútu ICC. Tento článok hovorí, že Bezpečnostná rada môže prijať rezolúciu podľa kapitoly VII Charty OSN, v ktorej požiada súd o odklad konania na 12 mesiacov, pričom táto žiadosť môže byť obnovená Bezpečnostnou radou za rovnakých podmienok.⁴⁰

Prvý, kto článok 16 využil, boli USA. Tie koncom júna 2002 oznámili, že uplatnia právo veta proti všetkým budúcim misiám na udržanie mieru, ak Bezpečnostná rada nepoužije tento článok aby ochránila misie povolené OSN od trestného stíhania súdom. Výsledkom bolo prijatie rezolúcie 1422 Bezpečnostnou radou 12.7.2002. Táto rezolúcia ustanovovala, že ak sa vyskytne prípad, ktorý sa bude zaoberať konaním alebo opomenutím terajších alebo minulých úradníkov a pracovníkov štátu, ktorý nie je stranou Rímskeho štatútu, pri výkone operácie OSN, súd sa pre 12 mesačné obdobie, ktorého začiatok sa datuje 1.7.2002, vyhne vyšetrovaniu alebo stíhaniu týchto osôb, ak Bezpečnostná rada nerozhodne inak. Legalita tejto rezolúcie je otázna, keďže nie všetky misie OSN sa vykonávajú na základe kapitoly VII Charty OSN, pričom Bezpečnostná rada môže konať podľa článku 16 len v takomto prípade.⁴¹

V roku 2003 bola prijatá rezolúcia Bezpečnostnej rady 1487, ktorá požadovala odklad jurisdikcie súdu na ďalších 12 mesiacov v prípade, ak nastanú podmienky vymedzené v rezolúcii 1422. Nasledujúci rok sa už podpora USA začal znižovať a chýbala potrebná väčšina na to, aby bola prijatá ďalšia predlžujúca rezolúcia. Ani jedna z týchto rezolúcií nemala praktický dopad na jurisdikciu ICC, keďže sa v danej lehote nevyskytol prípad pod ne spadajúci.⁴²

USA ale ďalej pokračovali v pokusoch vyňať spod jurisdikcie ICC niektoré skupiny osôb. Podporili rozhodnutie v rezolúcii 1497 (2003), podľa ktorej pracovníci štátu, ktorý nie je stranou Rímskeho štatútu ICC, budú subjektom výlučnej jurisdikcie daného štátu pre všetky činnosti spojené s mnohonárodnými silami alebo silami OSN v Libérii. Táto rezolúcia už nespadá pod článok 16 Rímskeho štatútu, nemusí byť

³⁹ Schabas, W.A.: *An Introduction to the International Criminal Court*. New York: Cambridge University Press, 2004, s. 82.

⁴⁰ Tamtiež, s. 82, 83.

⁴¹ Tamtiež, s. 83.

⁴² Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 142, 143.

teda obnovená po 12 mesiacoch, je účinná. Na druhej strane však ICC nie je viazaný rezolúciami Bezpečnostnej rady, keďže nie je jej orgánom, ale je nezávislou inštitúciou s medzinárodnoprávnou subjektivitou.⁴³

4.2. Postúpenie prípadu Medzinárodnému trestnému súdu

Rezolúcie 1422 (2002), 1487 (2003) a 1497 (2003) boli dôkazom odporu USA voči Medzinárodnému trestnému súdu. Napriek tomu sa však USA rozhodlo nevyužiť právo veta v prípade postúpenia situácie v Sudáne súdu. Zabíjanie, znásilňovanie a násilné vystaňovanie spáchané v Darfure Janjaweedskou domobranou podporovanou vládou dali podnet na medzinárodnú rozpravu o zločine genocídy. V USA obidve komory kongresu prijali rezolúciu 467 vyhlasujúc, že zverstvá vykonané v Darfure sa kvalifikujú ako genocída. V marci 2005 Medzinárodná vyšetrovacia komisia zriadená Bezpečnostnou radou rozhodla, že hoci sa situácia v Darfure nepovažuje za genocídu, boli masovo spáchané vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti a odporučila Bezpečnostnej rade, aby tento prípad postúpila ICC. Väčšina členských štátov podporila toto postúpenie a USA tomu nemohli zabrániť, keďže sami označili činy v Darfure za genocídu. Bezpečnostná rada teda prijala 31.3.2005 rezolúciu 1593, ktorou postúpila situáciu v Sudáne od 1.7.2002 prokurátorovi ICC.⁴⁴

Hoci predanie prípadu Medzinárodnému trestnému súdu Bezpečnostnou radou zakotvuje samotný Rímsky štatút vo svojom článku 13, nestanovuje, čo to znamená vzhľadom na povinnosť štátov spolupracovať. Mohli by sme povedať, že v prospech medzinárodného mieru a bezpečnosti sa táto povinnosť v prípade postúpenia Bezpečnostnou radou rozširuje na všetky členské štáty OSN. Predanie situácie v Darfure rezolúciou 1593 (2005) ICC dokazuje ale iný prístup. Paragraf 2 tejto rezolúcie hovorí, že vláda Sudánu a všetky ostatné strany konfliktu v Darfure majú plne spolupracovať s ICC a jeho prokurátorom a poskytovať mu potrebnú pomoc na základe tejto rezolúcie a, hoci uznávajú, že štáty, ktoré nie sú stranami Rímskeho štatútu, nemajú podľa tohto štatútu záväzok, nalieha na všetky štáty, zainteresované regionálne a iné medzinárodné organizácie úplne spolupracovať. Je teda otázne, či je obsah tejto povinnosti založený na štatúte, považujúc Sudán za obyčajnú stranu dohody, alebo spadá povinnosť štátov spolupracovať pod rovnaký režim, ako je to pri ad hoc tribunáloch – pod režim kapitoly VII Charty OSN.⁴⁵

⁴³ Tamtiež, s. 143.

⁴⁴ Shraga, D.: Politics and Justice: The Role of the Security Council. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 171.

⁴⁵ Sluiter, G.: Cooperation of States with International Criminal Tribunals. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 193.

5. Záver

Hoci môžeme jednoznačne tvrdiť, že Bezpečnostná rada má vplyv na medzinárodné trestné sudy, prisúdiť tomuto vplyvu prívlastok malý alebo veľký je komplikovanejšie. Na základe vyššie uvedených skutočností však môžeme skonštatovať, že je vo všeobecnosti tento vplyv značný. Zriadením ICTY, ICTR a SCSL Bezpečnostná rada jednoznačne prispela k splneniu úlohy, ktorú jej ukladala kapitola VII Charty OSN – k obnoveniu a zachovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti. Otázne však je, či vplyv na tieto tribunály nemal ich zriadením aj skončiť. S týmto názorom však nesúhlasíme. V mnohých prípadoch bol zásah Bezpečnostnej rady do činnosti tribunálov nevyhnutný, niekedy dokonca až nepostačujúci. Podľa niektorých mal ale vplyv tohto politického orgánu negatívny dopad na ich nezávislosť. Je však otázne, čo sa považuje za minimálnu mieru nezávislosti, ktorá musí byť dodržaná na to, aby bol obžalovaným zaručený spravodlivý proces. Podľa nášho názoru táto miera nebola v prípade zásahu Bezpečnostnej rady prekročená, keďže ňou nebol ovplyvnený samotný proces, ani rozhodovanie tribunálov.

Pokiaľ ide o ICC, vplyv Bezpečnostnej rady na tento súdny orgán nebol veľmi výrazný. Možnosť odkladu jeho jurisdikcie je časovo obmedzená na krátku dobu, a vzhľadom na jediný prípad využitia tejto právomoci, ktorý nijakým spôsobom neovplyvnil jurisdikciu ICC, môžeme povedať, že bol zatiaľ bezvýznamný. Vo väčšej miere došlo k ovplyvneniu súdu prostredníctvom postúpenia prípadu v Sudáne, ktorý, hoci bol tiež len prvým príkladom tejto právomoci, bol najlepšou ukázkou potreby vplyvu Bezpečnostnej rady na medzinárodné trestné sudy.

Použitá literatúra

Templeman, L., MacLean, R.M.: *Public International Law*. London: Old Bailey Press, 2000.

Schabas, W.A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006.

Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007.

Schabas, W.A.: *An Introduction to the International Criminal Court*. New York: Cambridge University Press, 2004.

Swaak-Goldman, O.: *Recent Developments in International Criminal Law: Trying to Stay Afloat Between Scylla and Charybds*. In: *International and Comparative Law Quarterly*, roč. 54, 2005.

Sluiter, G.: *Cooperation of States with International Criminal Tribunals*. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009.

Shraga, D.: *Politics and Justice: The Role of the Security Council*. In: Cassese, A.: *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. New York: Oxford University Press, 2009.

Alvarez, J.E.: *International Organizations as Law-makers*. New York: Oxford University Press, 2006.

Bingham, L.: Strategy or Process? Closing the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda. In: *Berkley Journal of International Law*, roč. 24, 2006.

Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Praha: C.H.Beck, 2009.

Scharf, M.P., Kang, A.: *Errors and Missteps: Key Lessons the Iraqi Special Tribunal Can learn from the ICTY, ICTR and SCSL*. In: *Case Research Paper Series in Legal Studies*. Cleveland: Case Western Reserve University School of Law, 2005.

Charta OSN.

Použité rezolúcie

Rezolúcia 780 (1992)

Rezolúcia 808 (1993)

Rezolúcia 827 (1993)

Rezolúcia 955 (1994)

Rezolúcia 1315 (2000)

Rezolúcia 1370 (2001)

Rezolúcia 1422 (2002)

Rezolúcia 1487 (2003)

Rezolúcia 1497 (2003)

Rezolúcia 1503 (2003)

Rezolúcia 1534 (2004)

Rezolúcia 1593 (2005)

Rezolúcia 1900 (2009)

Rezolúcia 1901 (2009)

Použitie všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v konaní pred medzinárodnými trestnými súdmi

Kristína Králová

1. Úvod do problematiky	51
1.1. Charakteristika všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi.....	51
1.2. Odlíšenie všeobecných právnych zásad uznávaných civilizovanými národmi od všeobecných zásad a pravidiel obyčajového práva	53
1.3. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi ako prameň medzinárodného práva a ich pôvod.....	53
2. Používanie všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi medzinárodnými trestnými súdmi	55
2.1. Rozhodovanie medzinárodných trestných súdov a pozícia všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v ich rozhodovaní.....	55
3. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi zakotvené v Štatúte Medzinárodného trestného súdu a v medzinárodných trestných tribunáloch	56
3.1. Výber z použitia všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v rozhodnutiach medzinárodných trestných súdov	58
3.1.1. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi v prípade Tadič.....	58
3.1.2. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi v prípadoch Erdemovič a Blaškič.....	59
4. Nedostatky pozície všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v medzinárodnom práve	61
5. Záverečné zhrnutie	62
Použitá literatúra	62

1. Úvod do problematiky

Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi patria medzi pramene medzinárodného práva, no ich pozícia i charakteristika je pre mnohých nejasná. Bohužiaľ ani literatúra sa dostatočne nevenuje vyjasneniu problémov spojených s týmto prameňom, či ich detailnejšiemu opisu.

1.1. Charakteristika všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi

Na úvod je potrebné objasniť čo je zásada. Za zásadu možno považovať všeobecné právne tvrdenie určitého významu, z ktorého sa odvodzujú jednotlivé pravidlá. Podľa tejto definície sú hlavné znaky zásady dve: musí byť všeobecná a musí mať väčšiu váhu. „Všeobecná znamená, že funguje na abstraktnej úrovni, ktorá ju odlišuje od bežných noriem. Pojem všeobecná môže mať aj iný význam. Môže sa vzťahovať na zásady, ktoré presahujú určité oblasti práva a tvoria základ právneho systému ako celku.“¹ Pojem väčšia váha je dosť nejasný, čo sa prejavuje v ťažkostiach v praxi pri určení, či ide alebo nejde o všeobecnú zásadu.

¹ Tridimas, T.: The General principles of EU Law, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 1-2.

Všeobecné právne zásady majú v medzinárodnom práve značný význam, zvlášť v medzinárodnom trestnom práve. Sú uznávané civilizovanými národmi najväčších právnych systémov. Avšak, nie každé právo, ktoré môžeme nájsť v niekoľkých, alebo aj všetkých právnych systémoch je automaticky aj všeobecnou právnou zásadou a teda súčasťou medzinárodného právneho poriadku. „Dvojakou podmienkou je, že právo musí reprezentovať právnú zásadu a že tá je pretransformovateľná do medzinárodného právneho poriadku.“²

Pojem všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi môžeme nájsť v praxi, kde sú vykladané ako zásady, ktoré sa uplatňujú všeobecne vo vnútroštátnych právnych poriadkoch štátov (in foro domestico). Sú teda odvodené z vnútroštátneho práva a zo všeobecnej praxe, no nie medzinárodnej, ale vnútroštátnej. Všeobecnosť uplatňovania nevyžaduje aby sa zásady vyskytovali v úplne všetkých štátoch medzinárodného spoločenstva. Postačí dostatočne široké a reprezentatívne uplatňovanie v prevažnej väčšine štátov. V súčasnosti sa nerozlišuje medzi civilizovanými a necivilizovanými štátmi, pretože pripustiť takéto triedenie, by z pohľadu súčasného medzinárodného práva znamenalo porušenie zásady zvrchovanej rovnosti a nedovolenú diskrimináciu niektorých štátov.

Vždy musí ísť o zásady, ktoré sú vďaka svojej povahe, „presaditeľné“ do medzinárodnoprávných vzťahov (túto podmienku napr. nespĺňa zásada prístupu jednotlivca k súdom, ktorá je uznávaná vnútroštátnymi právnymi poriadkami, no v medzinárodnom práve bráni jej všeobecnému použitiu vzťah nerovnosti medzi jednotlivcom a štátom, ktorý principiálne vylučuje sporné konanie pred súdnym orgánom). „Všeobecné právne zásady presaditeľné do medzinárodného práva môžu mať hmotnoprávnú povahu, alebo charakter procesnoprávny. Do prvej skupiny patria zásady uplatňované v rámci inštitútu zodpovednosti (integrálna reštitúcia, reparácia skutočnej škody a ušlého zisku), ale i v iných prípadoch (napr. nemo plus iuris in alium transfere potest quam ipse habet). Procesnoprávných zásad použiteľných a používaných v medzinárodnoprávných vzťahoch je viacero (nemo iudex in re sua, auditur et altera pars, ne bis in idem a iné).“³

Tribunál pre Juhosláviu sa k tomuto vyjadril takto:

„Zakaždým keď pravidlá medzinárodného trestného práva nedefinujú pojem, názor trestného práva, spoliehanie sa na národnú legislatívu je ospravedliteľné, pod nasledujúcimi podmienkami: (i)... medzinárodný súd musí vykresliť všeobecný koncept a právne inštitúcie spoločné pre všetky veľké právne systémy sveta (nie iba common-law alebo civil-law štáty)...., (ii)... musí byť braný zreteľ na špecifickosť medzinárodného trestnoprávneho konania keď sa používajú pojmy a predstavy národného práva. V tomto prípa-

² Werle, G. a kol.: Principles of International Criminal Law, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 53.

³ Malenovský, J.: Medzinárodné právo verejné Obecná časť, Doplněk, Brno, 1997, 2. Vydání, s. 137.

*de by sa malo vyhýbať mechanickému preberaniu, alebo transformácii z národného práva do medzinárodného trestného konania.*⁴

Z toho možno usúdiť, že nie všetky právne normy ako také, s ktorými súhlasia veľké právne systémy, sú prvkom medzinárodného trestného práva, ale len všeobecné zásady na ktorých sú tieto normy založené. Je ale v praxi často ťažké rozlíšiť medzi obyčajovým medzinárodným právom a všeobecnými právnymi zásadami, keďže rozvoj praxe štátov sa neustále premieňa a vyvíja.

1.2. Odlišenie všeobecných právnych zásad uznávaných civilizovanými národmi od všeobecných zásad a pravidiel obyčajového práva

Rovnaký názov týchto zásad (všeobecné zásady a všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi) a hlavne ich nerozlišovanie a zamieňanie môže zväzdať k názoru, že všeobecné zásady a všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi označujú to isté. Je medzi nimi však veľký rozdiel, predovšetkým v ich pôvode. „Všeobecné právne zásady odvodené z vnútroštátnych právnych poriadkov je nutné odlišiť od zásad (princípov) medzinárodného práva (napríklad zásada zákazu použitia sily), ktoré sa odvodzujú priamo z medzinárodného práva.“⁵ Na rozdiel od všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi, ktorých pôvod vo vnútroštátnom práve som už popisovala vyššie.

Pri odlišovaní pravidiel obyčajového práva a všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi už narazíme na problém, pretože hranica medzi nimi je veľmi nejasná.

„Cestou arbitrážneho nálezu sa stal obsah jednotlivých tam uplatnených všeobecných právnych zásad tiež záväzným pre dané strany v spore (v dôsledku ich kompromisu). Tak sa mnohé (pôvodné) všeobecné právne zásady, a to tradíciu precedensov, stali tiež obyčajovými pravidlami všeobecne platného medzinárodného práva.“⁶ To spôsobuje značné problémy aj pri rozlišovaní, či sa v medzinárodnom práve použilo pravidlo obyčajového práva, alebo všeobecná zásada uznávaná civilizovanými národmi, ktoré je prakticky málo možné.

1.3. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi ako prameň medzinárodného práva a ich pôvod

Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi sú prameň medzinárodného práva podľa Článku 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora. Vo výbere právn-

⁴ Werle, G. a kol.: Principles of International Criminal Law, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 53.

⁵ David, V. a kol.: Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou, Nakladatelství Leges, s.r.o., 1. Vydanie, 2008, str. 113.

⁶ David V. a kol.: Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou, Nakladatelství Leges, s.r.o., 1. Vydanie, 2008, s. 113.

kov, ktorý pripravoval Štatút (pozn. ešte Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, odtiaľ bol prebratý do Štatútu Medzinárodného súdneho dvora), nebola formulovaná dohoda na presnom označení slovného spojenia. „Belgický právnik, Baron Descamps, mal na mysli ideu prirodzeného práva a jeho návrh hovoril o ‘pravidlách medzinárodného práva uznávaného právnym vedomím civilizovaných ľudí’. Podľa Roota by vláda mala mať nedôveru v súd, ktorý sa spolieha na subjektívny koncept zásad spravodlivosti. Výbor si uvedomoval, že Súdu musí byť daná určitá právomoc rozvíjať a vylepšovať, očistiť zásady medzinárodnej jurisprudencie.“⁷ Výsledkom bol spojený návrh Roota a Phillimorea, ktorý bol prijatý a toto označenie používame doteraz. Root and Phillimore sa pozerali na zásady z hľadiska pravidiel akceptovaných v národnom práve všetkých civilizovaných národov. Avšak bolo by nesprávne predpokladať, že tribunály prijali do praxe mechanický systém prebratia zásad z národného práva.

Kedysi významná funkcia všeobecných právnych zásad (vedľa ekvity) v arbitrážnej judikatúre bola tiež dôvodom ich uvedenia v zozname prameňov, ktoré neskôr medzinárodné súdy, vrátane Medzinárodného súdneho dvora OSN (čl. 38 Štatútu), aplikujú, aj keď už išlo o dobu, kedy sa frekvencia odkazovania na tieto zásady výrazne znížila a znižuje sa aj naďalej, v dôsledku neustáleho obsahového obohacovania všeobecného medzinárodného práva, ktoré prebieha hlavne od začiatku 20. storočia.

„Takto v súdnej praxi minimalizovaná použiteľnosť všeobecných právnych zásad viac-menej stačila k tomu, aby internacionalistika obdobia ústupu pozitivizmu, a hlavne potom Kelsenova normatívna škola kvalifikovala všeobecné právne zásady za tretí prameň poznávania obsahu medzinárodného práva. Odôvodňovala to tým, že tieto zásady sú všeobecné vzhľadom k tomu, že súčasne platia ako v oblasti vnútroštátneho práva, tak aj v oblasti medzinárodného práva.“⁸

Tvrdenie, že všeobecné právne zásady vystupujú ako prameň rovnocenný s ostatnými prameňmi medzinárodného práva, čerpá opodstatnenosť z neexistencie hierarchických vzťahov medzi jednotlivými formami medzinárodného práva. To však neznamená, že by bolo ako prameň rovnocenne porovnateľné so zmluvou a obyčajou i z hľadiska reálneho významu. „Samotný text čl. 38 Štatútu prisudzuje všeobecným právnym zásadám povahu prameňa doplnkového. Poskytuje sudcom návod, ako postupovať pri posudzovaní pravidiel obsiahnutých v rôznych formách medzinárodného práva. Všeobecné právne zásady figurujú v texte až pod písmenom c), t.j. sudca by sa ich mal pridržať jedine vtedy, ak nie je možné aplikovať iné, zmluvné či obyčajové, pravidlo a hrozilo by preto, že súd vysloví non liquet.“⁹

⁷ Brownlie I.: *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Fourth Edition, Oxford, 1990, s. 15-16.

⁸ David, V. a kol.: *Medzinárodné právo verejné s kazuistikou*, Nakladatelství Leges, s.r.o., 1. Vydanie, 2008, s. 113-114.

⁹ Malenovský, J.: *Medzinárodné právo verejné* Obecná časť, Doplněk, 2. Vydání, Brno, 1997, s. 138.

2. Používanie všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi medzinárodnými trestnými súdmi

2.1. Rozhodovanie medzinárodných trestných súdov a pozícia všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v ich rozhodovaní

Ako som už spomínala pokiaľ riešenie problému v medzinárodnom práve nemôžeme nájsť v zmluvnom práve, a ani v pravidlách obyčajového práva, prípadne právnych zásadách medzinárodného práva, potom nám ako prameň môžu poslúžiť všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi, sú teda subsidiárnym prameňom.

Použitie všeobecných zásad predpokladá aj čl. 21 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu z roku 1998 (uverejnený pod č. 333/2002 Z.z.) ako prvého stáleho medzinárodného trestného súdu, podľa ktorého tento „súd na prvom mieste aplikuje svoj štatút, na druhom mieste a vtedy, keď je to primerané, zmluvy, zásady a pravidlá medzinárodného práva vrátane zaužívaných zásad medzinárodného práva, a ak nie sú, tak všeobecné zásady práva odvodené Súdom z vnútroštátnych zákonov svetových právnych systémov...za predpokladu, že sa nepriečia tomuto štatútu a medzinárodnému právu a medzinárodne uznávaným normám a štandardom.“¹⁰ Tento článok možno považovať za generálny odkaz na všeobecné zásady.

Takisto aj Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Juhosláviu obsahuje, v Sekcii 3 Pravidlá dokazovania, pod pravidlom č. 89 Všeobecné ustanovenia generálny odkaz na všeobecné zásady, keď hovorí, že “v prípadoch, ak nie je stanovené inak v tejto sekcii, súd môže aplikovať pravidlá dokazovania, ktoré budú najviac vyhovovať spravodlivému určeniu záležitosti a budú v súlade so štatútom a všeobecnými právnymi zásadami.”

S ohľadom na teoretické pochybnosti, ktoré sú pravidelne vznášané proti odvolávaniu sa na všeobecné právne zásady, je hlavne dôležité, že k týmto prameňom sa často navracia prax.

„Doterajšia prax medzinárodných trestných súdov potvrdzuje, že sa odvolávajú na všeobecné právne zásady platné tak v oblasti trestného práva hmotného [individuálna trestnoprávna zodpovednosť, nátlak (vydieranie) ako poľahčujúca okolnosť pri určovaní trestnej sadzby, primeranosť trestu, znížená trestná zodpovednosť v dôsledku psychického stavu obžalovaného a pod.], ako aj v oblasti trestného práva procesného (dôkazná povinnosť žalobcu, právo na súdne konanie v prítomnosti obžalovaného a pod.).“¹¹

Snáď najčastejšie a najúspešnejšie použitie analógie vnútroštátneho práva bolo v oblasti dôkazov, procesu, a súdneho vypočúvania. Tak teda boli tu zmienky o pravidlách že nikto nemôže byť sudca v svojom vlastnom spore, litispencie, res iudicata, rôzne ‘zásady ovládajúce súdny proces...’ a zásady univerzálne prijaté medzinárodnými tribunálmi. V prípade Corfu Channel súd vychádzal z nepriamych dôkazov a poznamenal, že ‘tento nepriamy dôkaz je prípustný v každom právnom sys-

¹⁰ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition, Bratislava, 2008, s. 119.

¹¹ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition, Bratislava, 2008, s. 119.

téme, a jeho použitie je vyjadrená v mnohých medzinárodných rozhodnutiach. V jeho nekonformistických názoroch v prípade *South west Africa (second phase)*, sa sudca Tanaka odvolával na článok 38 (I) (c) súdneho Štatútu ako základu pre koncept ľudských práv a zdôraznil, že ustanovenie obsahuje prvky prirodzeného práva. Úvaha súdu v prípade *Barcelona Traction* veľmi úzko súvisela s hlavnou koncepciou obmedzenej zodpovednosti, ručenia spoločnosti vyskytujúcu sa v miestnom práve.

3. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi zakotvené v Štatúte Medzinárodného trestného súdu a v medzinárodných trestných tribunáloch

Do nadobudnutia účinnosti Štatútu Medzinárodného trestného súdu, všeobecné zásady boli v snahách o kodifikáciu medzinárodného trestného práva druhořadého významu. Čo bolo významné v praxi sa prijalo ako precedens, napr. definícia trestných činov podľa medzinárodného práva.

Prieskum tejto praxi ukazuje, že spočiatku nebola potreba rozvíjať komplexný súbor všeobecných zásad pre medzinárodné trestné právo. Keď to bolo potrebné, medzinárodne trestné tribunály sa obracali na pravidlá spoločné pre vnútroštátne právne systémy.

Časť III Štatútu Medzinárodného trestného súdu teraz obsahuje komplexné ustanovenie nazvané Všeobecné zásady medzinárodného trestného práva, ktoré vytvára jadro samostatného komplexu všeobecných zásad medzinárodného trestného práva. Sú z časti vytvorené na obyčajovom medzinárodnom práve a všeobecných zásadách uznávaných civilizovanými národmi. Štatút Medzinárodného trestného súdu je bez sporu najvyšším dosiahnutým úspechom v snahe o kodifikáciu všeobecných zásad medzinárodného trestného práva. Po prvýkrát, boli všeobecné otázky práva oddelené od definícií trestných činov.

Priamym dôsledkom nedávnej kodifikácie všeobecných pravidiel trestnoprávnej zodpovednosti je obmedzená 'dogmatická zrelosť' niektorých zo všeobecných zásad v Štatúte Medzinárodného trestného súdu. Napriek zreteľnému pokroku, detailnejšia definícia týchto všeobecných zásad stále zostáva urgentnou prioritou praktikov a teoretikov.

Každý právny systém má písané alebo nepísané pravidlá zaoberajúce sa všeobecnými zásadami trestného práva a každý právnik študuje ustanovenia medzinárodného trestného práva v prvom rade ovplyvnený familiárnou vnútroštátnou terminológiou a doktrínou. Na dôvažok, väčšina ustanovení v časti 3 Štatútu Medzinárodného trestného súdu vytvára nesystematické nahromadenie z rôznych právnych tradícií. Niekedy sa môže koncepcná podobnosť medzinárodných trestných pravidiel s modelmi vo vnútroštátnom práve ukázať klamlivá. Preto analyzovanie všeobecných zásad medzinárodného trestného práva vyžaduje oslobodenie sa od spôsobu myslenia a doktrínálnej koncepcie svojho vnútroštátneho práva. Rímska konferencia ukázala aké ťažké to môže byť.

„Všeobecné zásady medzinárodného trestného práva sa medzitým stali predmetom aj praktického významu a záujmu odborníkov. Sám Medzinárodný trestný súd sa

zaoberať všeobecnými zásadami. Intenzita jeho doktrínalnej analýzy je pozoruhodná. Jasnejším definovaných všeobecných zásadách si súd upevnil veľký význam pre trestnoprávnu doktrínu kontinentálnej Európy, a obzvlášť Nemecka.¹²

V Štatúte Medzinárodného trestného súdu je v čl. 22 zakotvená zásada *nullum crimen sine lege*, ktorá hovorí, že osoba nemôže byť trestne zodpovedná, pokiaľ jej správanie nie je za trestný čin označené Štatútom. „V čase keď bol spáchaný trestný čin, písaná alebo nepísaná norma musela existovať, aby založila trestnosť podľa medzinárodného práva. Zásada *legality* (*nullum crimen sine lege*) je časťou obyčajového práva. Zásada požaduje, aby protiprávne správanie bolo stanovené tak jasne ako sa len dá v definícii trestného činu, avšak, tento štandard je v medzinárodnom práve menej rigidný ako je zvykom v kontinentálno-európskom práve. Zásada tiež presahuje do sankcií (*nulla poena sine lege*), takže osoba usvedčená Súdom môže byť potrestaná iba v súlade s týmto Štatútom. Tu je medzinárodné trestné právo takisto menej reštriktívne ako niektoré vnútroštátne právne systémy, ktoré požadujú podrobný rámec sankcií, aký môžeme nájsť napríklad v Nemeckom práve.“¹³

Ďalšou zásadou, ktorá je zakotvená v Štatúte je zásada zákazu retroaktivity v článku 24 Štatútu. Podstatou tejto zásady je, že nikto nemôže byť trestnoprávne zodpovedný za správanie podľa tohto Štatútu skôr ako sa stane tento Štatút účinným. „Rozhodujúcou otázkou je dátum, kedy sa Štatút stal účinným, a ten je určený čl. 11 a 126 Štatútu. Pre trestné stíhanie zločínov Medzinárodným trestným súdom, je relevantným bodom v čase obyčajne 1. júl 2002.“¹⁴ A v prípade zmeny v použiteľnom práve v danom prípade pred konečným rozsudkom, má byť použité právo priaznivejšie k osobe, ktorá je prešetrovaná, trestne stíhaná alebo usvedčená.

Veľmi významnou je zásada *ne bis in idem*, ktorá je zakotvená nielen v Štatúte medzinárodného trestného súdu, ale aj v štatútoch viacerých medzinárodných trestných tribunálov. Táto zásada vyjadruje, že nikto nemôže byť dvakrát odsúdený, alebo potrestaný za ten istý trestný čin či skutok.

Dôležitou procesnou podmienkou konania je aj nezávislosť sudcov, môžeme ju nájsť v čl. 40 Štatútu. Podľa tejto zásady by mal byť sudca pri výkone svojej funkcie nezávislý. Sudca by nemal vykonávať žiadnej aktivity, ktoré by mohli narušať jeho sudcovskú funkciu, alebo ovplyvniť dôveru v jeho nezávislosť. Takisto musia dodržiavať nezlučiteľnosť ich funkcie s niektorými povolaniami. Tento princíp je nevyhnutnou požiadavkou spravodlivého procesu.

Pri procesných zásadách je potrebné spomenúť aj zásadu prezumpcie neviny (čl. 66 Štatútu), ktorá prikazuje považovať za nevinného každého, pokiaľ mu nie je dokázaná vina pred súdom. Pričom je na žalobcovi, aby dokázal vinu obžalovaného.

¹² Werle, G. a kol.: *Principles of International Criminal Law*, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 136-137.

¹³ Werle, G. a kol.: *Principles of International Criminal Law*, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 37-38.

¹⁴ Werle, G. a kol.: *Principles of International Criminal Law*, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 39.

3.1. Výber z použitia všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v rozhodnutiach medzinárodných trestných súdov

Ako už bolo vyššie spomenuté, všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi mali veľký význam hlavne v medzinárodnom administratívnom a medzinárodnom trestnom práve.

Zásada legality hrala veľmi veľkú úlohu v Norimberskom procese. Medzinárodný vojenský tribunál sa zhostil *ex post facto* argumentu obhajoby ako príležitosti na preskúmanie (a potvrdenie) trestnoprávnej povahy trestných činov proti mieru v čase, keď bol trestný čin spáchaný obžalovanými.

Oba tribunály v Juhoslávii aj Rwande často potvrdzovali platnosť zásad. Avšak, ad hoc tribunály interpretovali zásadu *nullum crimen sine lege* veľmi široko. Z ich pohľadu, zásada je dodržaná, ak pravidlo vytvorené z obyčajového medzinárodného práva zakazuje určité správanie a zároveň bolo pre páchatel' predvídateľné, že porušenie zákazu obyčajového práva bude viesť k individuálnej trestnoprávnej zodpovednosti.

„Tribunály bežne nachádzali predvídateľnosť v prípadoch obsahujúcich vážne porušenia medzinárodného humanitárneho práva. Ad hoc tribunály napríklad odvodili z obyčajového medzinárodného práva samostatne trestne stíhateľný vojnový trestný čin terorizovania civilného obyvateľstva, a potvrdili individuálnu trestnoprávnu zodpovednosť za vážne porušenie medzinárodného humanitárneho práva aj v nemedzinárodných konfliktoch.“¹⁵

3.1.1. Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi v prípade Tadič

Použitie a odvolávanie sa na všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi môžeme nájsť „v prípade Tadič, keď sa súd v roku 1995 odvolal na všeobecnú právnu zásadu vzťahujúcu sa na súdny proces, podľa ktorej súd musí byť zriadený zákonom.“¹⁶

Obžalovaný v tomto prípade namietal, že Medzinárodný trestný tribunál pre Juhosláviu nebol zriadený zákonom. Na súde sa domáhal, že právo na trestný proces pred tribunálom zriadeným zákonom je právom, ktoré tvorí časť medzinárodného práva, a to všeobecnú právnu zásadu uznávanú civilizovanými národmi, ktorá je jedným z prameňov medzinárodného práva podľa článku 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora.

Na podporu tohto tvrdenia, obžalovaný zdôrazňuje fundamentálnu podstatu „spravidlivého procesu“ garantovaného v Medzinárodnom dohovore o občianskych a politických právach, Európskom dohovore o ľudských právach a Americkom dohovore o ľudských právach.

¹⁵ Werle, G. a kol.: Principles of International Criminal Law, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 38.

¹⁶ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition, Bratislava, 2008, s. 119.

Odvolací senát je ale presvedčený, že zásada, že tribunál musí byť zriadený zákonom, je všeobecná právna zásada ukladajúca medzinárodný záväzok, ktorý sa uplatňuje iba v trestnoprávnom systéme v miestnom prostredí. Z tohto princípu vyplýva, že je povinnosťou všetkých štátov zostaviť ich trestnoprávny systém takým spôsobom, že sa zaistí všetkým právo mať trestné konanie pred tribunálom založeným zákonom. To však neznamená, že naopak, medzinárodný trestný súd by mohol byť založený z obyčajného rozmaru skupiny vlád. Taký súd by mal byť založený na panstve práva a poskytovať všetky záruky stelesnené v relevantných medzinárodných dokumentoch. Až vtedy môžeme povedať, že „súd je zriadený zákonom“.¹⁷

Ďalej odvolací senát vyslovil myšlienku, že pre posudzovanie, či bol tribunál „zriadený zákonom“ je dôležité, aby bol zriadený kompetentným orgánom za dodržania relevantných zákonných postupov, ktoré by mali spĺňať požiadavky procedurálnej spravodlivosti.¹⁸ A podľa Odvolacieho senátu Medzinárodného vojenského tribunálu pre Juhosláviu, založenie tohto tribunálu všetky tieto podmienky spĺňalo a teda tribunál bol „zriadený zákonom“, čiže námietku obžalovaného zamietol.

3.1.2. *Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi v prípadoch Erdemovič a Blaškič*

V prípade Erdemovič, sa súd zaoberal všeobecnými zásadami napomáhajúcimi určeniu trestu za trestné činy proti ľudskosti.

V rozhodnutí súd uvádza, že za účelom preskúmania škály možných trestov za trestné činy proti ľudskosti, sa senát pokúsi identifikovať znaky, ktoré charakterizujú tieto trestné činy a tresty s nimi spojené podľa medzinárodného práva a vnútroštátnych zákonov, ktoré vyjadrujú všeobecné zásady uznávané všetkými národmi.

„Vo všeobecnosti, zločiny proti ľudskosti sú považované za veľmi závažné trestné činy, ktoré poburujú celé spoločenstvo. Obžaloba proti obžalovaným v Norimberskom procese uvádza, že zločiny proti ľudskosti zakladajú porušenie medzinárodných konvencií, vnútroštátneho práva a všeobecných zásad trestného práva odvodených od trestného práva všetkých civilizovaných národov.“¹⁹

¹⁷ ICTY, PROSECUTOR v. DUSKO TADIC a/k/a "DULE", DECISION ON THE DEFENCE MOTION FOR INTERLOCUTORY APPEAL ON JURISDICTION, z 2.10. 1995, C, 4. 4. Was The Establishment Of The International Tribunal Contrary To The General Principle Whereby Courts Must Be "Established By Law".

¹⁸ ICTY, PROSECUTOR v. DUSKO TADIC a/k/a "DULE", DECISION ON THE DEFENCE MOTION FOR INTERLOCUTORY APPEAL ON JURISDICTION, z 2.10. 1995, C, 4. 4. Was The Establishment Of The International Tribunal Contrary To The General Principle Whereby Courts Must Be "Established By Law".

¹⁹ International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991 Case No. IT-96-22-T Date: 29 november 1996, THE PROSECUTOR v. DRAZEN ERDEMOVIC SENTENCING JUDGEMENT.

Súd demonštruje, že zločiny proti ľudskosti sú dobre vybudovanou časťou medzinárodného právneho poriadku a vyžadujú najprísnejšie tresty. Bolo by teda chybou vykladať spojitosť so zásadou legality kodifikovanú inter alia v paragrafe 1 článku 15 Medzinárodného dohovoru o občianskych a politických právach, podľa ktorej „nikto nemôže byť obvinený za žiadny trestný čin pre čin, alebo opomenutie, ktoré nevytváralo trestný čin podľa medzinárodného alebo vnútroštátneho práva v čase, keď bolo spáchané.“ Navyše, paragraf 2 toho istého článku hovorí, že „nič v tomto článku sa nevzťahuje na súdny proces ani výber trestu pre žiadnu osobu za čin, alebo opomenutie konať, ktoré v čase keď bolo spáchané, bolo trestné podľa všeobecných právnych princípov uznávaných spoločenstvom národov.“

V praxi to znamená, že všetci obžalovaní, ktorí spáchali ich trestné činy na území niekdajšej Juhoslávie môžu očakávať, že budú uznaní za trestnoprávne zodpovedných. Žiadny obžalovaný nemôže namietat, že v čase, keď sa dopustili trestných činov si neboli vedomí trestnosti ich činov a prísnosti trestov za ne stanovených. Ak to bude možné, Medzinárodný tribunál preskúma relevantnú právnu prax bývalej Juhoslávie, ale nebude v žiadnom prípade viazaný jej zriadenými trestami a rozsudkami, ktoré ukladala za trestné činy v rámci svojej právomoci.

Zásada proporcionality a primeranosti výroku o treste jednotlivca vyžaduje, aby boli na základe prihliadania na relevantné konkrétne faktory uložené rôzne tresty. Súd bude prihliadať hlavne na faktory, akými sú závažnosť trestného činu, osobitné okolnosti usvedčenej osoby a existencia priťažujúcich alebo poľahčujúcich okolností, vrátane značnej a významnej spolupráce s prokurátorom.

Súd je toho názoru, že ak sa jedná o trestné činy proti ľudskosti, otázka existencie priťažujúcich okolností si nevyžaduje pozornosť. Na druhej strane, keďže Štatút neobsahuje žiadnu zmienku, alebo definíciu v tomto ohľade, postoj súdu je zhodný s postojom Norimberského Medzinárodného vojenského tribunálu, ktorý odsúdil 12 obžalovaných, ktorí boli usvedčení za spáchanie zločinov proti ľudskosti, na najvyšší trest, trest smrti, pretože poľahčujúce okolnosti neboli dostatočne preukázané.

Súd ale musí na základe článku 24 Štatútu zvážiť okolnosti okolo spáchania trestného činu aby mohol určiť jeho závažnosť, ktorá môže vopred vylúčiť akékoľvek zmiernenie spôsobené poľahčujúcimi okolnosťami.

Zmiernenie trestu na základe poslúchnutia nadriadeného je osobitne vyjadrené v Štatúte v článku 7 (4), ktoré hovorí, že „skutočnosť, že obžalovaná osoba konala na základe príkazu vlády, alebo nadriadeného ju nemôže zbaviť trestnej zodpovednosti, ale môže byť zohľadnená v zmiernení trestu, ak Medzinárodný tribunál usúdi, že si to spravodlivosť vyžaduje“.

V prípade Blaškić v roku 2000 súd rozhodol, že skutočnosť, že „trest by mal byť primeraný závažnosti zločinu predstavuje všeobecnú zásadu trestného práva spoločnú pre všetky základné právne systémy sveta.“²⁰ Táto zásada bola už rozobratá aj vo vyššie spomínanom prípade Erdemović.

²⁰ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition, Bratislava, 2008, s. 118.

4. Nedostatky pozície všeobecných zásad uznávaných civilizovanými národmi v medzinárodnom práve

Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi sú veľmi problematickým pojmom. Ich charakteristické znaky ich nedostatočne odlišujú od ostatných prameňov medzinárodného práva. A takisto aj ich nie najšťastnejšie zvolený názov spôsobuje mnohé ťažkosti a nedorozumenia pri ich skúmaní.

Na tieto zásady a ich používanie je v odborných kruhoch mnoho názorov, ktorých variabilita je tým väčšia, čím sa viac líšia názory na to, ktoré princípy v medzinárodnom práve sú zásady uznávané civilizovanými národmi.

Veď vezmeme si napríklad jednoduchú zásadu *nulla poena sine lege* zistíme. Jej pôvod je ešte v Rímskom práve. Neskôr sa stala dôležitou zásadou vo všetkých civilizovaných štátoch. Až ju ako významný princíp prebralo medzinárodné právo. Ale je otázne, či môžeme s určitosťou tvrdiť, že ide o zásadu uznávanú civilizovanými národmi.

Podľa môjho názoru je používanie tejto zásady v medzinárodnom práve odlišné od praxe vnútroštátnej. Spôsobuje to hlavne odlišnosť týchto systémov. Keď sa táto zásada postupne z vnútroštátneho práva dostala do praxe medzinárodnej, prispôbila sa povahe medzinárodného práva. A je už otázne, či takto modifikovanú zásadu možno ešte považovať za odvodenú z vnútroštátneho práva, alebo už ako zásadu medzinárodného práva. Ak by sme uvažovali o vzťahu medzi pravidlami medzinárodného obyčajového práva a všeobecnými zásadami uznávanými civilizovanými národmi zistíme, že často spývajú. Spôsobuje to značné problémy, keďže tie isté zásady, či pravidlá označujú rôzni právnici odlišne a je teda podľa mojej mienky skoro, ak nie aj nemožné ich s istotou odlíšiť. Príkladom jedného z pohľadov na tento prameň medzinárodného práva je názor Malenovského, ktorý uvádza: „Prípady, keď medzinárodné arbitrážne a súdne inštitúcie skutočne aplikovali všeobecné právne zásady v svojej rozhodovacej praxi sú úplne výnimočné. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti ani Medzinárodný súdny dvor doteraz nepoužil tieto zásady ako podklad pre svoje rozhodovanie, hoci strany sa ich často dovolávali. Zdržanlivosť možno pochopiť. Medzinárodné súdy sotva vezmú na zreteľ zásadu, ktorá sa síce aplikuje v rámci mnohých štátov, ale pritom sa neuplatňuje v medzištátnych stykoch. Naopak, ak zohľadnia zásadu, ktorá z vnútroštátneho prostredia prerástla i do medzinárodnej praxe, použijú ju spravidla nie ako všeobecnú právnu zásadu, ale ako obyčajové pravidlo, podložené práve touto medzinárodnou praxou. Rozdiely a hranice medzi obojma prameňmi sú všeobecne málo zreteľné.“²¹

Problém môže spôsobiť aj čl. 21 Rímskeho štatútu, podľa ktorého má súd tieto zásady požiť jedine vtedy, ak nemôže aplikovať svoj štatút, zmluvy a pravidlá medzinárodného práva. A aj to len za podmienky, že sa nepriečia Štatútu, medzinárodnému právu a medzinárodne uznávaným normám a štandardom. Takéto obmedzenie navedza k podceňovaniu a prisudzovaniu menšiemu významu tohto prameňa. Takisto

²¹ Malenovský, J.: *Medzinárodní právo veřejné* Obecná část, Doplněk, 2. Vydanie, Brno, 1997, s. 138.

ako keby nebral do úvahy, že štatút sám obsahuje niektoré všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi. Zároveň vytvára sa zaujímavá otázka vzťahu všeobecných zásad a štatútu, ktorá sa preniknutím všeobecných zásad do štatútu pomerne komplikuje.

5. Záverečné zhrnutie

Všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi ako prameň medzinárodného práva sú využívané aj medzinárodnými trestnými súdmi. Hoci ich pozícia nie je jasná, zdá sa, že prax sa s tým pomerne ľahko vyrovnáva. V konečnom dôsledku, či už medzinárodné trestné súdy aplikujú jednotlivé pravidlá ako medzinárodné obyčajové právo, všeobecné zásady, alebo všeobecné zásady uznávané civilizovanými národmi nie je až také podstatné.

Bude ale zaujímavé sledovať ďalší vývoj tohto prameňa. Tým, že jeho úloha bola hlavne vyplniť miesta, pre ktoré ešte medzinárodné právo nemalo právnu úpravu (hlavne procesnoprávnu), možno so súčasným stálym obohacovaním a rozvojom medzinárodného práva predpokladať klesanie významu tohto prameňa.

Medzinárodné spoločenstvo sa značne rozšírilo, charakterizuje ho multikulturálnosť, je ekonomicky i civilizačne nesúrodé. To má za následok redukciu počtu zásad, ktoré by, ktoré by sa univerzálne vyskytovali vo vnútroštátnych právnych poriadkoch. V súčasnosti sa zároveň vytvárajú stále nové a nové medzinárodnoprávne normy (rastie okruh uzavretých zmlúv, tvoria sa nové obyčajové pravidlá). Je preto stále menej situácií, kedy by súdne a arbitrážne orgány boli nútené čeliť medzerám v medzinárodnom práve a teda zároveň aj pridržať sa niektorej všeobecnej právnej zásady.

Použitá literatúra

ICTY, PROSECUTOR v. DUSKO TADIC a/k/a "DULE", DECISION ON THE DEFENCE MOTION FOR INTERLOCUTORY APPEAL ON JURISDICTION, z 2.10. 1995, časť C, 4. Was The Establishment Of The International Tribunal Contrary To The General Principle Whereby Courts Must Be "Established By Law"?

International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991 Case No. IT-96-22-T Date: 29 november 1996, THE PROSECUTOR v. DRAZEN ERDEMOVIC SENTENCING JUDGEMENT.

Štatút Medzinárodného trestného súdu.

Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Juhosláviu.

Tridimas, T.: The General principles of EU Law, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 1-2.

Malenovský, J.: Medzinárodné právo verejné Obecná časť, Doplněk, 2. Vydanie, Brno, 1997, s. 137-138.

Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Iura Edition, Bratislava, 2008, s. 118-119.

Werle, G. a kol.: Principles of International Criminal Law, T.M.C. Asser PRESS, Hague, 2009, s. 37-39, 53, 136-137.

Brownlie I.: Principles of Public International Law, Oxford University Press, Fourth Edition, Oxford, 1990, s. 15-16.

David, V. a kol.: Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou, Nakladatelství Leges, s.r.o., 1. Vydanie, 2008, str.113-114.

Rozsah právomocí medzinárodných trestných tribunálov (skutkové podstaty zločinov)

Lucia Pavlíková

Úvod	64
1. Trestnoprávna zodpovednosť jednotlivca	65
2. Právomoci jednotlivých trestných tribunálov	65
2.1. Zásada ne bis in idem	66
2.2. Vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými trestnými súdmi	66
2.3. Právomoci Medzinárodného vojenského trestného tribunálu v Norimbergu	66
2.4. Právomoci podľa štatútov Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu (ICTY) a Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu (ICTR)	67
2.5. Právomoci podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu (ICC)	68
3. Skutkové podstaty zločinov podľa medzinárodného práva	70
3.1. Zločiny podľa Norimberského štatútu	70
3.2. Vývoj po Norimberskom tribunáli	71
3.3. Zločiny v štatúte Medzinárodného tribunálu pre bývalú Juhosláviu a v štatúte Medzinárodného tribunálu pre Rwandu	72
3.4. Zločiny podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu a zločin agresie	73
4. Záver	74

Úvod

Keď bola v októbri 1945 pred Norimberským tribunálom vznesená obžaloba proti 24 osobám obvineným zo spáchania zločinov proti mieru, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, stiesnený pocit sa vzťahoval nielen na obžalovaných. V modernej dobe bola verejnosť po prvýkrát svedkom toho, že pred medzinárodný súd boli postavené osoby, ktoré mali byť súdené za spáchanie medzinárodných zločinov. Na akom právnom základe vznikol tento súd? Kto mu dal oprávnenie stíhať predpokladaných zločincov? Na základe čoho sa odvodzovala ich zodpovednosť? Otázku právnej bázy museli riešiť aj tí, ktorí stáli počas tribunálu na strane žalobcov. Obžaloba bola pripravovaná nanajvýš opatrne, zásady právneho štátu museli byť dodržiavané aj v prípade páchatel'ov takých zverstiev, o akých doposiaľ ľudstvo ani neslýchalo.

V oblasti medzinárodného práva, v oblasti trestného práva a nepochybne v oblasti medzinárodného trestného práva, sa musia uplatňovať viaceré právne zásady, ktorých uplatňovanie je predpokladom ich legitímnej realizácie. Vytvorenie všetkých medzinárodných tribunálov, ich právomoci a kompetencie taktiež muselo mať istý právny podklad. Zmapovanie a priblíženie rozsahu, pôsobnosti a kompetencie jednotlivých tribunálov až po súčasný novovzniknutý Medzinárodný trestný súd je cieľom tejto práce.

1. Trestnoprávna zodpovednosť jednotlivca

Nerešpektovanie pravidiel medzinárodného práva ozbrojených konfliktov a medzinárodného humanitárneho práva vyvoláva zodpovednosť nielen štátov, ako strán v konflikte, ale aj individuálnu trestnoprávnu zodpovednosť jednotlivcov za spáchanie vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.¹ Pojem trestnej zodpovednosti právnických osôb vo všeobecnosti je sám osebe kontradiktórny.

„Zločiny proti medzinárodnému právu páchajú ľudské osoby, nie nejaké abstraktné bytosti a len potrestaním jednotlivcov, ktorí páchajú takéto zločiny, môžu byť presadené ustanovenia medzinárodného práva.“²

Je zjavné, že žiaden medzinárodný trestný čin nemôže byť spáchaný bez účasti konkrétnych fyzických osôb na jeho vykonaní.

Môžeme vysloviť, že síce je žiaduce a potrebné zakotviť princíp trestnej zodpovednosti právnických osôb a osobitnej trestnej zodpovednosti štátov, no v súčasnosti je uvedený princíp nepredstaviteľný a medzinárodné trestné právo zakladá výlučne individuálnu trestnú zodpovednosť, ktorá však úzko súvisí s postavením jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva. Táto otázka je aj v súčasnosti pravdepodobne jednou z najproblematickejších v medzinárodnom právnom systéme, no v poslednej dobe prevažujú názory, že jednotlivec je partikulárnym subjektom medzinárodného práva.³

Medzinárodné trestné právo však poukazuje na porušovanie svojich noriem práve jednotlivcami a preto sa nezaobrá otázkou jeho subjektivity, ale na stíhanie a potrestanie páchatel'ov medzinárodných zločinov.

Vznik medzinárodných trestných tribunálov je výsledkom tejto snahy o stíhanie a potrestanie medzinárodných zločinov a vyvodenie zodpovednosti za ich činy. V priebehu 20. storočia postupne sa táto snaha postupne premietala do reality a boli vytvorené viaceré ad hoc orgány, ako aj, nedávno vytvorený, trvalý medzinárodný súdny tribunál na trestanie osôb podozrivých zo spáchania takýchto zločinov, ktorým sa ďalej budeme venovať. Tieto orgány pôsobia popri vnútroštátnych súdoch takisto oprávnených na trestanie takýchto zločinov.⁴

2. Právomoci jednotlivých trestných tribunálov

Právomoc je súhrn oprávnení a povinností, ktoré zákon priznáva danému poverenému orgánu na výkon jeho činnosti. Právomoc poznáme:

- a) časovú – určuje na aký časový úsek sa vzťahuje pôsobnosť povereného orgánu,
- b) územnú – určuje na aké územie sa vzťahuje pôsobnosť povereného orgánu,

¹ Klučka, J. : Medzinárodné právo verejné, Bratislava 2004.

² Podľa rozsudku Norimberského tribunálu.

³ Platí to napr. o Hansovi Kelsenovi, podľa ktorého sú jednotlivci subjektami medzinárodného práva presne tak, ako sú subjektami vnútroštátneho práva.

⁴ Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, Bratislava 2004.

c) osobnú – určuje, na ktoré osoby sa vzťahuje pôsobnosť povereného orgánu.⁵

2.1. Zásada *ne bis in idem*

Popri všeobecných zásadách medzinárodného práva je s rozsahom právomocí medzinárodných trestných orgánov úzko spojená zásada *ne bis in idem*, ktorá nám hovorí, že tá istá osoba nemôže byť súdená a odsúdená za trestný čin viac ako raz. Dôvod tohto princípu je jasný a nespochybniteľný – nebolo by to spravodlivé.

Tento princíp zakotvuje v trestnom práve väčšina vnútroštátnych poriadkov, potreba jeho aplikácie je zdôraznená v medzinárodnom kontexte, a to ako horizontálna perspektíva medzištátnych vzťahov a vertikálne perspektíva vzťahov medzi štátmi a medzinárodnými trestnými súdmi, ktorá je pre nás predmetnejšia.

2.2. Vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými trestnými súdmi

Charakter ich súdnej právomoci svedčí predovšetkým o spôsobe ich vzniku. Pojem vertikálneho konceptu sa používa z toho dôvodu, že medzinárodné súdy sú často považované za nadradené národným súdom. Z toho potom vyplýva, že rozhodnutia týchto súdov majú prednosť pred rozhodnutiami národných súdov.

Ak by to platilo v každom prípade, rozhodnutia medzinárodných trestných súdov by mali účinok *ne bis in idem* smerom nadol, čo by bránilo štátom opakovať trestné stíhanie páchatel'ov, ktorí sa dostali do pôsobnosti týchto medzinárodných súdov. Naopak, rozhodnutia národných súdov by nemali žiadny efekt *ne bis in idem* smerom nahor. To by spôsobilo absolútnu voľnosť rozhodovania medzinárodných trestných súdov v otázke znovuo tvorenia prípadu už rozhodnutého národným súdom. No nie je to tak, a preto je nutné používať pojem vertikálnosti na medzinárodnej úrovni opatrne.

Norimberský tribunál a v súčasnosti ICTY a ICTR disponujú podľa svojich zakladajúcich štatútov konkurenčnou súdnou právomocou, na základe ktorej môžu požiadať o postúpenie prípadu prebiehajúceho na vnútroštátnej úrovni.

2.3. Právomoci Medzinárodného vojenského trestného tribunálu v Norimbergu

Prvou skutočne fungujúcou súdnou inštanciou trestajúcou medzinárodné zločiny.⁶ Jeho jurisdikcia bola založená na základe Londýnskej dohody, ktorá bola prijatá 8. augusta 1945 ako Dohoda o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi.⁷

⁵ Bróštl, A.-Dobrovičová, G-Kanárik, I.: Teória práva, Košice 2008.

⁶ Bol založený taktiež Medzinárodný vojenský tribunál pre Ďaleký východ (Tokijský tribunál).

⁷ Bola podpísaná zástupcami Francúzska, Sovietskeho zväzu, Spojených štátov amerických a Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska.

Svojou koncepciou sa najviac približuje k pojmu vertikálneho poňatia *ne bis in idem*. Národnému, vojenskému alebo okupačnému súdu⁸ je umožnené súdiť jednotlivca už usvedčeného Norimberským tribunálom z trestného činu členstva v kriminálnej skupine alebo organizácii⁹ len v prípade inom, ako je tento trestný čin. Smerom nadol teda Norimberský štatút upravuje len obmedzenú aplikáciu *ne bis in idem*, smer nahor v ňom vôbec nie je upravený.

Nikde nie je stanovené, že národné trestné stíhanie by vylúčilo trestné stíhanie Norimberským tribunálom. Do právomoci tribunálu patrí:¹⁰

- a) predvolať svedkov na pojednávanie, vyžadovať ich prítomnosť a klásť im otázky,
- b) vy počuť každého obžalovaného,
- c) požadovať predloženie dokumentov a iných dôkazných materiálov a
- d) prijímať prísahu svedkov.

Zaviedli sa „nové zločiny“ – zločiny proti ľudskosti a zločiny proti mieru a najmä z tohto dôvodu bol nielen tento, ale aj nasledujúce ad hoc tribunály kritizované pre nelegitímnosť svojho vytvorenia, z namietania porušenia princípu trestného práva *nullum crimen sine lege* – *niet zločina bez zákona*.

2.4. Právomoci podľa štatútov Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu (ICTY) a Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu (ICTR)

Právomoc ICTY bola založená rezolúciou 827 Bezpečnostnej rady OSN. Toto uznesenie bolo prijaté 25. mája 1993 ako reakcia na hrozbu pre mier a medzinárodnú bezpečnosť. Jeho pôsobnosť sa vzťahuje na zločiny spáchané fyzickými osobami na území Juhoslávie v rokoch 1991 až 1993.¹¹ Jeho sídlom je v Haagu, Holandsko.

Právomoc ICTR bola založená rezolúciou 955 Bezpečnostnej rady OSN. Má právomoc stíhať osoby zodpovedné za genocídu a iné vážne porušenia medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území Rwandy a občanov Rwandy zodpovedných za genocídu a iné takéto porušenia spáchané na území susedných štátov, medzi 1. januárom 1994 a 31. decembrom 1994.¹² Jeho sídlo sa nachádza v Arushi, v Tanzánii.

Štatúty riešia oba smery *ne bis in idem*. Znenia článkov upravujúcich *ne bis in idem* sú v oboch Štatútoch totožné.¹³ Smer nadol je kodifikovaný v prvých odsekoch¹⁴ a

⁸ Podľa článku 11 Norimberského štatútu.

⁹ Podľa článku 10 Norimberského štatútu.

¹⁰ Podľa článku 17 Norimberského štatútu.

¹¹ Podľa Štatútu ICTY.

¹² Podľa Štatútu ICTR.

¹³ Pozri čl. 10 Štatútu ICTY a čl. 9 Štatútu ICTR.

¹⁴ Žiadna osoba nebude súdená pred národným súdom za činy zakladajúce vážne porušenie medzinárodného humanitárneho práva podľa tohto štatútu, za ktoré už bola súdená Medzinárodným tribunálom pre bývalú Juhosláviu/Rwandu.

Smerom nahor sa zaoberajú druhé odseky zodpovedajúcich článkov.¹⁵ O tom, či došlo k uvedeným skutočnostiam, rozhoduje tribunál. ICTY a ICTR majú konkurujúcu právomoc. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že príslušné odseky stanovujú efekt zásady *ne bis in idem* smerom nahor, čo by bolo v rozpore s jej vertikálnym konceptom. Avšak znenie ustanovenia poukazuje na obmedzenie použitia *ne bis in idem*. Tieto limity sa týkajú tak hmotného, ako aj procesného hľadiska.

V prvom prípade môže medzinárodný tribunál súdiť osobu za trestný čin, za ktorý už bola pred národným trestným súdom súdená len vtedy, ak bol konkrétny trestný čin posúdený ako trestný čin „obyčajný“. Znamená to možnosť napr. súdiť pred medzinárodným súdom osobu z genocídy, ak bola pred národným súdom súdená za vraždu.

Ďalšia možnosť opakovaného súdneho procesu pred medzinárodným súdom sa týka tzv. národným súdom predstieraného súdneho procesu. V oboch situáciách však medzinárodný súd vezme do úvahy trest uložený národným súdom.

2.5. Právomoci podľa Rímskeho štatútu Medzinárodné trestného súdu (ICC)

Právomoc bola založená mnohostrannou zmluvou, ktorá bola prijatá 17. júla 1998 na diplomatickej konferencii v Ríme – Rímsky štatút. 1. júla 2002 vstúpila do platnosti, kedy dosiahla potrebný počet ratifikácií – 60. V súčasnosti má Rímsky štatút už 110 zmluvných strán.

Medzinárodný trestný súd je produktom mnohostrannej zmluvy, zatiaľ čo tribunály pre bývalú Juhosláviu a Rwandu boli vytvorené Bezpečnostnou radou OSN. Tieto tribunály boli vytvorené v reakcii na konkrétne situácie a ich právomoci založené na obmedzenú dobu. Za trestné stíhanie zločinov sú v prvom rade zodpovedné zmluvné strany Rímskeho štatútu. Podmienky prípustnosti pre stíhanie týchto zločinov pred ICC sú splnené len ak takáto zmluvná strana nie je „ochotná“ (unwilling) alebo nie je „schopná“ (unable) viesť vyšetrovanie alebo stíhať osoby, ktoré sú podozrivé zo spáchania zločinov.¹⁶ Môže stíhať len zločiny spáchané po 1. júli 2002.

ICC je príslušný¹⁷ pre zločiny spáchané na území jeho zmluvných strán a tiež na palube lodi alebo lietadla registrovaným týmto štátom a to bez ohľadu na štátnu prí-

¹⁵ Osoba, ktorá bola súdená za činy zakladajúce vážne porušenie medzinárodného humanitárneho práva môže byť následne súdená Medzinárodným tribunálom pre bývalú Juhosláviu/Rwandu, len ak:

- a) čin, za ktorý bola súdená, bol označený ako obyčajný trestný čin, alebo
- b) konanie na národnom súde nebolo vykonané nestranne alebo nezávisle, bolo určené kryť obvineného pred medzinárodnou trestnou zodpovednosťou, alebo proces nebol vykonaný riadne.

¹⁶ V prvom prípade sa to týka situácie, kedy by štát nepostavil pred sud z politických dôvodov svojich vojakov, podozrivých zo spáchania vojnových zločinov, ku druhému prípadu by došlo vtedy, ak by nastal rozpad štátnych štruktúr v dôsledku ozbrojeného konfliktu.

¹⁷ Podľa čl. 12 ods. 2 písm. a) Rímskeho štatútu.

slušnosť páchatel'a, súčasne má tento súd jurisdikciu¹⁸ nad osobami, ktoré sú občanmi jeho zmluvnej strany a to bez ohľadu na to, kde je príslušný zločin spáchaný.

Nezahŕňa v sebe taký istý typ vertikálnych vzťahov ako systémy podľa štatútov *ad hoc* tribunálov. Vyplyva to z komplementarity súdnej právomoci Medzinárodného trestného súdu, konkrétne z čl. 17 jeho zakladajúcej listiny, v súlade s ktorým musí byť zásada *ne bis in idem* pre pôsobenie Medzinárodného trestného súdu interpretovaná. Na rozdiel od ICTY a ICTR, stály Medzinárodný trestný súd nemá obligatórnu súdnu právomoc a ani prednosť pred národnými súdmi.

Všeobecný princíp *ne bis in idem* je v Rímskom štatúte zaradený do jeho druhej časti, keďže je úzko prepojený s problematikou, ktorou sa táto časť zaoberá – jurisdikcia, prípustnosť a použiteľné právo.

Prvý odsek článku 20 sa zaoberá pôsobením zásady na vlastné rozhodnutia ICC, druhý a tretí na vzťahy medzi ICC a inými súdmi, t.j. národnými súdmi jednotlivých zmluvných štátov. Vylúčiť sa však nedá ani stret s právomocou *ad hoc* tribunálov.

Podľa čl. 20, ods. 1, v ktorom je uvedené všeobecné pravidlo zásady *ne bis in idem*, nebude žiadna osoba, s výnimkou ustanovení uvedených v štatúte, pred ICC za správanie, ktoré tvorilo základ trestných činov, za ktoré ju on sám už odsúdil alebo od ktorých ju oslobodil.

Ako je uvedené v samotnom znení odseku, zásada *ne bis in idem* nie je absolútna, výnimky z nej sú vo všeobecnom pravidle *per se*. Takýmito výnimkami sú situácie upravené v ôsmej časti Štatútu, konkrétne v čl. 81 a v čl. 84.¹⁹ Uvedené články sú v súlade s medzinárodným právom základných ľudských práv, osobitne s právom na spravodlivý súdny proces.

Nasledujúci ods. 2 článku 20 stanovuje účinok rozsudkov ICC voči národným súdom:

„Žiadna osoba nebude postavená pred iný súd za trestný čin uvedený v článku 5, za ktorý ju už Súd odsúdil alebo ju Súd oslobodil.“ Tento dôsledok zásady *ne bis in idem* smerom nadol je absolútny, a to i napriek nepriznaniu obligatórnej jurisdikcie Súdu. Daná absolútnosť sa musí chápať v súvislosti s odkazom na čl. 5 Štatútu a zločiny v ňom obsiahnuté (trestný zločin genocídy, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a zločin agresie).

Trochu odlišnú situáciu zakladá ods. 3 rozoberaného článku. Podľa neho nebude žiadnu osobu, ktorú súdil iný súd za správanie tiež zakázané v článkoch 6, 7 alebo 8, za to isté správanie súdiť Súd s výnimkou, keď sa konanie na inom súde uskutočnilo s cieľom ochrániť danú osobu pred trestnoprávnou zodpovednosťou za trestné činy v jurisdikcii Súdu, alebo inak nebolo vykonané nezávisle a nestranne v súlade s normami riadneho procesu uznávanými medzinárodným právom a konalo sa spôsobom, ktorý za daných okolností nie je v súlade s úmyslom spravodlivo súdiť danú osobu.

¹⁸ Podľa čl. 12 ods. 2 písm. b) Rímskeho štatútu.

¹⁹ Odvolania a revízia odsúdenia alebo trestu.

Odsekom 3 upravená zásada smerom nahor na rozdiel od ods. 2 nezahŕňa aj zločin agresie.²⁰

Zo znenia ods. 3 vyplýva, že ak sa rozhodnutie vydané v súdnom konaní pred národným súdom týka napr. zločinu genocídy, tá istá osoba nemôže byť opätovne trestne stíhaná za napr. vojnové zločiny založené tým istým správaním/konaním. Uvedený zákaz však neplatí pre výnimky stanovené v Štatúte. Aj Rímsky štatút upravuje tzv. predstierané súdne procesy. Ďalšia možnosť sa od znenia úpravy štatútov *ad hoc* tribunálov odlišuje predovšetkým zavedením zvratu „v súlade s normami riadneho procesu uznávanými medzinárodným právom“. Nie je jasné, či sa má ICC zaoberať aj prípadmi, v ktorých bol obvinený obeťou systému, čím by ICC získal novú úlohu, ktorá mu pôvodne nebola určená – ochrana jednotlivca a jeho základných ľudských práv. Významný rozdiel medzi ICC a *ad hoc* tribunálmi je v neuvedení povinnosti Súdu zohľadniť trest uložený národným súdom – v porovnaní s ods. 3 príslušných článkov o zásade *ne bis in idem* v štatútoch tribunálov ICTY a ICTR.

Čl. 78 ods. 2 síce stanovuje, že Súd môže započítať akúkoľvek dobu inak strávenú vo väzbe v súvislosti s konaním zakladajúcim trestný čin, ale týmto upravuje len možnosť Súdu, nie jeho povinnosť urobiť tak.

Vzhľadom na dynamickosť vývoja jeho úpravy je aj v oblasti všeobecnej časti je namieste očakávať jej dopĺňanie.

3. Skutkové podstaty zločinov podľa medzinárodného práva

Pojem „zločin podľa medzinárodného práva“ sa vo svojom klasickom ponímaní odvíja od Štatútu Norimberského trestného tribunálu, v zmysle ktorého sem zaradujeme tri kategórie: zločiny proti mieru, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti. Prijatie tohto štatútu bolo začiatkom profilácie a spresňovania medzinárodných zločinov.

Porušenie zákazu použitia ozbrojených síl, pravidiel vedenia vojny a zákazu zločinov proti ľudskosti má za následok zodpovednosť dotýčnej bojujúcej strany. Tá je zodpovedná za všetky činy spáchané osobami, ktoré patrili k jej ozbrojenej moci. Nezávisle od tejto medzinárodnoprávnej zodpovednosti štátu však ešte nesú zodpovednosť za konkrétne zločiny aj tí jednotlivci, ktorí sa ich sami, priamo alebo nepriamo dopustili. Táto zodpovednosť má trestnú povahu.

3.1. Zločiny podľa Norimberského štatútu

Londýnska dohoda zakladala právomoc Norimberského tribunálu a bol k nej pripojený Štatút Medzinárodného vojenského tribunálu (ďalej len „štatút“) so sídlom v Norimbergu, ktorý bol príslušný stíhať jednotlivcov za zločiny. Tento štatút prvýkrát spresňoval a kategorizoval medzinárodné zločiny, ktoré mal trestne stíhať.

²⁰ Je to pravdepodobne aj dôsledkom faktu, že tento zločin ešte nie je definovaný. Svoju úlohu v príprave štatútu zohrala aj ťažko predstavitel'ná situácia, aby národný súd vykonal sám súdny proces proti agresorovi.

Nasledujúce zločiny, ktoré spadajú pod právomoc súdu a za ktoré sa nesie individuálna zodpovednosť zaviedla „nové trestné činy“ – zločiny proti ľudskosti a zločiny proti mieru. Aj z tohto dôvodu bol nielen tento, ale aj nasledujúce tribunály kritizované pre nelegitímnosť svojho vytvorenia, z namietania porušenia princípu trestného práva *nullum crimen sine lege*.

Norimberský štatút vymedzil zločiny takto:²¹

a) **zločiny proti mieru:** osnovanie, príprava, podnecovanie alebo podniknutie útočnej vojny alebo vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy, dohody alebo záruky, alebo účasť na spoločnom pláne alebo spiknutí za účelom uskutočnenia ktoréhokoľvek z vyššie uvedených činov;

b) **vojnové zločiny:** porušenie zákonov vojny alebo vojnových zvyklostí. Medzi tieto porušenia patrí vražda, zlé nakladanie alebo deportácie civilného obyvateľstva z obsadeného územia alebo v jeho rámci na otrocké práce, alebo na akýkoľvek iný účel, vražda vojnových zajatcov alebo osôb na mori alebo zlé nakladanie s nimi, vraždenie rukojemníkov, plienenie verejného alebo súkromného majetku, svojvoľné ničenie miest a obcí, pustošenie neodôvodnené vojenskou nutnosťou a iné zločiny;

c) **zločiny proti ľudskosti:** a to vražda, vyhľadzovanie a zotročovanie, deportácie alebo iné ukrutnosti páchané proti civilnému obyvateľstvu pred vojnou alebo počas vojny, alebo prenasledovanie z politických, rasových alebo náboženských príčin pri páchaní akéhokoľvek zločinu spadajúceho pod právomoc Tribunálu alebo v spojení s takýmto zločinom bez ohľadu na to, či bolo porušené právo štátu, v ktorom boli zločiny spáchané

3.2. Vývoj po Norimberskom tribunáli

Prijatie Norimberského štatútu bolo začiatkom profilácie a spresňovania medzinárodných trestných zločinov. Už v roku 1947 bola Komisia pre medzinárodné právo poverená²² úlohou vypracovať návrh dokumentu nazvaného *Kódex zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva*. Komisia dospela k záveru a v roku 1950 sformulovala Zásady medzinárodného práva uznané v Charte Norimberského tribunálu a jeho rozsudku. Prerokovanie tohto návrhu Komisie však bolo vo Valnom zhromaždení dvakrát odložené a návrh dostal ucelené znenie nakoniec až v roku 1991.²³

Až v roku 1994 pristúpila k prerokovaniu a prijatiu návrhu v druhom čítaní. To zakončila na zasadnutí v roku 1996 prijatím celého návrhu článkov Kódexu. Kódex (ako to už vyplýva aj z jeho názvu) sa vzťahuje na zločiny proti mieru a bezpečnosti ľudstva a to bez ohľadu na skutočnosť, či takéto konania sú alebo nie sú trestné podľa vnútroštátneho práva.

²¹ Štatút Medzinárodného vojenského trestného tribunálu v Norimbergu.

²² Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 177/II zo dňa 21. 11.1947.

²³ Bližšie pozri Mrázek, cit. dielo, s. 100 a nasl.; Šturma cit. dielo, s. 48 a nasl.; Klanduch, cit. dielo.

Základným princípom aplikácie jeho ustanovení je možnosť individuálnej zodpovednosti.²⁴ Toto pravidlo vychádza už z Charty a rozsudku Norimberského trestného tribunálu. Komisia sa odvoláva na názor Norimberského tribunálu, podľa ktorého „bolo konštatované, že medzinárodné právo sa týka konania suverénnych štátov a nestanovuje žiadny trest pre jednotlivcov ... Podľa názoru Tribunálu (tento právny názor) musí byť odmietnutý. To, že medzinárodné právo ukladá povinnosti a zodpovednosť jednotlivcom rovnako ako štátom, bolo uznané už dávno“.²⁵ Tento princíp bol následne potvrdený v Zásadách medzinárodného práva uznaných v Charte Medzinárodného trestného tribunálu a v jeho rozsudku, rovnako aj v Štatúte Medzinárodného tribunálu pre bývalú Juhosláviu²⁶ a v Štatúte Medzinárodného tribunálu pre Rwandu.²⁷

3.3. Zločiny v Štatúte Medzinárodného tribunálu pre bývalú Juhosláviu a v Štatúte Medzinárodného tribunálu pre Rwandu

Počas postupného historického vývoja katalógu medzinárodných zločinov dôležitú úlohu nezohrala nielen Komisia OSN, ale obohacujúce boli aj ad hoc tribunály, ktoré sa nielen držali už existujúcich skutkových podstat zločinov, ale tento katalóg dopĺňali.

ICTY ako aj ICTR boli založené ako výsledok frustrácie medzinárodného spoločenstva z hromadného vraždenia a „etnických čistiek“ a ďalších zločinov po rozpade Juhoslávie a hrôz v Rwande. Pôsobnosť oboch štatútov, čo sa rozsahu trestaných zločinov týka, je v podstate s miernymi odchýlkami rovnaká.

Štatút ICTY ukladá právomoc stíhať fyzické osoby pre zločiny za porušenie Ženevského dohovoru, porušenie zákonov a obyčajov vojny, genocídu a spáchanie zločinov proti ľudskosti.

Prvýkrát tu bola definovaná skutková podstata zločinu genocída. Genocídou sa rozumie ktorýkoľvek z nasledujúcich činov spáchaných s úmyslom zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú:

- a) usmrtenie príslušníkov tejto skupiny,
- b) spôsobenie vážnej telesnej alebo duševnej ujmy členom takejto skupiny,
- c) úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré jej spôsobujú čiastočné alebo vážne fyzické ujmy,
- d) prijímanie opatrení na zabránenie rodenia detí v skupine,
- e) násilné premiestňovanie detí z jednej skupiny do inej.

Za trestné sa pokladá spáchanie:

- a) genocídy,
- b) spolčenia sa k páchaniu genocídy,

²⁴ čl. 2 ods. 1: Zločin proti mieru vyvoláva individuálnu zodpovednosť.

²⁵ Podľa rozsudku Norimberského tribunálu.

²⁶ čl. 7ods. a čl. 23 ods. 1.

²⁷ čl. 6ods. 1 a čl. 22 ods. 1.

- c) priame podnecovanie k spáchaniu genocídy,
- d) pokus spáchania genocídy.
- e) spoluúčasť na genocíde.²⁸

Právomoc ICTR bola založená na stíhanie osôb zodpovedných za zločiny, ktoré boli spáchané v rámci rozsiahleho alebo systematického útoku proti civilnému obyvateľstvu kvôli národným, politickým, etnickým, rasovým alebo náboženským dôvodom, za zločin genocídy, za závažné porušenie článku 3 Ženevských dohovorov z 12. augusta 1949 o ochrane obetí vojny a dodatkového protokolu II k tejto dohode z 8. júna 1977.²⁹

3.4. Zločiny podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu a zločin agresie

Založenie právomoci ICC bolo podrobne rozobraté v predchádzajúcej časti. Právomoc ICC je obmedzená na tie najzávažnejšie zločiny, ktoré znepokojujú medzinárodné spoločenstvo ako celok. Má právomoc, v súlade so štatútom, pokiaľ ide o zločin genocídy, zločin proti ľudskosti, vojnový zločin a zločin agresie. Trestné právo na medzinárodnej úrovni zodpovedá všeobecným štandardom, ktoré sú upravené a aplikované so zreteľom na jeho špecifickosť. Vzhľadom na dynamickosť vývoja jeho úpravy je aj v oblasti všeobecnej časti namiesto očakávať jej dopĺňanie – takýmto príkladom je zločin agresie.

Zločin agresie je v súčasnosti vo vývoji, pretože sa tu vyskytuje definíčný problém, čo je najväčším problémom efektívneho postihu zločinu proti mieru. Hoci je agresia považovaná za najzávažnejší prečin proti medzinárodnému spoločenstvu ako celku, dosiahnuť konsenzus v tejto oblasti sa zdá byť pre štáty nedosiahnuteľná úloha. Prijatím Rímskeho štatútu sa potvrdilo, že zločin agresie nie je jednoduché zachytiť v takej forme, aká je nevyhnutná pre podklad trestného stíhania. Už počas prípravy textu štatútu ICC sa preukázalo, že názory na zločin agresie v rámci právomoci Súdu sa líšia. Väčšina delegátov bola za zahrnutie zločinu agresie do Štatútu, líšili sa však v bližšej špecifikácii, ako to vykonať. Výsledkom rokovaní je záver, že Súd má právomoc nad zločinom agresie,³⁰ túto právomoc však bude vykonávať až po prijatí zmeny v Štatúte.³¹ Zmena prijatá počas plánovanej hodnotiacej komisie (tzv. revíznej konferencie) má stanoviť definíciu agresie a určiť v tomto prípade podmienky výkonu jurisdikcie Súdu.

V súčasnosti pracuje na vypracovaní definície agresie a s tým súvisiacich otázok *Pracovná skupina pre zločin agresie*, ktorá sa stretáva aj na neformálnych stretnutiach medzi zasadnutiami Zhromaždenia štátov, zmluvných strán.³² V súčasnosti sa podľa

²⁸ Podľa čl. 4 Štatútu ICTY.

²⁹ Podrobne vymenovanie zločinov sa nachádza v Štatúte ICTR.

³⁰ Podľa čl. 5 Štatútu.

³¹ Podľa čl. 5 ods. 2 Štatútu.

³² Zatiaľ sa uskutočnilo 10 zasadnutí, na ktorých sa venovali otázke definície, podmienkam výkonu jurisdikcie Súdu, ako aj možným vplyvom po prijatí na celistvosť Štatútu.

posledných výsledkov Pracovnej skupiny preferuje prijatie všeobecnej definície agresie – bez uvádzania konkrétnych prípadov:

„Na účely tohto Štatútu spácha osoba zločin agresie, keď je v pozícii, z ktorej môže efektívne kontrolovať alebo riadiť politické alebo vojenské štátu a keď nariadi alebo sa aktívne zúčastní plánovania, prípravy, začatia alebo výkonu aktu agresie, ktorý svojím charakterom, závažnosťou a rozsahom zakladá zjavné porušenie Charty Organizácie Spojených národov.“³³

4. Záver

Vznik medzinárodných trestných tribunálov je výsledkom snahy o stíhanie a potrestanie medzinárodných zločinov a vyvodenie zodpovednosti za ich činy. V priebehu 20. storočia sa postupne táto snaha premietala do reality a boli vytvorené viaceré ad hoc orgány. Zriadenie týchto tribunálov bolo od samého počiatku široko diskutované tak ako v rámci právnej vedy, tak ak v laickej verejnosti. Na jednej strane sa môžeme stretnúť s názormi hodnotiacimi činnosť Tribunálov pozitívne, no na druhej strane sú kritizované pre nelegitímnosť ich právomocí a „spravodlivosť víťazov“. No mali siahodlhý a nevyvrátiteľný vplyv na systematizáciu a kategorizáciu medzinárodných zločinov.

V súčasnosti pôsobiaci Medzinárodný trestný súd bol založený najmä z dôvodu, že je nepravdepodobné, aby štáty boli sami schopné zabezpečiť efektívne stíhanie a represie takých závažných zločinov. Štáty určite vnímajú ohrozenosť vlastného zákonodarstva a schopnosti potrestania zločincov ICC, ale súdne konanie pred ICC limituje kompetenciu národných súdov len do tej miery, že by národné súdy neboli ochotné alebo schopné stíhať osoby podozrivé zo spáchania medzinárodných zločinov. Aktuálnym problémom sú definičné znaky zločinu agresie. Na už spomínanej Hodnotiacej konferencii bude prijatý návrh, v ktorom pravdepodobne bude právomoc ICC pre stíhanie zločinu agresie vzhľadom na postavenie Bezpečnostnej rady OSN skôr obmedzená. Nádejný pokrok vo vývoji Medzinárodného trestného práva sa tak trochu priblíži, to však neznamená, že sa zastaví.

³³ Pozri PCNICC/2002/2/Add.2s.3.

Procesné práva obžalovaných pred medzinárodnými trestnými súdmi

Martina Schützová

1. Procesné práva obžalovaných pred medzinárodnými trestnými súdmi	75
2. Právo obžalovaného na spravodlivý súdny proces a s ním súvisiace práva	76
2.1. Právo na prejednanie veci v primeranom čase, bez prieťahov	76
2.2. Právo na tlmočníka, problémy s prekladmi	77
2.3. Zadržanie a prepustenie z vyšetrovacej väzby	78
2.4. Právo na obhajcu	80
2.5. Právo obhajovať sa sám	81
2.6. Pravidlá dokazovania, vypočúvania svedkov	83
3. Právo na odvolanie a s ním súvisiace právo na odškodnenie a nápravu	84
3.1. Právo na odvolanie	84
3.2. Právo na nápravu, odškodnenie	86
4. Záver	87

1. Procesné práva obžalovaných pred medzinárodnými trestnými súdmi

Procesné práva obžalovaných boli dlhé roky v úzadí a pozornosť sa im začala venovať až po ustanovení ad hoc tribunálov. Vznik tribunálov sprevádzali rozporuplné názory na ich zriadenie, a preto na zachovanie legitimacy musia od svojich počiatkov dodržiavať práva obvinených v čo najväčšej miere. Preto aj štatúty ICTY a ICTR boli viac krát novelizované a prispôbované problémom, s ktorými sa stretli pri aplikáčnej činnosti, aby v čo najväčšom rozsahu upravovali práva obvinených a reagovali na vzniknuté situácie. Štatúty Medzinárodných vojenských tribunálov v Norimbergu a v Tokiju upravovali práva obvinených, ale táto úprava nebola komplexná a nekládol sa taký dôraz na zaistenie práv obvinených, ale na rýchle potrestanie páchatel'ov. Bolo to spôsobené skutočnosťou, že tieto tribunály boli zriadené víťazmi vojen. Na rozdiel od nich ad hoc tribunály a ICC predstavujú dohodu medzinárodného spoločenstva o trestaní páchatel'ov zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a ďalších vymedzených zločinov, aj keď boli zriadené odlišnými spôsobmi. V zaistení práv obvinených predstavuje veľký krok vpred Rímsky štatút, ktorý poskytuje obžalovaným plnohodnotnú úpravu práv, ktorá je porovnateľná s vnútroštátnymi úpravami. Základné zásady spravodlivého procesu ako sú prezumpcia nevinoty, ne bis in idem a nullum crimen sine lege, nulla poena sú zakotvené v štatúte a dodržiavané.

V nasledujúcich častiach budeme porovnávať úpravu práv obžalovaných v štatútoch ad hoc tribunálov a Medzinárodného trestného súdu a poukážeme na problematiku otázok, ktoré riešili trestné súdy odlišným spôsobom. Zameriame sa na právo na spravodlivý proces a s ním súvisiace práva, na právo na odvolanie, nápravu a odškodnenie.

2. Právo obžalovaného na spravodlivý súdny proces a s ním súvisiace práva

Právo na spravodlivý proces ako obyčajové pravidlo medzinárodného práva je základným rysom trestného konania a obsahuje viaceré špecifické práva. Jeho zložkami sú najmä právo na verejné konanie bez prietáhov, právo byť prítomný na pojednávaní, právo na tlmočníka, právo predvolať a vypočúvať svedkov, právo na právnu pomoc, právo byť informovaný o dôvode zatknutia.

Esenciálnou podmienkou spravodlivého procesu je rovnosť zbraní medzi obvineným a prokurátorom. Rovnosť zbraní vymedzil vo svojom rozsudku v prípade *Tadic*¹ ICTY, keď konštatoval: „rovnosť zbraní znamená, že každá strana musí mať rovnakú príležitosť prezentovať svoj prípad -vrátane dôkazov- tak, aby nebol postavený do značnej nevýhody naproti svojmu oponentovi.“² Táto rovnosť zbraní je často narušená neochotou štátov spolupracovať s tribunálmi aj ICC. Tie sú závislé od pomoci štátov pri prístupe k dôkazom, peniazom, ochrane svedkov, a podobne. Ako príklad môžeme uviesť prípad *Blaskica a Barayagwiza*. Počas predsedníctva Franja Tudjmana, Chorvátsko odmietlo opakovane spolupracovať s ICTY. Blaskic³ bol ICTY odsúdený na 45 rokov, a o nejaký čas po vynesení rozsudku Chorvátsko oznámilo, že našlo relevantné dokumenty, ktoré by mohli očistiť Blaskica.⁴ Tento prípad demonštruje, aký obmedzený prístup majú obžalovaný k dôkazom.

Úpravu práva na spravodlivý proces nájdeme v čl. 21 ICTY a v čl. 20 ICTR, podľa ktorého obvinený má právo na verejné a spravodlivé konanie. RS upravuje toto právo v čl. 67, kde upravuje minimálne zásady, ktoré musia byť v konaní dodržané. Pri porovnaní RS so štatútmi ad hoc tribunálov, dôjdeme k záveru, že RS lepšie a podrobnejšie upravuje tieto práva oproti ad hoc tribunálom.

2.1. Právo na prejednanie vecí v primeranom čase, bez prietáhov

Je všeobecne známou skutočnosťou, že jedným z dôvodov kritizovania tribunálov, sú príliš dlhé konania. Podmieňuje to aj fakt, že drvivá väčšina obvinených je počas vyšetrovania a konania vo väzbe. Právo na rýchly proces je upravené v čl. 20 (1) ICTY a čl. 19 (1) ICTR, je povinný zaistiť súd, a je podmienkou spravodlivého procesu. Táto povinnosť súdu, presahuje špecifické právo byť súdený bez zbytočných prietáhov, a zahrňuje výkon súdnictva ako celku, vrátane konania prokurátora.⁵

Súd môže ovplyvniť dĺžku konania rozumnými zásahmi. Zásah súdu v prípravnom konaní je nevyhnutný, preto aby sa zabránilo nepraktickému a zbytočnému preťahovaniu konania. Pozornosť musí byť venovaná rozvoju a aktívnemu uplatňovaniu

¹ Tadic (IT-94-1-A) 15 July 1999 Appeals Chamber judgement.

² Zappala, S., *Human Rights in Criminal Proceedings*, 2007, s. 112.

³ Prosecutor v. Blaskic, ICTY (IT-95-14-A).

⁴ Cogan J.K, *ICC and Fair Trials: Difficulties and Prospects*, *The Yale Journal of International Law*, s. 122.

⁵ Robinson, P.L.: *Ensuring the Fair and Expeditious Trials at the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia*, *EJIL* (2000), s. 385.

pravidiel medzinárodného trestného konania, ako je redukcia bodov obvinenia súdom podľa čl. 73bis RPEs ICTY. Napríklad v prípade *Milutinović a ďalších*⁶ na výzvu obhajoby súd zredukoval obžalobu o 5 bodov, aby predišiel zbytočným prietahom.⁷ Bohužiaľ ostatné trestné sudy sa čl. 73bis ICTY neinšpirovali.

Predĺženie konania pred tribunálmi oproti domácim súdom je spôsobené viacerými faktormi. Jedným z dôvodov je veľké množstvo písomných dokumentov a vysoký počet predvolaných svedkov. Z tohto dôvodu sa ICTY v prípade *Blaskic*⁸ rozhodol, že už viac nebude predvolávať svedkov, ktorí mali vypovedať v rovnakej veci, aby sa proces nepredlžoval, podľa RPEs čl. 73 bis. V ďalšom prípade *Dokmanovic*⁹ súd prikázal, aby výpovede svedkov boli prednesené pred otvorením hlavného pojednávania. Cieľom tohto príkazu bolo, aby súd zistil, ktoré skutočnosti sú relevantné a tým sa vyhol strate času.¹⁰

RS rovnako, ako štatúty ad hoc tribunálov upravuje právo obžalovaného, aby bol súdený bez zbytočných prietahov v čl. 67 (1c). Veľmi dôležitým ustanovením je v štatúte ICC čl. 64 (3) podľa ktorého pridelený senát má po dohode so stranami prijať také opatrenia, ktoré sú potrebné na umožnenie spravodlivého a rýchleho vedenia konania. Týmto pravidlom sa snaží RS predchádzať zbytočným prietahom v konaní. V porovnaní so štatútmi ad hoc tribunálov pravidlá upravené v RS sú do značnej miery kompletnejšie a prísnejšie. Bohužiaľ ICC už vo svojom prvom prípade *Lubanga*¹¹ zlyhal pri zabezpečení rýchleho a spravodlivého procesu. Prípravné konanie trvalo veľmi dlho, cez 800 dní od prvého vystúpenia obvineného pred súdom, čo predstavuje dvojnásobok času prvého prípravného konania ICTY v prípade *Tadić*.¹²

2.2. Právo na tlmočníka, problémy s prekladmi

Medzi požiadavky spravodlivého procesu musíme určite zaradiť právo na tlmočníka. V prípade medzinárodných trestných konaní je význam tohto práva ešte väčší. Vyplýva to z povahy ad hoc tribunálov a ICC, keďže všetky konania prebiehajúce pred nimi sú mnohojazyčné a multikultúrne.

Právo na tlmočníka je upravené vo všetkých medzinárodných dokumentoch, vrátane štatútov trestných súdov. ICTY aj ICTR zaraďuje medzi práva obvineného právo, aby bol informovaný v jazyku, ktorému úplne rozumie o povahe a dôvode zatknutia.

⁶ Decision on Application of Rule 73bis, Milutinovic and others (IT-05-87-T), 11 July 2006.

⁷ Higgins, G: Fair and Expeditious pre-trial proceedings: Journal of International Criminal Justice, s. 3.

⁸ Prosecutor v. Blaskic, ICTY Case No. (IT-95-14-T).

⁹ Aleksovski (IT-95-14/1-A)16 February 1999, Appeals Chamber decision on admissibility of evidence.

¹⁰ Zappala, S., Human Rights in Criminal Proceedings, 2007, s. 116.

¹¹ Case The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06.

¹² Stuart, H.V.: Editorial comment on stay of proceedings in Lubanga, The ICC in Trouble: Journal of International Criminal Justice 2006, s. 2.

Priznáva mu právo na tlmočníka, ak nerozumie pracovným jazykom ICTY, alebo ICTR, teda francúzštine alebo angličtine. Takmer identické ustanovenie obsahuje aj RS. Rozširuje však toto právo, aj o preklad dokumentov, ktoré sú v jazyku, ktorému nerozumie a preklad je nevyhnutný, aby bola požiadavka spravodlivého procesu naplnená.

Pri prekladoch a tlmočení dochádza občas ku chybám, ktoré bývajú neskôr opravené v záznamoch. Škoda ale môže nastať v prípade, ak sudcovia dôjdu k záveru na základe chybné pretlmočenej výpovede svedka. Zmena výpovede v dôsledku prekladu môže ovplyvniť skutočnosť či tribunály, alebo ICC úplne dodržali procesné práva jednotlivcov a či súdy zistia pravdu o veciach, o ktorých rozhodujú.¹³ V skutočnosti zatiaľ neexistuje žiaden dôkaz o tom, že tribunály rozhodli na základe chybného svedectva, ktoré bolo pozmenené prekladom. Ale varovaním je prípad *Mucic*,¹⁴ v ktorom advokáti ovládali bosniansky aj anglický jazyk a upozornili na veľa chýb v preklade, ktoré spôsobovali zmenu významu. Odpovede na niektoré otázky zmenili nielen mená a miesta, ale aj dôležité časti výpovedí.¹⁵ Takisto veľmi nákladným a časovo náročným sú výpovede svedkov pred ICTR, ktorí rozprávajú kinyarwandským jazykom, ktorý sa prekladá do francúzštiny a následne do angličtiny.

2.3. Zadržanie a prepustenie z vyšetrovacej väzby.

Podľa Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a ďalších medzinárodných dokumentov by vyšetrovacia väzba nemala byť všeobecným pravidlom, ale by mala platiť prezumpcia prepustenia. Odlíšny prístup bol zvolený v prípade ad hoc tribunálov a takisto v prípade ICC, kde je vyšetrovacia väzba skôr pravidlom ako výnimkou. Jedným z dôvodov je fakt, že tribunály, ani ICC nedisponujú žiadnou politickou mocou, aby zaistili prítomnosť obvinených na konaní, a zadržali ich v prípade ak by sa vyhýbali trestnému konaniu.

Na rozdiel od európskych štandardov ohľadne väzobných vecí, ICTY a ICTR v RPEs čl. 40 stanovujú, že po príchode do sídla tribunálu, musí byť obvinený zadržaný v zariadení hostiteľskej krajiny (Haag, Arusha) a potom môže byť vo výnimočných prípadoch dočasne prepustený až do začiatku konania.¹⁶ Podmienkou prepustenia je, aby sa k možnému prepusteniu vyjadrila hostiteľská krajina a krajina, na území ktorej chce byť obvinený prepustený. Zároveň musí obvinený preukázať, že sa dostaví na súd a že prepustenie nebude predstavovať nebezpečenstvo pre svedkov, obeť a iné osoby.

Postupom času ICTY začalo udeľovať dočasné prepustenie obvineným čoraz častejšie, vďaka väčšej dôvere k štátom, keďže začali s ICTY spolupracovať. Situácia ICTR

¹³ Karton, J: *Lost in Translation: International Criminal Tribunal and the Legal Implications of Interpreted Testimony*: Vanderbilt Journal of Transnational Law, s. 8.

¹⁴ *Prosecutor v. Mucic et al.*, Case No. IT-96-21, Transcript, at 6797-98 (Sept.4, 1997).

¹⁵ Karton, J: *Lost in Translation: International Criminal Tribunal and the Legal Implications of Interpreted Testimony*: Vanderbilt Journal of Transnational Law, s. 50.

¹⁶ Dimitrijevič, V. and Milanovič, M.: *Human Rights before International Criminal Court*, s. 12.

je odlišná, pretože riziko úteku je stále veľmi vysoké. Takže dočasné prepustenie nebolo takmer nikdy uložené.¹⁷ Aj dočasne prepustení obvinení musia byť počas hlavného pojednávania vo väzbe.

RS medzi práva osôb v priebehu vyšetrovania v čl. 55 zaraďuje aj právo nebyť zadržaný, alebo zatknutý, s výnimkou ak je zatknutie na podklade a v súlade s postupom ustanoveným týmto štatútom. Bohužiaľ, ale ani v tomto prípade štatút ďalej nešpecifikuje, podľa ktorých ustanovení sa má postupovať, a neobsahuje ani ustanovenie o dočasnom prepustení. V čl. 58 stanovuje dve podmienky, ktoré musia byť kumulatívne splnené, aby bol obvinený vzatý do väzby. Musí byť splnená podmienka, že väzba je nevyhnutná pre zaistenie prítomnosti obvineného pred súdom, alebo z dôvodu, aby obvinený neohrozoval vyšetrovanie a nepokračoval v páchaní trestnej činnosti. Zároveň musia existovať odôvodnené predpoklady, že obvinený spáchal čin v právomoci ICC.

Problematickými sa stávajú prípady, v ktorých sa obvinení dostanú do dispozície tribunálu vďaka cezhraničným únosom. Otázkou je či má súd odmietnuť svoju príslušnosť, alebo má konať aj keď boli porušené práva obvineného. ICTY sa vyjadril k cezhraničným únosom v prípadoch *Dokmanovič*,¹⁸ *Todorovič*¹⁹ a *Nikolič*.²⁰ V kauze *Nikolič* ICTY zobral v úvahu test proporcionality, kde na jednej strane vystupuje porušenie zvrchovanosti štátu a na druhej záujem medzinárodného spoločenstva na potrestaní páchatel'ov najzávažnejších porušení medzinárodného práva. Na pomyselnéj miske váh prevážil záujem na potrestaní páchatel'ov. Takýto postoj môže medzinárodné trestné právo dostať do paradoxnej situácie, keďže predstavuje krajný prostriedok zaistenia ľudských práv. Ak si chce Tribunál zachovať svoju legitimitu, musí rešpektovať ľudské práva.²¹

Odlišné stanovisko nepriamo zaujal ICTY v prípade *Todorovič*.²² Sudca Robinson vo svojom stanovisku uviedol: žiadny právny systém, ani medzinárodný ani národný, nemôže mať prospech zo zbavenia slobody, v prípadoch keď súd a tribunál sú bezmocné pri zadržaní alebo zatknutí obvineného. Konečné rozhodnutie bolo nakoniec založené na dohode medzi obvineným a prokurátorom, keď obvinený priznal z 27 bodov obvinenia jeden a prokurátor zvyšné obvinenia stiahol.²³

¹⁷ Meron.T: Anatomy of an International Criminal Tribunal: American Society of International Law, 2006, s. 284.

¹⁸ Prosecutor v. Dokmanovic, ICTY Case No. (IT-95-13a).

¹⁹ Prosecutor v. Torodoric, ICTY Case No. (IT-95-9/1).

²⁰ Prosecutor v. Nikolic, ICTY Case No. (IT-94-2).

²¹ Svaček, O.: Respektování lidských práv obvineného jako předpoklad medzinárodní trestní odpovědnosti, s. 359.

²² Prosecutor v. Torodoric, ICTY Case No. (IT-95-9/1).

²³ Cogan J.K, ICC and Fair Trials: Difficulties and Prospects, The Yale Journal of International Law, s. 127.

2.4. Právo na obhajcu

Ako základnú požiadavku spravodlivého procesu štatúty ad hoc tribunálov, a takisto ICC upravujú právo obvineného na advokáta, už počas vypočúvania, aj keď s menšími odchýlkami.

RS vyžaduje, aby osoba voči ktorej je odôvodnené presvedčenie, že spáchala zločin v rámci právomoci ICC, bola oboznámená s jej právom zvoliť si obhajcu ešte pred vypočúťím. Ak nemá advokáta v záujme spravodlivosti by jej mal byť ustanovený, bez platenia, ak nemá dostatočné finančné prostriedky. Tento záujem je daný skoro v každom prípade. Zároveň obvinený má byť vypočúvaný v prítomnosti obhajcu. Tohto práva sa môže dobrovoľne vzdať.

Štatúty ICTY a ICTR túto osobu označujú ako podozrivú a priznávajú jej právo na advokáta. Ak si ho nezvolí, tak má právo na to, aby jej bol ustanovený, bez platenia, ak nemá prostriedky na jeho zaplatenie. Na rozdiel od obvineného kde sa vyžaduje záujem spravodlivosti pre ustanovenie bezplatného obhajcu, štatúty pri podozrivej osobe nepodmieňujú ustanovenie záujmom spravodlivosti. Medzinárodné trestné sudy určujú bežne dvoch advokátov, kvôli závažnosti prípadov a z dôvodu, že konania pozostávajú z dvoch²⁴ rôznych právnych systémov.²⁵

Rovnako ako v prípade tribunálov, registrátor ICC vedie list advokátov, z ktorých môže byť ustanovený obhajca. RPEs ICC v čl. 21 povoľuje vybrať aj advokáta, ktorý nie je na zozname, ak spĺňa predpoklady ICC, a je ochotný byť pripísaný na list advokátov ICC.²⁶ Podľa národného práva si obvinený nemôže vybrať advokáta, ak mu je ustanovený súdom z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov. Naopak, prax ICTY ukázala, že hoci to nie je zavedené ako pravidlo, obžalovaní zatiaľ mali možnosť zvoliť si obhajcu, ktorý im bol ustanovený.²⁷ V prípade *Erdemović*²⁸ bol dokonca ustanovený obhajca, ktorý neovládal pracovné jazyky Tribunálu na žiadosť obvineného. Opačné stanovisko zaujal ICTR v prípade *Kambanda*²⁹, kde uviedol: „vo svetle systematického výkladu ustanovení štatútu a v súlade s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, právo na bezplatnú právnu pomoc neznamená právo vybrať si advokáta.“³⁰ ICTR a SLSR sa nestretávajú s tým, že by právnici neovládali pracovné jazyky tribunálov, ako to je v prípade ICTY, kde len málo právnikov bývalej Juhoslávie ovláda plynule angličtinu alebo francúzštinu.

²⁴ Konania pred medzinárodnými trestnými súdmi pozostávajú z prvkov anglosaského a európskeho právneho systému.

²⁵ Wilson, R.J.: *The Right to Legal Assistance in Civil and Criminal Cases in International Human Rights Law*, s. 17.

²⁶ Cryer, R.Friman, H.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, s. 361.

²⁷ Zappala, S.: *Human Rights in International Criminal Proceedings*, s. 61.

²⁸ *Prosecutor v. Erdemovic*, ICTY Case No. (IT-96-22-PT) 28 May 1996.

²⁹ *Prosecutor v. Kambanda*, Case No. ICTR-97-23-DP.

³⁰ Schabas, W.A.: *UN International Criminal Tribunals, The Former Yugoslavia, Rwanda, Sierra Leone*:s.525.

2.5. Právo obhajovať sa sám

Právo obhajovať sa sám sa stalo veľmi kontroverznou otázkou v prípade ad hoc tribunálov a SCS. Bola taktiež rozdielne riešená v každom prípade. Základnú otázku, ktorú by sme si mali na začiatku položiť je, či právo obhajovať sa sám je absolútnym právom. Odpoveď je nie. K takému stanovisku dospeli tribunály a špeciálny súd v prípadoch *Milošević*,³¹ *Barayagwiza*,³² *Norman*³³ a *Šešelj*.³⁴

Štatúty ad hoc tribunálov medzi práva obvineného zaraďujú v čl. 21 ICTY, čl. 20 ICTR a čl. 17 SCSR právo obvineného obhajovať sa sám, alebo zvoliť si advokáta, podľa jeho rozhodnutia. Tribunály vo väčšine prípadov umožňujú obvinenému, aby si vybral. Avšak tribunály sa inšpirovali stanoviskom Najvyššieho Súdu USA, ktorý v prípade *Faretta v. California*³⁵ konštatoval, že právo obhajovať sa sám, nie je licenciou na zneužívanie dôstojnosti súdu. Odvolací súd ďalej potvrdil, že z tohto práva existujú výnimky, a to za okolností, ak obvinený koná rozvratným spôsobom, alebo, ak vlastné zastúpenie zasahuje do integrity konania. Napríklad v prípade *Milošević* súd konštatoval, že tu je taká hrozba v súvislosti s jeho zdravotným stavom a zvolil mu advokáta, aby zabezpečil spravodlivý proces.³⁶

Ako prvý sa zaoberal so žiadosťou obvineného obhajovať sa sám ICTR v prípade *Barayagwiza*, keď obvinený trval na tom, že sa bude obhajovať sám. Po ustanovení obhajcu, ho inštruoval, aby ho neobhajoval. Následne podal obhajca žiadosť o svoje stiahnutie. Tribunál zamietol takýto návrh, a prikázal obhajcovi, aby naďalej pokračoval v obhajobe, aby boli zachované práva obvineného na spravodlivý súdny proces. Správanie *Barayagwiza* bolo hodnotené súdom, ako pokus o brzdenie konania, a to nezakladá dôvod na odstúpenie advokáta.³⁷

ICTY súhlasil so žiadosťou obhajovať sa sám, v prípade *Milošević* a pre zaistenie spravodlivého procesu vymenoval troch amici curiae. Ich úlohou nebolo zastupovať obvineného, ale napomáhať súdu pri zaisťovaní spravodlivého procesu. V roku 2002 *Milošević* uviedol dvoch právnikov s ktorými by bol ochotný spolupracovať, ale ne-súhlasil s ich ustanovením za obhajcov. Tribunál s tým súhlasil a povolil mu komunikáciu s právnym združením označených ako „legal associates“.³⁸ Ako sme už vyššie spomenuli, svoje rozhodnutie súd zmenil v roku 2004, kvôli stále sa zhoršujúcemu zdravotnému stavu *Miloševića* a ustanovil mu dvoch advokátov, aby zabezpečil rovnosť zbraní.

³¹ Prosecutor v. Milosevic, ICTY Case No. (IT-02-54).

³² Prosecutor v. Barayagwiza, Case No. ICTR-99-52-T.

³³ Prosecutor v. Norman, Case No. (SCSL-04-14-T), 8 June 2004.

³⁴ Prosecutor v. Šešel, ICTY, Case No. (IT-03-67-PT), 25 March, 2003.

³⁵ *Faretta v. California*, 422 US 806, 835 (1975).

³⁶ Schartf, M.P.: Self-Representation versus Assignment of Defence Counsel before International Criminal Tribunals, s. 16.

³⁷ Schartf, M.P.: Self-Representation versus Assignment of Defence Counsel before International Criminal Tribunals, s. 13.

³⁸ Jorgensen, N.H.B.: The Right of the Accused to Self-Representation before International Criminal Tribunals: American Journals of International Law, s. 719.

Iný postoj zaujal ICTY v prípade *Šešelj*, ktorý tiež trval na tom, že sa bude obhajovať sám. Inšpiráciu si zobral z americkej právnej vedy, a súd sa rozhodol obvinenému vymenovať náhradného obhajcu, teda "standby counsel", ktorý mal presne stanovené úlohy. Medzi ne patrila pomoc pri príprave, prezentácii prípadu, kedykoľvek podľa požiadaviek obvineného a ďalšie.³⁹ Veľmi podstatnou bola jeho možnosť prevziať prípad, ak bol obvinený vylúčený z miestnosti kvôli rozvratnému správaniu po predchádzajúcej výzve, aby sa zabezpečila plynulosť konania. Podobným prístupom bol zvolený SLSR v prípade *Norman*, kde taktiež súd pristúpil k ustanoveniu "standby counsel" pre obvineného.

V najsledovanejšom prípade po spore s Miloševićom, ktorý v súčasnosti prebieha, sa ICTY tiež stretol s voľbou obvineného obhajovať sa sám. Súd s tým súhlasil, ale nakoniec zmenil svoje rozhodnutie, keďže Karadžić⁴⁰ sa odmietal zúčastňovať pojednávaní, a ospravedlňoval to nedostatkom času na prípravu. Súd prijal záver, v ktorom konštatoval, že vytrvalo a opakovane bráni správne a rýchlemu riadeniu konania, čím naplnil podmienky pre ustanovenie obhajcu, ktoré boli stanovené v prípade *Milošević* odvolacím súdom.⁴¹

Medzi najzávažnejšie argumenty v prospech ustanovenia advokátov obvineným z vojnových zločinov patrí, že obvinený sa môže snažiť sabotovať pojednávanie, a využívať ho na svoju politickú hru. Prípady ako *Milošević*, kde obvinení boli zároveň vysoko postavenými osobami sa môžu snažiť z konania spraviť svoju politickú prezentáciu a presvedčiť verejnosť, že boli obeťami a nie vojnovými zločincami. V takýchto prípadoch, môžu hrať obhajcovia dôležitú úlohu a usmerniť konanie. Ďalším dôvodom je fakt, že konanie pred trestnými tribunálmi je veľmi náročné a vyžaduje špeciálne znalosti, pretože ide o veľmi zložité prípady vojnových zločinov. Osoby vystupujúce pred medzinárodnými trestnými súdmi musia ovládať medzinárodné humanitárne právo, a nestačí aby boli uznávanými odborníkmi v oblasti národného práva. Takisto sa vyžaduje znalosť pracovných jazykov tribunálov, ktoré autorizovaní právnici ovládajú, ale väčšina obvinených nie. Takisto prístup k dôkazom a k svedkom môže byť značne problematický bez pomoci advokáta, keďže obvinení sú držaní vo väzbe.

Ako však konať v prípadoch, ak obvinení odmietajú spolupracovať s advokátmi či už z nedôvery voči nim, alebo z iných dôvodov. Obhajca sa tak ocitne vo veľmi zložitej situácii, keď bez inštrukcií nevie vypočúvať svedkov a zháňať dôkazy v prospech obvineného. V takýchto prípadoch riešenia, ktoré prijali tribunály či už „standby counsel“, „legal associates“ alebo „amici curiae“ sú modifikáciami a kompromisom medzi právom obvineného obhajovať sa sám, a zaručením, že proces bude spravodlivý a bude prebiehať bez obštrukcií.

³⁹ Jorgensen, N.H.B.: The Right of the Accused to Self-Representation before International Criminal Tribunals: American Journals of International Law, s. 721.

⁴⁰ Prosecutor v. Karadzic, ICTY Case No. (IT-95-5/18-I).

⁴¹ http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf.

2.6. Pravidlá dokazovania, vypočúvania svedkov

Štatúty ad hoc tribunálov ani RS neprevzali úpravu dôkazov z anglosaského právneho systému, a nedefinovali špeciálne, striktné pravidlá pre dôkazy. Podľa čl. 89 RPEs ICTY môže súd pripustiť hocikaké relevantné dôkazy, z ktorých usudzuje, že majú dôkaznú hodnotu. Z toho vyplýva, že sú prípustné aj nepriame dôkazy a svedecká výpoveď o počutom. Samozrejme s výnimkou dôkazov v čl. 95 RPEs, teda dôkazy, ktoré boli získané metódami, ktoré vrhajú vážne pochybnosti o ich spoľahlivosti, alebo ich prijatie, by vážne narušilo integritu konania.

Podobný charakter má čl. 69 (3) RS, ktorý povoľuje obom stranám konania predložiť dôkazy, ktoré súvisia s prípadom a zároveň si ponecháva právomoc požadovať predloženie všetkých dokladov, ktoré považuje za nevyhnutné pre objasnenie pravdy. Samozrejme aj RS pozná výnimky. V čl. 69 (7) sú uvedené podmienky, za ktorých nie sú dôkazy prípustné. Sú to dôkazy získané pomocou porušenia tohto štatútu, alebo medzinárodne uznaných ľudských práv. Sú neprístupné, ak porušenie vyvoláva značné pochybnosti o spoľahlivosti dôkazov, alebo ak prijatie dôkazov by bolo neetické, alebo by mohlo vážne narušiť integritu konania.

Veľmi dôležitým právom obvineného je právo vypočúvať svedkov. Obvinený má podľa štatútov trestných súdov právo vypočúvať svedkov proti nemu, a zároveň predvolať a vypočúvať svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok. Avšak, aj toto právo môže byť oklieštené. Napríklad pri vypočúvaní obetí sexuálnych trestných činov, nebudú prípustné všetky otázky, ako sú urážajúce a opakujúce sa. Dôležité však je, aby súd koordinoval a zabezpečil, rovnakú možnosť výsluchu pre obe strany.

Kontroverznou otázkou je čo uprednostniť v prípade stretu práva vypočúvať svedkov s pripustením anonymnej výpovede, ako opatrením na ochranu svedkov. Určujúcim je prípad *Tadić*⁴², v ktorom prokurátor podal návrh na ochranné opatrenia pre sedem svedkov. Opatrenie obsahovalo žiadosť, aby identita štyroch svedkov nebola odhalená v žiadnom prípade obvinenému, ani jeho obhajcovi a obraz a hlas troch svedkov mal byť pozmenený.⁴³ Obhajca však odmietal, aby svedok mohol vypovedať anonymne, pretože tým bolo narušené právo obvineného na krížový výsluch, a bol to jeden z dôvodov odvolania. Nakoniec však len jeden svedok vypovedal anonymne vo vzťahu k obvinenému. Obhajca mohol vidieť svedka počas výsluchu (hoci Tadić nie) a obhajca, aj Tadić mohli počuť výpoveď svedka bez pozmenenia hlasu.⁴⁴

Sudkyňa McDonald v tomto prípade zdôvodnila svoje rozhodnutie unikátnym charakterom ICTY, zdôraznila, že nie je viazaný procesnými rozhodnutiami iných tribunálov, ani národných súdov. Upozornila na pozitívnu povinnosť ICTY ochraňovať obeť a svedkov. Ako usmernenie pri rozhodovaní o udelení anonymity uviedla prípad Anglického odvolacieho súdu *R. v. Taylor*⁴⁵, ktorý uvádza okolnosti za ktorých

⁴² Prosecutor v. Tadic, ICTY Case No. (IT-94-1-T).

⁴³ Afforlder, N.A.: Tadic, the Anonymous Witness and the Sources of International Procedural Law: Michigan Journal of International Law, s. 452.

⁴⁴ Swaak-Goldman, O.Q.: The ICTY and Rights to a fair trial: 1997, s. 220.

⁴⁵ Criminal appeal 253; per Lord Justice Evans, 1995.

môže byť anonymita udelená. Medzi ne zaraduje reálny strach o svedkov a ich rodiny, dôležitosť výpovede pre prokurátora, neexistencia dôkazov, že svedok je nedôveryhodný a nakoniec neexistenciu ochranného programu pre svedkov.⁴⁶

Odlišné stanovisko zaujal sudca Stephen, ktorý usúdil, že: štatút nepovoľuje anonymitu svedkov, ak by to mohlo vážne ovplyvniť práva obvineného na spravodlivý proces v čl. 21 a minimálne garancie v čl. 21 (4). Ďalej konštatuje, že štatút prikazuje chrániť svedkov, vrátane ich identity, ale nemôžeme povedať, že udeľuje neobmedzenú anonymitu. V prípadoch, do ktorých sú zapojené deti, alebo ide o znásilnenie je identita chránená pred verejnosťou, ale nikdy nebola zatajená totožnosť pred obvineným, alebo jeho advokátom.⁴⁷

So stanoviskom sudcu Stephena musíme súhlasiť, pretože právo na krížový výsluch, a teda na spravodlivý proces bolo narušené. V takomto prípade, neschopnosť ochrániť svedka, alebo získanie iných dôkazov, by nemalo byť na ujmu obvinenému. Je potrebné podotknúť, že zatiaľ žiaden obvinený nebol odsúdený výhradne na základe anonymnej výpovede. Tribunál od prípadu Tadića neschválil také rozsiahle ochranné opatrenie, ako bola anonymita svedka.⁴⁸

3. Právo na odvolanie a s ním súvisiace právo na odškodnenie a nápravu

V nasledujúcej časti sa budem venovať právu na odvolanie ako zásady dvoj-inštantnosti trestných kódexov, jeho výhodám a nevýhodám, a spôsobu začlenenia do štatútov.

3.1. Právo na odvolanie

Počas prípravy štatútu ICTY sa viedli dlhé debaty, či zahrnúť právo na odvolanie do štatútu. Aj keď toto právo nájdeme upravené vo viacerých medzinárodných dokumentoch ako je napr. ICCPR, alebo ECHR, našli sa aj dôvody proti. Medzi ne môžeme zaradiť, že ani štatút IMT v Norimbergu takéto právo neobsahoval, a jasne stanovil, že jeho rozhodnutia sú konečné.⁴⁹ Ďalším argumentom je, že pri odvolaní má rozhodovať vyšší súd, ale pri ad hoc tribunáloch to nie je možné, keďže nad nimi nie je iný súd. Výsledkom bolo, že Štatút ICTY, a následne po ňom aj štatúty ICTR, SCSR a ICC sa rozhodli zaradiť právo na odvolanie, s odôvodnením, že ich cieľom je zabezpečiť čo najširšie práva pre obvineného a zaradenie práva na odvolanie posilní spravodlivý proces.

Odvolacie konanie môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Na predbežné odvolanie, ktoré smeruje proti rozhodnutiam súdu o predbežných návrhoch a odvolanie proti rozsudku o vine, a treste. Predbežné odvolanie prebehne ešte pred vydaním prvoin-

⁴⁶ Affolder, N.A.: Tadic, the Anonymous Witness and the Sources of International Procedural Law: Michigan Journal of International Law, s. 458.

⁴⁷ <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/50810pmn.htm>.

⁴⁸ Haveman, R.;Kavran, O;Nicholls, J.:Supranational criminal law a system sui generis, s. 286.

⁴⁹ Nuremberg IMT-Statute, čl. 26.

stančného rozsudku, s cieľom riešiť určité otázky, aby sa zamedzilo plytvaniu času.⁵⁰ De jure môže obvinený podať predbežné odvolanie len proti rozhodnutiu o predbežnom návrhu o nedostatku právomoci ad hoc tribunálov. Pri iných predbežných návrhoch, keď RPEs povoľujú odvolanie, môže byť podané len v prípade ak s tým súhlasí senát, ktorý je oprávnený to osvedčiť, ak rozhodnutie zahŕňa otázku, ktorá môže významne ovplyvniť spravodlivý proces. RS priznáva právo na odvolanie proti predbežným návrhom ak ide o právomoc a prípustnosť prípadu, proti rozhodnutiu o prepustení, alebo vzatí do väzby a proti určitým opatreniam súdu v prípravnom konaní. Povoľuje taktiež, aj odvolanie v prípadoch, ak rozhodnutie môže významným spôsobom ovplyvniť právo na spravodlivý proces.

Zmyslom odvolacieho konania proti rozsudku o vine, alebo nevine je zhodnotiť postup súdu v prvom stupni. Na rozdiel od anglosaského právneho systému, štatúty priznávajú právo na odvolanie tak odsúdenému, ako aj prokurátorovi. Tribunály poznajú dva dôvody za ktorých je prípustné odvolanie. A to v prípade chybného právneho posúdenia otázky, ktoré ruší rozhodnutie, a skutkového omylu spôsobeného justičným omylom. Odvolací senát však zaujal veľmi reštriktívne stanovisko k skutkovým omylom a dôsledne konštatoval, že rozhodnutie senátu o skutočnostiach môže byť zmenené, iba v prípade ak sa preukáže, že takéto rozhodnutie bolo založené na posúdení skutočností s ktorými každý rozumný človek nemôže súhlasiť. Naopak v prípade právneho omylu, bol prijatý opačný prístup a takmer každý právny omyl, ktorého sa dopustil senát je podkladom na odvolanie, aj keď len tie najzávažnejšie omyly spôsobia, že odvolací senát zvráti alebo pozmení rozhodnutie prvostupňového senátu.⁵¹ Strana, ktorá chce podať odvolanie, tak musí urobiť do 30 dní od vyhlásenia rozhodnutia. Do návrhu musí taktiež uviesť dôvody odvolania.

Rovnako aj RS priznáva odsúdenému aj prokurátorovi právo na odvolanie. Obaja sa môžu odvolať proti rozhodnutiu o vine v prípade procesných chýb, pri nesprávnom právnom posúdení a v prípade skutkového omylu. Navyše odsúdený sa môže odvolať aj na základe iných skutočností, ktoré ovplyvnili spravodlivosť konania alebo rozhodnutia. Pri skutkových a právnych omyloch, ktoré významne ovplyvnili rozhodnutie, alebo kvôli nespravodlivému procesu, ktorý ovplyvnil rozhodnutie, alebo trest, môže odvolací súd zrušiť alebo pozmeniť rozhodnutie alebo výrok o treste, alebo nariadiť nový proces pred iným senátom.⁵² Do RS bolo explicitne zakotvené právo odsúdeného aj prokurátora na podanie odvolania proti výroku trestu a to v prípade ak tu je zjavná neprimeranosť medzi zločinom a trestom. Štatúty ad hoc tribunálov neobsahovali výslovne takéto ustanovenie, ale bolo to implicitne prítomné v RPEs.

Odvolacie senáty tribunálov a takisto aj ICC sú zložené z piatich sudcov, a rozhoduje väčšina. Odlišné stanoviská sudcov nie sú ničím výnimočným a bývajú často veľmi rozsiahle. Na rozdiel od národných súdov, kde o odvolaní rozhoduje nadriadený súd, tu to nebolo možné, a preto rozhodujú sudcovia na rovnakej úrovni. Odvolacie kona-

⁵⁰ Cassese, A.: *International Criminal Justice*, s. 246.

⁵¹ Zappala, S: *Human Rights in international criminal proceedings*, s. 168.

⁵² Schabas, W.A.: *Introduction to the International Criminal Court*, 2001, s. 160.

nie pozostáva častejšie z písomnej dokumentácie, a len za určitých okolností sú prípustné nové dôkazy, čo súvisí s požiadavkou rýchleho konania.

3.2. Právo na nápravu, odškodnenie

Veľmi dôležitou otázkou je, či osoby nezákonne zatknuté, stíhané, alebo odsúdené trestnými tribunálmi majú právo na kompenzáciu. Niet pochyb o tom, že národné právo priznáva právo na kompenzáciu v prípadoch, ak osoby boli nezákonne poškodené na svojom práve na slobodu. Takisto podľa medzinárodných dokumentov ak osoba bola zbavená svojho práva na slobodu spôsobom porušujúcim ľudské práva má právo na kompenzáciu.

Štatúty ICTY ani ICTR neobsahujú ustanovenie, podľa ktorého majú osoby nezákonne zatknuté, stíhané, alebo odsúdené právo na kompenzáciu. Ako príklad môžeme uviesť prípad *Lajic*.⁵³ Lajic bol zatknutý v Nemecku a prevezený do Haagu. Následne po pár týždňoch bol prepustený, z dôvodu, že došlo ku chybe pri identifikácii osoby. Chcel žiadať kompenzáciu, ale konanie sa nikdy nezačalo. Podľa štatútu nebolo možné podať takýto návrh.⁵⁴

Reakciou na takéto prípady bol list prezidenta ICTY adresovaný Bezpečnostnej Rade na zváženie zmeny štatútu a zaradenie práva na kompenzáciu pre osoby, ktoré boli nezákonne odsúdené, stíhané alebo zadržané do štatútu. O sedem dní neskôr poslal prezident ICTR takmer identický list, s rovnakou žiadosťou o zmenu štatútu ICTR.⁵⁵ Až doteraz Bezpečnostná Rada nenavrhol zmenu štatútov.

Takýto postoj môže pôsobiť mätiúco, vzhľadom na to, že ad hoc tribunály rovnako ako OSN, dodržiavajú všeobecné pravidlá medzinárodného práva, a právo na kompenzáciu je upravené vo významných dokumentoch na ochranu ľudských práv. Potvrdenie chyby prostredníctvom vyplatenia kompenzácie, by mohlo zlepšiť vierohodnosť a napokon aj legitímnosť tribunálov tým, že by priznali svoje chyby. Na druhú stranu, ak ide o kompenzáciu pre odsúdených a stíhaných, môžeme nájsť aj argumenty proti. Oslobodzujúci rozsudok nemôžeme porovnávať s nevinnou osobou. Priznanie kompenzácie všetkým, ktorí budú oslobodení by znamenalo kompenzáciu niektorých vinných osôb.⁵⁶

RS sa pri zaradení práva na kompenzáciu inšpiroval ICCPR a ECHR, ktoré obsahujú podobnú právnu úpravu, aj keď s menšími odchýlkami. V čl. 85 (1) priznáva vynútitel'né právo na kompenzáciu pre osoby, ktoré boli nezákonne držané vo väzbe, alebo zatknuté. Rovnaké ustanovenie nájdeme aj v čl. 9 (5) ICCPR. Podľa čl. 85 (2) osoba,

⁵³ Prosecutor v.Lajic, ICTY Case No. (IT-95-8-PT), 17 June 1996.

⁵⁴ Zappala, S:Human rights in criminal proceedings:s. 74.

⁵⁵ Beresford, S: Redressing the Wrongs of the International Criminal Justice System. Compensation for persons erroneously detained, prosecuted, or convicted by the ad hoc tribunals, s. 629.

⁵⁶ Beresford, S: Redressing the Wrongs of the International Criminal Justice System. Compensation for persons erroneously detained, prosecuted, or convicted by the ad hoc tribunals, s. 635.

ktorá bola právoplatne odsúdená za zločin, a následne jej rozsudok bol zmenený, na základe novo objavených skutočností, ktoré preukázali, že sa stal justičný omyl a táto osoba trpela trestom, ktorý jej bol uložený, by mala byť odškodnená podľa práva. To neplatí v prípade ak by sa dokázalo, že zverejnenie skôr nepoznaných faktov v tej dobe, je pripočítateľné tejto osobe. Podmienkou v tomto prípade je, aby išlo o *res judicata*, teda vec právoplatne skončenú. Ďalšou podmienkou je, aby osoba nemala tušenie o týchto dôkazoch v dobe konania. Ide o prípady, keď odsúdená osoba nezverejnila tieto fakty, aby kryla iné osoby, alebo z iných dôvodov. Dôkazné bremeno je na prokurátorovi, aby dokázal, že osoba bola oboznámená s týmito faktami v čase konania. Toto ustanovenie sa zhoduje s ustanovením 7. dodatkového protokolu ECHR.

Podľa čl. 85 (3) vo výnimočných prípadoch, keď súd zistí nezvratný fakt, podľa ktorého došlo ku preukázanému justičnému omylu, môže podľa svojho uváženia poskytnúť odškodnenie podľa ustanovení RPEs, osobe ktorá bola prepustená z väzby na základe oslobodzujúceho rozsudku, alebo ukončenie konania z tohto dôvodu. V tejto forme odškodnenia išiel RS pri zabezpečení práv obvineného nad rozsah úpravy v medzinárodných dokumentoch. Pri určení výšky náhrady súd vezme v úvahu následky, ktoré vznikli v dôsledku justičného omylu osobe v osobnom, pracovnom a spoločenskom živote.

4. Záver

Na záver môžeme skonštatovať, že úprava procesných práv obžalovaných je v štatútoch ICTR a ICTY do veľkej miery podobná a komplexná, aj keď k niektorým otázkam a problémom zaujali rozdielne stanoviská. RS predstavuje pokrok v zaistení práv obžalovaných. Na Rímskej konferencii sa viedli dlhé diskusie, aby boli práva obžalovaných v čo najväčšom rozsahu a najlepšie zaistené. Avšak v prípade ICC si treba ešte počkať na judikatúru, ako sa postaví ku konkrétnym problémom.

Garancie nestrannosti a nezávislosti súdov a sudcov v rámci medzinárodného trestného súdnictva

Tímea Brandoburová

1. Úvod	88
2. Nezávislosť a nestrannosť súdov a sudcov (pojmové vymedzenie)	88
2.1. Nezávislosť v medzinárodnom súdnictve	89
3. Medzinárodný trestný súd	90
3.1. Etický kódex sudcu ICC	92
4. <i>Ad hoc</i> tribunály (ICTY, ICTR)	93
5. Hybridné tribunály	94
5.1. Zvláštny súd pre Sierru Leone (SCSL)	94
Záver	95

1. Úvod

Pomerne málo odbornej literatúry sa venuje téme nezávislosti medzinárodného súdnictva. Na vnútroštátnej úrovni je legitimita a právomoc súdov viazaná na ich nezávislosť. Avšak je už menej zrejmé, aký význam by mala mať nezávislosť a nestrannosť v kontexte medzinárodných súdov.

Myšlienka nezávislosti súdov je špecifická pre každú kultúru. Ale mala by sa nezávislosť sudcu medzinárodného trestného súdnictva merať podľa noriem jeho domácej jurisdikcie, noriem medzinárodného trestného súdnictva, alebo podľa určitého medzinárodného štandardu?

2. Nezávislosť a nestrannosť súdov a sudcov (pojmové vymedzenie)

Nezávislosť a nestrannosť spolu úzko súvisia, avšak oba tieto pojmy majú osobitný význam. Nestrannosť je predpokladom nezávislosti, sama o sebe však k naplneniu požiadavky nezávislosti nestačí.¹

Sudcovská nezávislosť je vedúcou ideou, či základnou zásadou konštituovania a existencie súdov. Vďaka nej sú sudy hlavnými garantmi ochrany práv fyzických a právnických osôb na území štátu. Sudcovská nezávislosť zabezpečuje súdom jednak adekvátne postavenie vo vzťahu k iným štátnym orgánom a jednak ich funkčnosť, ktorá sa prejavuje v nestrannom rozhodovaní sudcov.²

Nezávislosť je pojmovým znakom súdnictva, je to funkčný princíp súdnej moci, ktorý možno chápať v dvojakom význame.

¹ Pouperová, O.: Muže byť rozhodovanie nikoli nezávislých správnych orgánov spravdivé? In: Hamulák, O. (ed.): Zborník z konferencie Olomoucké debaty mladých právnikov 2008 (CD príloha). Olomouc: Iuridicum Olomoucense o.p.s., 2008, s. 197. Prístupné na: <http://odmp.upol.cz/wp-content/uploads/2009/11/Sb2008CD.pdf>.

² Prístupné na: <http://www.zadanie.sk/index.php?go=karta&idz=29297>.

- a) Ako nezávislosť súdov ako celku na iných zložkách štátnej moci /inštitucionálna nezávislosť/.
- b) Ako nezávislosť sudcov – vecná i osobná – pri rozhodovaní /individuálna nezávislosť/,³ v staršej literatúre formulovaná ako „condicio sine qua non“, teda ako podmienka, od ktorej v nijakom prípade nemožno ustúpiť.

Inštitucionálna nezávislosť súdov je spojená s celkovým ústavným postavením súdov a jej posilnenie si vyžaduje ústavné zmeny, ktoré navonok definujú vzájomné vzťahy medzi súdnictvom a inými orgánmi výkonu štátnej moci. Funkčná nezávislosť sudcu je v demokratických krajinách poistená viacerými garanciami medzi ktoré možno zaradiť:

- časovú neobmedzenosť výkonu sudcovskej funkcie
- nepreložiteľnosť sudcu
- odstránenie zákonných možností zásahov správy súdov do výkonu súdnictva
- posilnenie sudcovskej imunity a princíp inkompatibility sudcovskej funkcie
- predpoklady pre nárast materiálneho a sociálneho zabezpečenia sudcov
- upevnenie nezávislého procesného postavenia sudcov v súdnom konaní

Sudcovská nezávislosť rovnako znamená, že sudcovia sa pri rozhodovaní neriadia ničím iným len právom a svojím svedomím. Súčasťou statusovej nezávislosti je zásada, že nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Pri odhaľovaní či definovaní faktorov ovplyvňujúcich sudcovskú nezávislosť je však potrebné vždy vychádzať z ich časových a miestnych súvislostí.⁴

Na druhej strane, nestrannosť súdneho orgánu sa týka už konkrétneho prípadu. V podstate je nestrannosť tá časť záruky, ktorá hrá dôležitú úlohu v ochrane individuálnych práv. Nestrannosť znamená, že sudca nie je zaujatý v prospech druhej strany. Podľa S. Trechsela, „sudca sa musí voľne vznášať medzi pozíciami strán a nakoniec dospieť k rozhodnutiu, ktoré bude spravodlivým riešením“. Ako už bolo spomenuté, nestrannosť je predpokladom nezávislosti, avšak to na čom v konkrétnom prípade záleží najviac, je nestrannosť sudcu, a nie nutne jeho nezávislosť. Ak sudca nie je nezávislý, existuje určité podozrenie, že nebude nestranný, ale v špecifických prípadoch môže byť ne/závislosť nepodstatná. Ak však sudca nie je nestranný, stáva sa irelevantnou otázkou či je alebo nie je nezávislý.⁵

2.1. Nezávislosť v medzinárodnom súdnictve

Medzinárodní sudcovia vykonávajú uznávané súdne funkcie na širokej škále spoločensky, politicky a ekonomicky citlivých tém. Rozširovanie funkcií (a dosahov) me-

³ Palúš, I., Somorová, L. : Štátne právo SROV. Košice : UPJŠ, 2008, s. 388.

⁴ Gavalec, M. : Nezávislosť všeobecného súdnictva na Slovensku- II. časť. Prístupné na: http://hn.hnonline.sk/2-21288835-k10000_detail-26.

⁵ Prístupné na: http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/namibia/Independence_Judiciary/bangamwabo.pdf.

medzinárodného súdnictva čoraz viac priťahuje pozornosť verejnosti, čo dokazuje pokrytie Miloševičovho procesu v ICTY alebo diskusia okolo postoja Spojených štátov k Medzinárodnému trestnému súdu. Vzhľadom k tomu, dosah medzinárodných súdov a tribunálov rastie a úsilie vyhodnotiť ich dôveryhodnosť, legitimitu a účinnosť bude pravdepodobne súbežne narastať tiež. Nezávislosť justície bude v tomto hodnotení kľúčovým faktorom.

Podľa zaužívaného pravidla sa súdne pojednávania majú konať tam, kde bol zločin spáchaný. Podmienkou však je, že nie sú fingované, neférové a nevedú k rozsudku trestu smrti. Súdne pojednávania sú väčšinou omnoho efektívnejšie a majú väčší dôraz, keď sa konajú v mieste, kde sa vyskytuje najviac dôkazov, kde žijú obvinení, obeť a svedkovia, a kde väčšina zúčastnených ovláda právny systém a jazyk.

Napriek tomu ich často nemožno viesť v krajinách, kde bol zločin spáchaný. Dôvodom je napríklad neexistencia legislatívy postihujúcej takéto zločiny alebo zlyhanie súdneho systému. Krajina nemusí mať dostatočné prostriedky na takéto súdne procesy, alebo nedokáže zaručiť bezpečnosť pre podozrivých, obeť, svedkov či iné osoby spojené s procesom. Ďalším dôvodom môže byť nedostatočná politická vôľa otvoriť vyšetrovanie. Výkonná moc môže brániť vo vyšetrovaní alebo obžalovaní – niekedy práve preto, že je za zločiny priamo zodpovedná. Prekážkou môže byť aj vyhlásenie amnestie, udelenie milosti alebo podobného prostriedku zaručujúceho beztrastnosť.

Sudcovia nezávislí od politických alebo iných tlakov rozhodujú spory podľa právnych zásad a bez zbytočného vplyvu vonkajších činiteľov, čo upevňuje rešpekt spoločnosti k súdom a podnecuje ľudí a vlády k tomu, aby sa častejšie obracali na súdy za účelom vierohodného riešenia ich sporov.

Schopnosť riešiť spory spravodlivo je z celkového hľadiska nevyhnutná pre stabilné hospodárstvo a politické zriadenie.

3. Medzinárodný trestný súd

ICC je prvou stálou medzinárodnou inštitúciou so súdnou právomocou nad osobami stíhanými za spáchanie najzávažnejších trestných činov, ktoré vyvolávajú medzinárodné znepokojenie. Je založený na zásade komplementárnosti, čo znamená, že jeho jurisdikcia je doplnková vo vzťahu k vnútroštátnym trestným súdom. ICC bol zriadený 17. júla 1998 prijatím Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu (Štatút). Štatút nadobudol platnosť dňa 1. júla 2002. Právomoc a činnosť Súdu sa riadia ustanoveniami tohto štatútu. Sídлом ICC je Haag (Holandsko).

Vychádzajúc zo sentencie, že Medzinárodný trestný súd zriadený podľa Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu je komplementárnou ustanovizňou k vnútroštátnym trestným jurisdikciám, možno predpokladať, že garancie nestrannosti a nezávislosti ICC a jeho sudcov budú obdobné.

Tento predpoklad utvrdzuje i fakt, že samotný Štatút vo svojom znení v niekoľkých článkoch vymenúva požiadavky smerujúce k nestrannosti, nezávislosti či bezúhonnosti sudcu ICC. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu vyžaduje, aby sudco-

via mali najvyššiu odbornú spôsobilosť, musia byť osobami vysokého morálneho charakteru, musia mať kvalifikáciu požadovanú v ich (príslušných) štátoch na vymenovanie do najvyšších súdnych funkcií. Musia byť taktiež nezávislí pri výkone svojich funkcií a nemôžu vykonávať žiadnu činnosť, ktorá by (pravdepodobne) bola v rozpore s ich funkciou alebo mala vplyv na dôveru v ich nezávislosť. Štatút obsahuje mnoho opatrení aby sa zaručilo, že vyšetrovanie a stíhanie bude podložené výhradne záujmom vykonania spravodlivosti.⁶ Tieto opatrenia by mali zabrániť politickým ale i ďalším vplyvom na nezávislosť a nestrannosť Medzinárodného trestného súdu.

Sudca (prokurátor, zástupca prokurátora, tajomník a zástupca tajomníka) sa podľa štatútu odvolajú z funkcie v prípadoch, keď táto osoba závažne zneužila postavenie alebo vážne porušila povinnosti podľa tohto štatútu, alebo nie je schopná vykonávať funkcie vyžadované štatútom. Sudca (prokurátor, zástupca prokurátora, tajomník a zástupca tajomníka), ktorí zneužili postavenie menej závažným spôsobom, podliehajú disciplinárnym opatreniam v súlade s Pravidlami súdneho konania a vykonávania dôkazov.⁷

V súvislosti so spomínanými regresmi sa naskytuje otázka, komu je ICC zodpovedný a ako to ovplyvní jeho nezávislosť?

Zhromaždenie zmluvných štátov (ASP- Assembly of States Parties) dohliada na prácu súdu, zabezpečuje riadenie dohľadu, pokiaľ ide o správu súdu, rozhoduje o rozpočte pre súd, rozhodne či meniť počet sudcov a zvažuje akékoľvek otázky týkajúce sa odmietnutia spolupráce štátov so Súdom. ASP však nemôže zasahovať do súdnych funkcií ICC. Akékoľvek spory týkajúce sa súdnych funkcií ICC, sú riešené na základe rozhodnutia súdu samotného.⁸

Článok 36, ods. 3 a)

Sudcovia sa vyberajú spomedzi osôb s vysoko morálnym charakterom, ktoré sú nestranné a bezúhonné a ktoré majú kvalifikáciu, ktorá sa vyžaduje v ich štátoch na menovanie do najvyšších sudcovských funkcií.⁹

Článok 36, ods. 7

Žiadni dvaja sudcovia nemôžu byť štátnymi príslušníkmi toho istého štátu. Osoba, ktorá by sa na účely členstva v Súde mohla považovať za štátneho príslušníka via-

⁶ Prístupné na: <http://www.amnesty.sk/clanky/139/medzinarodny-trestny-sud-dovody-pre-ratifikaciu-rimskeho-statutu>.

⁷ Štatút ICC, Článok 47- Disciplinárne opatrenia, a následne Článok 46 ods. 1.

⁸ Rímsky štatút obsahuje ustanovenia na vytvorenie zhromaždenia zmluvných štátov (ASP alebo Zhromaždenie). Podľa zmluvy "každá zmluvná strana bude mať jedného zástupcu v Zhromaždení, ktorý môže byť sprevádzaný zástupcami a poradcami". Každý zmluvný štát má jeden hlas. Všetky ostatné štáty, ktoré podpísali Rímsky štatút alebo záverečný akt Rímskej konferencie, sa môžu zúčastniť ako pozorovatelia.

⁹ Štatút ICC, Článok 36, ods. 3 a).

cerých štátov, považuje sa za štátneho príslušníka toho štátu, v ktorom táto osoba zvyčajne vykonáva občianske a politické práva.¹⁰

Článok 36, ods. 8

- a) Štáty, zmluvné strany, pri výbere sudcov zohľadnia v rámci členstva v Súde potrebu
- i) reprezentovania zásadných svetových právnych systémov
 - ii) spravodlivého geografického zastúpenia,
 - iii) spravodlivého zastúpenia sudkýň a sudcov.
- b) Štáty, zmluvné strany, tiež zohľadnia potrebu zahrnúť sudcov s právnou odbornosťou v konkrétnych otázkach vrátane, ale nielen, násilia voči ženám alebo deťom.¹¹

Článok 40

Nezávislosť sudcov

1. Sudcovia sú vo výkone svojich funkcií nezávislí.
 2. Sudcovia sa nesmú zapájať do činností, ktoré by mohli zasahovať do ich sudcovských funkcií alebo ovplyvniť dôveru v ich nezávislosť.
 3. Sudcovia, od ktorých sa žiada služobný pomer na plný úväzok v sídle Súdu, sa nesmú zapojiť do žiadneho iného povolania profesionálneho charakteru.
 4. O akejkolvek otázke týkajúcej sa uplatňovania odsekov 2 a 3 rozhoduje absolútna väčšina sudcov.
- V prípadoch, kde sa takáto otázka týka jednotlivého sudcu, tento sudca sa na rozhodovaní nezúčastňuje.¹²

Úprava práva na spravodlivý nestranný a nezávislý proces v Štatúte ICC je prima facie dokonalejšia než úpravy v štatútoch ICTY resp. ICTR.

3. 1. Etický kódex sudcu ICC

Jedným z dokumentov zaoberajúcim sa zárukami nestrannosti a nezávislosti medzinárodného trestného súdnictva je aj Etický kódex sudcov Medzinárodného trestného súdu (CODE OF JUDICIAL ETHIC ICC). Podľa článku 3 ods. 1 Etického kódexu sudcov Medzinárodného trestného súdu o Sudcovskej nezávislosti sudcovia majú zachovávať nezávislosť svojho úradu a autoritu Súdu a prispôsobiť svoje správanie plneniu funkcie sudcu. Podľa odseku 2 tohto článku sudcovia nesmú vykonávať žiadnu činnosť, ktorá by mohla ovplyvňovať ich súdnu funkciu alebo ktorá by mohla mať vplyv na dôveru v ich nezávislosť.¹³ Článok 4 ďalej pojednáva o nestrannosti sudcov a síce

¹⁰ Štatút ICC, Článok 36, ods. 7.

¹¹ Štatút ICC, Článok 36, ods. 8.

¹² Štatút ICC, Článok 40.

¹³ Code Of Judicial Ethic ICC, Article 3- Judicial independence

1. Judges shall uphold the independence of their office and the authority of the Court, and shall conduct themselves accordingly in carrying out their judicial functions.
2. Judges shall not engage in any activity which is likely to interfere with their judicial functions or to affect confidence in their independence.

podľa ods. 2: *U sudcu nesmie dochádzať ku konfliktu záujmov alebo nesmie byť uvede-
ný do situácie, ktorá by k takému konfliktu záujmov viedla.*¹⁴

Článok 5 - Bezúhonnosť

1. *Sudcovia majú konať čestne a bezúhonne a v súlade s ich úradom a tým zvyšovať dôveru verejnosti v súdnictvo.*
2. *Sudcovia nesmú priamo alebo nepriamo prijímať žiadne dary, výhody, výsady alebo odmeny, ktoré by bolo možné odôvodnene vnímať ako určené na ovplyvňovanie výkonu ich súdnej funkcie.*¹⁵

4. Ad hoc tribunály (ICTY, ICTR)

Ad hoc tribunály vznikali na základe jednostranného rozhodnutia OSN. ICTY bol zriadený na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 827 z roku 1993, ako reakcia na závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 a s tým súvisiace ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. ICTR bol zriadený na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 955 z r. 1994, ako reakcia na genocídu v Rwande v priebehu 100 dní v roku 1994. Účelom zriadenia ICTR je prispieť k procesu národného mieru v Rwande a k jeho udržaniu v tejto oblasti.

Ako náhle tieto ad hoc tribunály začali pracovať, bola ich súdna nezávislosť namieta-
ná žalovanými stranami v prípade Prosecutor v Tadic (ICTY) a Prosecutor v Kanya-
bashi (ICTR).¹⁶ V oboch prípadoch žalované strany namietali, že tribunály neboli
nezávislé a to z dôvodu, že boli kreované ako politické teleso Bezpečnostnej rady
OSN a naviac žalované strany argumentovali, že nezávislosť tribunálov bola ovplyv-
ňovaná povinnosťou tribunálov (vyplývajúcou z článku 35 štatútu) podávať Bezpeč-
nostnej rade ročnú správu.

¹⁴ Article 4 - Impartiality

1. *Judges shall be impartial and ensure the appearance of impartiality in the discharge of their judicial functions.*
2. *Judges shall avoid any conflict of interest, or being placed in a situation which might reasonably be perceived as giving rise to a conflict of interest.*

¹⁵ Code Of Judicial Ethic ICC, Article 5- Integrity

1. *Judges shall conduct themselves with probity and integrity in accordance with their office, thereby enhancing public confidence in the judiciary.*
2. *Judges shall not directly or indirectly accept any gift, advantage, privilege or reward that can reasonably be perceived as being intended to influence the performance of their judicial functions.*

¹⁶ V náleze *Kanyabashi* sa sám Tribunál vyjadril aj k právu byť stíhaný pred domácim súdom, a to tak, že sa garantuje, že pred ICTR sa obžalovanému poskytne minimálne rovnako spravodlivý proces, neutrálny vo svojej povahe, nazerajúci na udalosti v širších a objektívnejších súvislostiach (Schabas 2006: 128).

Požiadavka podávania Výročnej správy však bola podľa tribunálov čisto administratívnym aktom a nijako neovplyvňuje nezávislosť či nestrannosť ich rozhodnutí.

Garancie nestrannosti a nezávislosti tribunálov obsahujú aj ich štatúty, napr. článok 13 v Štatúte ICTY určuje požiadavku na sudcov, aby to boli osoby bezúhonné a nestranné. Tento predpoklad je podčiarknutý článkom 15 (A) a (B), ktorý poskytuje možnosť diskvalifikácie sudcu v prípade spochybnenia jeho nestrannosti. Z povahy štatútov oboch tribunálov vyplývajú pre ich príslušnosť aj ďalšie skutočnosti. Oba majú – v súlade s konceptom konkurenčnej jurisdikcie – prednosť pred národnými súdmi.

5. Hybridné tribunály

Kľúčovým determinantom efektívneho pôsobenia hybridného trestného tribunálu je politická vôľa hlavných aktérov, podieľajúcich sa na jeho činnosti.“ Skúmanie vytýčenej hypotézy je konkrétnejšie vymedzené indikátormi, a to financovaním tribunálov, ich organizačným zabezpečením a najmä podporou fungovania hybridných trestných tribunálov zo strany politických orgánov a predstaviteľov štátu ako na domácej, tak aj na medzinárodnej úrovni.¹⁷ Podstata daných súdnych orgánov by teda mala spočívať v „úsilí kombinovať silné stránky ad hoc tribunálov s výhodami miestneho trestného stfhania“.¹⁸ Ponechanie rozhodovania výhradne na domácich súdnych orgánoch totiž často nie je možné, z dôvodov akými je nedostatočná nezávislosť sudcov, či globálnejšie nefunkčnosť právneho systému v krajine.

Za hybridné tribunály sa zväčša považujú:

- Zvláštne senáty pre vážne zločiny vo Východnom Timore
- Senáty založené na základe Nariadenia 64 v Kosove
- Zvláštny súd pre Sierru Leone
- Mimoriadne senáty pre Kambodžu.

Za jednu z foriem hybridného tribunálu je považovaný aj Zvláštny tribunál pre Libanon.

5. 1. Zvláštny súd pre Sierru Leone (SCSL)

Na rozdiel od ad hoc tribunálov OSN, bol SCSL vytvorený dohodou medzi OSN a vládou v Sierra Leone. SCLS aplikuje medzinárodné právo a oba jeho dokumenty **Statute** a **Rules of Evidence and Procedure** sú rovnaké ako v prípade ICTR. Oblasť pôsobnosti tohto hybridného súdu je súdiť osoby, ktoré nesú najväčšiu zodpovednosť za spáchanie zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a ďalších závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva v Sierra Leone.

¹⁷ Prístupné na: http://is.muni.cz/th/219733/fss_b/bakalarska_praca.txt?lang=en.

¹⁸ Katzenstein, S.: Hybrid Tribunals: Searching for Justice in East Timor, Harvard Human Rights Journal, Vol. 16, Spring 2003.

Záruky nezávislého a nestranného súdu sú stanovené v článku 13 Štatútu SCSL. Okrem toho, článok 15 (A) a (B) Rules of Evidence and Procedure hovorí o odvolaní sudcov SCLS, ak je pochybnosť o ich nestrannosti.¹⁹ So zreteľom na judikatúru Súdneho dvora, bolo dôležité rozhodnutia na tému nestrannosti v prípade žalobcu Issa Hassan Sesam. V tomto prípade, obhajca obvineného podal žiadosť smerujúcu k diskvalifikácii jedného zo sudcov Súdneho dvora, z dôvodu, že sudca vyjadril zaujatosť proti žalovanému.

Záver

Potenciál skúmanej agendy je veľmi rozsiahly. V medzinárodnom kontexte, tak ako aj vo vnútroštátnom, má nezávislosť súdov mnoho rozmerov vrátane postupu pri nominácii, výberu a voľby medzinárodných sudcov, vzťahu medzi medzinárodným sudcom a stranami sporu a v konečnom dôsledku, vzťahu medzi justičnými a politickými orgánmi.

Napriek potrebe nezávislosti medzinárodných súdnych orgánov sa v oblasti úpravy trestných činov ako celku jasne reflektuje nutnosť vnímať osobitosti medzinárodného práva. Normy medzinárodného práva prijímajú jeho primárne subjekty, t.j. suverénne štáty. Tie rozhodujú o tom, k čomu sa zaviazajú a aké pozitívnoprávne normy sú ochotné prijať. Je však potrebné stanoviť určité kľúčové zásady vzťahujúce sa na všetkých medzinárodných sudcov bez ohľadu na tribunál, na ktorom pôsobia.

¹⁹ STATUTE OF THE SPECIAL COURT FOR SIERRA LEONE

Article 13: Qualification and appointment of judges

1. *The judges shall be persons of high moral character, impartiality and integrity who possess the qualifications required in their respective countries for appointment to the highest judicial offices. They shall be independent in the performance of their functions, and shall not accept or seek instructions from any Government or any other source.*
2. *In the overall composition of the Chambers, due account shall be taken of the experience of the judges in international law, including international humanitarian law and human rights law, criminal law and juvenile justice.*

RULES OF EVIDENCE AND PROCEDURE

Rule 15: Disqualification of Judges

(A) A Judge may not sit at a trial or appeal in any case in which his impartiality might reasonably be doubted on any substantial ground.

(B) Any party may apply to the Chamber of which the Judge is a member for the disqualification of the said Judge on the above ground.

Prokurátori a prokuratúra v medzinárodnom trestnom práve

Štefan Lazorčák

1. Úvod do problematiky	96
2. Úloha prokurátora a prokuratúry	97
3. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom súde	97
4. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre bývalú Juhosláviu	100
5. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu	101
6. Úrad prokurátora na Špeciálnom súde pre Sierra Leone	102
7. Úrad prokurátora na Špeciálnom tribunáli pre Libanon	102
8. Medzinárodná spolupráca	103
9. Konferencie generálnych prokurátorov Európy	103
10. Medzinárodné fórum prokurátorov	105
Použitá literatúra	106

1. Úvod do problematiky

Zákaz hrozby a použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti akéhokoľvek štátu ako kogentnú normu medzinárodného práva (ale samozrejme aj iné) sú povinné rešpektovať všetky členské štáty OSN. Na zabezpečenie normy spomenutej vyššie, ale aj na potrestanie všetkých medzinárodných zločincov bol vytvorený na základe rímskeho štatútu nezávislý stály Medzinárodný trestný súd so sídlom v Haagu, ktorý má jurisdikciu nad zločinmi týkajúcimi sa medzinárodného spoločenstva ako celku. V tejto súvislosti treba poznamenať, že súd bol vytvorený ako doplnok k vnútroštátnym trestným jurisdikciám. Povinnosťou každého štátu je vykonávať trestnú jurisdikciu nad osobami zodpovednými za spáchanie medzinárodných zločinov.¹ Myslíme si, že by bolo správne aby sa slovné spojenie „povinnosťou každého štátu“ vykladalo extenzívne a to tak, že je to povinnosť každého jedného štátu, nielen zmluvného štátu podľa rímskeho štatútu. V prvom rade je to povinnosť každého štátu, ale v niektorých prípadoch táto povinnosť spadá pod právomoc súdu spomenutého vyššie. Trestne stíhať medzinárodné zločiny majú v medzinárodnom práve právomoc Úrady prokurátora ako orgány súdu zriadené pri jednotlivých trestných súdoch. Založenie Medzinárodného trestného súdu má pomáhať aj tým krajinám, ktorých súdne systémy nie sú schopné vyrovnávať sa s mocou a vplyvom bohatých drogových magnátov a zabezpečiť aby trestné stíhanie prebiehalo na nezávislom fóre aby nevznikal národný tlak na sudcov a prokurátorov.² Podľa nášho názoru stíhanie zločincov na medzinárodnej úrovni výrazne napomáha k spravodlivosti a obmedzuje prípadnú korupciu na národnej úrovni. Ďalej v texte poukážeme na zloženie a úlohy prokuratúry v medzinárodnom trestnom práve.

¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, Preambula.

² CRYER, R.: The international criminal court. In: Prosecuting international crimes, s. 57.

2. Úloha prokurátora a prokuratúry

Prokurátor stojí v centre režimu medzinárodného trestného práva ako strážca a to nielen pre zmluvné strany Rímskeho štatútu,³ Charty OSN, ale podľa nášho názoru pre celé medzinárodné spoločenstvo. Prokurátor má byť pozorný, trochu zastrašujúci, všadeprítomný a vždy pripravený pomôcť. V prípade, kde niekoľko štátov má právomoc nad trestným činom, prokurátor by sa mal poradiť s tými štátmi, kde by bolo najlepšie vykonať súdnu právomoc. V prvom rade by to mal byť štát, v ktorom bol údajný zločin spáchaný, ďalej štát, z ktorého pochádzajú podozriví, alebo štát, ktorý zadržiava obvineného, alebo štát, ktorý má dôkazy o údajnom zločine. Úloha prokurátora nie je limitovaná len na zmluvné strany. Prokurátor sa snaží prevziať úlohu pri koordinácii stíhania medzinárodných zločinov. Úrad prokurátora má povinnosť zostať nezávislý a je mu ponechaná možnosť uváženia, ktorá je pozorne ohraničená. Cieľom nie je stíhať každý medzinárodný zločin na svete, ani zaoberať sa všetkými medzinárodnými zločinmi alebo zločinmi spáchanými štátnym príslušníkom štátu, ktorý je zmluvnou stranou. Cieľom nie je ani súdiť reprezentatívnu vzorku takýchto zločinov. Navrhovatelia štatútu dávali súdu mierne odlišnú úlohu. Súd má podporovať domáce stíhania medzinárodných zločinov, primárne prostredníctvom mechanizmu komplementarity. Výsledkom komplementarity je, že keď sa prokurátor začne zaujímať o situáciu, ktorá je predmetom jurisdikcie súdu, potom hoci prokurátor nemôže prinútiť strany aby stíhali páchatel'ov, môže podniknúť kroky a vyzvať príslušné štáty k tomu aby začali vo veci konať. Toto sa deje lebo štáty, obzvlášť vo vzťahu k páchatel'om ich národnosti, viac preferujú vyšetrovanie na národnej úrovni ako vyšetrovanie začaté pred zrakom širšej verejnosti nezávislým medzinárodným vyšetrovateľom. Právomoci prokurátora vyšetrovať zločiny a dozerat' na národné vyšetrovania by mohli byť využité aktívnym prokurátorom na zaistenie toho, že zločiny budú vyšetrované nestranným spôsobom. Podstatným v tomto ohľade sú právomoci súdu nielen zahanbiť štáty tým, že ich označí za neochotné alebo neschopné súdneho stíhania, ale aj stíhať zločiny spáchané ich štátnymi príslušníkmi alebo spáchanými na ich území pred zrakom širšej verejnosti štátov.⁴ Vyšetrovacie právomoci prokurátora sa vykonávajú počas prípravného konania, ale prokurátor má svoje nezastupiteľné miesto aj počas samotného súdneho konania.

3. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom súde

Je to nezávislý samostatne konajúci orgán súdu, ktorý je vedený prokurátorom. Od roku 2003 zastáva funkciu prokurátora Luis Moreno-Ocampo. Úrad prokurátora tvoria ešte zástupcovia prokurátora a to konkrétne Fatou Bensouda (zástupkyňa prokurátora), Béatrice Le Fraper du Hellen (vedúca jurisdikcie, komplementarity a kooperácie), Michel de Smedt (vedúci vyšetrovania).⁵ Musia to byť osoby s vysokým morálnym charakterom, vysokou spôsobilosťou a rozsiahlou praktickou skúsenos-

³ CRYER, R.: The prosecutor's role. In: Prosecuting international crimes, s. 160.

⁴ CRYER, R.: The prosecutor's role. In: Prosecuting international crimes, s. 163, 164.

⁵ <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Office+of+the+Prosecutor>, navštívené dňa 20.03.2010.

ťou v stíhaní alebo pojednávaní trestnoprávných prípadov a musia mať vynikajúce znalosti aspoň jedného pracovného jazyka súdu a musia ním plynulo hovoriť.⁶ Sú volení v tajných voľbách absolútnou väčšinou členmi zhromaždenia zmluvných strán rímskeho štatútu. Zástupcov prokurátora navrhuje prokurátor a to takým spôsobom, že na každé miesto zástupcu nominuje troch kandidátov. Ich funkčné obdobie je deväťročné, ak sa nedohodne inak a nemôžu byť opätovne zvolení.⁷ Musia byť rôznej štátnej príslušnosti a majú pracovný pomer na plný úväzok.⁸ Na úrade pôsobia aj poradcovia, ktorých menuje prokurátor. Ich právna odbornosť sa týka oblasti sexuálneho násillia, násillia vychádzajúceho z rozdielnosti pohlaví alebo násillia voči deťom.⁹ Úrad zodpovedá za prijímanie postúpených vecí a predložených informácií o trestných činoch v rámci jurisdikcie súdu na ich preskúmvanie a za vykonávanie vyšetrovaní a trestných stíhaní pred súdom.¹⁰ Podľa rímskeho štatútu Medzinárodný trestný súd má obmedzenú právomoc v tom zmysle, že sa obmedzuje len na zločiny týkajúce sa medzinárodného spoločenstva ako celku a to konkrétne na trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a trestný čin agresie.¹¹ Preto Úrad prokurátora stíha tie medzinárodné zločiny, ktoré spadajú pod jurisdikciu Medzinárodného trestného súdu. Príslušník úradu nevyhľadáva pokyny od žiadneho vonkajšieho zdroja alebo nekoná podľa takýchto pokynov.¹² To, že prokurátor vedie úrad znamená, že má plnú právomoc v otázkach riadenia a spravovania vrátane personálu, zariadenia alebo jeho ďalších zdrojov.¹³ Prokurátorovi pomáhajú zástupcovia, ktorí majú právo vykonávať akýkoľvek úkon prokurátora.¹⁴ V záujme zabezpečenia dôvery a nestrannosti sa členovia úradu nemôžu zúčastniť na akejkolvek akcii, ktorá by mohla zasahovať do výkonu ich prokurátorských funkcií alebo by mohla ovplyvniť dôveru v ich nezávislosť.¹⁵ Z vyššie spomenutého dôvodu sa nezúčastňujú na žiadnej veci, v ktorej by sa z akéhokolvek dôvodu mohla dostatočne spochybniť ich nestrannosť. Taktiež by sa vylúčia z prípadu vtedy, ak proti vyšetrovanej alebo obvinenej osobe vystupovali pred súdom alebo v súvisiacom trestnom prípade na vnútroštátnej úrovni.¹⁶ O otázkach týkajúcich sa vylúčenia rozhoduje odvolací súd. O vylúčenie môže žiadať aj vyšetrovaná alebo stíhaná osoba na základe dôvodov uvedených v článku 42 rímskeho štatútu.¹⁷ Podľa nášho názoru zabezpečenie nestrannosti súdu a úradu sú základnými hodnotami, ktorými sa musia riadiť nielen

⁶ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 3.

⁷ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42.

⁸ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 2.

⁹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 9.

¹⁰ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42.

¹¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 5, ods. 1.

¹² Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42.

¹³ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42.

¹⁴ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 2.

¹⁵ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 5.

¹⁶ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 7.

¹⁷ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 42, ods. 8.

medzinárodné ale aj vnútroštátne inštitúcie najmä z toho dôvodu aby u ľudí nebola vyvolávaná právna neistota. Činnosť Úradu prokurátora môže byť začatá 3 spôsobmi. Zmluvné strany rímskeho štatútu alebo Bezpečnostná rada OSN podľa kapitoly VII Charty OSN môžu predložiť prokurátorovi takú situáciu, v ktorej sa zdá, že došlo k spáchaniu niektorého trestného činu, ktorý spadá pod jurisdikciu súdu. Na základe takejto predloženej žiadosti je prokurátor povinný vyšetriť situáciu a určiť, či sa zo spáchania trestných činov obžaluje jedna alebo viac osôb.¹⁸ Prokurátor začne vyšetrovanie proprio motu na základe informácií o trestných činoch, ktoré spadajú do právomoci súdu, údajne spáchané príslušníkom zmluvnej strany alebo na území štátu zmluvnej strany.¹⁹ Prokurátor po preskúmaní informácií údajného trestného činu, rozhodne či tvoria dostatočný základ na to, aby začal vyšetrovanie.²⁰ Posúdi závažnosť získanej informácie a ak dospeje k záveru, že existuje primeraný základ na pokračovanie vo vyšetrovaní, predloží senátu prípravného konania žiadosť o poverenie vyšetrovaním spolu s celým získaným podporným materiálom. Ak senát na základe preskúmania žiadosti uváži, že existuje primeraný základ na pokračovanie vyšetrovania a prípad sa javí ako prípad v jurisdikcii súdu, vydá poverenie začať vyšetrovanie. Samotné zamietnutie žiadosti prokurátora zo strany senátu nevylučuje možnosť predloženia novej žiadosti prokurátora vychádzajúcej z nových skutočností alebo dôkazov v súvislosti s tou istou situáciou.²¹ Ak prokurátor na základe vyšetrovania dospeje k záveru, že neexistuje dostatočný základ na stíhanie, informuje o svojich záveroch a dôvodoch senát prípravného konania a štát, ktorý postúpil vec (ďalej len „štát“) alebo Bezpečnostnú radu OSN.²² Prokurátor môže kedykoľvek znovu zvážiť, či na základe nových informácií začne vyšetrovanie alebo trestné stíhanie.²³ Preskúmanie rozhodnutia prokurátora vykoná senát prípravného konania v prípade ak o to žiada štát alebo Bezpečnostná rada OSN. Senát môže z vlastnej iniciatívy preskúmať rozhodnutie prokurátora nepokračovať za podmienok stanovených v štatúte.²⁴ Na to aby prokurátor zistil pravdu, rozšíri vyšetrovanie tak, aby pokrývalo všetky skutočnosti a dôkazy relevantné na zhodnotenie, či existuje trestná zodpovednosť podľa štatútu a preverí obviňujúce a oslobodzujúce informácie. Takisto uskutoční primerané opatrenia, aby sa zabezpečilo efektívne vyšetrovanie a trestné stíhanie trestných činov v jurisdikcii súdu a rešpektovanie záujmov a osobných okolností obetí a svedkov vrátane veku a pohlavia a zdravia a zohľadní povahu trestného činu najmä tam, kde ide o sexuálne násilie, násilie vychádzajúce z rozdielnosti pohlaví alebo násilie voči deťom. Prokurátor je povinný plne rešpekto-

¹⁸ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 14.

¹⁹ <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Office+of+the+Prosecutor/Investigations>, navštívené dňa 20.03.2010.

²⁰ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 53, ods. 1.

²¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 15.

²² Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 15, ods. 2.

²³ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 15, ods. 4.

²⁴ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 53, ods. 3, písm. a, b.

vať práva osôb, ktoré im štatút garantuje.²⁵ Prokurátor môže uskutočňovať vyšetrovanie na území štátu v súlade s podmienkami uvedenými v štatúte a na základe poverenia daného senátom.²⁶ Fakultatívne je prokurátor oprávnený získavať a skúmať dôkazy, žiadať prítomnosť vyšetrovaných osôb, obetí, svedkov a vypočúvať ich, snažiť sa o spoluprácu ktoréhokoľvek štátu alebo medzivládnej organizácie a i.²⁷ Keď si prokurátor myslí, že vyšetrovanie predstavuje jedinečnú príležitosť na získanie svedeckej výpovede alebo vyhlásenia svedka alebo na preskúmanie, zbieranie alebo preverenie dôkazov, ktoré neskôr nemusia byť na účely súdneho konania k dispozícii, informuje o tom senát prípravného konania. Vtedy môže senát na žiadosť prokurátora uskutočniť také opatrenia, ktoré môžu byť potrebné na zabezpečenie efektívnosti a bezúhonnosti konania a najmä na ochranu práv obhajoby.²⁸ Zatykač vydá senát na základe žiadosti prokurátora. Prokurátor môže predložiť žiadosť, aby senát prípravného konania vydal predvolanie na dostavenie sa osoby. Senát predvolanie vydá, ak existujú primerané dôvody myslieť si, že predvolanie stačí na zabezpečenie toho, že sa osoba dostaví.²⁹ Žiadosť o dočasné zatknutie je smerovaná zmluvnému štátu, ktorý okamžite uskutoční kroky na zatknutie danej osoby. Zatknutá osoba musí byť bez prietáhov predvedená pred príslušný súdny orgán v štáte väzby. Ak štát väzby rozhodne o odovzdaní, tak osoba je odovzdaná čo najskôr súdu.³⁰ Miestom súdneho konania je sídlo súdu, v Haagu, ak sa nerozhodne inak.³¹ Dôkazné bremeno o vine obžalovaného má prokurátor.³² Proti rozhodnutiu o zbavení viny, uznaní viny alebo proti trestu je možné sa odvolať. Prokurátor vo svojom mene alebo v mene osoby uznanej vinnou môže podať odvolanie z dôvodov procesnej chyby, vecnej chyby, právnej chyby alebo z akéhokoľvek iného dôvodu, ktorý sa týka spravodlivosti alebo dôveryhodnosti konania alebo rozhodnutia. Proti trestu je možné odvolať sa aj z dôvodu nepomeru medzi trestným činom a trestom.³³

4. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre bývalú Juho-sláviu

Vyšetrovanie sa začína na podnet prokurátora *ex officio* alebo na jeho podnet na základe informácií od jednotlivcov, vlád, medzinárodných organizácií alebo mimovládnych organizácií.

Úrad prokurátora je jeden z troch orgánov tribunálu. Pod právomoc tohto trestného tribunálu patrí vyšetrovať a trestne stíhať osoby zodpovedné za niektoré

²⁵ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 54, ods. 1, písm. c.

²⁶ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 54, ods. 2.

²⁷ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 54, ods. 3.

²⁸ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 56, ods. 1, 2.

²⁹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 58.

³⁰ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 59.

³¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 62.

³² Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 66, ods. 2.

³³ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 81.

z najhorších porušovaní základných ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa odohrali v Európe od druhej svetovej vojny. Tie, ktoré nastali po násilnom rozpade Juhoslávie v roku 1990. Na čele úradu je prokurátor, ktorý je volebný Bezpečnostnou radou OSN na štvorročné funkčné obdobie s možnosťou byť opätovne viac krát zvolený. Aktuálne je prokurátorom Serge Brammertz. Zástupcu prokurátora (Norman Farrell) vymenoval generálny tajomník OSN. Prokurátor je nezávislý a nesmie požadovať ani prijímať dary od vlády a organizácii. Medzi jeho úlohy patrí vyšetrovať zločiny a prípady predložené súdu a neskôr ak je to potrebné podať odvolanie. Súdne konanie je postavené na činnosti prokurátora. Neexistuje žiadny vyšetrovací sudca tribunálu. Prokurátor rozhoduje, kedy začať vyšetrovanie, zisťuje, ktoré osoby má stíhať a aké by mali byť obvinenia. Ak sa prokurátor domnieva, že existujú primerané dôvody na trestné stíhanie, spíše obžalobu, v ktorej uvedie obvinenia. Predtým ako bude podozrivý obvinený a zatknutý, sudca musí potvrdiť dané obvinenia a potvrdiť vydanie zatykaču. Úrad je povinný v spolupráci s políciou zháňat a skúmať dôkazy, identifikovať a vypočúvať svedkov a podozrivých a vykonávať vyšetrovanie na mieste. Úrad vyšetruje a stíha jednotlivca, jeho právomoc sa nevzťahuje na politické skupiny, organizácie, inštitúcie alebo štáty. Tribunál nemá svoje vlastné policajné sily a nemôžu zatknúť podozrivých. V tejto veci je úplne závislý od pomoci štátnych orgánov a medzinárodných subjektov. Ďalšia dôležitá úloha súdu je prejednávanie vecí na súde. Účastníci konania nesú hlavnú zodpovednosť za predkladanie dôkazov súdu. Prokurátor má dôkazné bremeno.³⁴

5. Úrad prokurátora na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu

Vyšetrovanie sa začína na podnet prokurátora ex officio alebo na jeho podnet na základe informácií z akýchkoľvek zdrojov, najmä od vlád, orgánov OSN, vládnych a mimovládnych organizácií. Prokurátor je oprávnený vypočúvať podozrivých, obeť a svedkov, zhromažďovať dôkazy a vykonávať vyšetrovanie na mieste. Je to nezávislý a nestranný orgán súdu. Na jeho čele je prokurátor, ktorý je menovaný Bezpečnostnou radou OSN na návrh Generálneho tajomníka na obdobie 4 rokov. Personál prokurátora je menovaný Generálnym tajomníkom na návrh prokurátora. Úrad nesie zodpovednosť za trestné stíhanie a vyšetrovanie osôb zodpovedných za porušenie medzinárodného práva za podmienok uvedených v štatúte. Funkcia prokurátora bola pôvodne personálne spojená s prokurátorom ďalšieho ad hoc súdu to Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu. Bezpečnostná rada OSN však rezolúciou č. 1503 (2003) zo dňa 28. augusta 2003 rozhodla o rozdelení oboch funkcií. Hlavným cieľom bolo, aby došlo k zrýchleniu konania. V súčasnosti má tento tribunál svojho vlastného prokurátora, ktorým je Hassan Bubacar Jallow z Gambie.³⁵ Úrad je zložený z dvoch oddelení, a to z oddelenia stíhania, ktoré sa delí na sekcie vyšetrovania a trial tím a oddelenie pre odvolanie a právne poradenstvo. Zástupcom prokurátora je Bongani Majola.³⁶

³⁴ <http://www.icty.org/sid/287>, navštívené dňa 13.04.2010.

³⁵ <http://www.ictcr.org/ENGLISH/basicdocs/statute/2007.pdf>, navštívené dňa 13.04.2010.

³⁶ <http://www.ictcr.org/ENGLISH/geninfo/otp.htm>, navštívené dňa 13.04.2010.

6. Úrad prokurátora na Špeciálnom súde pre Sierra Leone

Úrad prokurátora je jeden zo štyroch orgánov súdu. Na čele je prokurátor, ktorý je menovaný generálnym tajomníkom OSN po konzultácii s vládou Sierra Leone. Stephen Rapp bol vymenovaný v decembri 2006 ako prokurátor. Zástupcom prokurátora je Joseph Kamara, ktorý bol menovaný vládou Sierra Leone v auguste roku 2008. Ostatný personál úradu tvoria právnici, vyšetrovatelia a ďalší špecializovaní pracovníci. Úrad je rozdelený do piatich sekcií: trestné stíhanie, odvolanie, vyšetrovanie, SEAPA a právne úkony. Úrad je zodpovedný za vyšetrovania a trestné stíhanie osôb, ktoré nesú najväčšiu zodpovednosť za porušovanie medzinárodného humanitárneho práva a práva Sierra Leone od 30. novembra 1996. Úrad koná nezávisle ako samostatný orgán súdu a nemá požadovať ani prijímať pokyny od žiadnej vlády alebo akéhokoľvek iného zdroja. Pred súdom je prokurátor zodpovedný za začatie a vykonávanie vyšetrovania. Pri vykonávaní vyšetrovania, úrad má právo, ale zároveň aj povinnosť vypočúvať svedkov, podozrivých a obeť, zhromažďovať dôkazy a vykonávať vyšetrovania na mieste. Môže žiadať od orgánov štátu akúkoľvek pomoc, ale taktiež aj od príslušných medzinárodných organizácií vrátane Medzinárodnej organizácie kriminálnej polície. Ak úrad počas vyšetrovania dospel k názoru, že podozrivý spáchal trestný čin, prokurátor pripraví obvinenie, ktoré sa predloží na schválenie sudcovi. Následne je úrad zodpovedný za stíhanie obvineného pred súdom. Aktuálne je prokurátorkou Brenda Hollis. Zástupcom prokurátora je Joseph Kamara.³⁷

7. Úrad prokurátora na Špeciálnom tribunáli pre Libanon

Úrad prokurátora je jedným zo štyroch orgánov tribunálu. Je vedený prokurátorom, ktorého menuje generálny tajomník po konzultácii s vládou Libanonu na základe odporúčania výberovej komisie na trojročné funkčné obdobie, pričom môže byť menovaný aj viackrát. Prvý vymenovaný a zároveň aj terajší prokurátor je Daniel A. Bellemare z Kanady. Prokurátorovi pomáha pri výkone jeho funkcie libanonský zástupca prokurátora, ktorý je menovaný vládou Libanonskej republiky v spolupráci s generálnym tajomníkom a prokurátorom. Obsahom mandátu je vyšetrovať a trestne stíhať osoby zodpovedné za útok dňa 14. februára 2005 proti Rafíka Harírího a ďalších útokov, ku ktorým došlo v Libanone medzi 1.10.2004 a 12.12.2005 alebo kedykoľvek neskôr, ak tieto útoky sú spojené a podobných v povahe a závažnosti k útoku zo 14.2.2005 a na základe rozhodnutia tým, že Libanon a OSN so súhlasom Bezpečnostnej rady. Prokurátor vykonáva svoju funkciu nezávisle. Nesmie požadovať ani prijímať pokyny od vlády alebo akéhokoľvek iného zdroja. Úloha prokurátora je vyšetrovať trestné činy, ktoré spadajú do právomoci súdu a prejednávať veci na súde a v prípade potreby podať odvolanie. Čo sa týka vyšetrovania, prokurátor bude pokračovať vo vyšetrovaní vykonávaného nezávislou medzinárodnou vyšetrovacou komisiou. Pri vykonávaní vyšetrovania, prokurátor získava vyhlásenia od svedkov, zhromažďuje dôkazy a vykonáva na mieste vyšetrovanie. Pri plnení týchto

³⁷ <http://www.sc-sl.org/ABOUT/CourtOrganization/Prosecution/tabid/90/Default.aspx>, navštívené dňa 13.04.2010.

úloh, prokurátor musí podľa potreby spolupracovať s príslušnými libanonskými orgánmi. Stíhanie, prejednávane veci na súde je ďalšou hlavnou úlohou prokurátora. Hneď keď je obžaloba potvrdená, bude to oznámené obvinenému.³⁸

8. Medzinárodná spolupráca

Zmluvné strany spolupracujú s ICC pri vyšetrowaní a trestnom stíhaní činov v jeho jurisdikcii.³⁹ Súd má právomoc podávať zmluvným stranám žiadosti o spoluprácu. Podáva ich diplomatickou cestou alebo iným vhodným spôsobom, ktorý si pri ratifikácii určila zmluvná strana. Žiadosti sa v niektorých prípadoch môžu podávať prostredníctvom Medzinárodnej organizácie kriminálnej polície (angl. International Criminal Police Organisation). Súd môže vyzvať aj štát, ktorý nie je zmluvnou stranou o poskytnutie pomoci na základe ad hoc dojednania, dohody s týmto štátom alebo na akomkoľvek inom primeranom základe. Súd môže požiadať ktorúkoľvek medzivládnu organizáciu o poskytnutie informácií, dokumentov alebo o iné formy spolupráce.⁴⁰ Súd môže podať žiadosť o zatknutie a odovzdanie osoby.⁴¹

Zmluvná strana môže požiadať súd o spoluprácu aby jej poskytol pomoc pri vyšetrowaní alebo súdnom procese týkajúcom sa skutku, ktorý je trestným činom, na ktorú sa vzťahuje jurisdikcia súdu alebo ktorý je závažným trestným činom podľa vnútroštátneho práva dožadujúceho štátu.⁴² Trest odňatia slobody sa vykonáva v štáte, ktorý tým súd poverí spomedzi zoznamu štátov, ktoré súdu naznačili ochotu prijať odsúdené osoby.⁴³ Pod medzinárodnú spoluprácu môžeme zaradiť aj medzinárodné konferencie či fóra prokurátorov.

9. Konferencie generálnych prokurátorov Európy

Na moskovskej konferencii, ktorá sa konala 5.-6. júla 2006 boli prokurátori rozdelení do dvoch pracovných skupín. Prvá sa venovala téme Úlohy prokurátora voči obetiam a svedkom trestných činov, najmä mladistvým a druhá téme s názvom Úlohy prokurátora voči osobám pozbaveným slobody. Čo sa týka prvej témy, prvá pracovná skupina konštatovala, že v rámci členských štátov existujú rozdiely, pokiaľ ide o konkrétne opatrenia a riešenia situácie obetí a svedkov. Zhodli sa, že je nutné venovať oveľa väčšiu pozornosť praktickému zavádzaniu postupov pri zlepšovaní postavenia a zaobchádzania s obetami a svedkami. Zhodli sa aj na tom, že osobný prístup a vhodný spôsob zaobchádzania s obetami by sa mal stať zákonnou úlohou každého prokurátora. Na konferencii zdôraznili, že prokurátori sú povinní poskytovať obetiam a svedkom patričné informácie (o trestnom konaní, o možnostiach podpory

³⁸ <http://www.stl-tsl.org/sid/27>, navštívené dňa 13.04.2010.

³⁹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 86.

⁴⁰ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 87.

⁴¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 89, ods. 1.

⁴² Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 93, ods. 10.

⁴³ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 103, ods. 1.

obetí a iných sociálnych službách, o možnostiach poskytovania právneho poradenstva a právnej pomoci a o rôznych možnostiach získania odškodnenia a finančnej kompenzácie) v spolupráci s políciou a s inštitúciami na podporu obetí. Ďalej sa tak tiež zhodli na tom, že pri zavádzaní starostlivosti a ochrany obetí a svedkov do praxe možno viac vyťažiť zo systematickej spolupráce, partnerstva a vytváraní sietí so zahraničnými partnermi a mimovládnyimi organizáciami. Vyzvala Konzultačnú radu Európskych prokurátorov (CCPE), aby pokračovala v štúdiu úloh prokurátorov voči obetiam a svedkom a aby vypracovala návrh predpisov/zásad na podporu spravodlivých, nestranných, koherentných a účinných postupov prokurátorov v tejto oblasti a odporučila CCPE, aby začala komparatívny výskum postavenia obetí a skutočného fungovania ich práva zúčastňovať sa konaní a aby preskúmala aj práva obetí a svedkov reagovať na rozhodnutia prokurátora o nestíhaní.

Druhá pracovná skupina, ktorá sa zaoberala úlohami prokurátora voči osobám pozbaveným slobody, hlavne v rámci trestných konaní konštatovala, že medzi členskými štátmi existujú veľké rozdiely v oblasti úloh prokurátorov pri osobách pozbavených slobody a vyjadrila názor, že pri ochrane takýchto osôb by sa dosiahol značný pokrok, ak by si prokurátori v rámci svojich právomocí osvojili proaktívny prístup pri ochrane práv osôb, napríklad v prípade predbežného zadržania alebo extradície. Pokiaľ ide o svojvoľné pozbavenie slobody, zhodli sa, že prokurátori majú v rámci svojich právomocí úlohu zabezpečovať, aby osoby neboli pozbavované slobody neoprávnene alebo zbytočne a takisto majú zabezpečovať, aby takéto osoby boli okamžite prepustené tak skoro, ako je to primerané. Pokiaľ ide o týranie zadržaných osôb, konštatovali, že prokurátori majú v rámci svojich právomocí úlohu ochraňovať práva všetkých osôb pozbavených slobody, hlavne pokiaľ ide o štandardy/normy a požiadavky Európskeho súdu pre ľudské práva, Európskeho výboru na zabránenie mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) a Európskych väzenských predpisov (European Prison Rules). Zdôraznili podstatnú úlohu prokurátorov pri sťažnostiach na údajné týranie osôb pozbavených slobody a vyjadrila názor, že prokurátori majú úlohu zabezpečovať, aby sa takéto sťažnosti vyšetrovali čo najskôr, a to odvážne, dôkladne, spravodlivo a nestranne. Vyzvali Konzultačnú radu európskych prokurátorov CCPE, aby podrobne zvažila úlohy prokurátorov voči osobám pozbaveným slobody, hlavne pokiaľ ide o to, ako môžu prokurátori prispievať pri predchádzaní svojvoľnému pozbaveniu slobody a týraniu počas zadržania, ako aj pokiaľ ide o odbornú prípravu na tento účel. Pracovná skupina vyzvala CCPE, aby tomuto problému venovala prvoradú pozornosť.⁴⁴

Konferencia, ktorá sa konala 29.-31.mája 2005 v Budapešti, sa zúčastnilo vedenie Generálnej prokuratúry SR. Výsledkom konferencie bolo vyjadrenie spoločného presvedčenia, že prokuratúra zohráva kľúčovú úlohu pri boji s kriminalitou, ochrane právnych noriem a zabezpečovaní plného rešpektovania Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zúčastnení venovali hlavný priestor prediskutovaniu vzťahu medzi prokuratúrou a políciou a dospeli k záveru, že

⁴⁴ <http://www.genpro.gov.sk/vii--konferencia-generalnych-prokuratorov-europy-5----6--jula-2006--moskva-9051/47691s>, navštívené dňa 20.03.2010.

v trestných veciach sú od seba pri vlastnom výkone svojich právomocí nezávislé, ďalej že, európske právne systémy dávajú prokurátorom právomoc vykonávať dozor nad zákonnosťou policajného vyšetrovania a monitorovať dodržiavanie ľudských práv políciou, ďalej že, prokuratúra prijíma rozhodnutia o stíhaní alebo nestíhaní vecí, a ďalej to, že polícia by sa mala prokuratúre zodpovedať za svoje postupy v záujme prevencie zneužívania právomocí v priebehu prípravného konania ako aj zabezpečenia rešpektovania ľudských práv. Okrem toho sa konferencia zaoberala aj prokurátorskou etikou a jednomyselne schválila európske smernice o etike a správaní prokurátorov (tzv. Budapeštianske smernice). Konferencia sa venovala aj téme právomoc prokurátora v netrestnej oblasti. Konštatovali, že vo väčšine členských štátov Rady Európy prokurátori vykonávajú úlohy aj v občianskych, sociálnych, administratívno-správnych a iných veciach. Niektoré členské štáty nepovažujú poskytnutie netrestných kompetencií prokurátorom za potrebné a nemyslia si, že takéto úlohy sa majú prokurátorovi postupovať. Iné štáty však považujú pridelenie netrestných kompetencií prokurátorom za integrálnu súčasť svojich systémov, pretože zohrávajú dôležitú úlohu pri fungovaní právnej demokratickej spoločnosti a ochrane ľudských práv.⁴⁵

Konferencia, ktorá sa konala 1.-3. júna 2003 v Bratislave prijala viacero záverov. Čo sa týka založenia ICC konferencia privítala skutočnosť, že bol založený Medzinárodný trestný súd, ktorý prispeje k zabezpečeniu dodržiavania princípov právneho štátu a k ochrane slobôd jednotlivca. Vyzvala všetky prokuratúry, aby zo založenia tohto nového orgánu vyvodili dôsledky, hlavne v oblasti profesionálnej prípravy prokurátorov. Vyjadrila tiež želanie, aby zásady obsiahnuté v Odporúčaní boli zdrojom inšpirácie pri organizovaní a fungovaní tejto novej jurisdikcie. Zdôraznili význam, ktorý pripisuje posilňovaniu medzinárodnej spolupráce v trestných veciach a ústrednej úlohe, ktorú by pri nej mali zohrávať prokuratúry. Konferencia sa rozhodla iniciovať postup na posilnenie spolupráce medzi prokuratúrami Európy pomocou vytvorenia siete „národných kontaktných bodov“ na uľahčenie výmeny informácií, rešpektujúc pritom prípadnú nestrannú úlohu národných orgánov, pokiaľ takéto jestvujú. Považovala za potrebné, aby táto sieť bola koordinovaná s existujúcimi sieťami operujúcimi v rámci Európskej únie, a aby mala k dispozícii potrebné prostriedky na spoločnú odbornú prípravu patričných korešpondentov/spolupracovníkov siete. Konštatovali iniciatívu vytvoriť kontakty s prokuratúrami na iných kontinentoch. Uznala význam takejto iniciatívy na podporu justície v rámci celého sveta.⁴⁶

10. Medzinárodné fórum prokurátorov

Fórum sa konalo 3.-5. septembra 2007 v Drážďanoch. Organizátorom bola Generálna prokuratúra Slobodného Saska v spolupráci s TAIEX-om⁴⁷. Hlavnými témami fóra

⁴⁵ <http://www.genpro.gov.sk/vi--konferencia-generalnych-prokuratorov-europy-1----3--maja-2005--budapest-9061/47701s>, navštívené dňa 20.03.2010.

⁴⁶ <http://www.genpro.gov.sk/iv--konferencia-generalnych-prokuratorov-europy-1----3--juna-2003--bratislava-8591/47231s>, navštívené dňa 20.03.2010.

⁴⁷ Pre informáciu čo je TAIEX, pozri <http://taiex.ec.europa.eu>.

boli boj s terorizmom v Európe – operatívne a procesuálne prostriedky, hranice a možnosti boja s korupciou, spoločné vyšetrovacie tímy – možnosti a praktické skúsenosti. Prokuratúru SR zastupovali zástupcovia Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, trestného (JUDr. Jozef Čentéš) a medzinárodného odboru (JUDr. Jozef Szabó), Úradu špeciálnej prokuratúry (JUDr. Vladimír Kuruc) pod vedením námestníka generálneho prokurátora Slovenskej republiky JUDr. Ctibora Košťála.⁴⁸ Zástupcovia slovenských prokuratúr vystúpili so správami na témy spomenuté vyššie. Konkrétne, JUDr. Vladimír Kuruc vystúpil so správou na tému Boj proti terorizmu v Európe,⁴⁹ JUDr. Jozef Čentéš si pripravil správu k problematike Hranice a možnosti boja proti korupcii⁵⁰ a JUDr. Jozef Szabó prezentoval správu na tému Spoločné vyšetrovacie tímy v Európe.⁵¹

Zámerom tohto príspevku bolo načrtnutie úlohy prokuratúry v medzinárodnom trestnom práve. Pre všestranný rozvoj a napredovanie medzinárodného trestného práva budú v budúcnosti napomáhať práve medzinárodné spolupráce medzi štátmi z celého sveta pri riešení medzinárodných, ale aj národných zločinov.

Použitá literatúra

Štatút Medzinárodného trestného súdu

CRYER, R.: The prosecutor's role. In: Prosecuting international crimes, s. 57, 160, 163, 164.

Oficiálna webová stránka ICC: <http://www.icc-cpi.int>

Oficiálna webová stránka ICTY: <http://www.icty.org>

Oficiálna webová stránka ICTR: <http://www.icttr.org>

Oficiálna webová stránka STSL: <http://www.sc-sl.org>

Oficiálna webová stránka STL: <http://www.stl-tsl.org>

Oficiálna webová stránka Generálnej prokuratúry SR: <http://www.genpro.gov.sk>

⁴⁸ <http://www.genpro.gov.sk/10--medzinarodne-forum-prokuratorov-3----5--septembra-2007--drazdany-8881/47521s>, navštívené dňa 20.03.2010.

⁴⁹ Pre bližšie informácie pozri: http://www.genpro.gov.sk/ext_dok-kuruc-181/33461c.

⁵⁰ Pre bližšie informácie pozri: http://www.genpro.gov.sk/ext_dok-centes-171/33451c.

⁵¹ Pre bližšie informácie pozri: http://www.genpro.gov.sk/ext_dok-szabo-191/33471c.

Medzinárodné trestné súdnictvo a imunita vrcholných predstaviteľov štátov

Tomáš Szalontay

1. Imunita	108
2. Medzinárodnoprávna úprava vyjadrujúca sa k imunitám.....	109
3. Prípady týkajúce sa skúmanej problematiky	111
3.1. Prípád Augusto Pinochet.....	111
3.2. Prípád Fidel Castro	113
3.3. Prípád Ariel Sharon	114
3.4. Arrest warrant case, Zatýkací príkaz, r. 2000 (Kongo proti Belgicku)	114
4. Záver	117
5. Zhrnutie.....	118

Medzinárodné trestné právo je samostatným odvetvím medzinárodného práva, ktoré sa zaoberá medzinárodnými trestnými činmi a medzinárodnými trestnými súdmi a tribunálmi, ktoré sú zriadené na rozhodovanie prípadov, v ktorých sú zodpovedné konkrétne fyzické osoby. Predstavuje odklon od klasického medzinárodného práva, ktoré je tvorené štátmi a pre ich prospech a ignoruje jednotlivca ako jeho subjekt.¹

K tomu, aby medzinárodné trestné súdy mohli postihovať aj osoby – jednotlivcov, sa títo jednotlivci najprv museli stať subjektom medzinárodného práva. S tým súvisí aj proces ich trestného stíhania, trestania a imunity. Jednotlivci sa ako subjekt medzinárodného práva objavujú až v priebehu 20. storočia (výnimku tvorí 17. stor., keď boli subjektom medzinárodného práva aj jednotlivci – piráti). Jednotlivci sa v 20. storočí prvý krát objavili ako subjekt MP po 1. svetovej vojne, keď Versaillská mierová zmluva² z roku 1919 označila cisára Viliama II. ako osobu, ktorá hrubo porušila zásady medzinárodnej morálky a posvätnej autority medzinárodných zmlúv. K jeho stíhaniu a následnému potrestaniu však nedošlo, keďže mu bol udelený azyl v Holandsku, ktoré ho následne odmietlo vydať. Postupom dvadsiateho storočia sa jednotlivci ako subjekt medzinárodného práva objavujú čoraz častejšie v medzinárodnoprávných dokumentoch, ktoré im pripisujú rôzne miery zodpovednosti a vyjadrujú sa taktiež k ich imunitám. Jednotlivci by sa dali charakterizovať ako partikulárny subjekt MP. Ich subjektivita sa uplatňuje v oblasti základných ľudských práv a slobôd a v oblasti záväzkov, ktoré im ukladá MP. Neskôr bola rozšírená o procesnú subjektivitu v oblastiach procesného práva – sú oprávnení namietat' porušenie LP, a taktiež môžu byť žalovanou stranou pred medzinárodným súdnym tribunálom.³

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/International_criminal_law.

² Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany – Versaillská mierová zmluva podpísaná 28. júna 1918 vo Versailles, Francúzsko.

³ KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť), 2008, s. 81 a nasl.

1. Imunita

Pojem imunita pochádza z latinského slova *immunis*, čo v preklade znamená slobodný, oslobodený od niečoho. Imunitou sa rozumie vyňatie osôb alebo majetku z moci všeobecne platných trestných a iných predpisov, z moci zákona. V právnom zmysle ide o oslobodenie určitých osôb od trestného stíhania, resp. obmedzenie trestnej právomoci voči týmto osobám. Súčasný výklad imunity pritom spravidla nechráni konkrétnu osobu ako takú, ale jej úrad (napr. prezident, poslanec). Je to teda akási výsada, alebo privilégium, ktoré je konzumované „vyvolenými ľuďmi“, teda tými, ktorí či už priamo alebo nepriamo reprezentujú ľud alebo jeho vyššiu moc. Imunita pomáha týmto osobám vykonávať svoje funkcie bez obáv, že niekto iný im bude v tomto výkone brániť, je to nástroj na zabezpečenie slobodného vykonávania funkcie.

Imunita poskytuje výhody nie konkrétnym osobám, ale úradom, v ktorých tieto osoby vykonávajú svoje funkcie. Zvýšenú pozornosť treba venovať zneužívaniu imunit vo vlastný prospech osôb, ktoré sú jej nositeľmi.

Delenie imunit:

Funkčné imunity, *ratione materiae* (bezrestnosť). Ide o hmotnoprávne imunity, týkajú sa všetkých štátnych orgánov (de iure/ de facto), majú neobmedzené trvanie, pri porušení práva nevzniká zodpovednosť jednotlivca, ale štátu. Majú trvalý charakter, t.j. nezanikajú spolu s funkciou štátneho úradníka a uplatňujú sa erga omnes.⁴ Význam funkčných imunit: konanie, ktoré má oficiálnu povahu a je vykonávané menom štátu, má byť pričítané štátu, nie jednotlivcovi.

Osobné imunity, *ratione personae* (nestíhateľnosť). Majú procesnú povahu, týkajú sa určitej kategórie št. orgánov, predstavitelia ktorých sú vyňatí z trestnej i civilnej jurisdikcie štátov. Tieto imunity pretrvávajú len počas výkonu funkcie, vzťahujúc sa na oficiálne i súkromné akty vykonané počas funkcie i pred nástupom do nej. Tieto imunity sa prestávajú uplatňovať po zániku funkcie a bývalí vrcholní a iní predstavitelia štátov sú zodpovední a stíhateľní aj za trestné činy proti medzinárodnému právu, ktoré vykonali počas svojej funkcie. Nemali by sa aplikovať erga omnes ale inter partes (napr. pri diplomatoch medzi vysielajúcim a prijímajúcim štátom, resp. aj štátom cez ktorý diplomat prechádza pri výkone svojich funkcií).⁵

Osobné a funkčné imunity existujú vedľa seba, ale môžu aj spolu splývať, t.j. jedna osoba môže byť nositeľom oboch druhov imunit (tak je tomu v čase, pokiaľ osoba vykonáva funkciu štátneho orgánu).

S imunitou predstaviteľov štátov v medzinárodnom trestnom práve v súčasnosti vzniká viacero problémov. V množstvách prípadov sa stretávame s konfliktom, či daný čin pripísať štátu, ako abstraktnému subjektu medzinárodného práva, alebo

⁴ http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/ustavni-pravo/IMUNITY.pdf, dokumenty univerzity Palackého v Olomouci.

⁵ http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/ustavni-pravo/IMUNITY.pdf, dokumenty univerzity Palackého v Olomouci.

konkrétnej fyzickej osobe - jednotlivcovi. Touto témou sa zaoberá viacero odborníkov z teórie i praxe medzinárodného práva. V niektorých prípadoch sa zodpovednosť pripisuje nielen jednému, či druhému subjektu, ale obom. Napríklad štát musí poškodenému zaplatiť primerané reparácie, a konkrétna osoba je postihnutá inou sankciou, najčastejšie trestom odňatia slobody. V praxi existuje viacero prípadov, v ktorých sa potrestanie štátov ako abstraktných subjektov medzinárodného práva nejavilo ako postačujúce, a preto k skutočnému zadost'učineniu a vynúteniu práva došlo až odsúdením osôb – predstaviteľov štátu. K potrestaniu predstaviteľov štátov však až tak často nedochádza, vzhľadom na ich početné imunity a problematickosť riešenia týchto medzinárodných sporov.⁶

Aj keď vo vnútroštátnych právnych poriadkoch osoby reprezentujúce a riadiace štáty alebo inštitúcie či štátne orgány disponujú imunitou, v medzinárodnoprávnych dokumentoch sú tieto imunity v niektorých prípadoch vylúčené práve preto, aby aj vrcholní predstavitelia štátov mohli byť stíhateľní na základe noriem medzinárodného práva.

2. Medzinárodnoprávna úprava vyjadrujúca sa k imunitám

K imunitě predstaviteľov štátov sa vyjadrujú aj nasledujúce dokumenty z 20. storočia. Komisia rozhodujúca o zodpovednosti pôvodcov vojny a ich trestaní, r. 1919 sa vyslovila za potrestanie pôvodcov vojny (predstavitelia centrálnych mocností), a páchatel'ov vojnových zločinov, zločinov proti posvätnéj autorite zmlúv, zločinov proti medzinárodnej mravnosti a zločinov proti zákonom ľudskosti, to sa premieta v čl. 227-229 Versailleskej zmluvy.

Moskovská deklarácia z r. 1943 ktorá sa týkala ukrutností druhej svetovej vojny. K Sovietskemu zväzu, USA a Veľkej Británii sa neskôr pripojilo ďalších 30 štátov.

„Nemeckí predstavitelia štátu, dôstojníci, mužstvá a členovia nacistickej strany, ktorí boli zodpovední za spáchané zločiny alebo sa ich zúčastnili, (...) budú súdení a po preukázaní viny primerane potrestaní.“

Londýnska Dohoda z r. 1945. Signatármi boli v tom čase USA, VB, Sovietsky zväz, Francúzsko, neskôr sa k nim pripojilo ďalších 30 krajín. Dohoda hovorí o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskych krajín Osi (Berlín – Rím – Tokio), a taktiež zriaďuje medzinárodný vojenský súdny dvor pre trestné konanie s vojnovými zločincami.

Čl. 7 Štatút Medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu, 1945
„Úradné postavenie obžalovaných, či už ako hláv štátov alebo zodpovedných úradníkov vo verejných úradoch nebude pokladané za skutočnosť zbavujúcu ich zodpovednosti ani za skutočnosť zmiernujúcu trest.“

⁶ NOLLKAEMPER, A.: Concurrence between individual responsibility and state responsibility in international law.

Čl. IV Dohody o predchádzaní genocídy a trestaní zločinu genocídy, 1948
„Osoby páchajúce genocídu alebo ktorýkoľvek z ostatných činov uvedených v článku III. podliehajú trestu bez ohľadu na to, či ide o ústavne zodpovedných vládných činiteľov, verejných úradníkov alebo osoby súkromné.“

Čl. II Dohody o predchádzaní a trestaní zločinu apartheidu, 1973
„Medzinárodná trestná zodpovednosť sa vzťahuje, bez ohľadu na motiváciu, na jednotlivcov, členov organizácií alebo inštitúcií a predstaviteľov štátu bez ohľadu na to, či sídlia na území štátu, v ktorom došlo k spáchaniu činov alebo v niektorom inom štáte vo všetkých prípadoch, keď...“

Čl. 7 ods. 2 Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu, 1993⁷
„Oficiálna funkcia nezavaruje akéhokoľvek obvineného, či už hlavu štátu, člena vlády alebo zodpovedného vládneho činiteľa, trestnej zodpovednosti a taktiež nie je dôvodom pre zníženie trestu.“

Identické znenie obsahuje aj Čl. 6 ods. 2 Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, 1994:

Čl. 27 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, 1998⁸
„Irelevantnosť úradného postavenia:

(1) Tento štatút sa rovnako vzťahuje na všetky osoby bez rozdielu na základe úradného postavenia. Najmä úradné postavenie hlavy štátu alebo predsedu vlády, člena vlády alebo parlamentu, voleného zástupcu alebo vládneho predstaviteľa v žiadnom prípade nezavaruje osobu trestnoprávnej zodpovednosti podľa tohto štatútu ani netvorí ako taký, vo svojej podstate alebo zo svojej podstaty dôvod na zníženie trestu.

(2) Imunity alebo osobitné procesné pravidlá, ktoré sa môžu pripájať k úradnému postaveniu osoby podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva, nebránia Súdu vykonávať svoju jurisdikciu nad takouto osobou.“

Uvedené ustanovenie však nerieši imunity uplatňované voči štátnym predstaviteľom tretích štátov, keď podľa čl. 98, ods. 1 a ods. 2 je možné tieto osoby stíhať len so súhlasom týchto štátov.

Čl. 28 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, 1998⁹
„Zodpovednosť veliteľov a iných nadriadených

Vojenský veliteľ alebo osoba efektívne konajúca ako vojenský veliteľ je trestnoprávne zodpovedná za trestné činy v jurisdikcii Súdu ktoré spáchal sám, alebo jeho podriadení pod jeho efektívnou autoritou a riadením ako výsledok jeho neschopnosti náležito riadiť takých podriadených“

⁷ dostupný na stránke:

http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf.

⁸ Publikovaný pod č. 333/2002 Z. z. ako ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o prijatí Rímskeho statutu Medzinárodného trestného súdu, dostupný i na stránke

http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf.

⁹ Ibid.

Všetky z vyššie spomínaných právnych dokumentov vo svojom obsahu vylučujú imunity vrcholných a iných predstaviteľov štátov, ktoré sú im pripisované podľa vnútroštátnych právnych poriadkov a tým zamedzujú ich beztrestnosti a nestíhatelnosti.

3. Prípady týkajúce sa skúmanej problematiky

Zo série prípadov týkajúcich sa imunit vrcholných predstaviteľov štátov, či už súčasných, alebo bývalých, vyberám prípady konžského ministra zahraničných vecí, prípad Fidela Castra, Augusta Pinocheta a Ariela Sharona.

3.1. Prípad Augusto Pinochet

Generál Augusto Pinochet v rokoch 1973 až 1990 hlava štátu Chile sa v roku 1998 zdržiaval v Anglicku kvôli jeho zdravotným problémom (podľa niektorých zdrojov tam aj zjednával obchody so zbraňami). V tom čase bol Pinochet stále na čele ozbrojených zborov v Chile. Pinochetov režim bol zodpovedný za početné poškodenia LP ako súčasť operácie Kondor, likvidáciu opozície doma i v zahraničí v spolupráci so zahraničnými tajnými službami, zneužívanie úradného postavenia, obchod s drogami a zbraňami. Po tom, ako sa Pinochet prebudil po operácii na jednej z londýnskych kliník, bol zadržaný na základe zatykačov prvostupňových anglických súdov zo 16. a 22. októbra 1998 vydaných na žiadosť španielskeho sudcu Baltasara Garzóna (išlo o obvinenia týkajúce sa operácie Condor, v ktorej boli zabití aj španielski a britskí občania). Ten chcel, aby bol Pinochet vydaný do Španielska. Pinochetovi advokáti namietali, že generál má imunitu za tieto činy, ktoré spáchal počas toho, ako bol hlavou štátu. Chile požadovalo jeho prepustenie aj preto, že mal chatrné zdravie. Pinochet však musel ostať v domácom väzení (najprv na klinike, potom v prenajatej vile v Anglicku).

Pinochet bol zadržaný na základe obyčajového pravidla medzinárodného práva z roku 1876, keď State supreme court of New York vo veci žalobcu Davisa Hatcha, ktorý utrpel škodu v Dominikánskej republike ako následok konania pána Buenaventuru Baeza, jej bývalého prezidenta v jeho funkčnej oblasti. Keď bol bývalý prezident na návšteve NY, Hatch ho zažaloval. Súd rozhodol, môže vykonávať moc nad prezidentom, lebo je na území New Yorku, ale v záujme dobrých vzťahov a nezasahovania do suverenity iného štátu tak konať nebude.¹⁰ Tak isto rozhodol aj Divisional court (prvostupňový súd) v prípade Pinochet, ktorý sa oprel o European Convention of Extradition a taktiež o to že zločiny ktoré Pinochet spáchal nie sú podľa Extradition act z roku 1989 dôvodom na jeho vydanie. Podľa tohto zákona čin za ktorý má byť dotyčná osoba vydaná musí byť podobne upravený v práve krajiny ktorá požaduje aby bola vydaná a v právnom poriadku Veľkej Británie. Tento ekvivalent v právnych poriadkoch podľa Divisional Court neexistoval. Podľa Offences against the Person

¹⁰ Hatch v. Baez, 7 Hun 596 (NY 1876).

Act z roku 1861 majú britské sudy jurisdikciu len nad osobami, ktoré spáchali trestné činy v cudzine a sú občanmi Veľkej Británie. Štátna príslušnosť obete nie je v tomto prípade relevantná.¹¹

Voči tomuto rozhodnutiu sa odvolal House of Lords a následne rozhodnutím z 25. novembra 1998 pozbavil Pinocheta imunity,¹² čo bolo prekvapujúce, vzhľadom na to, že ako bývalá hlava štátu mal stále mať imunity *ratione materiae*, za skutky vykonané počas obdobia vo funkcii.¹³ Základom rozhodnutia snemovne Lordov, ako sa zhodli všetci sudcovia, bola dôkladná interpretácia Dohovoru o diplomatických stykoch z roku 1961, od ktorej sa odvíja aj vnútroštátna britská legislatíva. Na tomto rozhodli, že „bývalá hlava štátu môže naďalej uplatňovať svoje imunity pred trestnou jurisdikciou Spojeného Kráľovstva ale len pri činoch vykonaných ako jeho oficiálne akty počas obdobia vo funkcii“. Dvaja z piatich sudcov (Lord Steyn a Lord Nicholls)¹⁴ však jasne stanovili aj to, že Pinochet má podľa obyčajového medzinárodného práva imunitu v každom prípade.

Toto rozhodnutie (prijaté v pomere 3 hlasy za, 2 proti), však bolo napadnuté Pinochetovou obhajobou vzhľadom na to, že jeden zo sudcov hlasujúcich za odobratie imunity bol zaujatý z toho dôvodu, že jeho manželka a aj on spolupracovali s agentúrou Amnesty International, ktorá bola do prípadu zainteresovaná.¹⁵

Pinochet bol prvým človekom v histórii, ktorý žiadal House of Lords o zrušenie svojho rozhodnutia. Následne House of Lords vydal rozhodnutie nové, podľa ktorého mu bola tiež upretá imunita na základe Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.¹⁶ Tu však sudcovia priznali, že Pinochet môže byť potrestaný iba za skutky, ktoré spáchal po roku 1988, keď tento dohovor Veľká Británia prijala do svojho právneho poriadku. Stranami tohto Dohovoru boli aj Chile a Španielsko.

S týmto nesúhlasil iba jeden zo sudcov, Lord Goff, podľa ktorého sa v Dohovore o imunitách nič nespomína.¹⁷ Svojich kolegov však presvedčiť nedokázal.

Toto rozhodnutie je významné a v praxi často spomínané, keďže svojím spôsobom stanovuje úlohu národných súdov pri stíhaní a trestaní medzinárodných zločinov práve podľa dokumentov ako je vyššie spomínaný Dohovor. Vykladá ho tak, že bývalý prezident nemá v takýchto prípadoch imunitu a taktiež hovorí o tom, že spáchanie

¹¹ FOX, H.: The first Pinochet case, Immunity of a former head of state.

¹² R. v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis, ex parte Pinochet, (1998) 37 ILM 1302.

¹³ FOX, H.: The first Pinochet case, Immunity of a former head of state.

¹⁴ FOX, H.: The first Pinochet case, Immunity of a former head of state.

¹⁵ http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?r=zahranicni&c=981018_210230_zahranicni_jkl.

¹⁶ Prevzatý do slovenského právneho poriadku pod č. 143/1988 Zb. ako Vyhláška ministra zahraničných vecí o Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

¹⁷ R. v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte (No. 3) [2000] 1 AC 147 at 215 per Lord Goff.

medzinárodného trestného činu nikdy nemôže byť vykonané v oficiálnej sfére štátneho orgánu. Rozhodnutie je základom pre dohovory, ktoré vo svojom obsahu spomínajú univerzálnu jurisdikciu.¹⁸

Proti tomuto rozhodnutiu sa však ohradili viacerí svetoví politici, medzi nimi bývalá britská premiérka, Pinochetova osobná priateľka Matgaret Thatcher rovnako aj ex-prezident USA George H.W. Bush, ktorí žiadali aby bol Pinochet prepustený späť do Chile.¹⁹ Taktiež na protest bol z Maridu odvolaný ambasádor Chile. Tomuto tlaku nakoniec neodolal vtedajší britský minister vnútra Jack Straw, ktorý Pinocheta po 503 dňoch zadržovania prepustil.²⁰

Po tom čo sa Pinochet vrátil do Chile, bol vytvorený nový inštitút exprezidenta, ktorým sa stal Generál držiteľom funkcie senator-for-life a mal teda naďalej niektoré imunity. Tie mu však odobral druhostupňový Chilský súd, podľa ktorého sa mal zodpovedať za prípad elitnej vojenskej jednotky Caravana de la muerte (Caravan of Death). Tento verdikt potvrdil aj Najvyšší súd v Chile. Pinocheta taktiež chcela súdiť Argentína za atentát na generála Carlosa Pratzu v Buenos Aires.²¹

V čase Pinochetovej smrti sa voči nemu viedlo tak v Chile ako aj inde vyše 300 trestných sporov ako napríklad obvinenia týkajúce sa Operácie Colombo, prípadu Villa Grimaldi, alebo prípadu Caravana de la muerte.²²

3.2. Prípad Fidel Castro

V roku 1998 skupinka Kubáncov žijúcich v exile v Španielsku obvinila kubánskeho lídra Fidela Castra zo zločinov genocídy, terorizmu, a mučenia. Podnetom na toto obvinenie bol prebiehajúci proces s Generálom Pinochetom, ktorý bol s týmto prípadom veľmi podobný. Podľa organizácie Human rights in Cuba bolo 120 ľudí týraných alebo väznených v neľudských podmienkach a zahynulo vo väzniciach a 18 tisíc ľudí bolo počas Castrovho režimu unesených alebo zavraždených (väčšinou Kubánci, no aj Španieli a iní). Okrem Fidela Castra bol obvinený aj jeho brat Raúl, minister turizmu- bývalý vojak Osmani Cienfuegos a Carlos Amat, ambasádor v Ženeve, taktiež bývalý člen armády.²³

Oficiálny výrok zo Španielska však znel, že kubánsky prezident nemôže byť subjektom trestného stíhania, keďže ako hlava štátu je imúnny, a taktiež dôkazy sú nedostatočné. Na ostatných obvinených však bol vydaný zatykač.

¹⁸ SANDS Ph.: From Nurnberg to Hague, The future of international criminal justice, 2003, strana 99 a nasledujúce.

¹⁹ http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?r=zahranicni&c=981018_210230_zahranicni_jkl

²⁰ Agence France Presse, 2001, <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/168/29448.html>.

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Augusto_Pinochet%27s_arrest_and_trial.

²² http://en.wikipedia.org/wiki/Augusto_Pinochet%27s_arrest_and_trial.

²³ GILES C.: Castro sued for genocide, terrorism, 1998.

Podľa slov prokurátora najvyššieho španielskeho súdu Javiera Balaguera sa činy, z ktorých je Castro obvinený stali až po tom, ako sa stal hlavou štátu, čím získal imunitu pretrvávajúce až doteraz (r. 1998). A taktiež dodal, že žiadny z činov uvedených v obvinení nezodpovedá legálnej definícii genocídy.²⁴ Dôvodom priznania imunit však nebola požiadavka zaistenia výkonu funkcií cudzieho štátu, ale rešpektovanie zvrchovanej rovnosti štátov.

3.3. Prípád Ariel Sharon

V roku 2001 obvinili v Belgicku podľa zákona o univerzálnej jurisdikcii aj vtedajšieho izraelského premiéra Ariela Sharona. 23 ľudí ktorí prežili izraelský útok na utečenecké tábory v Sabre a Shatila²⁵ v Libanone z roku 1982, keď bol Sharon ministrom obrany. Súd najprv žalobu v lete 2002 zamietol preto, že Sharon sa nenachádzal na území Belgicka no po zmene legislatívy už bolo stíhanie možné.²⁶ Sharon je zodpovedný za nezabránenie zabitia 800-2000 utečencov. Sharonovi právnici sa odvolávali na jeho imunitu, nemožnosť retroaktívneho pôsobenia zákona a na to, že už bol vyšetrovaný tzv. Kahanovou komisiou

Nakoniec Najvyšší belgický súd o tomto rozhodol tak, že návrh zamietol,²⁷ keďže došlo k ďalšej zmene legislatívy a Sharon nemohol byť súdený, lebo žiadny z navrhovateľov nemal belgické občianstvo v čase podania návrhu.

3.4. Arrest warrant case, Zatýkací príkaz, r. 2000 (Kongo proti Belgicku)

Tento prípad sa týka rozporu aplikácie noriem a pravidiel medzinárodného práva, ktoré upravujú vzťahy medzi rovnocennými subjektmi – štátmi a medzinárodnými organizáciami a noriem upravujúcimi vzťahy medzi nerovnými, nadriadenými a podriadenými subjektmi. V roku 1993 prijal belgický parlament zákon o univerzálnej jurisdikcii, ktorý umožňuje súdiť kohokoľvek, kto je obvinený z vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a genocídy. Na základe tohto zákona bol v roku 2000 belgickými orgánmi vydaný zatýkací rozkaz na konžského ministra zahraničných vecí Abdulaya Yerodia Ndombasiho za to, že v roku 1998 verejne podporoval konžské obyvateľstvo k zabíjaniu členov protiviládneho odboja, hlavne etnických Tutsiov, čo je domorodé obyvateľstvo Rwandy a Burundi. Išlo o zločin podnecovania ku genocíde (minister teda porušil Ženevskú konvenciu z roku 1949). Podľa vyjadrenia Konga, minister zahraničných vecí ako aj iní vrcholní predstavitelia štátov disponujú absolútnou nedotknutosťou a trestnoprávnou imunitou. Kongo taktiež okrem zásahu do imunit namietalo porušenie obyčajového pravidla rovnosti členských štátov OSN. Na druhej strane Belgicko tvrdilo, že tieto imunity sa nemôžu použiť pri zločinoch

²⁴ The Miami Herald, publikované 14. novembra 1998.

²⁵ bližšie informácia na stránke http://en.wikipedia.org/wiki/Sabra_and_Shatila_massacre

²⁶ BBC: Belgium rules Sharon can be tried, publikované 12. februára 2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2754877.stm.

²⁷ Rozhodnutie Súdu z 24. septembra 2003.

proti ľudskosti alebo vojnové zločiny v záujme spravodlivosti, a že Belgicko neporušilo imunitu tohto ministra, keďže ten bol v Belgicku nie na oficiálnej, ale na súkromnej návšteve, preto teda nemal v tom čase imunitu a mohol byť subjektom trestného stíhania.

Hlavným bodom rozhodovania Súdu teba mala byť otázka priznávania imunity na ochranu predstaviteľov štátov a na nerušený výkon ich funkcie na jednej strane a popieranie týchto imunit za účelom vynútenia spravodlivosti na strane druhej a v návaznosti na to aj oprávnenosť Belgicka vydať na ministra zatýkací príkaz.

K prvej otázke Medzinárodný súdny dvor uviedol, že zahraničný minister má imunitu aj v prípade ak je na oficiálnej/súkromnej ceste, keď sa tieto činy stali pred nástupom do funkcie alebo počas jej výkonu a aj keď sa vykonali ako súkromné alebo oficiálne akty. Teda stíhať takúto osobu je možné, len ak vykonala čin vo svojej súkromnej sfére a to až potom, čo skončí jeho oficiálna funkcia. MSD sa priklonil k tomu, že žiadne obyčajové pravidlá medzinárodného práva neobmedzujú diplomatickú imunitu *ratione personae* - osobnú imunitu, čím vlastne ignoroval kogentné normy medzinárodného práva.²⁸

MSD uviedol, že vydanie zatýkacieho príkazu na ministra zahraničných vecí Konga bolo porušením medzinárodného práva a neoprávneným zásahom do jeho imunit, ako predstaviteľa iného rovnocenného subjektu – štátu Kongo.²⁹ V tejto veci však absentuje *case law* rovnako aj prax štátov,³⁰ no Súd dodal, že už aj vydanie zatýkacieho príkazu je schopné výrazne ovplyvniť vykonávanie funkcie ministra. Toto rozhodnutie súdu je však v rozpore so Štatútom medzinárodného trestného súdu, ktorý v článku 27 hovorí o irelevantnosti úradného postavenia.³¹

K imunitám sa vyjadrili aj niektorí zo sudcov v ich odlišnom stanovisku. Podľa Prezidenta Guillaumea,³² sudcov Higginsa, Kooijmansa a Burgenthala je možné rozdeliť medzi: *Absolute universal jurisdiction* (absolútna) – týka sa osoby, ktorá spáchala trestný čin kdekoľvek a nemusí sa ani nachádzať na území štátu vykonávajúceho jurisdikciu, a *conditional universal jurisdiction* (podmienená) – vtedy sa stíhaná osoba musí na území tohto štátu nachádzať.³³

Podľa rozsudku v tejto veci viacerí sudcovia brali ohľad na obyčajové pravidlo, že absolútnu univerzálnu jurisdikciu možno vykonávať len v prípade pirátstva (teda, že len v prípade pirátstva to je nepochybné). Toto pravidlo v podstate sa však týka

²⁸ Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), ICJ 2000.

²⁹ Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), ICJ 2000.

³⁰ CASSESE A.: When may senior state officers be tried for international crimes? Some comments on Congo v. Belgium case, 2002.

³¹ Prevzatý do slovenského právneho poriadku pod č. 333/2002 Z. z., ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

³² Opinion individuelle de M.Guillaume, président, <http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8128.pdf>.

³³ CASSESE A.: When may senior state officers be tried for international crimes? Some comments on Congo v. Belgium case, 2002.

podmienenu univerzálnu jurisdikciu, lebo pirátov stíhali tie štáty ktoré ich zajali, teda sa nachádzali v sfére ich fyzickej moci. Išlo o to že v dobách keď bolo rozšírené pirátstvo bola veľká snaha medzinárodného spoločenstva a preto toto pravidlo bolo formulované tak, že pirátov mohol potrestať ktorýkoľvek štát. V tom však vznikalo viacero pozitívnych konfliktov (keď viacero štátov nad pirátmi chcelo vykonávať svoju súdnu moc).

Chybou MSD, ktorú kritizujú v svojich odborných publikáciách viacerí autori³⁴ je hlavne absencia podrobnejšieho rozdelenia medzi osobnými a funkčnými imunitami, a taktiež to, že zabudol odkázať na obyčajové pravidlo medzinárodného práva, ktoré vylučuje v takýchto prípadoch imunity predstaviteľ'ov štátov.³⁵

Súd však ďalej uviedol, že osobné imunity môžu predstavovať prekážku súdenia len na obmedzený čas a podľa neho trestné stíhanie je možné v štyroch prípadoch, ktoré vymedzil taxatívne:

- a) Keď začal stíhanie proti úradníkovi jeho domovský štát,
- b) Keď jeho domovský štát alebo štát pre ktorý pracuje ho pozbavil imunity,
- c) Keď sa osoba vzdala oficiálnej funkcie – tu súd konštatuje, že minister môže byť stíhaný len za činy, ktoré urobil pred nástupom do funkcie, alebo počas funkcie, ale vo svojej súkromnej sfére – nie oficiálne akty. Otázkou je, či zločiny ako genocída alebo vojnové zločiny môžu byť spáchané v jeho súkromnej sfére a tým pádom je veľmi ťažko stíhateľný,
- d) Ak súčasný alebo bývalý minister má byť stíhaný medzinárodnými súdmi.³⁶

Vo všeobecnosti teda zložitá úloha súdu pri rozhodovaní spočívala v priklonení sa na stranu pôvodného konceptu zvrchovanej rovnosti štátov a tým nezasahovania do cudzích vecí (rozhodnutie v prospech Konga) a na druhej strane zabezpečenia hodnôt súčasnej modernej spoločnosti tým, že by potrestal medzinárodných zločincov (v prospech Belgicka). Nakoniec sa priklonil k prvej možnosti čím vlastne dal ministrom a iným štátnym úradníkom vysoký stupeň imunit počas výkonu ich funkcie, no dodal, že aj títo sú stíhateľní po uplynutí funkcie za činy počas nej spáchané, ak tieto činy sú vykonané v ich súkromnej oblasti. Rozhodnutím Súdu sa v podstate posilnil systém zvrchovanej rovnosti štátov naproti ľudským právam.

Tento rozsudok MSD je rozporný s MP, podľa ktorého je štátny orgán chránený oboma druhmi imunit, ale ak opustí úrad jeho imunita pretrváva za oficiálne akty ale nie za jeho súkromné akty. Na zločiny podľa MP, nemá imunitu pred nástupom do funkcie, počas nej a aj po jej zániku.

Negatívnym dôsledkom takéhoto rozhodnutia môže byť to, že v budúcnosti v podobných prípadoch riešených MSD týkajúcich sa štátov, ktoré nepristúpili k štatútu ICC

³⁴ CASSESE A.: When may senior state officers be tried for international crimes? Some comments on Congo v. Belgium case, 2002. SPINEDI M.: State responsibility v. individual responsibility for international crimes: tertium non datur?, 2002.

³⁵ CASSESE A.: When may senior state officers be tried for international crimes? Some comments on Congo v. Belgium case, 2002.

³⁶ Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), ICJ 2000.

(podľa čl. 98 ods. 1,2 Štatútu ICC orgány štátov, ktoré nepristúpili k tomuto štatútu je možné stíhať len so súhlasom týchto štátov) sa môžu tieto štáty odvolať práve na toto rozhodnutie, ktoré sa zabudlo zmeniť o obyčajovom pravidle medzinárodného práva vylučujúcim imunitu štátnych predstaviteľov.³⁷

Taktiež z neho vyplýva, že ak sú štátni úradníci stíhateľní len za činy ktoré sú spáchané v ich súkromnej sfére, potom toto konanie nie je možné pričítať štátom. Ak by teda napr. vojnové zločiny alebo genocída boli možné spáchať vo svojej súkromnej sfére tak by štát za ne nebol zodpovedný, ale na druhej strane štát je zodpovedný za neoprávnený zásah do imunity osoby, ktorá tieto činy vykonala.

Nakoniec aj na toto rozhodnutie môže byť nazerané z dvoch uhlov, ktoré neposkytujú až toľko priestoru na kritiku:

1. chápanie trestných činov proti medzinárodnému právu ako činy spáchané v oficiálnej sfére – vtedy nemôžu štáty podriaďiť svojej jurisdikcii cudzích štátnych predstaviteľov, zodpovedný je tu štát
2. chápanie trestných činov proti medzinárodnému právu ako činy spáchané v súkromnej sfére – stíhanie cudzích predstaviteľov štátov je možné, ale až po tom, čo opustia svoj úrad a v tomto konaní sa nakoniec môže preukázať aj vina štátu.³⁸

4. Záver

Podľa dokumentov a aj prípadov z praxe ktoré som vyššie spomenul je zreteľné, že na medzinárodnej úrovni je snaha potrestať medzinárodných zločincov už v priebehu 20. storočia a táto snaha pretrváva aj dnes. Tak ako štáty rovnako aj medzinárodné organizácie prijímajú právne akty týkajúce sa vykonávania jurisdikcie nad osobami, ktoré sú nositeľmi imunit v záujme výkonu spravodlivosti. Takéto zákony, resp. rozhodnutia súdov týkajúce sa univerzálnej jurisdikcie, na ktoré sa dá v budúcnosti odvolať existujú v Belgicku (prípady Yerodia), Španielsku (Castro, Pinochet), Kanade, Austrálii, Nemecku (Rumsfeld) a rovnako aj napríklad v Izraeli, Veľkej Británii (Mofaz, Bo Xilai) alebo Francúzsku (Kaddáfí).³⁹ Na druhej strane však v medzinárodnom práve prevláda tendencia priznávania imunit čoraz väčšiemu počtu predstaviteľov štátov v záujme bezproblémového a nerušeného výkonu ich funkcií. Podľa môjho názoru však trestanie medzinárodných zločincov, ktorí sú súčasnými alebo bývalými predstaviteľmi štátu sťažujú práve ich imunity, ktoré aj keď sú v medzinárodných dokumentoch (napríklad Štatút ICC) vylúčené, stále zohrávajú istú rolu. Problémom brzdiacim výkon súdnej moci nad týmito osobami spočíva podľa môjho názoru taktiež v zaužívanej praxi štátov, podľa ktorej by štáty nemali zasahovať do záležitostí iných štátov, keďže sú rovnocennými partnermi a v záujme udr-

³⁷ SPINEDI M.: State responsibility v. individual responsibility for international crimes: tertium non datur?, 2002.

³⁸ SPINEDI M.: State responsibility v. individual responsibility for international crimes: tertium non datur?, 2002.

³⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Universal_jurisdiction.

žania dobrých vzťahov od vyvedenia zodpovednosti a následného potrestania radšej ustúpia a uplatnia tu princíp zvrchovanej rovnosti. V neposlednom rade sú takéto procesy stredobodom pozornosti médií a celej medzinárodnej politickej scény, čo v konečnom dôsledku môže ovplyvniť rozhodovanie. Keďže ide o trestné procesy týkajúce sa politických činiteľov, zväčša tu pôsobia aj rôzne politické tlaky a páky (ako napríklad v prípade Pinochet), pretože obvinení majú nepochybne dobré kontakty. Vzhľadom na to, že niektoré trestné činy takéhoto, medzinárodného, charakteru sa preukazujú ťažko, a pri tomto preukazovaní vzniká množstvo doposiaľ nezodpovedaných, alebo neriešených otázok či procesných nejasností ohľadom toho, ktorú osobu možno, respektíve nemožno postaviť pred súd, konania sa naťahujú, čo v konečnom následku môže mať negatívny vplyv na dokazovanie a tým pádom aj na usvedčenie a potrestanie.

Pre všetky tieto uvedené skutočnosti si teda myslím, že aj keď v medzinárodnom práve existuje myšlienka potrestania predstaviteľov štátov za zločiny proti medzinárodnému právu, hneď vedľa nej stojí viacero problémov, ktoré toto potrestanie sťažujú, čo vidno aj na prípadoch ktoré som v článku uviedol. Zo štyroch vyššie spomínaných kázus ani jeden zo štátnych predstaviteľov v konečnom dôsledku nebol potrestaný. Podľa môjho názoru k tomu nedošlo preto, že o potrestanie sa snažili sami štáty a riešením problému by mohlo byť vykonávanie súdnej moci nie vnútroštátnymi súdmi ale napríklad Medzinárodným trestným súdom, alebo špeciálnymi trestnými tribunálmi a taktiež odklonenie sa od tradičného uplatňovania zásady zvrchovanej rovnosti štátov a priklonenie sa radšej na stranu potrestania zločincov, ktorí porušujú ľudské práva.

5. Zhrnutie

V tomto článku som sa zameril na problém medzinárodného trestného práva spojený s imunitami predstaviteľov štátov pri snahe o ich potrestanie, vývoj imunit predstaviteľov štátov a právnych dokumentov, ktoré sa vyjadrujú k týmto imunitám v súvislosti s potrestaním ich nositeľov. Rozpracovaním niektorých prípadov z praxe týkajúcich sa problematiky som sa snažil ozrejmiť prax štátov vo vykonávaní univerzálnej jurisdikcie a rovnako priblížiť rozhodnutia súdov, ich podklady a motívy rovnako aj stanoviská obhajoby obvinených. V závere bolo mojou snahou vytvoriť všeobecný názor na problematiku, v ktorom som zaujal názor, že potrestanie predstaviteľov štátov – medzinárodných zločincov sa v praxi uskutočňuje minimálne a presadzuje sa zásada zvrchovanej rovnosti štátov a nezasahovania do vecí cudzích štátov, ktorá podľa mňa bráni efektívnemu výkonu súdnej moci nad páchatelmi.

Financovanie medzinárodného trestného súdnictva

Linda Lubyová

1. Financovanie Medzinárodného trestného súdu	119
2. Financovanie medzinárodných trestných tribunálov	120
3. Dohoda medzi Slovenskou republikou a Organizáciou spojených národov o výkone trestov uložených Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu	122
4. Záver	122
Použitá literatúra	123

1. Financovanie Medzinárodného trestného súdu

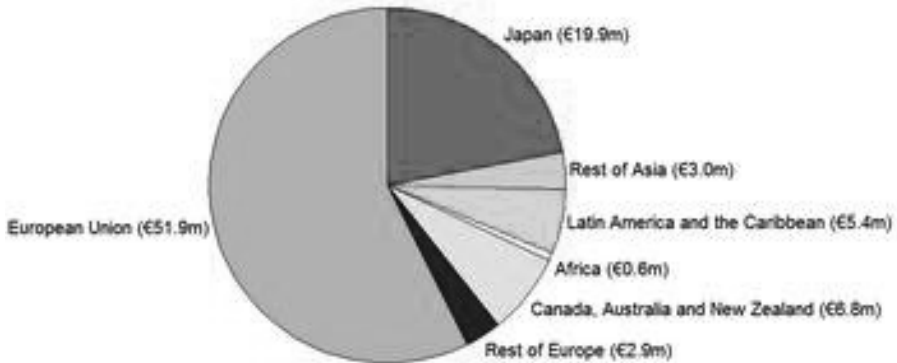
Medzinárodný trestný súd bol vytvorený Rímskym štatútom so sídlom v holandskom Haagu. Na rozdiel od Medzinárodného súdneho dvora, ktorý je súčasťou OSN, je Medzinárodný trestný súd úplne nezávislý od OSN. Jednou z veľkých nevýhod toho, že súd nie je súčasťou OSN je to, že je zodpovedný sám za vlastné financovanie. Podľa článku 114 Rímskeho štatútu: „Výdavky Súdu a Zhromaždenia štátov, zmluvných strán, vrátane jeho výboru a pomocných orgánov sa uhrádzajú z prostriedkov Súdu.“ Medzinárodný trestný súd má zmiešané financovanie, čiže súd je financovaný do istej miery aj štátmi aj Organizáciou spojených národov aj inými spôsobmi.

Článok 115 Rímskeho štatútu

„Výdavky Súdu a Zhromaždenia štátov, zmluvných strán, vrátane jeho výboru a pomocných orgánov, ako to ustanovuje rozpočet dohodnutý Zhromaždením štátov, zmluvných strán, sa uhrádzajú z týchto zdrojov:

- a) z príspevkov vymeraných štátom, zmluvným stranám,
- b) z prostriedkov poskytnutých Organizáciou Spojených národov podliehajúcich ich schváleniu Valným zhromaždením, najmä vo vzťahu k výdavkom vzniknutým v súvislosti s prípadmi, ktoré postúpila Bezpečnostná rada.“

Najviac do rozpočtu Medzinárodného súdneho dvora prispievajú Európske štáty (hlavne Nemecko), potom Japonsko.

Príspevky do rozpočtu medzinárodného trestného súdu z roku 2008

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/International_criminal_court

Maximálna suma, ktorou môže štát prispieť do rozpočtu Medzinárodného trestného súdu, je 22% z celého rozpočtu súdu. Príspevok každej krajiny je primeraný platobnej schopnosti a tiež aj počtu obyvateľstva a HDP krajiny. Takáto úprava sa nachádza aj v Článku 117 Rímskeho štatútu:

„Stanovenie príspevkov

Príspevky štátov, zmluvných strán, sa určujú v súlade s dohodnutou stupnicou, ktorá vychádza zo stupnice prijatej Organizáciou Spojených národov na jej bežný rozpočet a upravenou v súlade so zásadami, na ktorých sa táto stupnica zakladá.“

Ďalší spôsob financovania Medzinárodného trestného súdu upravuje Článok 116 Rímskeho štatútu:

„Bez toho, aby bol dotknutý článok 115, Súd môže dostať a použiť ako doplnkové fondy, dobrovoľné príspevky od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov v súlade s relevantnými kritériami prijatými Zhromaždením štátov, zmluvných strán.“

Tento druh financovania Medzinárodného trestného súdu patrí medzi dosť významné a vďaka nemu sa uskutočnilo veľa dôležitých programov. Taktiež niektoré ad hoc tribunály mohli byť zrealizované len s pomocou týchto dobrovoľných príspevkov. V septembri 2002 Zhromaždenie štátov formálne požiadalo tieto medzinárodné organizácie, vlády jednotlivcov a korporácie, „aby sa nesnažili týmito príspevkami úmyselne vplývať na činnosť Medzinárodného súdneho dvora“.¹ Tieto príspevky nie sú určené na to, aby ovplyvnili rozhodovanie Medzinárodného súdneho dvora, ale na to, aby pomohli v jeho činnosti.

Článok 118

„Ročný audit

Záznamy, účtovné knihy a účty Súdu vrátane jeho ročných finančných výkazov sa každoročne podrobujú auditu nezávislého audítora.“

Zhromaždenie štátov zriadilo aj zverenecký fond, ktorý majetok získaný z pokút používa na odškodnenie obetí trestných činov, ktorý je upravený v článku 79 Rímskeho štatútu. Obete sa odškodňujú podľa kritérií, ktoré stanovilo Zhromaždenie.

Článok 79

„2. Súd môže nariadiť, aby sa peniaze a iný majetok získaný prostredníctvom pokút alebo prepadnutia previedol na základe príkazu Súdu do zvereneckého fondu.“

2. Financovanie medzinárodných trestných tribunálov

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu mali byť pôvodne financované iba z riadneho rozpočtu OSN. Boli zriadené na základe rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN. Článok 17 Charty dáva Valnému zhromaždeniu plnú zodpovednosť za schvaľovanie rozpočtu. Preto vznikli pochybnosti o tom, či môže Bezpečnostná rada rozhodovať o tom, ako budú použité finančné prostriedky OSN, keď je rozpočet schvaľovaný Valným zhromaždením.

¹ William A. Schabas: An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge university press, 2004, s. 185.

Stály rozpočet je viazaný stálym financovaním týchto tribunálov, nie sú financované dobrovoľnými príspevkami ani iným špeciálnym spôsobom, čo by bolo možno vhodnejšie pre tento prípad. Bezpečnostná rada však tvrdí, že má oprávnenie, na takéto rozhodnutia a že výdavky tribunálu by mali byť aj výdavkami Organizácie spojených národov. Valné zhromaždenie sa však odvolávalo na článok 17 Charty: „*Valné zhromaždenie prerokúva a schvaľuje rozpočet organizácie*“.

Valné zhromaždenie neskôr schválilo návrh poradného výboru pre správu a rozpočtové otázky, kde sa malo financovanie Medzinárodného trestného výboru uskutočňovať najmä cez dobrovoľné príspevky a vyzvalo štáty, aby dobrovoľne prispeli k financovaniu tohto trestného tribunálu. Neskôr sa podobne riešila aj otázka Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu. Špeciálny súd pre Sierra Leone mal byť podľa návrhu generálneho tajomníka financovaný rovnako ako Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu pri ich vzniku, čiže z riadneho rozpočtu OSN. Bezpečnostná rada však tento návrh kvôli problémom s financovaním tých dvoch tribunálov zamietla. Namiesto toho navrhli, aby sa financoval iba z dobrovoľných príspevkov od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov. Rozpočet tohto súdu je oveľa menší ako rozpočty predchádzajúcich dvoch tribunálov. Generálny tajomník pôvodne plánoval na tieto súdy trojročný rozpočet 100 miliónov dolárov, ale v dôsledku ťažkostí s financovaním v získavaní od darcov do musel znížiť na 57 miliónov dolárov.

V 90-tych rokoch však ročný rozpočet týchto tribunálov náhle narástol. Ročný rozpočet pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu vzrástol z približne 10 miliónov dolárov na viac než desaťnásobok. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu tiež dost' vzrástol, aj keď menej ako ten pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu. Preto Valné zhromaždenie znova vyzvalo štáty a iné inštitúcie, aby dobrovoľne prispeli k financovaniu týchto tribunálov. Pomoc prišla nečakane nielen od štátov, ale aj od mnohých súkromných korporácií ako je IBM, potom aj od niektorých univerzít a aj od mnohých medzinárodných organizácií.

Financovanie cez dobrovoľné príspevky či už z časti, ako to je pri Medzinárodnom trestnom tribunáli pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu alebo úplne, ako je to v prípade Špeciálneho súdu pre Sierra Leone, má svoje výhody aj nevýhody. Na jednej strane to znamená pre tieto tribunály väčšiu zodpovednosť a prehľadnosť, ale na druhej strane môžu byť inštitúcie vystavené nevhodným vplyvom manipulácií. Ani prokurátor ani sudcovia by nemali byť takýmto tlakom vystavení.

Do roku 2012 by mali ad hoc tribunály ukončiť svoju činnosť a Bezpečnostná rada plánuje prestať s ich financovaním, keďže medzinárodné trestné súdnictvo stojí dosť veľa práve vďaka týmto ad hoc tribunálom. Napr. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu zamestnáva 27 sudcov, Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu 24 sudcov a Medzinárodný trestný súd iba 18. Výdavky v roku 2008 pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu boli 1,4 miliardy, pre Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu 1,2 miliardy a pre Medzinárodný trestný súd 700 milió-

nov dolárov. Po ukončení činnosti ad hoc tribunálov bude financovanie medzinárodného trestného súdnictva oveľa jednoduchšie a lacnejšie.

3. Dohoda medzi Slovenskou republikou a Organizáciou spojených národov o výkone trestov uložených Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu

Slovensko má dohodu s Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu, ale do dnešného dňa nebol nikto vydaný. Podľa článku 12 dohody:

„Ak sa strany nedohodnú inak, znáša náklady súvisiace s odovzdaním odsúdenej osoby do dožiadaného a z dožiadaného štátu medzinárodný tribunál. Dožiadaný štát uhradí všetky ostatné náklady spôsobené výkonom trestu na jeho území. V prípade, ak sa náklady spojené s výkonom trestu neočakávané zvýšia a v dôsledku toho sa ďalší výkon trestu stane pre dožiadaný štát nemožným, použije sa primerane článok 11 tejto dohody.“

Pre Slovensko to znamená, že podľa tejto dohody náklady, ktoré vznikli na území Slovenskej republiky musí hradiť štát sám z vlastných prostriedkov. Podľa predkladacej správy k tejto dohode sa tieto výdavky budú hradiť z rozpočtu Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže. Ostatné náklady hradí Medzinárodný trestný tribunál. Sú to napríklad náklady na preklad relevantných písomností do slovenského jazyka, potom aj náklady na prevoz odsúdenej osoby zo Slovenskej republiky. V prípade, že by náklady narástli do takej výšky, že by ich Slovenská republika nebola schopná vyplatiť, platil by článok 11 špecifických ustanovení dohody o nemožnosti výkonu trestu:

„Ak sa kedykoľvek po vydaní rozhodnutia o výkone trestu stal ďalší výkon trestu z akýchkoľvek právnych alebo praktických dôvodov nemožným, dožiadaný štát o tom bezodkladne informuje registrátora. Registrátor prijme všetky opatrenia potrebné na odovzdanie odsúdenej osoby. Príslušné orgány dožiadaného štátu poskytnú lehotu najmenej 60 dní od oznámenia registrátorovi pred prijatím prípadných ďalších opatrení vo veci.“

4. Záver

Je veľmi ťažké nájsť optimálny spôsob financovania medzinárodného trestného súdnictva, pretože pre akýkoľvek spôsob by sa medzinárodné inštitúcie rozhodli, každý má svoje prednosti aj nedostatky. Neexistuje spôsob, ktorým by bolo možné eliminovať prípadné negatívne dôsledky, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie na súdoch. V podstate existujú dva možné spôsoby financovania, a to je financovanie OSN a štátmi alebo financovanie dobrovoľnými príspevkami od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov. Čisté financovanie z prostriedkov OSN by bolo možno najlepším riešením a zabezpečilo by nestrannosť medzinárodného trestného súdnictva, ale nie je možné, keďže OSN nemá dostatok finančných prostriedkov na to, aby pokrylo všetky výdavky týchto súdov. Čisté financovanie cez dobrovoľné príspevky od vlád, medzinárodných organizácií, jednotliv-

cov, korporácií a iných subjektov by síce nezaťažovalo OSN, ale jeho veľkou nevýhodou je, že môže spôsobiť závislosť medzinárodných trestných súdov na darcoch. Je tu hrozba toho, že určité lobistické skupiny dobrovoľných prispievateľov môžu svojím finančným tlakom spôsobiť neobjektívnosť súdnych rozhodnutí týchto medzinárodných trestných súdov. Sudca Robertson tvrdí, že: „Dobrovoľné príspevky sú nevhodné a generálny tajomník a Bezpečnostná rada by nemala dovoliť, aby sa súdy financovali z týchto zdrojov a mali by nájsť aj iné alternatívne spôsoby financovania medzinárodných trestných tribunálov.“²

V súčasnosti čistá forma financovanie OSN nie je možná, prevláda hlavne zmiešaný spôsob financovania (tj. financovanie priamo z rozpočtu OSN aj z dobrovoľných príspevkov). Z reálneho hľadiska je za daných podmienok najvhodnejšia zmiešaná forma financovania s väčšou účasťou financovania z rozpočtu OSN. To môže zabezpečiť objektívnejšie rozhodovanie týchto medzinárodných súdnych orgánov. Aj William A. Schabas upozorňuje na to vo svojom vyjadrení: „Financovanie medzinárodného trestného súdництва cez dobrovoľné príspevky robí inštitúcie zraniteľné a sú vystavené nevhodným vplyvom a aj manipulácii, čo nie je vhodné pre súdne orgány.“³

Niektoré nadácie získavajú peňažné prostriedky aj z ilegálnej činnosti a ak by takého skupiny vo veľkej miere financovali medzinárodné trestné súdnictvo, spôsobovalo by to na jednej strane závislosť medzinárodného trestného súdництва na týchto organizáciách a na druhej strane by to malo vážne následky na objektívnosť rozhodovania súdov a súdy by potom mohli začať nepriamo podporovať trestnú činnosť.

Podľa môjho názoru sú terajšie spôsoby financovania za súčasných podmienok a možností optimálne, ale do budúcnosti treba sledovať činnosť nadácií, od ktorých sa príspevky získavajú, dôsledne ich kontrolovať, a pri akomkoľvek podozrení radšej neprijat' od nich príspevky. Financovanie medzinárodného trestného súdництва je dynamický neustále sa meniaci proces, ktorý sa dá stále zlepšovať hľadaním lepších možností.

Použitá literatúra

Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu.

Dohoda medzi Slovenskou republikou a OSN o výkone trestov uložených Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu.

Predkladacia správa k dohode medzi Slovenskou republikou a OSN o výkone trestov uložených Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu.

William A. Schabas: Introduction to the International Criminal Court, Cambridge university press, 2004.

William A. Schabas: The UN International Criminal Tribunals, Cambridge university press, 2006.

M. Cherif Bassiouni: Virginia Journal of International Law, 2010.

http://en.wikipedia.org/wiki/International_criminal_court.

² William A. Schabas, The UN International Criminal Tribunals, Cambridge university press, 2006, s. 622.

³ Ibid.

Spôsob výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve: právna úprava a prax jednotlivých súdov

Michal Ondrejčík

1. Právna úprava výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve	124
2. Výkon rozsudkov v praxi	126
Záver	129

V nasledovnom príspevku sa budeme venovať problematike výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve v dvoch kapitolách. Prvá z nich sa venuje právnej úprave výkonu rozsudkov. Pri vypracovaní tejto časti sme uprednostnili primárne pramene poznania práva. Ide najmä o štatúty a procedurálne pravidlá. Druhá časť sa venuje praxi – teda najmä praxi trestných tribunálov pre Rwandu a bývalú Juhosláviu a medzinárodného trestného súdu.

1. Právna úprava výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve

Rozsudok vynesený Medzinárodným trestným súdom (ďalej len „ICC“) alebo niektorým z tribunálov bude vykonaný v štáte, ktorý prejavil svoju ochotu výkonu rozsudku. Štáty si môžu dávať požiadavky týkajúce sa počtu, národnosti alebo vyhradzovať právo odmietnuť alebo prijať osobu v individuálnych prípadoch. Ak štát odmietne v konkrétnom prípade prijať odsúdenú osobu, tak Prezídium ICC (ďalej len „prezídium“) môže vybrať iný štát. Štáty môžu vyjadriť Bezpečnostnej rade OSN svoju ochotu prijať odsúdené osoby.¹ Štát okamžite v konkrétnom prípade informuje súd o súhlase alebo nesúhlase s daným výberom. V prípade, ak ani jeden štát nesúhlasí s výkonom rozsudku v danom prípade odsúdená osoba ostáva v ústave pre výkon trestu odňatia slobody, kde je práve zadržovaná.² Konkrétny štát je vybraný spomedzi štátov, ktoré prejavili záujem prijať odsúdené osoby (prípade tribunálov – vyberá ich predseda a v prípade ICC štát je vybraný Prezídiom ICC.³ Zoznam vedie sekretariát – štát môže kedykoľvek požiadať sekretariát o vyškrtnutie zo zoznamu, čo sa samozrejme nedotýka výkonu trestu osôb, ktoré už boli prijaté daným štátom.

Prezídium písomným spôsobom upovedomí odsúdenú osobu, že sa uvažuje o otázke výberu štátu za účelom výkonu jej trestu. Odsúdená osoba v lehote ustanovenej prezídiom oboznamuje prezídium písomným spôsobom o jej postojoch k tejto otázke (môže sa jej byť umožnené vyjadriť aj ústne).⁴

¹ Štatút medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu; Rímsky štatút medzinárodného trestného súdu.

² Rímsky štatút medzinárodného trestného súdu (článok 103); Procedurálne pravidlá medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu (pravidlo 103).

³ Procedurálne pravidlá medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu; Procedurálne pravidlá medzinárodného trestného súdu.

⁴ Procedurálne pravidlá Medzinárodného trestného súdu.

Odsúdená osoba je prepravená do štátu určenia čo najrýchlejšie, pokiaľ sa tak nestane odsúdená osoba je držaná vo väzbe tribunálu (alebo ICC).⁵ ICC môže kedykoľvek zmeniť štát výkonu trestu odňatia slobody a presunúť odsúdeného do iného štátu.

Pri uzatváraní zmlúv o výkone trestov so štátmi sa musí pamätať na nasledovné princípy:

- princíp spravodlivého geografického rozdelenia;
- nevyhnutnosť poskytnutia každému štátu nachádzajúcemu sa v zozname možnosť prijímať odsúdených;
- množstvo odsúdených osôb, ktoré už boli prijaté týmto štátom a druhými štátmi za účelmi výkonu trestu;
- akékoľvek iné faktory týkajúce sa záležitosti.⁶

Prezídium má povinnosť založiť jednotku v rámci prezídia, ktorá by prispievala výkonu funkcií týkajúcich sa výkonu rozsudkov podľa desiatej časti štatútu ICC a to konkrétne: dohľad nad výkonom trestu a podmienok odňatia slobody a výkonu pokút, príkazov na prepadnutie vecí a príkazov na reparáciu. Záznam každej odsúdenej osoby je uchovávaný sekretariátom súdu.⁷

Štát vykonávajúci rozsudok nemôže modifikovať dĺžku trestu. V dôsledku toho štát nemôže rozhodnúť otázky týkajúce sa odpustenia trestu, zmiernenia trestu a skoršieho prepustenia bez rozhodnutia tribunálu alebo súdu.⁸ Počas výkonu trestu odňatia slobody platí zásada „*non bis in idem*“, čo znamená, že odsúdená osoba nemôže byť súdená vykonávajúcim štátom za porušenia humanitárneho práva, za ktoré už bola súdená tribunálom.⁹ Štatút ICC dodatočne požaduje dodržiavanie široko akceptovaných dohôd, týkajúcich sa zaobchádzania s väzňami¹⁰ v žiadnom prípade nesmie byť štandard zaobchádzania s odsúdeným nižší než je to v podobných prípadoch odsúdených vnútroštátnym súdom.¹¹

Za účelom výkonu nariadení súdu o výkone pokút, príkazov na prepadnutie vecí a príkazov na reparáciu prezídium konajúc s pomocou sekretariátu v zodpovedajúcich prípadoch uzatvára dohody, ktoré sú nevyhnutné na:

- získanie pokút;
- získanie majetku alebo príjmov z predaja nehnuteľného majetku, alebo v zodpovedajúcich prípadoch z predaja iného majetku;
- získanie úrokov zo súm uvedených v bodoch vyššie;

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Pravidlá medzinárodného trestného súdu.

⁸ Štatút Medzinárodného trestného súdu (článok 105), Štatút medzinárodného tribunálu pre bývalú Juhosláviu (článok 28).

⁹ Dohoda medzi vládou republiky Mali a OSN o výkone trestov Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu.

¹⁰ Štatút Medzinárodného trestného súdu.

¹¹ Dohoda medzi Medzinárodným trestným súdom a federálnou vládou Rakúska o výkone trestov Medzinárodného trestného súdu.

- zabezpečenie prevodu finančných prostriedkov do účelového fondu alebo obetiam.

Po udelení trestu prepadnutia majetku sa aktíva odsúdeného prevedú do účelového fondu zriadeného súdom – prezídium prijíma rozhodnutie vzťahujúce sa na rozdelenie majetku a aktív.¹²

V prípade nevyhnutnosti prezídium realizuje pri spolupráci so sekretariátom v konkrétnych prípadoch neustálu kontrolu finančného stavu odsúdeného – dokonca aj po uplynutí doby trestu s účelom výkonu nariadení súdu o pokutách, príkazov na prepadnutie veci a príkazov na reparáciu môže:

- požadovať relevantné informácie, názory alebo správy expertov,
- kontaktovať odsúdeného a jeho advokáta, ak je to nevyhnutné s účelom zistenia jeho finančného postavenia;
- obracať sa k prokurátorovi, obetiam a zákonným predstaviteľom obetí.¹³

2. Výkon rozsudkov v praxi

V tejto kapitole sa budeme venovať výkonu rozsudkov v praxi. Účelom tejto kapitoly je poukázať na prax, ktorá existuje pri uzatváraní dohôd o výkone trestov s ICC alebo jedným s medzinárodných tribunálov na jednej strane a štátom na strane druhej. V svojej podstate ide o štandardizované zmluvy, ktoré sa od seba nelíšia. Avšak existujú určité ustanovenia zmlúv uzatváraných medzi tribunálom a štátom a medzi ICC a štátom, ktoré sa od seba odlišujú. Odlišnosti sa budú týkať iba zmlúv uzatváraných ICC, na ktoré je upozornené poznámkou pod čiarou.

Jednotlivé trestné tribunály a ICC uzatvárajú medzinárodné zmluvy s krajinami prejavujúcimi ochotu prijať osoby nimi odsúdené za účelom výkonu rozsudku¹⁴ (ďalej len „vykonávajúci štát“). Ako bolo vyššie spomenuté vykonávajúci štát musí spĺňať minimálne požiadavky týkajúce sa zaobchádzania s väzňami. Tie sú spomenuté napríklad v nasledovných dokumentoch prijatých OSN: Minimálne štandardné pravidlá pre zaobchádzanie s väzňami (1957), ktoré boli prijaté Kongresom o prevencii zločinu a zaobchádzaní s páchatel'ami, Základné princípy na ochranu všetkých osôb nachádzajúcich sa v akejkoľvek forme zadržiavania alebo väzby prijaté rezolúciou Valného zhromaždenia OSN 43/173 alebo v Základných princípoch zaobchádzania s väzňami prijaté rezolúciou Valného zhromaždenia OSN 45/111.

¹² Pravidlá medzinárodného trestného súdu.

¹³ Ibid.

¹⁴ <http://www.icty.org/sid/10276> - tu možno nájsť zoznam odsúdených osôb Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu a miesta výkonu ich trestu; <http://www.unictt.org/Legal/BilateralAgreements/tabid/99/Default.aspx> - zoznam dvojstranných zmlúv uzatvorených Medzinárodným trestným tribunálom pre Rwandu, týkajúcich sa výkonu rozsudkov.

Žiadosť vykonávajúcemu štátu o výkon rozsudku zasiela sekretariát tribunálu so súhlasom predsedu tribunálu.¹⁵ Sekretariát tribunálu následne poskytne nasledujúce dokumenty vyžadujúcemu štátu:

- meno, národnosť, dátum a miesto narodenia odsúdenej osoby;¹⁶
- overená kópia rozsudku;
- vyhlásenie obsahujúce, aká časť trestu už bola vykonaná vrátane informácie o väzbe odsúdeného;
- ak to vyžaduje situácia zdravotné a psychologické správy odsúdenej osoby, odporúčanie, týkajúce sa ďalšej starostlivosti vo vyžadujúcom štáte a ďalšie iné faktory dôležité pre výkon trestu;
- overené kópie záznamov a dokladov odsúdenej osoby v držbe tribunálu.

V zmluvách sa určujú styčné orgány vykonávajúceho štátu, ktoré komunikujú s tribunálom o veciach týkajúcich sa danej zmluvy. Zo strany vykonávajúceho štátu nejde o jeden orgán, ale ide o rad orgánov, ktoré medzi sebou spolupracujú napríklad ministerstvo vnútra, ministerstvo zahraničných vecí a neposlednom rade samozrejme ústav pre výkon trestu odňatia slobody.

Vykonávajúcí štát je viazaný bezodkladne rozhodnúť o požiadavke sekretariátu tribunálu podľa vnútroštátneho práva a informovať sekretariát o svojom rozhodnutí, či súhlasí alebo nie s prijatím odsúdenej osoby.

Kompetentné orgány vykonávajúceho štátu sú viazané dĺžkou trestu odňatia slobody, uvedenou v rozsudku vyhláseného tribunálom. Podmienky trestu odňatia slobody sa riadia vnútroštátnym právom vykonávajúceho štátu a tribunál je oprávnený vykonávať dozor nad dodržiavaním týchto podmienok. V prípade, ak je odsúdená osoba oprávnená zúčastniť sa nejakého väzenského programu vykonávajúcí štát o tejto veci je povinný komunikovať s ICC.¹⁷ Tieto podmienky musia byť v súlade s medzinárodnými dohovormi o zaobchádzaní s väzňami. Kompetentné orgány vykonávajúceho štátu sú povinné umožniť inšpekciu vyššie uvedených podmienok v akomkoľvek čase, ktoré sa vykonávajú pravidelne a sú uskutočňované Medzinárodným výborom Červeného kríža alebo iným orgánom, osobou, ktorú tribunál označí pre daný účel. Frekvencia uvedených inšpekcií je určená orgánom povereným tribunálom na ich vykonávanie. Medzinárodný Červený kríž, orgán alebo osoba, ktorá je poverená na výkon inšpekcií, je povinná podať správu vypracovanú na základe zistení týchto inšpekcií vyžadujúcemu štátu a predsedovi tribunálu.

Zástupcovia vykonávajúceho štátu a predseda tribunálu konzultujú medzi sebou zistenia uvedené v správe o inšpekcii. Predseda tribunálu je oprávnený požadovať od vykonávajúceho štátu informácie týkajúce sa zmien podmienok výkonu väzby, tak ako v správe bolo požadované Medzinárodným výborom Červeného kríža alebo iným orgánom, osobou, ktorú tribunál označil pre výkon inšpekcií.

¹⁵ V prípade Medzinárodného trestného súdu úlohu predsedu tribunálu plní prezídium.

¹⁶ Dohoda medzi Medzinárodným trestným súdom a federálnou vládou Rakúska o výkone trestov Medzinárodného trestného súdu.

¹⁷ Ibid.

V prípade zmlúv uzatváraných Medzinárodným trestným súdom a štátom prezídium požiada pri výkone inšpekcie posudok experta z daného štátu, alebo ak je to vhodné deleguje sudcu Medzinárodného trestného súdu, ktorý bude zodpovedný po notifikácii štátom pre stretnutie s odsúdenou osobou a vypočutím jej názorov bez prítomnosti štátnych predstaviteľov.¹⁸

Odsúdená osoba presunutá do vykonávajúceho štátu nemôže byť perzekvovaná, potrestaná alebo vydaná tretiemu štátu za činnosť, ktorú osoba spáchala pred svojím príchodom do vykonávajúceho štátu, to neplatí v prípade, ak je na to vydaný súhlas prezídia.¹⁹ Sekretariát uzavrie náležité dohody na presun odsúdenej osoby orgánom vykonávajúceho štátu, predtým než dôjde k samotnému presunu odsúdenej osoby, sekretariát je povinný oboznámiť túto osobu s obsahom zmluvy, na základe ktorej dôjde k presunu tejto osoby.

V prípade, ak tribunál na základe svojich procesných pravidiel rozhodne, že odsúdená osoba, ktorá bola predtým presunutá na výkon trestu odňatia slobody do vykonávajúceho štátu môže byť požiadaná, aby sa dostavila pred tribunál ako svedok, bude dočasne presunutá na tribunál za týmto účelom s podmienkou jej vrátenia sa do vykonávajúceho štátu v rámci lehoty určenej tribunálom. Sekretariát pošle príkaz na dočasný presun odsúdenej osobe a národným orgánom vykonávajúceho štátu. Sekretariát je povinný zaistiť vhodný presun odsúdenej osoby z vykonávajúceho štátu do tribunálu a naspäť do vykonávajúceho štátu. Odsúdená osoba dostane peňažné prostriedky, ktoré môže využiť počas obdobia väzby realizovanej tribunálom.

Vykonávajúci štát je povinný informovať sekretariát o nasledovných skutočnostiach:

- o ukončení výkonu trestu odňatia slobody do dvoch mesiacov od takého ukončenia;
- ak odsúdená osoba unikne z väzby predtým než vyprší trest odňatia slobody;
- ak odsúdená osoba zomrie;
- o akýchkoľvek iných skutočnostiach týkajúcich sa výkonu trestu.

Ak na základe vnútroštátneho práva vykonávajúceho štátu je odsúdený oprávnený požiadať o skrátenie, odpustenie alebo inú formu predčasného prepustenia vykonávajúci štát je povinný náležite informovať sekretariát o danej skutočnosti.

Predseda tribunálu je povinný určiť po konzultáciách so sudcami tribunálu či skrátenie, odpustenie alebo inú formu predčasného prepustenia je vhodná. Sekretariát tlmochí predsedovo rozhodnutie vykonávajúcemu štátu, ktorý koná adekvátne tomu rozhodnutiu.

Výkon trestu ukončí z nasledovných dôvodov:

- v prípade skončenia;
- v prípade odpustenia trestu, zmiernenia trestu a skoršieho prepustenia;
- v prípade rozhodnutia tribunálu o ukončení výkonu trestu vo vykonávajúcim štáte a presunu odsúdenej osoby do iného štátu alebo na tribunál;
- v prípade smrti odsúdenej osoby.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

Kompetentné orgány vykonávajúceho štátu sú povinné ukončiť výkon trestu hneď ako vykonávajúci štát je informovaný sekretariátom o akomkoľvek rozhodnutí, ktoré zakladá zánik vykonateľnosti trestu.

V prípade, ak sa z akéhokoľvek dôvodu stane výkon rozsudku pre právnu alebo praktickú príčinu nemožným vykonávajúci štát okamžite informuje sekretariát, ktorý uzavrie náležité dohody týkajúce sa presunu odsúdenej osoby.

Po ukončení výkonu trestu odsúdená osoba, ktorá nie je občanom vykonávajúceho štátu je povinná byť presunutá do štátu, ktorý je povinný prijať túto osobu alebo do iného štátu, ktorý súhlasí s jej prijatím so zreteľom na jej požiadavky, to neplatí, ak by orgány vykonávajúceho štátu rozhodli o jej umiestnení na teritóriu štátu.²⁰

Čo sa týka nákladov výkonu trestu odňatia slobody tribunál (aj ICC²¹) znáša nasledovné náklady:

- presun odsúdenej osoby z/do vykonávajúceho štátu;
- repatriácia odsúdenej osoby po ukončení trestu;
- v prípade smrti odsúdenej osoby repatriáciu jej telesných pozostatkov;
- v prípade úniku odsúdenej osoby.²²

Na druhej strane vykonávajúci štát znáša náklady súvisiace so samotným výkonom trestu, pričom rôzne sponzorské agentúry a krajiny môžu vykonávajúcemu štátu pomáhať pri znášaní nákladov súvisiacich s výkonom trestu a napomáhať pri zvyšovaní štandardov výkonu trestu odňatia slobody.

V prípade ukončenia činnosti tribunálu sekretariát informuje Bezpečnostnú radu OSN o trestoch, ktoré sú v štádiu výkonu.

Zmluvy o výkonoch trestu sú predbežne platné momentom podpísania oboch strán a definitívne platné momentom notifikácie, tak ako to predpisuje vnútroštátne právo konkrétneho vykonávajúceho štátu. Čo sa týka vypovedania zmlúv o výkone trestu je tam uvedená klauzula, ktorá ukladá povinnosť vykonávajúcemu štátu upovedomiť sekretariát najmenej šesťdesiat dní pred vypovedaním zmluvy o svojom zámere.

Záver

Z daného príspevku možno usúdiť, že problematika výkonu rozsudkov v medzinárodnom trestnom súdnictve je dôkladne rozpracovaná. Čo sa týka praxi, tá je upravovaná v jednotlivých medzinárodných zmluvách uzatváraných medzi štátmi a jednotlivými tribunálmi alebo medzinárodným trestným súdom. Jednotlivé zmluvy sa líšia od seba iba minimálne – rozdiely sú iba na miestach, ktoré upravujú dispoziatívne ustanovenia.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

Osobitná část

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu

Marianna Gombárová

Úvod	132
1. Historické udalosti	132
2. Postoj medzinárodného spoločenstva	134
3. Právny základ	134
3.1. Legalita vzniku	135
4. Jurisdikcia <i>ratione materiae</i>	136
4.1. Vojnové zločiny	136
4.1.1. Problém vecnej príslušnosti Tribunálu na stíhanie vojnových zločinov v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu	137
4.1.2. Medzinárodný ozbrojený konflikt	138
4.2. Genocídium	139
4.3. Zločiny proti ľudskosti	139
5. Jurisdikcia <i>ratione personae</i>	140
5.1. Individuálna trestná zodpovednosť v Štatúte ICTY	141
5.2. Individuálna trestná zodpovednosť za vojnové zločiny spáchané vo vnútroštátnom konflikte	141
6. Jurisdikcia <i>ratione loci</i>	142
7. Jurisdikcia <i>ratione temporis</i>	142
8. Vzťah k národnej jurisdikcii	142
8.1. Ne bis in idem	144
9. Spolupráca štátov s tribunálom	144
9.1. Výkon trestov	145

Úvod

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu je významnou inštitúciou v rozvoji medzinárodného humanitárneho práva a trestného práva všeobecne. Jeho príchod ohlásila po dlhých rokoch stagnácie v období studenej vojny znovuobjavená ochota medzinárodného spoločenstva.

Napriek tomu, že v tomto období prebehlo viacero konfliktov po celom svete, zmenu politickej vôle priniesol až konflikt na území bývalej Juhoslávie, ktorý sa považuje za najhoršie krviprelieanie v Európe od konca 2. svetovej vojny. Hrôzy a utrpenie, ktoré priniesol predovšetkým civilnému obyvateľstvu vyvolali pobúrenie, ale zároveň frustráciu svetovej verejnosti. Reakciou na túto bezútešnú situáciu bolo zriadenie *Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu* (ICTY), ktorému je pozornosť venovaná v nasledujúcich kapitolách.

1. Historické udalosti

Neskoré 80. roky a skoré 90. roky minulého storočia boli svedkom dramatických politických a spoločenských zmien v celej východnej Európe a Sovietskom zväze, sprevádzané zrútením väčšiny komunistických režimov a oživením nacionalizmu. Keď v roku 1981 zomrel prezident Tito, nová generácia vodcov začala drobiť kraji-

nu.¹ V roku 1991 vypukol na území dnes už bývalej Juhoslávie najväčší európsky konflikt od konca 2. svetovej vojny. Do tohoto roku bola Juhoslávia federatívnym štátom skladajúcim sa zo šiestich republík a to Slovinska, Chorvátska, Bosny a Hercegoviny, Srbska, Čiernej hory a Macedónska. Okrem šiestich republík, dve oddelené oblasti Kosovo a Vojvodina držali status autonómnych provincií v Srbskej republike. Juhoslávia bola zmesou rôznorodých etnických skupín a náboženstiev. Treba povedať, že táto diverzita neexistovala len v rámci federácie ako celku, ale aj vo vnútri jej jednotlivých republík.

V Juhoslávii, presnejšie vo Federatívnej socialistickej republike Juhoslávie, okrem radu ekonomických a politických kríz, predovšetkým extrémne nacionálne poňatie etnického sebaurčenia národov, ako hlavná príčina konfliktu na Balkáne, viedlo v konečnom dôsledku k násilnému rozpadu krajiny. Došlo k šíreniu politických strán, ktoré na jednej strane obhajovali úplnú nezávislosť republík a na strane druhej, vyzývali k väčším právomociam pre určité republiky v rámci federácie.² Slovinsko a Chorvátsko, ktorým sa nepáčila nespravodlivá dominancia Srbska vo federácii, ako prvé deklarovali svoju nezávislosť 25. júna 1991 a formálne tak ukončili jej existenciu. Srbsko ako jadro federálnej moci a armády obvinilo tieto štáty zo separatizmu. Potrebovalo totiž udržať ekonomicky vyspelejšie republiky vo federácii, a tak napadlo obe novovzniknuté krajiny. Postupne sa boje preniesli do všetkých štátov s výnimkou Macedónska, ktoré sa ako jediné odlúčilo pokojnou cestou, pretože Srbsko oň nejavilo až taký záujem. V lete 1992 svet spoznal nový pojem – etnické čistenie (*ethnic cleansing*), ktorému sa oddávali všetky strany, aby posilnili svoje územné ambície.

Najkrvavejší priebeh mala však situácia v Bosne a Hercegovine. Odhaduje sa, že viac ako 100.000 ľudí bolo zabitých a dva milióny ľudí, viac ako polovica populácie, bolo nútených opustiť svoje domovy v dôsledku vojny, ktorá zúrila od apríla 1992 až do novembra 1995. Tisíce bosnianskych žien bolo systematicky znásilňovaných. Symbolom občianskej vojny v Bosne a Hercegovine a pasivity medzinárodného spoločenstva sa stal masaker v bosnianskej Srebrenici, Organizáciou spojených národov vyhlásenou za bezpečnostné pásmo.³ V lete 1995 sa Srebrenica dostala pod útok ozbrojených síl na čele s dodnes hľadaným bosnianskym Srbom veliteľom Ratkom Mladičom. Počas pár dní bolo viac než 8000 bosnianskych Moslimov a chlapcov zabitých. Zvyšok mesta, ženy a deti boli vyhnané.⁴

Vojnový konflikt bol oficiálne ukončený podpísaním *Daytonskej mierovej zmluvy*. Riešila sa v nej otázka obnovy krajín a rozdelenia Bosny a Hercegoviny. Jednotlivé štáty sa ďalej zaviazali k rešpektovaniu suverenity, riešeniu sporov mierovou cestou a k spolupráci pri vyšetrovaní a potrestaní vojnových zločínov. Zatiaľ čo Srbi a Chor-

¹ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 13.

² <http://www.icty.org/sid/322>, navštívené dňa 2.4.2010.

³ Dudinský, D.: Bosna a Hercegovina na ceste k nezávislosti (I.časť). IN: *Politeia newsletter*. Nu.6-7, 2008, s. 10.

⁴ <http://www.icty.org/sid/322>, navštívené dňa 2.4.2010.

váti prezentovali na domácej scéne Daytonskú zmluvu ako pozitívne kompromisné riešenie, Bosniaci ju chápali skôr rezervovane a hlavne bytostne nevyhnutnú.⁵ Záverečné znenie mierovej zmluvy bolo podpísané v Paríži za účasti najvyšších európskych politických špičiek a dotknutých strán, vrátane USA a Ruska 15. decembra 1995, ktorý tak urobil hrubú čiaru za viac ako 200.000 obeťami a niekoľko tisíc bosniackymi utečencami (vyhnancami), za kultúrnu a spoločenskou likvidáciou Bosny a Hercegoviny a hlavne za myšlienkou „Veľkého Srbska“.⁶

2. Postoj medzinárodného spoločenstva

Podcenenie konfliktu v jeho zárodku a neschopnosť dohodnúť sa na spoločnom postupe diskreditovali medzinárodné spoločenstvo štátov a nimi vytvorené inštitúcie.⁷ Ich celková váhavosť však do značnej miery vyplývala zo skutočnosti, že v tak mnohostrannom konflikte, akým bola vojna v Juhoslávii, neexistovalo jednoduché riešenie. V priebehu niekoľkých týždňov, predtým než bol konflikt oficiálne ukončený, návrh, aby Bezpečnostná rada prijala potrebné opatrenia, získal neúprosne tempo. Správy o masacre tisícov civilistov, znásilneniach a mučení v táboroch, podnietili Organizáciu spojených národov na konci roka 1992 na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady S/RES/780 (1992) k vytvoreniu Komisie odborníkov, aby preskúmala situáciu v krajine. Generálny tajomník OSN medzitým konzultoval so štátmi vytvorenie možného budúceho tribunálu ako orgánu Bezpečnostnej rady. Bola mu tiež zverená analýza vhodného riešenia. V odpovedi na žiadosť Bezpečnostnej rady v rezolúcii S/RES/808 (1993) odporučil vytvorenie tribunálu na základe rezolúcie. Alternatíva medzinárodnej zmluvy, ktorá by síce predstavovala najnespochybniteľnejší spôsob, jednoducho nepripadala do úvahy, pretože štáty, ktoré medzi sebou v tej dobe bojovali by sa len ťažko na niečom takom mohli dohodnúť.⁸ Taktiež dosiahnutie stanoveného počtu ratifikácii by bolo veľmi problematické.

3. Právny základ

Konečným riešením sa stalo jednomyselné rozhodnutie Bezpečnostnej rady formou rezolúcie S/RES/827 (1993) zo dňa 25. mája 1993. Bezpečnostná rada v nej ako svoj cieľ stanovila, že vytvorený orgán má ukončiť páchanie trestných činov na území bývalej Juhoslávie, prijať účinné opatrenia na trestné stíhanie zodpovedných osôb a prispieť tak k nastoleniu a udržaniu mieru. Prostriedok na jeho dosiahnutie nepochybne predstavuje ad hoc ustanovený *Medzinárodný tribunál pre stíhanie osôb zod-*

⁵ Dudinský, D.: Bosna a Hercegovina na ceste k nezávislosti (I.časť). In: *Politeia newsletter*. Nu. 6-7, 2008, s. 10.

⁶ *Ibidem*, s. 10.

⁷ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutia mezinárodných trestných tribunálů ve světle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁸ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 49.

*povedných za závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 (ďalej len ICTY).*⁹

Hoci nie je žiadny skutočný dôkaz o tom, že by Bezpečnostná rada zasahovala do fungovania ICTY, otázka, do akej miery mohla Bezpečnostná rada konať v tejto oblasti bola značne kontroverzná,¹⁰ a preto sa nemožno čudovať, že tento spôsob ustanovenia medzinárodného tribunálu bol už veľmi skoro napadnutý.

3.1. Legalita vzniku

Tento súd zahájil svoju činnosť v roku 1994. Jedným z prvých prípadov vedených pred ICTY bol prípad bosnianskeho Srba Duška Tadića. V roku 1994 bol zatknutý v Nemecku a prevezený na trestné stíhanie do Haagu. Podľa obžaloby sa dopustil na území Bosny a Hercegoviny viacerých závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva.

Práve vo veci *Tadić* obhajoba vzniesla námietku podľa pravidla 73 (A) (i) Procesného a dôkazného poriadku tohoto tribunálu založenú na nedostatku jurisdikcie. Obhajoba namietala právomoc ICTY súdiť obžalovaného z troch hľadísk. Tvrdila, že tribunál nie je vecne príslušný na rozhodovanie v danej veci, neuznáva jeho prednosť a napadla predovšetkým spôsob jeho zriadenia.¹¹

Jednalo sa o otázku, ktorá má pre medzinárodné právo „ústavný význam“, a to ako ďaleko siahajú právomoci Bezpečnostnej rady OSN podľa kapitoly VII. Charty OSN. Treba povedať, že legitimita by bola zaručená, ak by došlo k zmene Charty alebo by sa na nej podieľalo Valné zhromaždenie OSN, ktorého akty predstavujú konsenzus celého medzinárodného spoločenstva štátov. Tieto tvrdenia boli podporené aj dovedajšími skúsenosťami. Aktivita Rady bola od Norimbergu ochromená a za obdobie naliehavej situácie v minulosti žiadny tribunál nezriadila. Súdny senát v tejto súvislosti zdôraznil, že „ICTY nie je ústavným súdom zriadeným preto, aby preskúmaval jednanie orgánov OSN. Naopak, je trestným tribunálom s presne definovanými právomocami, vrátane pomerne špecifickej a obmedzenej trestnej jurisdikcie“.¹² Bezpečnostná rada zriadila ICTY ako donucovací prostriedok na základe rezolúcie podľa kapitoly VII. Charty OSN s hodnotením, že situácia v Juhoslávii predstavovala ohrozenie mieru. Kvalifikácia existencie ohrozenia mieru v zmysle článku 39 Charty patrí Bezpečnostnej rade, rovnako aj voľba vhodného prostriedku na znovunastolenie a udržanie mieru.

⁹ ICTY – International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991.

¹⁰ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 103.

¹¹ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-T, Decision on the Defence Motion on Jurisdiction, 10.8.1995.

¹² Ibid., §5.

Naproti tomu odvolací senát vo svojom rozhodnutí síce uznal, že výslovným poslaním tribunálu je stíhať závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva a nie fungovať ako ústavný súd, ale zároveň potvrdil existenciu implicitnej právomoci spočívajúcej v „kompetencii rozhodnúť o svojej kompetencii“ (*la compétence de la compétence*).¹³

Vyslovil tiež, že k tomu, aby mohla Bezpečnostná rada konať, stačí jednoduché konštatovanie, že došlo buď k ohrozeniu mieru (v prípade vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu), porušeniu mieru (pri kvalifikácii ozbrojeného konfliktu ako medzinárodného) alebo k agresii. Odôvodnenie ustanovenia ICTY v prípade porušenia mieru sa tak opiera o tzv. atypické opatrenia, demonštratívne uvedené v čl. 41 Charty,¹⁴ ktoré nevyklúčujú aplikáciu iných v Charte výslovne neuvedených opatrení. Dispozícia Bezpečnostnej rady týmito opatreniami je limitovaná tým, že nesmú zahrňovať použitie ozbrojenej sily, čomu zriadenie tribunálu vyhovuje.

V súčasnosti už nie je táto právomoc Bezpečnostnej rady spochybňovaná, k čomu prispel svojou judikatúrou aj odvolací senát vo veci *Tadić*. Tento osvedčený spôsob zriaďovania medzinárodných trestných tribunálov bol nedávno použitý aj k ustanoveniu Zvláštného tribunálu pre Libanon.¹⁵

4. Jurisdikcia *ratione materiae*

Do vecnej jurisdikcie Štatút ICTY zaraďuje tri kategórie zločinov podľa medzinárodného práva a síce: vojnové zločiny, zločin genocídia a zločiny proti ľudskosti. Tieto sú konkrétnejšie definované v článkoch 2 až 5.

4.1. Vojnové zločiny

Vojnové zločiny sú v Štatúte rozdelené do dvoch skupín. Prvú skupinu reprezentujú závažné porušenia Ženevských dohovorov. Podľa článku 2 má ICTY právomoc trestne stíhať osoby, ktoré spáchali alebo dali príkaz na spáchanie závažných porušení Ženevských dohovorov z 12. augusta 1949, ktoré smerujú proti tým osobám a majetku, ktoré sú chránené príslušnými ustanoveniami týchto dohovorov. Jednotli-

¹³ Šturma, P.: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv* Skripta. 1.vydání Praha: C.H.Beck, 1999, s. 84.

¹⁴ Čl. 39 Charty OSN: „Rada bezpečnosti určí, či došlo k ohrozeniu mieru, porušeniu mieru alebo k účinnému činu a doporučí alebo rozhodne, aké opatrenia budú vykonané podľa článku 41 a 42, aby bol udržaný alebo obnovený medzinárodný mier a bezpečnosť.“

Čl. 41 Charty OSN: „Rada bezpečnosti môže rozhodnúť, aké opatrenia nezahrňajúce použitie ozbrojenej sily majú byť použité, aby ich rozhodnutiam bola priznaná účinnosť a môže vyzvať všetkých členov Organizácie spojených národov, aby takéto opatrenia vykonali. Tieto opatrenia môžu zahrňovať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, spojov železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových a iných, ako aj prerušenie diplomatických stykov.“

¹⁵ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. 1.vyd. Praha: C H. Beck, 2009, s. 104 – rezolúcia č. S/RES/1664 (2006).

vé skutkové podstaty trestných činov sú následne vymenované. Štyri Ženevské dohovory o humanitárnom práve¹⁶ vytvárajú komplexnú právnu úpravu, ktorá chráni obeť ozbrojených konfliktov. Trest sa ukladá nielen tomu, kto poruší normy humanitárneho práva, ale aj tomu, kto vydal rozkaz na ich porušenie, čo sa dôsledne premietlo do ustanovenia tohoto článku.

Podľa znenia a systému Ženevských dohovorov a ich Dodatočných protokolov, koncept závažných porušení (*grave breaches*) sa plne aplikuje iba počas medzinárodného ozbrojeného konfliktu. Na základe uvedeného článok 2 Štatútu ICTY umožňuje trestné stíhanie iba takých páchatel'ov, ktorí sa príslušných vojnových zločinov dopustili v rámci tých konfliktov na území bývalej Juhoslávie, ktoré mali medzinárodný charakter. Avšak požiadavka medzinárodnej povahy ozbrojeného konfliktu nie je v ustanovení vyššie spomenutého článku výslovne obsiahnutá.

Druhú skupinu vojnových zločinov predstavujú porušenia zákonov a obyčajov vojny upravené v článku 3 Štatútu ICTY. Obsahovo vychádzajú zo *IV. Haagskeho dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny z roku 1907*. Ustanovenie článku 3 sa okrem iného vzťahuje na oba druhy ozbrojeného konfliktu. V tomto prípade nie je rozhodné, či ide o a medzinárodný alebo iný („*non-international*“) ozbrojený konflikt. Zoznam tu uvedených zločinov je na rozdiel od predchádzajúceho článku 2 len demonštratívny. Mohlo by sa zdať, že názov článku predvída len porušenie tohoto Dohovoru, ktorý sa stal súčasťou medzinárodného obyčajového práva, avšak pokrýva všetky vážne porušenia medzinárodného humanitárneho práva s výnimkou závažných porušení spadajúcich pod článok 2, 4 a 5. Jeho vymedzenie nie je vyčerpávajúce a je tak potencionálne použiteľné na širší okruh situácií. Funguje ako zbytková klauzula („*umbrella rule*“), ktorá má zabezpečiť, aby žiadne vážne porušenie nebolo vyňaté z jurisdikcie tribunálu.¹⁷

4.1.1. Problém vecnej príslušnosti Tribunálu na stíhanie vojnových zločinov v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu

Pojem ozbrojeného konfliktu je kľúčový pre medzinárodné humanitárne právo, pretože jeho existencia spúšťa aplikáciu tohoto odvetvia medzinárodného práva. Z pohľadu medzinárodného trestného práva má tento pojem radu praktických dopadov. Vo vnútroštátnom ozbrojenom konflikte sa totiž neuplatní viacero ustanovení Ženevských dohovorov, napr. koncept vojnového zajatca.¹⁸ Rozdielna je tiež úprava mechanizmov, ktoré zaisťujú trestnoprávnu represiu osôb, ktoré tieto pravidlá porušia. Štáty sa navyše snažia vyhnúť aplikácii medzinárodného práva prehlásením, že

¹⁶ Dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli, Dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl na mori, Dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami a Dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny, uverejnené v Zb. Zákonov ako vyhláška MZV SR č. 168/1991.

¹⁷ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, Decision on Jurisdiction, 2 October 1995, § 91.

¹⁸ Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 39.

ide len o vnútorné nepokoje, kedy by sa pripúšťalo iba uplatnenie vnútroštátneho právneho poriadku.¹⁹

Ďalším problémom súvisiacim s nedostatkom jurisdikcie ICTY, ktorý sa vyskytol už v spomínanom prípade *Tadić*, bola argumentácia obhajoby zakladajúca sa na tom, že popierala existenciu právne kvalifikovaného ozbrojeného konfliktu v predmetnej oblasti Bosny a Hercegoviny. Okrem toho sa obhajoba odvolávala na tvrdenie, že Štatút ICTY sa v danom kontexte vzťahuje len na medzinárodné ozbrojené konflikty. I keby sa preukázalo, že Tadić sa skutočne dopustil zločinov, z ktorých ho viní obžaloba, i tak boli spáchané v priebehu vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. Obžaloba naproti tomu tvrdila, že konflikt v bývalej Juhoslávii je medzinárodný a že za taký ho považovala aj Bezpečnostná rada OSN.²⁰

V konaní pred odvolacím senátom obhajoba predniesla už alternatívnu námietku v znení, že tu vlastne o žiadny konflikt nešlo. Tribunál podal vo veci vlastnú definíciu, podľa ktorej „ozbrojený konflikt existuje kedykoľvek, ak je medzi štátmi použitá ozbrojená sila alebo ak dôjde k predĺžovaným ozbrojeným násilnostiam medzi vládnymi orgánmi a organizovanými ozbrojenými skupinami alebo medzi takýmito skupinami vo vnútri štátu.“ Na základe uvedeného má odvolací senát za to, že k tomuto konfliktu došlo a závažné porušenia Ženevských dohovorov môžu byť spáchané kedykoľvek od jeho zahájenia až do doby uzatvorenia mieru, alebo v prípade vnútroštátneho konfliktu až do doby dosiahnutia jeho mierového riešenia.²¹

Čo sa týka druhej námietky, tribunál podal extenzívny výklad medzinárodného konfliktu cez podrobnú analýzu vyššie spomenutých ustanovení Štatútu. Nakoniec potvrdil zamietnutie námietky nedostatku jurisdikcie súdnym senátom a uzavrel prípad s tým, že porušenie článku 2 Štatútu možno aplikovať iba v kontexte medzinárodného ozbrojeného konfliktu. Dokonca i Medzinárodný výbor Červeného kríža bol v dobe zriadenia ICTY toho názoru, že inštitút vojnových zločinov je obmedzený iba na situácie medzinárodného ozbrojeného konfliktu.²²

4.1.2. *Medzinárodný ozbrojený konflikt*

Rozhodovanie odvolacieho senátu zmenilo pohľad na klasifikáciu ozbrojených konfliktov. O medzinárodný ozbrojený konflikt pôjde v prípade bojov, ktoré sa odohrávajú medzi dvoma a viac štátmi. Ďalej je potrebné splnenie dvoch nasledovných podmienok:

- (a) iný štát zasiahne do priebehu konfliktu svojimi jednotkami alebo
- (b) určití účastníci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu jedajú v záujme tohto cudzieho štátu.

¹⁹ Ibid., s. 39.

²⁰ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, Decision on Jurisdiction, 2 October 1995, § 65.

²¹ Ibid., § 70.

²² Válek, P.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 40.

Judikatúra medzinárodných súdnych orgánov sa nejednotne stavia k riešeniu otázky, aký stupeň kontroly je potrebný, aby sa štátu pričítalo chovanie osôb, ktoré nie sú jeho orgánmi. I keď v tomto prípade šlo o možnosť aplikácie spomenutých ustanovení Štatútu. ICTY sa rozhodol aplikovať štandard celkovej kontroly, oproti možnému uplatneniu kontroly efektívnej. Na základe toho stačí, že *cudzí štát má úlohu v organizovaní, koordinovaní alebo plánovaní vojenských akcií ozbrojenej skupiny*²³ popri poskytovaní finančnej podpory, vojenského materiálu a výcviku.

Odvolačí senát následne konflikt pretransformoval na zmedzinárodný tím, že armáda bosnianskych Srbov konala v mene Federatívnej republiky Juhoslávie. Tento štát tým zasahoval do vnútornej situácie v Bosne a Hercegovine, čiže išlo o medzinárodný ozbrojený konflikt.

4.2. Genocídium

Štatút ďalej do vecnej kompetencie ICTY zaraďuje zločin genocídia. Nasledujúci článok 4 preberá definíciu tejto skutkovej podstaty z článku II. *Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídia* z roku 1948. V porovnaní s vojnovými zločinmi, genocída môže byť spáchaná aj v období mieru. Genocídiom sa rozumie ktorýkoľvek z nižšie explicitne uvedených činov, spáchaných v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú.

Vzhľadom na to, že Dohovor poskytuje relatívne úzku definíciu genocídy a jednotlivé elementy oba dokumenty bližšie nekonkretizujú, nie je preto prekvapením, že tribunál sa stretol s radou výkladových problémov. Jedným z nich bol aj výklad pojmu chránenej skupiny v definícii genocídy, ktorým sa zaoberal najmä súdny senát ICTR. Nevyhnutným znakom tohoto zločinu, ktorý ho odlišuje od iných medzinárodných zločinov, je existencia špecifického úmyslu (*dolus specialis*). Preto býva genocídium označované aj ako „zločin zločinov.“²⁴

4.3. Zločiny proti ľudskosti

Tretím a posledným druhom zločinu podľa medzinárodného práva, ktorý bol zaradený do jurisdikcie tribunálu, sú zločiny proti ľudskosti. Tieto sú demonštratívne vymenované v ustanovení článku 5 Štatútu ICTY. Zločiny proti ľudskosti sú podporňou skutkovou podstatou vo vzťahu ku genocíde, pretože nevyžadujú preukázanie „úmyslu“. Zároveň možno povedať, že ide o kľúčovú kategóriu zločinov vzhľadom na situáciu na území bývalej Juhoslávie.

Štatút tohto tribunálu zároveň priniesol i určité rozšírenie definície zločinov proti ľudskosti v porovnaní s norimberskou definíciou, čo sa následne prejavilo pri prijímaní Štatútu Medzinárodného trestného súdu. Ako vyplýva zo znenia tohoto článku,

²³ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. UK v Praze: Karolinum, 2002.

²⁴ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 166.

tribunál má právomoc trestné stíhať zločiny medzinárodného alebo vnútroštátneho charakteru, ak boli spáchané počas ozbrojeného konfliktu a namierené proti akémukoľvek civilnému obyvateľstvu. Požiadavka súvislosti s ozbrojeným konfliktom najskôr nebola zrušená, ale len modifikovaná tým, že nerobila rozdiel medzi ozbrojeným konfliktom medzinárodným a vnútroštátnym. V súčasnom medzinárodnom práve, ktorého odrazom je Rímsky štatút, sa však už nevyžaduje, aby zločiny proti ľudskosti mali vôbec súvislosť s ozbrojeným konfliktom (*war nexus*).

Posledným znakom, ktorý ale v článku 5 nefiguruje, je požiadavka rozsiahleho alebo systematického útoku. ICTY viacmenej tento element vo svojej judikatúre uplatňuje,²⁵ pretože sporadický alebo izolovaný útok na civilné obyvateľstvo nie je zločinom proti ľudskosti.

5. Jurisdikcia *ratione personae*

Osobnú príslušnosť medzinárodného tribunálu upravuje článok 6 Štatútu. Podľa tohoto ustanovenia účelom ICTY je trestné stíhanie fyzických osôb, teda jeho jurisdikcia sa nevzťahuje na právnické osoby.

Práve z dôvodu, že väčšina obvinených pred tribunálom sú muži v strednom veku, Štatút ICTY nevenuje pozornosť a ani neobsahuje ustanovenie o minimálnej vekovej hranici pre vyvodenie trestnej zodpovednosti.

Taktiež sa nezmieňuje o národnosti páchatel'a.²⁶ Mnoho štátov vymedzuje túto požiadavku vo svojich právnych poriadkoch veľmi široko. Keď v roku 1999 prokurátor naznačil úmysel preskúmať konanie ozbrojených príslušníkov Severoatlantickej aliancie v súvislosti so zločinnými spáchanými počas bombardovania Juhoslávie, niektorí americkí zákonodarci vyjadrili nad tým prekvapenie a súčasne zavrhlí myšlienku trestného stíhania občanov Spojených štátov amerických medzinárodným tribunálom. Avšak Štatút ICTY neobsahuje žiadnu výhradu jurisdikcie, pokiaľ je zachovaný teritoriálny nexus trestného činu s bývalou Juhosláviou.²⁷

V súvislosti s osobnou príslušnosťou je potrebná zmienka aj o dôležitosti osoby páchatel'a s ohľadom na účel trestného stíhania. V porovnaní so Štatútom Norimberského tribunálu, ktorý uplatnil svoju právomoc len vo vzťahu k najvýznamnejším vojnovým zločincom Európskej osi, ICTY neustanovuje podobné obmedzenie. Posúdenie tejto otázky je v podstate ponechané k voľnej úvahe prokurátora.

Prvé konania pred ICTY boli obmedzené na relatívne bezvýznamné osoby, čo vzbudilo v medzinárodnom spoločenstve znepokojenie, že tribunál nesleduje cieľ, pre ktorý bol zriadený. S ohľadom na stratégiu ukončenia činnosti tribunálu bolo prijaté opatrenie, ktoré stanovilo limity pre trestné stíhanie „tých zločínov, ktoré najzávažnejšie

²⁵ Prosecutor v. Tihomir Blaškić, Case No.: IT-95-14-A, Judgment, 29 July 2004, § 98.

²⁶ Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu priamo vo svojom názve vymedzuje, že osobami zodpovednými zo zločínov v jurisdikcii tohoto tribunálu sú občania Rwandy.

²⁷ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 142.

porušujú medzinárodný verejný poriadok.“ Bola to nie veľmi šťastná formulácia, pretože sa vzťahovala na všetky zločiny v jurisdikcii tribunálu. Neskoršia verzia, s ktorou vyjadrila súhlas aj Bezpečnostná rada, sa upriamila na „stíhanie najprioritnejších páchatel'ov, ktorí najzávažnejšie porušujú medzinárodný verejný poriadok“.²⁸ Preto je zároveň paradoxom, že meno Duška Tadiča ako relatívne nevýznamného vojnového zločincina je spojené s najdôležitejšími rozhodnutiami ICTY, konkrétne aj s individuálnou trestnou zodpovednosťou páchatel'a.²⁹

5.1. Individuálna trestná zodpovednosť v Štatúte ICTY

Právna úprava individuálnej trestnej zodpovednosti pred medzinárodným trestným tribunálom je zakotvená v článku 7 Štatútu ICTY. Stručne sa tu upravujú základné otázky, ale samotná zodpovednosť fyzických osôb je stanovená dosť široko. Osoba, ktorá plánovala, navádzala, nariadila, spáchala alebo inak pomáhala pri plánovaní, príprave alebo vykonaní zločinov podľa článkov 2 až 5 Štatútu ICTY, sa považuje za individuálne zodpovednú za takýto zločin.

Nasledujúce odseky obsahujú negatívne vymedzenie zodpovednosti. Oficiálne postavenie obvineného, či už ako hlavy štátu alebo vlády, nezabavuje osobu trestnej zodpovednosti a nie je ani poľahčujúcou okolnosťou. V rámci tohoto článku je vymedzená aj trestná zodpovednosť nadriadeného, ktorý jej nemôže byť zbavený, ak vedel alebo mohol vedieť, že podriadený spáchal alebo má v úmysle spáchať zločin a napriek tomu neprijal nevyhnutné a rozumné opatrenia k prevencii alebo represii páchatel'a. Rovnako je to aj v prípade, že obvinená osoba konala na základe rozkazu vlády alebo nadriadeného. K vyvodu trestnej zodpovednosti síce dôjde, ale takáto skutočnosť už môže byť uznaná ako poľahčujúca okolnosť pre účely ukladania trestu.

5.2. Individuálna trestná zodpovednosť za vojnové zločiny spáchané vo vnútroštátnom konflikte

Pri posúdení konkrétnej otázky, individuálnej trestnej zodpovednosti za vojnové zločiny spáchané vo vnútroštátnom konflikte, tribunál vychádzal z judikatúry Norimberského tribunálu. A síce stanovila, že individuálnej trestnej zodpovednosti nebráni skutočnosť, že medzinárodná zmluva, v danom kontexte článok 3 Štatútu ICTY spoločný Ženevským dohovorom, neobsahuje ustanovenie o potrestaní svojich porušení. Na základe argumentácie, doloženej výlučne len rezolúciami Bezpečnostnej rady, stanovil, že individuálna trestná zodpovednosť vzniká v spojitosti s článkom 3, či už bola spáchaná počas vnútroštátneho alebo medzinárodného ozbrojeného konfliktu.³⁰

²⁸ Ibid, s. 148.

²⁹ Válek, P.: Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 41.

³⁰ Prosecutor v. Tadić Case No.: IT-94-1-AR72, Decision on the defence of of the motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 2 October 1995, § 129.

6. Jurisdikcia *ratione loci*

Princíp teritoriality je najmenej kontroverzná zložka jurisdikcie. Umožňuje štátom uplatňovať svoju trestnoprávnu jurisdikciu nad všetkými zločinmi, ktoré boli spáchané na ich suverénnom území.

Vzhľadom k tomu, že tribunály nesú meno existujúceho alebo bývalého suverénneho štátu, tento názov tak prevažne určuje aj miesto (*locus*) trestných činov, ktoré sú oprávnené preskúmať a trestne stíhať. Územná príslušnosť ICTY je geograficky limitovaná. Články 1 a 8 Štatútu udeľujú tribunálu jurisdikciu pre porušenia spáchané na území bývalej Juhoslávie. Keď došlo k zriadeniu medzinárodného tribunálu v máji 1993, dezintegrácia Juhoslávie bola takmer ukončená. Kedysi veľký federálny štát sa rozdelil do piatich samostatných jednotiek. Avšak Štatút sa aplikuje iba na územie známe pod názvom Juhoslávia tak, ako existovala k 1. januáru 1991.³¹ V článku 8 sa ďalej špecifikuje, že územná pôsobnosť zahŕňa zemský povrch, vzdušný priestor a teritoriálne vody.

7. Jurisdikcia *ratione temporis*

Články 1 a 8 Štatútu ICTY podobne naznačujú obmedzenie pre časovú jurisdikciu tribunálu. ICTY sa môže uchopiť iba tých prípadov, ktoré zahŕňajú trestné činy spáchané od 1. januára 1991. Treba poznamenať, že tribunál má časové ohraničenie vymedzené iba do minulosti, tj. od začiatku konfliktu. Otvorený charakter časovej pôsobnosti znamená, že tribunál je príslušný nielen na trestné činy spáchané v počiatočných fázach vojny v Juhoslávii, ale aj na neskorší konflikt v Kosove a Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko (FYROM), čo samotní tvorcovia štatútu neočakávali.³²

Paragraf 2 rezolúcie 827 (1993), ktorou bol prijatý Štatút ICTY stanovuje, že tribunál je založený „ pre samotný cieľ trestného stíhania osôb zodpovedných za závažné porušenia... medzi 1. januárom 1991 a dátumom, ktorý stanoví Rada bezpečnosti OSN po nastolení mieru“. ³³ Čiže bude na Bezpečnostnej rade rozhodnúť, či tribunál poslúžil svojmu účelu. Doposiaľ nebol ani v samotnom Štatúte stanovený koniec tejto príslušnosti. S časovou jurisdikciou teda súvisí aj snaha tribunálu o ukončenie svojej činnosti. ICTY sa o ňu snaží prostredníctvom tzv. *Completion strategy*, ktorú je povinný predkladať Bezpečnostnej rade každých šesť mesiacov.

8. Vzťah k národnej jurisdikcii

Za jedno z najdôležitejších ustanovení Štatútu treba považovať článok 9, ktorý stanovil, že tribunál a vnútroštátne sudy majú konkurujúcu jurisdikciu. Vzťah

³¹ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 130.

³² Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 104.

³³ UN Doc. S/RES/827 (1993), para. 2.

k národnej jurisdikcii je potom bližšie určený v odseku 2 tak, že tribunál je národným súdom nadradený („*shall have primacy over national courts*“)³⁴ a v ktoromkoľvek štádiu konania ich môže požiadať, aby vec bola podrobená jeho právomoci. Táto žiadosť je zároveň záväzná a stavia tak ICTY do hierarchicky vyššej pozície.

Otázka vertikálneho vzťahu tribunálu a národných súdov bola taktiež riešená vo veci *Tadić* v súvislosti so zachovaním štátnej suverenity. Obžalovaný bol na žiadosť prokurátora nemeckým súdom vydaný tribunálu. Tadić tvrdil, že pri založení princípu prednosti Bezpečnostná rada porušila článok 2 (7) Charty OSN, ktorý zakazuje OSN zasahovať do podstatných záležitostí v právomoci suverénnych štátov. Tribunál ale judikoval, že toto ustanovenie nemôže byť na ujmu donucovacích prostriedkov podľa kapitoly VII. Charty OSN, ktorá bola podkladom pre zriadenie ICTY.³⁵

Okrem iného obhajoba namietala odňatie práva byť súdený riadnym národným sudcom, tzv. *ius de non evocando*. Odvolací senát námietku obžalovaného zamietol s poukazom na to, že zločiny podľa medzinárodného práva zakladajú univerzálnu jurisdikciu a že tribunál poskytuje prinajmenšom rovnaké záruky spravodlivého procesu ako národný súd.³⁶

V prípade konfliktu jurisdikcie, má ICTY na základe uvedeného prednosť a prípad musí byť prenesený tribunálu. Toto dominantné postavenie je prejavom toho, že funkcionári tribunálu boli spočiatku skeptickí voči intervencii národného práva, obzvlášť voči možnostiam vnútroštátnych súdov v bývalej Juhoslávii. Pochybnosti pramenili z viacerých príčin, a síce z inštitucionálnych limitov týchto súdov, zohľadňujúc etnickú predpojatosť a neutralitu a predovšetkým snaha ochrániť začínajúce medzinárodné procesy.³⁷ Narastajúca schopnosť národných súdov viesť trestné stíhanie viedla k procedurálnym zmenám v podobe zavedenia a novelizovania pravidiel 11*bis* do Procesného a dôkazného poriadku ICTY, ktorý sudcom umožňuje zveriť prípad akémukoľvek štátu, ktorý má príslušnú jurisdikciu, je ochotný a náležite pripravený prijať taký prípad.

³⁴ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s.123 – Faktom je, že nehovorí voči ktorým súdom. Štatút ICTR je mierne presnejší, hovoriac o prednosti nad národnými súdmi všetkých štátov alebo Špeciálny súd pre Sierra Leone, o prednosti voči súdom Sierra Leone.

³⁵ Tadić (IT-94-1-AR72), Decision on the defence of of the motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 2 October 1995, para. 56.

³⁶ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, s. 261.

³⁷ Drumbl A., M.: Looking Up, Down and Across: The ICTY's place in the international legal order. IN: *Washington & Lee Public Law and Legal Theory research paper series*. Working paper No 03-08, 2003, s. 705.

8.1. Ne bis in idem

S otázkou prednosti súvisí viacnásobné trestné stíhanie alebo tzv. dvojité potrestanie pre ten istý trestný čin. Logickým dôsledkom prednostnej jurisdikcie je tak uplatnenie zásady *ne bis in idem*, formulované v článku 10 vo dvoch podobách.

V prvom rade toto pravidlo vylučuje, aby osoba, ktorá už bola týmto tribunálom odsúdená za konanie predstavujúce závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva, bola za tie isté činy znovu trestne stíhaná pred vnútroštátnym súdom. Štatút na druhej strane ale umožňuje, aby osoba súdená pred národným súdom bola pre rovnaký čin následne súdená medzinárodným tribunálom, a to v dvoch prípadoch:

- (a) čin, pre ktorý bola osoba súdená, bol kvalifikovaný ako bežný trestný čin (Tak bol týmto tribunálom vyžiadaný aj bývalý prezident Juhoslávie Slobodan Milošević, ktorého sa chystal belehradský súd postihnúť iba za zneužitie právomoci a za majetkové trestné činy, prípadne i ďalšie, avšak nie za „zločiny podľa medzinárodného práva“),³⁸
- (b) konanie pred národným súdom nebolo nestranné alebo nezávislé, malo uchrániť obžalovaného pred medzinárodnou trestnou zodpovednosťou alebo tento prípad nebol riadne vyšetrený.

Kým v prípade stíhania medzinárodným súdom sa predpokladá, že bolo spravodlivé, opačne sa možno domnievať, že skoršie stíhanie vnútroštátnym súdom bolo tým pádom chybné.³⁹ Štatút ale ustanovuje, že v prípade prenesenia veci má tribunál pri ukladaní trestu zobrať do úvahy rozsah, v akom už bol trest, uložený národným súdom, vykonaný.

9. Spolupráca štátov s tribunálom

Povinnosť spolupráce vyplýva z článku 25 Charty OSN. A síce, zaväzuje členské štáty OSN, aby prijali a vykonali všetky rozhodnutia, ktoré Bezpečnostná rada v súlade s Chartou urobí. Týmto rozhodnutím bolo aj zriadenie ICTY na základe rezolúcie Rady bezpečnosti 827 (1993), v ktorej zakotvila, že všetky členské štáty majú povinnosť plne spolupracovať s medzinárodným tribunálom a jeho orgánmi, prijať potrebné opatrenia v súlade s vnútroštátnym právom pre implementáciu ustanovení rezolúcie a Štatútu, vrátane záväzku bez zbytočného odkladu vyhovieť požiadavkám na pomoc alebo príkazy vydané súdnym senátom podľa čl. 29 Štatútu.⁴⁰ Ide o *erga omnes* záväzok. Toto ustanovenie demonštratívne vymenúva spôsoby novej spolupráce pri vyšetrení a trestnom stíhaní páchatel'ov. Povinnosť spolupráce je vyjadrená explicitne a zároveň korešponduje so všeobecným princípom, že tribunál má

³⁸ Čepelka, Č. - Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha 1: EUROLEX BOHEMIA s.r.o, 2003, s. 723.

³⁹ Schabas A., W.: *The UN International Criminal Tribunals. The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 127.

⁴⁰ S/RES/827 (1993).

prednosť pred vnútroštátnymi súdmi.⁴¹ Jednou z foriem spolupráce je aj pomoc pri výkone trestov uložených medzinárodným tribunálom.

9.1. Výkon trestov

Osoby odsúdené tribunálom si neodsedia trest za spáchané zločiny vo väzbe ICTY, keďže to nie je väznica. Tresty odňatia slobody sú vykonávané mimo Holandska, a to v štáte, ktorý podpísal *Dohodu o výkone trestov*. Táto dohoda upravuje výkon trestov uložených rozsudkami medzinárodného tribunálu a s ním súvisiace postupy medzi stranami. Tresty odňatia slobody sú vykonávané v súlade s vnútroštátnou legislatívou príslušného štátu, ale stále pod dohľadom tribunálu.⁴² Doposiaľ 17 štátov podpísalo takúto dohodu. Prezident tribunálu určuje štát, do ktorého bude odsúdený prevedený. Rozhoduje na základe predbežných vyšetrovaní tajomníka, ktorý posudzuje pripravenosť štátu. Osobitná pozornosť pri výbere je venovaná blízkosti navrhovaného štátu voči štátu príbuzných odsúdeného.

⁴¹ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmshurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 406.

⁴² Acquaviva, G.: "BEST BEFORE THE DATE INDICATED ON (FROM?) TOP": RESIDUAL MECHANISMS AT THE ICTY. In: *The Legacy of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Oxford University Press, forthcoming 2010, dostupné na <http://ssrn.com/abstract=1503923>.

Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu

Lukáš Sekerák

1. Historicko-politický prehľad.....	146
2. Všeobecné informácie	146
3. Stručné dejiny	147
4. Súčasný konflikt	147
5. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu - ICTR.....	148
5.1. Vznik ICTR.....	148
5.2. Pôsobnosť.....	149
5.2.1. Časová pôsobnosť.....	149
5.2.2. Územná pôsobnosť.....	149
5.2.3. Osobná pôsobnosť.....	149
5.2.4. Vecná pôsobnosť.....	150
6. Vzťah k vnútroštátnym súdom.....	150
7. Organizácia.....	151
7.1. Sudcovia	151
7.2. Úrad prokurátora.....	151
7.3. Register (<i>Registry</i>).....	152
8. Prínos ICTR k medzinárodnému trestnému právu	152
8.1. Výklad písaných prameňov MP.....	152
8.1.1. Pojem chránenej skupiny v definícii genocídy.....	152
8.1.2. Skutková podstata znásilnenia	154
9. Záver.....	155

1. Historicko-politický prehľad

Vznik Medzinárodného Trestného Tribunálu pre Rwandu bol odpoveďou na zločiny spáchané podľa medzinárodného práva počas ozbrojeného konfliktu v tomto stredoafrickom štáte, nazývaného tiež Rwandská genocída. Preto hneď v úvode je potrebné sa aspoň okrajovo venovať týmto nie až tak dávny udalostiam, a keďže samotný konflikt je len výsledkom a vyvrcholením dlhodobého etnického a sociálneho napätia medzi dvoma etnikami, Hutu a Tutsi, je pre lepšie pochopenie príčin nevyhnutný aj krátky historický prierez dejinami Rwandy.

2. Všeobecné informácie

Rwanda (oficiálne Rwandská republika) je malý stredoafrický štát s rozlohou 26 338 km² a s počtom obyvateľov 10 473 282. Podľa ústavy zo 17. decembra 1978 je Rwanda prezidentskou republikou. Napätie medzi dvoma štátotvornými kmeňmi viedlo k stálym nepokojom v štáte, tento aj v súčasnosti úplne neutíchajúci konflikt je historicky determinovaný.¹

¹ Kronika ľudstva, Fortuna print, Bratislava 2001, ISBN 80-88980-46-1, s. 1271.

3. Stručné dejiny

Pôvodnými obyvateľmi územia dnešnej Rwandy sú Twaovia, pygmejskí kmeň lovcov a zberačov. Avšak niekedy v rozmedzí 7. až 10. storočia začal do tejto oblasti migrovať zo severu bantúsky kmeň Hutuov, živiaci sa prevažne poľnohospodárstvom. Neskôr v 15. storočí sa prisťahovali kočovné pastierske kmeňe Tutsiov, majúce pôvod niekde v údolí Nílu. Podmanili si Hutuov a zakladali malé feudálne statky, kde tvorili hornú vrstvu obyvateľstva. V 15. storočí sa zjednotilo niekoľko Tutsijských skupín a vytvorili Rwandské kráľovstvo, ktoré pretrvalo až do 19. storočia. Tutsiovia časom prevzali jazyk Hutuov. Hoci aj niektorí Hutuovia patrili medzi šľachtu, prevažná časť z nich boli chudobní roľníci, hoci tvorili väčšinu z celej populácie. Králi, nazývaní *Mwami*, boli Tutsiovia a boli považovaní za božích synov s neobmedzenou mocou. Do 19. storočia sa tradovalo, že Tutsiovia ovládajú vojenské sily a Hutuovia nadprirodzené. Z toho dôvodu tvorili *Mwamiho* radu poradcov (*abiiru*) výhradne Hutuovia. Od polovice 18. storočia *abiiru-a* začala strácať vplyv a moc vládcu sa centralizovala. Pôda, ktorá bola dovtedy vlastníctvom rodových skupín, na čele ktorých stáli prevažne Hutuovia, sa rozdelila jednotlivcom, Tutsiom.

Prvý európan, ktorý vstúpil na územie Rwandy bol britský cestovateľ Livingstone v roku 1858 o dvadsať rokov neskôr ho nasledovali misionári. Na berlínskom kongrese v rokoch 1884 - 1885 bola oblasť pridelená Nemecku a stala sa súčasťou Nemeckej východnej Afriky, známa pod menom *Rwanda-Burundi*. Počas prvej svetovej vojny túto nemeckú kolóniu okupovali spojenci a v roku 1923 bola ako mandát Spoločnosti národov postúpená Belgicku. Vládujúcej vrstve Tutsiov boli poskytované mnohé výhody,² tento prístup Nemcov, respektíve Belgičanov viedol k prehĺbeniu rozdielov medzi etnikami. Takto nadobudlo rozdelenie obyvateľstva nielen etnický ale aj sociálny rozmer, pretože spoločenská trieda bola zhodná s etnicitou. Belgická nadvláda trvala štyridsať rokov, až do roku 1962, kedy Rwanda získala nezávislosť.³

4. Súčasný konflikt

Nezávislosť a zavedenie demokracie znamenali koniec nadvlády Tutsiov. Bolo len otázkou času, kedy moc prejde na Hutuskú väčšinu. Obdobie dekolonizácie sa časovo zhoduje so sociálnou a protimonarchistickou revolúciou, ktorá sa nevyhnutne obrátila aj proti Tutsiom. Tieto nepokoje vyvolali vlnu vystahovalectva (prevažne Tutsiov) do susedných krajín.⁴ S týchto utečencov sa v zahraničí vytvorilo partizánske hnutie nazývané Rwandský povstalecký front (FPR). Takto bola Rwanda pod neustálov hrozbou z vonku a každý politický prevrat sa obrátil proti Tutsiom viedol k ich úteku a poskytol nových bojovníkov do radov partizánskeho hnutia. Tento neúfňajúci konflikt v krajine dosiahol vrchol v roku 1994, kedy sa odohrali udalosti označované ako Rwandská genocída.

² Prístup k vzdelaniu, boli presadzovaní do vedenia kolónie a pod.

³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Historie_konfliktu_Hutu%C5%AF_a_Tutsi%C5%AF.

⁴ Počet politických utečencov v roku 1970 bol 161 000.

Prípravy genocídy sa vyznačovali vysokou mierou koordinácie a presnosti. Bola založená rozhlasová a televízna stanica *Hutu Power*. Tieto médiá šíрили rasistické myšlienky a rozvíjali zvláštny slovník rwandskej genocídy.⁵ Dokonalosť príprav dokazuje aj hromadná distribúcia mačiet medzi jednotky *Interahamwe*.⁶ Taktiež bolo rozdané veľké množstvo starých zbraní civilistom, ale práve mačeta a rádio sa stali symbolom tejto genocídy.

Podnetom k začiatku masových vrážd bola smrť prezidenta Juvénala Habyrimana 6. apríla 1994, ktorý zahynul na palube lietadla zostrelého krátko pred pristátím na letisku v hlavnom meste Kigali. V bojoch, ktoré vzápätí prepukli v Kigali bolo zavraždených za päť dní 20 000 ľudí, medzi nimi aj premiérka Agathe Uwilingiyimanaová príslušníčka kmeňa Tutsiov. Francúzske, belgické a americké jednotky evakovali cudzincov. Krvavé boje sa za dva týždne rozšírili po celej krajine, bojovalo sa mačeatami, palicami a zápalnými zbraňami. V polovici mája si boje vyžiadali už 500 000 obetí. Bezpečnostná rada OSN schválila 17. mája zvýšenie počtu príslušníkov misie UNAMIR v krajine na 5 500 mužov a vyhlásila embargo na dovoz zbraní. Začiatkom júna tutsijský Rwandsky vlastenecký front dobyl hlavné mesto Kigali a 18. júna 1994 vyhlásil občiansku vojnu za skončenú. Dosadením umierneného hutúskeho politika Pasteura Bizimungua za prezidenta sa proklamovalo zmerenie medzi bojujúcimi stranami. V období od apríla do mája bolo počas sto dní zabitých 800 000 Rwand'ánov⁷ (pováčšine Tutsiov, ale aj mnoho Hutuov), niektoré odhady hovoria až o 1 000 000 mŕtvych.⁸ Rwandská genocída sa preto považuje za jednu z najväčších tragédií ľudstva v 20. storočí.

5. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu - ICTR

5.1. Vznik ICTR

ICTR (*International Criminal Tribunal for Rwanda*) bol zriadený rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 995 zo dňa 8.11. 1994⁹ podľa kapitoly VII Charty OSN ako priama odpoveď na rwandskú genocídu. Vznik tohto *ad hoc* medzinárodného trestného tribunálu nemal podporu Číny, ktorá síce ako stály člen Bezpečnostnej rady OSN túto rezolúciu nevetovala, ale zdržala sa hlasovania.¹⁰ Problematickou sa stala otázka sídla ICTR. Rwanda sa snažila presadiť umiestnenie tribunálu na svojom území. Nakoniec však Bezpečnostná rada rezolúciou č. 977 zo dňa 22.2. 1995 rozhodla, že sídlom ICTR sa stane mesto Arusha v Tanzánii, a to hlavne z bezpečnostných dôvodov, ale

⁵ Tutsiovia boli prezývaní *inyenzi* tzn. „švábi“ a hovorilo sa o „konečnom riešení“, nazvanom tiež *umuganda* (zbavenie sa buriny).

⁶ *Interahamwe* (v preklade: „Ti, ktorí bojujú spolu“) boli hutuské milície, označované aj za hlavných aktérov genocídy.

⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1288230.stm>.

⁸ BELL-FIALKOFF, A.: *Etnické čistky*, Práh, Praha 2003, s. 195-201.

⁹ Statute ICTR, UNSC Res. 995 (1994), 8 November 1994.

¹⁰ Zástupca Číny tvrdil, že tento tribunál by nemal byť zriadený rezolúciou, ale formou medzinárodnej zmluvy.

tiež aj zo symbolických dôvodov, pretože v Arushi boli pred vypuknutím ozbrojeného konfliktu v Rwande podpísané mierové dohody medzi hlavnými aktérmi tohoto konfliktu. Je tiež dôležité pripomenúť, že ICTR je druhým *ad hoc* medzinárodným trestným tribunálom popri, v čase jeho vzniku už existujúcom, ICTY. Preto medzi nimi existuje množstvo spoločných znakov a prepojení, ktoré nachádzame pri porovnávaní ich štatútov, či už po organizačnej stránke (spoločná odvolacia komora, spoločný úrad prokurátora do roku 2003), ale aj po stránke právnej (vzájomná súvislosť a nadväznosť ich rozhodnutí).

5.2. Pôsobnosť

Je vymedzená v Štatúte ICTR, ktorý je obsiahnutý v už spomínanej rezolúcii, ktorou bol zriadený aj samotný tribunál. V článku 1 Štatútu ICTR sa uvádza, že Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu má právomoc trestne stíhať osoby, zodpovedné za vážne porušenia medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území Rwandy alebo občanmi Rwandy na území susedných štátov v období od 1.1.1994 do 31.12.1994. Na základe toho môžeme jednotlivo vymedziť vecnú, časovú, miestnu a osobnú pôsobnosť ICTR.

5.2.1. Časová pôsobnosť

Stanovenie časovej pôsobnosti je obsiahnuté v článku 7 Štatútu takto: „*The temporal jurisdiction of the International Tribunal for Rwanda shall extend to a period beginning on 1 January 1994 and ending on 31 December 1994.*“ To znamená, že pôsobnosť ICTR sa vzťahuje na všetky prípady porušenia medzinárodného práva, ku ktorým došlo v presne stanovenom časovom období, ktoré presahuje dátum 18. júna 1994 (kedy Rwandský vlastenecký front vyhlásil vojnu za skončenú) a to v dôsledku toho, že k zločinom dochádzalo aj neskôr a to najmä v utečeneckých táboroch v susedných štatoch. Práve s týmito udalosťami sa počítalo aj pri vymedzení územnej pôsobnosti.

5.2.2. Územná pôsobnosť

Podobne ako časová je aj úzrmná pôsobnosť vymedzená v už spomínanom čl. 7 Štatútu ICTR. Vzťahuje sa na územie Rwandy, zahrňujúc samotné územie, ale aj vzdušný priestor („*including its land surface and airspace*“) ako aj na územia susedných štátov, na ktorých boli spáchané závažne zločiny proti medzinárodnému humanitárnemu právu občanmi Rwandy (*to the territory of neighbouring States in respect of serious violations of international humanitarian law committed by Rwandan citizens*).

5.2.3. Osobná pôsobnosť

Je upravená v čl. 5 Štatútu („*over natural persons pursuant to the provisions of the present Statute.*“), ktorý vymedzuje osobnú pôsobnosť ICTR na fyzické osoby na základe ustanovení tohoto Štatútu. Z toho vyplýva, že osobná pôsobnosť ICTR sa vzťahuje na:

- a) Všetky fyzické osoby zodpovedné za vážne porušenia medzinárodného práva, ktoré boli spáchané na území Rwandy,
- b) Občanov Rwandy zodpovedných za vážne porušenia medzinárodného práva, ku ktorým došlo na území susedných štátov.

5.2.4. Vecná pôsobnosť

Štatút ICTR v článkoch 2, 3 a 4 vymedzuje okruh zločinov podľa medzinárodného práva, ktorých stíhanie spadá do pôsobnosti súdu. Tieto zločiny môžeme rozdeliť do troch skupín a to genocída, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny.

Definícia zločinu genocídy, ktorá je obsiahnutá v čl. 2 Štatútu, bola doslovne prevzatá z *Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídia*.¹¹

Pri vymedzení zločinov proti ľudskosti je zoznam zločinov prevzatý zo Štatútu ICTY (*International Criminal Tribunal for Yugoslavia*) s tým rozdielom, že sa nevyžaduje aby zločiny boli spáchané v súvislosti z ozbrojeným konfliktom, ale uvádza, že zločiny proti ľudskosti musia byť spáchané ako časť rozsiahleho a systematického útoku proti civilnému obyvateľstvu a to z politických, národnostných, rasových alebo náboženských dôvodov („committed as part of a widespread or systematic attack against any civilian population on national, political, ethnic, racial or religious grounds“).

Čo sa týka problematiky vojnových zločinov, tá musela byť upravená úplne rozdielne oproti Štatútu ICTY, keďže konflikt v Rwande mal vnútroštátnu povahu. Vo vnútroštátnom konflikte sa neuplatňujú Ženevské dohovory z roku 1949 ako celok, ale len ich spoločný čl. 3 spolu s Dodatkovým protokolom II k týmto dohovorom.¹² Preto je v čl. 4 aj uvedené, že ide o porušenie článku 3 spoločného Ženevským dohovorom a Dodatkovému protokolu II: „committed serious violations of Article 3 common to the Geneva Conventions of 12 August 1949 for the Protection of War Victims, and of Additional Protocol II thereto of 8 June 1977“. Následne je uvedený demonštratívny výpočet jednotlivých vojnových zločinov.

Podrobnejšie sa budeme skutkovými podstatami niektorých vážnych zločinov zaoberať neskôr a to aj s prihliadnutím na bohatú judikatúru ICTR.

6. Vzťah k vnútroštátnym súdom

Na základe čl. 8 („shall have the primacy over the national courts of all States“) môžeme tvrdiť, že ICTR je nadradený všetkým národným súdom a jeho právomoc je konkurujúca. To znamená, že môže v hociktovej časti konania požiadať národný súd, aby bol daný prípad prejednanávaný pred ICTR. Samozrejme musí sa jednať o prípad, ktorý spadá do jeho pôsobnosti.

¹¹ Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia bol prijatý 8.12. 1948 a publikovaný pod č. 32/1955 Zb.

¹² VÁLEK, P.: Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva, Praha 2009, s. 10-11.

7. Organizácia

Po organizačnej stránke pozostáva tribunál z týchto orgánov:

1. Tri súdne komory a jedna odvolacia komora, ktorá je spoločná pre ICTR a ICTY
2. Úrad prokurátora
3. Register (*Registry*)

7.1. Sudcovia

Na ICTR pôsobí 16 stálych sudcov a 9 *ad litem* sudcov (predtým 4). Súdne komory sa skladajú z 3 stálych sudcov a maximálneho počtu 6 sudcov *ad litem*. Odvolacia komora je zložená zo 7 stálych sudcov a je súčasne odvolacou komorou aj pre ICTY. Všetci sudcovia sú volení na funkčné obdobie 4 rokov Valným zhromaždením OSN na návrh Generálneho tajomníka, s tou podmienkou, že každý sudca musí byť z iného štátu. U stálych sudcov je tu možnosť aj ich opätovného zvolenia, sudcovia *ad litem* túto možnosť nemajú. Štatút určuje aj aká je potrebná kvalifikácia sudcov. Článok č. 12 stanovuje požiadavky na sudcov, či už stálych alebo sudcov *ad litem*. Mali by to byť osoby vysokého morálneho charakteru, nestranné, bezúhonné, a ktoré v danom štáte dosiahli kvalifikáciu potrebnú na zastávanie funkcie vyšších súdnych úradníkov. Taktiež sa pri zostavovaní jednotlivých súdnych komôr má dbať na to aby sudcovia mali skúsenosti z oblasti trestného práva, medzinárodného práva v rátane medzinárodného humanitárneho práva a z oblasti ľudských práv.¹³ Činnosť súdu riadi predseda (*Prezident*), ktorý je volený stálymi sudcami z ich radov (momentálne je ním sudca Charles Michael Dennis Byron zo Svätého Kryštofa a Nevisa¹⁴). Predseda súdu po porade so stálymi sudcami menuje 2 sudcov do odvolacej komory, ktorá je spoločná ICTR a ICTY, a môže prideliť sudcov *ad litem* do jednotlivých súdnych komôr. Taktiež stály sudcovia každej súdnej komory volia spomedzi seba predsedajúceho sudcu (*Presiding Judge*).¹⁵

7.2. Úrad prokurátora

Úrad prokurátora tvorí samotný prokurátor (*Prosecutor*) a jeho personál (*staff*). Jedná sa o nezávislý a nestranný orgán ICTR. Je menovaný Bezpečnostnou radou OSN na návrh Generálneho tajomníka na obdobie 4 rokov. Personál prokurátora je menovaný Generálnym tajomníkom na návrh prokurátora. Je zodpovedný za trestné stíhanie a vyšetrowanie osôb zodpovedných za porušenie medzinárodného práva za podmienok uvedených v Štatúte.¹⁶ Funkcia prokurátora bola pôvodne personálne spojená s prokurátorom d'alšieho *ad hoc* súdu, ICTY. Bezpečnostná rada však rezolúciou č. 1503 (2003) zo dňa 28. augusta 2003 rozhodla o rozdelení oboch funkcií preto

¹³ Statut ICTR, rezolúcia BR OSN č. 995 (1994) z 8. 11. 1994, v platnom znení, čl. 12.

¹⁴ <http://www.ictr.org/ENGLISH/geninfo/chambers.htm>.

¹⁵ *Ibidem*, čl. 13.

¹⁶ *Ibidem*, čl. 14.

aby došlo k zrýchleniu konania. Teraz má ICTR svojho vlastého prokurátora a ním je Hassan Bubacar Jallow z Gambie.¹⁷

7.3. Register (*Registry*)

Vykonáva administratívnu a technickú agendu. Pozostáva z funkcie Registrátora (*Registrar*) a jeho personálu (*staff*). Registrátor je menovaný Generálnym tejomníkom OSN po porade s Predsedom ICTR na obdobie 4 rokov.

8. Prínos ICTR k medzinárodnému trestnému právu

Vznik ICTR a aj už vyššie spomínaného ICTY v devädesiatych rokoch dvadsiateho storočia bol po dlhšej dobe akýmsi impulzom k „renesancii“ medzinárodného trestného práva.¹⁸ Nešlo však len o obnovu, keďže sa tieto medzinárodné tribunály museli pri svojej činnosti vyrovnat' s viacerými problémami, ktoré doposiaľ neboli riešené tak zároveň tým prispeli aj k jeho rozvoju. My sa však budeme zaoberať len prínosom ICTR, ktorý spočíva nie len vo výklade už existujúcich písaných prameňov medzinárodného práva, ale aj v nachádzaní medzinárodného obyčajového práva.

8.1. Výklad písaných prameňov MP

8.1.1. Pojem chránenej skupiny v definícii genocídy

Základným písomným prameňom medzinárodného práva, ktorý upravuje skutkovú podstatu a trestanie zločinu genocídie podľa medzinárodného práva je *Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídie*¹⁹ Tento dohovor v článku II poprvýkrát v medzinárodnom práve definuje zločin genocídy. Hoci bol tento dohovor prijatý už v roku 1948 (platný od roku 1951) nebol aplikovaný s politických dôvodov (výnimku tvoril súdny proces s Adolfom Eichmannom v Izraeli v roku 1961),²⁰ až do vzniku *ad hoc* trestných tribunálov, ktoré prevzali túto definíciu do svojich štatútov a začali ju aplikovať. Keďže sa nemohli oprieť o predchádzajúcu súdnu prax museli sa vysporiadať s množstvom výkladových problémov.

Čo sa týka ICTR ten riešil problém výkladu pojmu *chránená skupina* v prípade *Akayesu*.²¹ Jean Paul Akayesu bol starostom mesta Taba, kde bolo v rozmedzí apríla a júna zabitých 2000 Tutsiov, Akayesu ako starosta bol zodpovedný za dodržiavanie poriadku a práva a aj keď vedel o týchto zločinoch, nepokúsil sa im zo svojej pozície

¹⁷ <http://www.ictr.org/ENGLISH/geninfo/chambers.htm>.

¹⁸ VÁLEK, P.: Prínos trestných tribunálov OSN medzinárodnému právu. In *Trestnoprávní revue*, 3/2007, s. 67.

¹⁹ Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídie bol prijatý 8.12. 1948 a publikovaný pod č. 32/1955 Zb.

²⁰ VÁLEK, P.: Klíčová rozhodnutí medzinárodných trestných tribunálov ve světle medzinárodného práva, Praha 2009, s. 106.

²¹ Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement, 2 September 1998.

zabrániť, ale dokonca sa na nich sám aktívne podieľal.²² Problém spočíval v tom, či je možné kvalifikovať zločiny J. P. Akayesu ako genocídu podľa článku 2 odseku 2 Štatútu ICTR, ktorý bol prevzaný z *Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia*. Podľa štatútu respektíve dohovoru „... sa genocídiom rozumie ktorýkoľvek z činov uvedených nižšie, spáchaných v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú...“, čiže objektívnym znakom zločinu genocídy je existencia národnej, etnickej, rasovej alebo náboženskej skupiny osôb (*chránená skupina*). Avšak Štatút ani dohovor sa bližšie nevenujú definícii týchto skupín, preto sa museli sudcovia sami vysporiadať s otázkou, či Tutsiovia spadajú pod jednu z týchto chránených skupín.

Ako sme už vyššie spomínali Tutsiovia aj Hutuovia, napriek istým malým odlišnostiam, majú spoločnú kultúru, jazyk a aj náboženstvo a preto nebolo vôbec jasné, či je možné považovať Tutsiou za samostatnú etnickú, rasovú, národnostnú alebo náboženskú skupinu.

Súdny tribunál pri riešení tohoto problému rozšíril výklad pojmu chránená skupina a kvalifikoval Tutsiov ako etnickú skupinu (ktorú definoval ako „*group whose members share a common language or culture*“) pričom podporil tento názor aj tým, že Tutsiovia aj Hutuovia mali uvedenú svoju etnicitu v identifikačných preukazoch a tvorili etnickú skupinu v oficiálnej klasifikácii („*ethnic*“ in *official classifications*). Taktiež aj všetci svedkovia, ktorí vypovedali pred súdom vždy odpovedali na otázky prokurátora týkajúce sa ich etnickej identity spontánne a bez váhania („*answered spontaneously and without hesitation the questions of the Prosecutor*“).²³

Toto svoje stanovisko opieral o *travaux préparatoires*²⁴ *Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídia*, s ktorého vyplýva, že spoločným znakom všetkých štyroch druhov skupín uvedených v definícii genocídy je to, že sa jedná o stabilné skupiny, ktorých členstvo sa získava automaticky narodením bez možnosti zmeny a teda nie o skupiny mobilné.²⁵ Ďalej je podľa názoru súdnej komory obzvlášť dôležité rešpektovať úmysel autorov dohovoru o genocíde, ktorý je, podľa *travaux préparatoires*, zabezpečiť ochranu akejkoľvek stabilnej a trvalej skupiny. Bez ohľadu na to, či sa jedná o niektorú zo štyroch druhov skupín uvedených v definícii alebo nie.²⁶

Rozhodnutie vo veci Akayesu vychádza z objektívneho prístupu. Dôraz je kladený na vznik členstva v skupine narodením. Avšak otázkou definície chránenej skupiny sa zaoberal ICTR aj v prípadoch *Kayishema a Ruzindana*²⁷ a *Rutaganda*,²⁸ v týchto prí-

²² Ibidem, § 12.

²³ Ibidem, § 513, 702.

²⁴ Přípravné práce.

²⁵ Ibidem, § 511.

²⁶ Ibidem, § 516, 701.

²⁷ Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana, Case No ICTR-95-1-T, Judgement, §98 (May 21, 1999).

²⁸ Prosecutor v. Rutaganda, Judgement, § 56 (December 6, 1999).

padoch bol aplikovaný subjektívny prístup, založený na tom, či páchatel' vníma obeť ak očlena skupiny.²⁹

8.1.2. Skutková podstata znásilnenia

Znásilnenie bolo vzhľadom na povahu vnútroštátneho konfliktu v Rwande zaradené do Štatútu ICTR ako jeden zo zločinov proti ľudskosti hoci v judikatúre sa sexuálne motivované zločiny subsumujú aj pod vojnové zločiny alebo genocídu. Napriek závažnosti tohoto zločinu neexistuje v medzinárodnom trestnom práve legálna definícia skutkovej podstaty trestného činu znásilnenia a preto sa musel ICTR s týmto problémom vysporiadať sám. ICTR sa zaoberal týmto problémom v už spomínanom prípade s jedným z aktérov Rwandskej genocídy J. P. Akayesuom (prípád *Akayesu*). V tomto prípade sa v rozsudku uvádza, že aj napriek tomu, že existuje definícia znásilnenia vo vnútroštátnych právnych predpisoch súdna komora sa domnieva, že že ústredný prvok skutkovej podstaty trestného činu znásilnenia nemôže byť zachytený v mechanickej opise objektov a častí tela („*in a mechanical description of objects and body parts*“), inými slovami nie je možné presne vymedziť taxatívny výpočet, čo všetko je považované za znásilnenie. Preto uplatňuje analógiu s definíciou mučenia v *Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu*,³⁰ ktorá sa zameriava na *conceptual frame work* (konceptný rámec) s konštatovaním, že takýto prístup je užitočný v medzinárodnom práve. Následne súdna komora definuje znásilnenie ako:

„fyzický útok sexuálnej povahy, spáchané na osobe za okolností, ktoré sú nátlakové. Za sexuálne násilie, ktoré zahŕňa znásilnenie, je považované akékoľvek konanie sexuálnej povahy, ktoré je spáchané na osobe, za okolností, ktoré sú nátlakové. Tento akt musí byť spáchaný:

- ako súčasť rozsiahleho alebo systematického útoku;
- na civilné obyvateľstvo;
- z istých diskriminačných dôvodov, ktorými sú: národné, etnické, politické, rasové alebo náboženské dôvody.“

Táto definícia bola použitá aj v procese s A. Musemom³¹ a taktiež na ňu nadviazal aj ICTY. Je zaujímavé, že súdna komora vytvorila túto definíciu bez toho aby uviedla z akých prameňov medzinárodného práva čerpala a o aké sa opierala. Keďže sa jedná o rozsiahlu problematiku, v judikatúre ICTR a aj ICTY existuje aj viacero možných riešení tohoto problému.

²⁹ VÁLEK, P.: Přínos trestních tribunálu OSN medzinárodnému právu. In *Trestnoprávní revue*, 3/2007, s. 74.

³⁰ Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, prijatý 10.12. 1984 a publikovaný pod č. 143/1988 Sb.

³¹ Prosecutor v. Musema, Case No ICTR-96-13-T, Judgement and Sentence, 27. January 2000, §220 – 222.

9. Záver

Podľa Completion Strategy má ICTR ukončiť všetku svoju činnosť do roku 2010, pričom už v roku 2008 mali byť ukončené všetky prvostupňové konania a v súčasnosti prebiehajú už len odvolacie konania. No už teraz môžeme povedať, že *International Criminal Court for Rwanda* po sebe zanechá budúcim generáciám obrovské dedičstvo v podobe bohatej judikatúry, z ktorej, ako je možné predpokladať, bude pri svojej činnosti čerpať najmä ICC (*International Criminal Court*), ale aj iné medzištátne alebo vnútroštátne súdne orgány. Taktiež ako sme už vyššie spomínali prispel tento medzinárodný *ad hoc* tribunál k rozvoju medzinárodného práva a jeho zrejme najväčším prínosom je „potvrdenie skutočnosti, že medzinárodné právo nabralo jasný kurz od kultúry bezstrestnosti („culture of impunity“) smerom ku kultúre zodpovednosti (culture of accountability)“.³²

Okrem prínosu v oblasti práva netreba zabúdať, aj na účel a dôvody pre, ktoré bol ICTR zriadený a s toho vyplýva aj fakt, že aj vďaka existencii tohoto *ad hoc* tribunálu sa svet oboznámil z hrôzami rwandskej genocídy, a aj prostredníctvom jeho činnosti došlo k získaniu a rekapitulácii mnohých dôležitých informácií o priebehu konfliktu v Rwande a nepochybne aj k vyšetrovaniu neľudských zločinov a potrestaniu hlavných aktérov genocídy, čím sa dostalo aspoň malého zadosťučinenia všetkým obetiam tohto konfliktu.

³² VÁLEK, P.: Přínos trestních tribunálu OSN medzinárodnému právu. In *Trestnoprávní revue*, 3/2007, s. 76.

Stály Medzinárodný trestný súd*Jaroslav Čollák*

1. Všeobecne o potrebe zriadenia Medzinárodného trestného súdu.....	156
2. Význam zmluvného zakotvenia Medzinárodného trestného súdu.....	158
3. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu	159
3.1 Cieľ a predmet úpravy Rímskeho štatútu	160
3.2 Dopad Rímskeho štatútu na slovenský právny poriadok	160
3.3. Zmluvné strany, ktoré pristúpili k Rímskemu štatútu.....	160
4. O Medzinárodnom trestnom súde	161
5. Štruktúra súdu.....	164
5.1 Predsedníctvo (Presidency).....	164
5.2 Súdne oddelenie (Judicial Divisions)	165
5.3 Úrad prokurátora (Office of the Prosecutor)	165
5.4 Register (Registry)	165
5.5 Pobočky (Other Offices).....	166
6. Zaujímavosti	166
7. Zhodnotenie prínosu Medzinárodného trestného súdu	167

1. Všeobecne o potrebe zriadenia Medzinárodného trestného súdu

Predstava medzinárodného spoločenstva a medzinárodných vzťahov bez právneho poriadku, bez právnych inštitútov, bez inštitúcií zabezpečujúcich spravodlivosť a mier, je predstavou, ktorú si osobne neviem predstaviť. Myslím, že táto predstava nenájde sympatie ani u osoby značne naklonenej myšlienke sveta mieru a pokoja, bez najmenších náznakov treníc a nedorozumení. Reálny svet v ktorom žijeme, jeho spoločnosť a v neposlednom rade jednotlivci, dovoľm si tvrdiť, ešte nedospeli do štádia existencie bez právnych poriadkov, bez zákonov, bez striktných právnych zákazov a príkazov. Jednotlivé inštitúty zabezpečujúce na jednej strane akceptovanie práv, a na strane druhej, plnenie povinností pokladám za základné stavebné kameňe jednotlivých spoločensko - kultúrnych zriadení. Nutnosť ich existencie je reálne dokázateľná, a kým na svete budú existovať dva rozličné názory na jeden a ten istý jav, skutočnosť, vec či situáciu - dovedty bude existencia právnych záruk udržania spravodlivosti, mieru a pokoja nevyhnutnosťou. Paradoxne, nevyhnutnosťou zabezpečujúcou pokojnú kontinuitu interpersonálneho spolunažívania.

Inštitúcia súdnej moci, súdu ako takého, je vždy inštitúciou, ktorá zavádza do spoločnosti akúsi istotu. Zriadeniu Medzinárodného trestného súdu by som pripísal práve príchod istoty, ktorá je v medzinárodnom priestore veľmi dôležitá. Istotu či už štátov, medzinárodných zoskupení, spoločenstiev a obyvateľov rôznych kútov sveta, ktorá v minulosti až taká samozrejmalá nebola. Istotou hovoriacu, že ak spoločnosť nedokáže predísť spoločenským fenoménom vyúsťujúcim do spoločenských konfliktov, prichádzajú na rad inštitúcie trestajúce tieto previnenia. Je zvláštne tvrdenie hovoriace o človeku 21. storočia, ktorý takýto mechanizmus považuje za automatický. Zvláštnym sa toto tvrdenie stáva hlavne z dôvodu obzretia sa do nie tak dávnej minulosti. Ak by sme to bez okolokov urobili a nebáli sa vopred našich zistení, zistili by sme, že

ani nie pred storočím takýto mechanizmus v spoločnosti prítomný nebol. Vtedajšia spoločnosť si zárukami udržania mieru a spravodlivosti, ktoré sú pre dnešného človeka automatickými, nebola istá ani v najmenšej miere. Pokladám za jav nie dobrý, ak dnešná spoločnosť vníma mechanizmy zaručujúce mier, spravodlivosť, pokojné spolunažívanie a dodržiavanie práva v spoločnosti za samozrejmé. Reálne sa zabúda na ich dlhodobý rozvoj, prehľbovanie jednotlivých zásad tvoriacich jednotlivé právne poriadky, a v neposlednom rade sa zabúda na ich krehkosť a citlivosť. Vedomosť o nich určujem za veľmi dôležitú a podstatnú pre kvalitatívne lepšiu kontinuitu vývoja ľudskej spoločnosti, pretože každý človek je osobne zodpovedný za to, či sa právo a zákony dodržiavajú.¹

Skutočne to nie je až tak dávno, čo porušovanie základných ľudských práv a slobôd, porušovanie medzinárodných zvyklostí, obyčají, zmlúv a vnútroštátnych poriadkov bolo vecou reálnou. Čím skôr si tento fakt uvedomíme, bude existencia inštitútov zaručujúcich mier a spravodlivosť práve tým, čo bude v hodnotovom rebríčku spoločností po celom svete na prvých priečkach. Uvedomenie si existencie týchto inštitútov a fakt ktorý hovorí, že spoločnosť sama formuje práve tieto jednotlivé inštitúty, je v súvislosti ich existenciu nesmierne dôležitá.²

Paradoxne, ani po viac ako 50 rokoch po Norimberskom (8. augusta 1945) a taktiež Tokijskom tribunáli (3. mája 1946 do 12. novembra 1948), ktoré riešili najhrubšie prehrešky voči medzinárodnému mieru a právnemu poriadku, poškodené krajiny sveta sa nedočkali plnohodnotného zadosťučinenia, nedočkali sa stavu, v ktorom by bolo spravodlivosti učené zadosť.

Na druhej strane, tieto procesy ukázali, že medzinárodné spoločenstvo vyvíja snahu o krok vpred. Snahou, ktorá má do dnešných dní obrovské opodstatnenie. Jednoznačným prínosom pre dnešnú spoločnosť a nepochybne aj pre ďalšie generácie bolo chcenie zjednotiť sa na pojmoch genocídy, zločinov proti ľudskosti, a v neposlednom rade na vojnových zločinov. Zjednotením sa na týchto kľúčových pojmoch medzinárodného trestného práva vytvorili základ možného súdenia, či dokonca odsúdenia páchatel'ov týchto trestných činov v budúcnosti. Trestnými činmi, ktorými sa tieto procesy zaoberali, bolo poškodených mnoho miliónov obetí. V dejinách národov a v dejinách samotného ľudstva tieto hlboké jazvy, ktoré nedostali možnosť byť zahojené ostali dodnes. Medzinárodné spoločenstvo prejavilo snahu pre vytvorenie podmienok na vznik stálej medzinárodnej inštitúcie, ktorá by mala právomoc vo veciach genocídy, zločinov proti ľudskosti, zločinov agresie a taktiež vojnových zločinov.

V roku 1990 po skončení studenej vojny, súdy, ako je Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a pre Rwandu, boli výsledkom konsenzu, že beztrestnosť je neprijateľná. Avšak, pretože tieto medzinárodné trestné tribunáli boli zriadené ad

¹ Ihering, R.: Boj za právo. Bratislava: Kalligram, 2009, prekladal Alexander Brösl.

² Otázkou vplyvu spoločnosti na jednotlivé nielen právne inštitúty zaujímavo predkladá napríklad Ota Weinberger v knižnom titule: Institutionalismus. Eine neue Theorie der Handlung, des Rechts und der Demokratie („Inštitucionalizmus, nová teória konania, práva a demokracie“).

hoc pre ten- ktorý medzinárodný problém, preto pred týmito tribunálmi nebolo možné riešiť iné, v budúcnosti vzniknuté konflikty. A práve preto vznikla na medzinárodnej scéne zhoda potreby založenia stáleho trestného súdu.

Zhoda v potrebe vytvorenia stálej medzinárodnej inštitúcie s právomocou jurisdickie nad zločinmi proti ľudskosti, genocídy, zločinmi agresie a vojnovými zločinmi vyvrcholila založením Medzinárodného trestného súdu.

2. Význam zmluvného zakotvenia Medzinárodného trestného súdu

Samotný vznik Medzinárodného trestného súdu by sme mohli označiť až za akýsi koniec cesty, ktorý má svoje opodstatnenie a nesmiernu váhu. Ako bolo spomenuté, tribunál zriadený v histórii viackrát,³ mal právomoc riešiť iba spor jemu pridelený, spor na základe ktorého tribunál vznikol, avšak absentovala právomoc pred ním riešiť spory vzniknuté v budúcnosti kdekoľvek na svete. Uvedomenie si tejto, v zásade dôležitej funkcie medzinárodných tribunálov, má ďalekosiahly dopad na priblíženie si medzinárodnej situácie, ktorá predchádzala vzniku Stáleho medzinárodného trestného súdnictva. S troškou irónie by sa dalo povedať, že vtedajšie medzinárodné spoločenstvo naivne verilo predstave „beztrestného sveta“ a nepovažovalo zriadenie stálej súdnej inštitúcie v tejto oblasti za dôležité.

Avšak práve samotné hrubé porušovanie medzinárodného humanitárneho, trestného práva, genocíd, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov v rôznych častiach sveta donútilo medzinárodné spoločenstvo premýšľať. Premýšľať práve o tom, či je racionálne, ekonomické, pragmatické, politicky správne zriaďovať vždy po vzniku takejto situácie ad hoc tribunál, alebo mať v medzinárodnom priestore inštitúciu, ktorá by nebola charakteru ad hoc, a ktorá by mala právomoc riešiť už spomenuté porušenia medzinárodného práva. Medzinárodné spoločenstvo prinieslo na stôl myšlienku vytvorenia už spomenutého stáleho medzinárodného trestného súdnictva, aj keď samotná myšlienka má historický starší pôvod.⁴ Po zvážení všetkých pozitív a negatív došlo v medzinárodnom priestore k ustáleniu snahy o vytvorenie takejto stálej inštitúcie.

³ Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu, Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu, Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu, Špeciálny tribunál pre Sierra Leone, Špeciálny tribunál pre Libanon. Medzinárodné trestné tribunály pre bývalú Juhosláviu a Rwandu zriadila Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov.

⁴ Myšlienka vytvorenia stáleho medzinárodného trestného súdu vznikla po prvej svetovej vojne s cieľom trestne postihnúť hlavných páchatel'ov závažných zločinov medzinárodného charakteru a bola premietnutá do Versailleskej zmluvy z roku 1919, ktorá predpokladala zriadenie *ad hoc* tribunálov. Článok 227 tejto zmluvy zakotvil okrem iného stíhanie nemeckého cisára Wilhelma II. za "závažné trestné činy proti medzinárodnej morálke a posvätnosti zmlúv" a navyše podľa článkov 228 a 229 zmluvy sa mali vytvoriť tribunály na stíhanie "osôb obžalovaných zo spáchania aktov porušenia práva a vojnových zvyklostí. Paradoxne treba podotknúť, že tieto tribunály neboli zriadené, hoci stíhanie hlavných páchatel'ov zločinov prvej svetovej vojny sa - so súhlasom spojencov uskutočnilo na národnej- nemeckej úrovni.

V rokoch 1991-1994 vypracovala Komisia pre medzinárodné právo - na základe požiadavky Valného Zhromaždenia Organizácie Spojených Národov - návrh Štatútu medzinárodného trestného súdu a Valné Zhromaždenie potom v roku 1995 vytvorilo Prípravný výbor pre Medzinárodný Trestný Súd s mandátom dopracovať návrh tak, aby mohol byť prijatý na diplomatickej konferencii v podobe zmluvného dokumentu.

V roku 1998 sa konala diplomatická konferencia v Ríme (15.6.-17.7.1998), na ktorej bol 17. júla 1998 prijatý Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu ako zakladajúci dokument Medzinárodného trestného súdu.

Práve prijatím spomínaného Rímskeho štatútu bol Medzinárodný trestný súd zriadený. Rímsky štatút nadobudol platnosť dňa 1. júla 2002. Sídлом Medzinárodného trestného súdu je Haag (Holandsko).

V dobách dnešných, v časoch, kedy po celom svete vznikajú spory spoločenské, politické, kultúrne, rasové, náboženské a ktoré môžu v ktoromkoľvek okamihu prerásť do závažných porušení medzinárodného trestného práva, je existencia stálej medzinárodnej trestnej inštitúcie nevyhnutnosťou.

Prínos inštitúcie, akou je Medzinárodný trestný súd je nepochybný, minimálne v možnosti dosiahnuť potrestanie vinníkov najhorších zločínov s medzinárodným dopadom. A práve v týchto situáciách, by absencia tohto „minima“ bola prehrou medzinárodného spoločenstva, a súčasne jeho existencia, sa v už spomenutých situáciách paradoxne stáva „maximom“.

3. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu

Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu (Rome Statute of the International criminal Court) je mnohostranná medzinárodná zmluva (pozri Text Rímskeho štatútu v slovenčine⁵). Rímsky štatút nadobudol účinnosť 1. júla 2002. Slovenská republika ako jedna z mnohých je od 1. júla 2002 zmluvnou stranou Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

V mene Slovenskej republiky bol Rímsky štatút podpísaný 23. decembra 1998. Národná rada Slovenskej republiky vyslovila súhlas so štatútom uznesením č. 1987 z 3. apríla 2002 a súčasne rozhodla, že ide o zmluvu podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prezident Slovenskej republiky štatút ratifikoval 8. apríla 2002. Ratifikačná listina bola uložená u generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov v New Yorku 11. apríla 2002. Štatút nadobudol platnosť 1. júla 2002 a v ten istý deň nadobudol platnosť i pre Slovenskú republiku na základe článku 126 ods. 1.⁶

Základné údaje o zmluve:

Predmet zmluvy:	Trestné otázky a terorizmus
Miesto prijatia zmluvy:	Rím
Dátum prijatia zmluvy:	17.07.1998

⁵ <http://www.zbierka.sk/>.

⁶ <http://www.zbierka.sk/>.

Dátum nadobudnutia platnosti pre SR:	01.07.2002
Číslo v Zb. zákonov SR:	333/2002
Predmet zmluvy:	Trestné otázky a terorizmus
Gestor zmluvy:	Ministerstvo zahraničných vecí ⁷

3.1 Cieľ a predmet úpravy Rímskeho štatútu

Rímskym štatútom sa teda zriadil stály Medzinárodný trestný súd so sídlom v Haagu s právomocou vykonávať medzinárodnú trestnú jurisdikciu nad fyzickými osobami,⁸ za spáchanie najzávažnejších zločinov - genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a zločinu agresie, ktorý však zatiaľ nie je definovaný.

3.2 Dopad Rímskeho štatútu na slovenský právny poriadok

Uvedomením si faktu, že Rímsky štatút je mnohostranná medzinárodná zmluva, podľa článku 7 Ústavy SR je potrebné posudzovať Rímsky štatút práve ako medzinárodnú zmluvu, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a zároveň aj ako zmluvu, z ktorej vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodnej organizácii, tiež ako zmluvu, na vykonanie ktorej je potrebný zákon. Keďže ide o zmluvu, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, v zmysle článku 7 ods. 5 ústavy bude mať prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.

Ratifikácia Rímskeho štatútu bude mať priamy dopad aj na štátny rozpočet Slovenskej republiky. Výdavky Medzinárodného trestného súdu sa hradia z príspevkov vymeraných štátom, zmluvným stranám podľa článku 115 Rímskeho štatútu.

Medzinárodný trestný súd má právo vyšetrovať len zločiny, ku ktorým došlo po 1. júli 2002 (jurisdikcia *ratione temporis*, článok 11 Rímskeho štatútu). Prvým prípadom Medzinárodného trestného súdu budú vojnové zločiny v Konžskej demokratickej republike, kde Medzinárodný trestný súd oznámil, že zahájí vyšetrovanie zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov počas konfliktu v Konžskej demokratickej republike.

3.3. Zmluvné strany, ktoré pristúpili k Rímskemu štatútu

Dňa 21. júla 2009 medzinárodné spoločenstvo dosiahlo historický medzník, keď 110 štátov prijalo Rímsky štatút, právny základ pre zriadenie stáleho Medzinárodného trestného súdu, a stalo sa zmluvnými stranami štatútu. Autentické znenia sú v 6 úradných jazykoch súdu. Slovenský preklad nie je autentickým jazykom dohody.

⁷ <http://www.foreign.gov.sk/>.

⁸ Myšlienka súdenia fyzických osôb za medzinárodné protiprávne konanie má historicky starší pôvod, nájdeme ju aj vo Versailleskej zmluve z roku 1919, kde Článok 227 tejto zmluvy zakotvil stíhanie nemeckého cisára Wilhelma II. za "závažné trestné činy proti medzinárodnej morálke a posvätnosti zmlúv".

Ucelený zoznam všetkých zmluvných strán (štátov) Rímskeho štatútu je k nahliadnutiu na oficiálnej stránke Medzinárodného trestného súdu.⁹

Z pravidla, že Medzinárodný trestný súd vykonáva jurisdikciu uznanú štátmi pristúpenými k Rímskemu štatútu existuje výnimka. Výnimka v situácii, kedy štát nie je zmluvnou stranou Rímskeho štatútu, ale môže formou vyhlásenia podaného Generálnemu tajomníkovi Organizácie Spojených národov akceptovať výkon jurisdikcie Súdu nad daným zločinom (tzv. akceptujúci štát).

Opačným pólom snahy štátov stať sa súčasťou Rímskeho štatútu je možnosť štátu odstúpiť od tohto štatútu. Prirodzene, aj táto možnosť je upravená samotným štatútom. Štát, zmluvná strana, môže prostredníctvom písomného oznámenia adresovaného Generálnemu tajomníkovi Organizácie Spojených národov odstúpiť od tohto štatútu. Samotné odstúpenie nadobudne účinnosť jeden rok odo dňa prijatia oznámenia, ak sa v oznámení neuvádza neskorší termín.

Je prirodzené, že samotným vypovedaním štatútu sa štát nezbavuje svojich povinností vyplývajúcich z tohto štatútu v čase, keď bol ešte jeho stranou, vrátane akýchkoľvek finančných povinností, ktoré mu vznikli. Jeho odstúpenie neovplyvní nijakú spoluprácu so súdom v súvislosti s vyšetrovaním trestnej činnosti a konaním, ktoré odstupujúcemu štátu ukladá povinnosť spolupracovať a ktoré sa začalo pred dňom účinnosti odstúpenia.

4. O Medzinárodnom trestnom súde

Tento súd je stála inštitúcia a má právomoc vykonávať jurisdikciu nad osobami za najzávažnejšie trestné činy, ktoré vyvolávajú medzinárodné znepokojenie, a je doplnkom k vnútroštátnym trestným jurisdikciám. Právomoc a činnosť súdu sa riadia ustanoveniami Rímskeho štatútu.¹⁰

Medzinárodný trestný súd má podľa článku 4 Rímskeho štatútu medzinárodnú právnu subjektivitu a právnu spôsobilosť, aká je potrebná na výkon jeho funkcií a splnenie jeho účelu. Tu treba podotknúť, že ide o štandardnú formuláciu typickú pre právnu subjektivitu medzinárodných organizácií. Súd má na základe článku výsadu používať svoju vlajku, znak a označenia na svojich budovách a dopravných prostriedkoch.

Nedotknuteľnosť archívov súdu a všetkých písomností a dokumentov súdu je taktiež aktuálna. Medzinárodný trestný súd je taktiež oslobodený od všetkých druhov priamych daní, cla a platieb s rovnakým účinkom ako clo, dovozných a vývozných obmedzení, pokiaľ ide o predmety určené na úradné potreby súdu a publikácie súdu. Súdu sa má poskytovať v oblasti finančných operácií podobné zaobchádzanie, ktoré sa poskytuje diplomatickým misiám. Zo znenia článku 3 ods. 3 Rímskeho štatútu sa dozvieme, že súd môže zasadať aj inde ako v svojom sídle v Haagu, článok ďalej upravuje možnosť uzavrieť osobitnú dohodu medzi súdom a štátom, kde sa súd rozhodne

⁹ Prístupné na: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/states+parties/>.

¹⁰ <http://www.zbierka.sk/>.

zasadať, týkajúce sa poskytnutia primeraných prostriedkov, aby mohol súd vykonávať svoje úlohy.

Článok 5 Rímskeho štatútu hovorí o právomoci súdu. Súd má podľa tohto štatútu právomoc v týchto trestných činoch:

- 1) *zločin genocídy,*
- 2) *zločiny proti ľudskosti,*
- 3) *vojnové zločiny,*
- 4) *zločin agresie.*¹¹

Jednotlivé porušenia medzinárodného práva¹² sú v Rímskom štatúte pojmovo definované, príkladmo:

1) Zločin genocídy

Genocída znamená akýkoľvek z týchto činov spáchaný s úmyslom celkom alebo čiastočne zničiť národnostnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu, akým je:

- a) spôsobenie smrti príslušníkom skupiny,
- b) spôsobenie vážneho telesného alebo duševného ublíženia príslušníkom skupiny,
- c) cieľavedomé privodenie takých životných podmienok skupine, ktorých cieľom je spôsobiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie,
- d) prijatie opatrení, ktorých cieľom je zabrániť rodeniu detí v rámci skupiny,
- e) násilné preloženie detí jednej skupiny do inej skupiny.

2) Zločin proti ľudskosti

Zločin proti ľudskosti znamená akýkoľvek z týchto činov, ak bol spáchaný ako súčasť rozsiahleho alebo systematického útoku namiereného proti civilnému obyvateľstvu s vedomím útoku, akým je:

- a) vražda,
- b) vyhladzovanie,
- c) zotročenie,
- d) deportácia alebo násilný presun obyvateľstva,
- e) mučenie,
- f) znásilnenie, sexuálne otroctvo, vynútená prostitúcia, násilné tehotenstvo,

¹¹ Pri trestnom čine agresie treba podoknúť a upozorniť na článok 5 odsek 2 Rímskeho štatútu, ktorý hovorí o tom, že súd bude vykonávať jurisdikciu v prípade trestného činu agresie iba vtedy, ak sa prijme ustanovenie, ktoré bude definovať tento trestný čin a ktoré určí podmienky za ktorých bude vykonávať súd jurisdikciu v súvislosti s týmto trestným činom. Taktiež hovorí o tom, že ustanovenie definujúce trestný čin agresie musí byť v súlade s ustanoveniami Charty Organizácie Spojených národov.

¹² Treba upozorniť na veľmi významný fakt, že slovenské znenie, preklad Rímskeho štatútu a zároveň slovenský legislatívotvorca veľmi nešťastne preložil jednotlivé pojmy, keďže sa vo všetkých prípadoch jedná o zločiny a nie trestné činy. Či je to zločin genocídy, zločin proti ľudskosti, vojnové zločiny a zločin agresie, všetko to sú zločiny s medzinárodným dopadom.

- g) nedobrovoľné zmiznutie ľudí,
- h) trestný čin apartheidu,
- i) prenasledovanie akejkoľvek identifikovateľnej skupiny alebo kolektívu z politických, rasových, národnostných, etnických, kultúrnych, náboženských dôvodov, z dôvodu pohlavia.

3) Vojnové zločiny

Súd má jurisdikciu v súvislosti s vojnovými zločinmi, najmä ak boli spáchané ako súčasť plánu, politiky alebo ako súčasť páchania takých zločinov vo veľkom rozsahu:

- a) závažné porušenia Ženevských dohovorov z 12. augusta 1949,
- b) zámerné zabitie,
- c) prinútenie vojnového zajatca alebo inej chránenej osoby slúžiť v silách nepriateľskej moci,
- d) branie rukojemníkov,
- e) zámerné odňatie práv na spravodlivý a riadny súd vojnovému zajatcovi alebo inej chránenej osobe,
- f) útoky alebo bombardovanie akýmkoľvek prostriedkom miest, dedín, obydľí alebo budov, ktoré nie sú obraňované a ktoré nie sú vojenskými objektmi,
- g) úmyselné využívanie vyhľadovania civilistov ako bojovej metódy odňatím predmetov nepostrádateľných na ich prežitie vrátane úmyselného zdržiavania záchranných zásielok, ktoré sú v súlade s ustanoveniami Ženevských dohovorov,
- h) odvod alebo verbovanie detí mladších ako pätnásť rokov do národných ozbrojených síl alebo ich využívanie na aktívnu účasť na nepriateľských akciách,
- i) drancovanie mesta alebo miesta, dokonca aj keď bolo vzaté útokom,
- j) používanie jedu alebo otrávených zbraní.

Prípadný spor riešený pred Medzinárodným trestným súdom sa má riešiť najprv vzájomnými rokovaniami, ak spor nebude urovnaný do troch mesiacov, každá strana sporu môže predložiť spor arbitrážnemu tribunálu. Tribunál je zložený z troch arbitrov. Medzinárodný trestný súd má postavenie podobné ako medzinárodná vládna organizácia, ktorej členmi sú štáty.

Podľa článku 48 Rímskeho štatútu má súd požívať na území každého štátu, zmluvnej strany Rímskeho štatútu také výsady a imunity, aké sú potrebné na splnenie jeho účelu. Vo všetkých svojich činnostiach, Medzinárodný trestný súd dodržiava najvyššie štandardy spravodlivosti a riadneho procesu. Právomoci a fungovanie Medzinárodného trestného súdu sa riadia Rímskym štatútom.

Ako bolo povedané, Rímsky štatút je mnohostranná medzinárodná zmluva, ktorej cieľom je zabezpečiť potrebné výsady a imunity pre Medzinárodný trestný súd ako právnickú osobu a ďalej, v súlade s článkom 48 Rímskeho štatútu pre predstaviteľov štátov a medzinárodných organizácií zúčastňujúcich sa zasadnutí Zhromaždenia štátov, zmluvných strán, alebo ďalších jeho pomocných orgánov; pre sudcov, prokurátora, zástupcov prokurátora a tajomníka súdu; pre zástupcu tajomníka, personál

úradu prokurátora a personál sekretariátu súdu; pre právnych zástupcov a obhajcov, ktorí budú zastupovať obvinených v konaní pred súdom; pre svedkov, ktorí budú vystupovať v konaní pred súdom; pre znalcov, ktorí sa budú zúčastňovať konania pred súdom, pre obeť trestných činov, ktoré sa budú zúčastňovať konania pred súdom a to všetko na území každého štátu zmluvnej strany.¹³

Zakotvená je aj povinnosť súdu spolupracovať s príslušným štátom vo veci dodržiavania vnútroštátnych právnych predpisov tohto štátu privilegovanými osobami. Zároveň sa tu ukladá povinnosť všetkých osôb, ktoré požívajú výsady a imunity, rešpektovať právne predpisy príslušného štátu a nezasahovať do vnútorných záležitostí tohto štátu.

5. Štruktúra súdu

Súdny dvor medzinárodného trestného súdu sa skladá zo štyroch orgánov. Jedná sa o predsedníctvo, súdne oddelenie, oddelenie Úradu prokurátora a kanceláriu súdu. Sudcov Medzinárodného trestného súdu volí Zhromaždenie štátov zmluvných strán Rímskeho štatútu na deväťročné funkčné obdobie. Za sudcu Medzinárodného trestného súdu môže byť zvolený kandidát, ktorí okrem všeobecných podmienok musí preukázať spôsobilosť v trestnom práve, potrebné relevantné skúsenosti či už ako sudca, prokurátor, advokát alebo v inej podobnej funkcii či v trestnom konaní, alebo musí preukázať spôsobilosť v relevantných oblastiach medzinárodného práva, ako je medzinárodné humanitárne právo a právo ľudských práv a rozsiahle skúsenosti v profesionálnej právnickej práci, ktorá je relevantná.

5.1 Predsedníctvo (Presidency)

Predsedníctvo ako orgán Medzinárodného trestného súdu je zodpovedný za celkovú správu súdu, za jeho činnosť, s výnimkou Úradu prokurátora, a v neposlednom rade je zodpovedné za funkcie súdu vyplývajúce z Rímskeho štatútu. Skladá sa z predsedu, prvého a druhého podpredsedu súdu. Všetci sú volení nadpolovičnú väčšinu sudcov Súdneho dvora na obdobie troch rokov s možnosťou predĺženia termínu. Sudcovia predsedníctva pracujú na plný úväzok.

Podľa článku 38 Rímskeho štatútu sudcovia súdu zvolili predsedníctvo Medzinárodného trestného súdu dňa 11. marca 2009 nasledovne:¹⁴

- Sudca Sang-Hyun Song (Kórejská republika), predseda
- Sudca Fatoumata Dembele Diarra (Mali), prvý podpredseda
- Sudca Hans-Peter Kaul (Nemecko), druhý podpredseda.¹⁵

¹³ <http://www.zbierka.sk/zz/predpisy/default.aspx?PredpisID=16534&FileName=02-z333&Rocnik=2002>.

¹⁴ V práci uvádzam najaktuálnejšie obsadenie jednotlivých zložiek Medzinárodného trestného súdu vzhľadom na termín publikácie príspevku.

¹⁵ <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Presidency/>.

5.2 Súdne oddelenie (Judicial Divisions)

Súdne oddelenie tvorí 18 sudcov Medzinárodného trestného súdu. Sudcovia sú rozdelení do viacerých senátov, ktorí sú zodpovední za jednotlivé časti samotného konania pred Medzinárodným trestným súdom.

Pridelenie do jednotlivých senátov sa vykonáva na základe charakteru jednotlivých senátov, a samozrejme na základe daností toho ktorého sudcu. Týmto postupom a starostlivou snahou o zaradenie toho – ktorého sudcu do senátu jemu čo najbližšiemu sa zabezpečuje vhodná kombinácia odborných znalostí v trestnom práve a v konaní medzinárodného trestného práva. Samotné rozdelenie súdneho oddelenia je nasledovné:

- a) *odbor pre prípravné konanie,*
- b) *odbor pre súdne konanie,*
- c) *odbor pre odvolacie konanie.*

Sudcovia Súdneho dvora sú: Sang-Hyun Song (Kórejská republika), Fatoumata Dembele Diarra (Mali), Hans-Peter Kaul (Nemecko), Elizabeth Odio Benito (Kostarika), Akua Kuenyehia (Ghana), Erkki Kourula (Fínsko), Anita Ušacka (Lotyšsko), Sir Adrian Fulford (Veľká Británia), Sylvia Steiner (Brazília), Ekaterina Trendafilov (Bulharsko), Daniel David Ntanda Nsereko (Uganda), Bruno Cotte (Francúzsko), Joyce Aluoch (Keňa), Sanja Mmasenono Monogeng (Botswana), Christine van den Wyngaert (Belgicko), Cuno Tarfusser (Taliansko) a René Blattman (Bolívia).¹⁶

5.3 Úrad prokurátora (Office of the Prosecutor)

Úrad prokurátora je zodpovedný za prijímanie odporúčaní a podložených informácií o trestných činoch spadajúcich do právomoci Súdneho dvora, jeho úloha spočíva v hodnotení a vykonávaní vyšetrovania a stíhania pred súdom. Na čele kancelárie Úradu prokurátora je štátny zástupca, Luis Moreno-Ocampo (Argentína), ktorý bol zvolený zmluvnými stranami Rímskeho štatútu na deväťročnú funkčnú dobu 16. júna 2003 za hlavného prokurátora. Úrad prokurátora sa skladá z troch divízií.

Ďalšími členmi Úradu prokurátora sú: Fato Bensouda, Námetník prokurátora, Béatrice Le Fraper du Hellen je Vedúcou súdnej príslušnosti, doplňovania a spolupráce, a tretím poradí je Michel de Smedt, vedúci oddelenia vyšetrovania.

Úrad prokurátora v súčasnosti vykonáva predbežné analýzy situácie v mnohých krajinách, vrátane Kene, Afganistanu, Gruzínska, Kolumbie a Palestíny.

5.4 Register (Registry)

Register je zodpovedný za mimo-právne aspekty správy súdu a servisu súdu. Všetky úlohy, ktoré plní, sú v súlade so strategickými cieľmi súdu. Poskytuje súdnu, administratívnu a technickú podporu pre všetky inštitúcie súdu, plní svoje špecifické úlo-

¹⁶ <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Structure+of+the+Court/>.

hy v rôznych oblastiach napr. obrany, ochrany obetí a svedkov, a samotného zadržania. Na jeho čele stojí tajomník, ktorý je hlavný správny úradník súdu. Tajomník vykonáva svoju funkciu pod vedením predsedu Medzinárodného trestného súdu. Aktuálna tajomníčka kancelárie, zvolená sudcami na funkčné obdobie piatich rokov, je pani Silvana Arbia (Taliansko).

5.5 Pobočky (Other Offices)

Medzinárodný trestný súd obsahuje ďalšie polo-autonómne úrady, ako je Úrad verejného poradcu pre obeť (Office of Public Counsel for victims) a Úrad verejného poradcu pre obranu (Office of Public Counsel for Defence). Tieto úrady spadajú do registra pre administratívne účely, ale inak fungujú ako úplne nezávislé úrady.

6. Zaujímavosti

a) Aká je cena Medzinárodného trestného súdu?

Ročný rozpočet Medzinárodného trestného súdu môže dosiahnuť až 100 miliónov amerických dolárov.¹⁷ Medzinárodný trestný súd tým, že bude postihovať zločiny ako genocída, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny, pomôže ušetriť niekoľkokrát vyššie čiastky, ako bude jeho samotná cena. Pri tejto sume, aj keď sa na prvý pohľad môže zdať vysoká, si treba uvedomiť funkciu Medzinárodného trestného súdu a zároveň jedným dychom dodať, že pri veľkosti množiny istôt ktoré Medzinárodný trestný súd ponúka je sumou zanedbateľnou.

Medzinárodný trestný súd je nezávislá medzinárodná organizácia, a nie je súčasťou systému Organizácie Spojených národov. Hoci výdavky dvora sú financované predovšetkým prostredníctvom zmluvných štátov, ale prostriedky získava Medzinárodný súdny dvor aj z dobrovoľných príspevkov vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, podnikov a ďalších subjektov.¹⁸

b) Prečo Medzinárodný trestný súd nemôže konať vo veciach zločinov agresie?

Pretože zmluvné strany Rímskeho štatútu nedosiahli zjednotenie sa na pojme agresia, aj keď v tejto otázke treba povedať, že na zjednotenie sa na tomto pojme sa doteraz nenašlo dost' politickej vôle. Zločin agresie je vymenovaný medzi zločínmi, nad ktorými má právomoc samotný Medzinárodný trestný súd v samotnom Rímskom štatúte, avšak štatút obsahuje aj ustanovenie ktoré hovorí o tom, že súd sa bude týmto trestným činom zaoberať až po zjednotení sa na legálnej definícii agresia a jej vsunutí do ustanovení samotného štatútu.

c) Ako sa líši Medzinárodný trestný súd od Medzinárodného súdneho dvora?

¹⁷ Subjektívny odhad vzhľadom na informácie o nákladoch na Medzinárodný trestný súd z viacerých zdrojov.

¹⁸ <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/>.

Ako je známe v oblasti medzinárodného práva, Medzinárodný súdny dvor (International Court of Justice, ICJ) nemá trestnú právomoc stíhať osoby. Jedná sa o civilný súd, ktorý sa primárne zaoberá spormi medzi štátmi. Medzinárodný súdny dvor je súdny orgán Spojených národov, na druhej strane Medzinárodný trestný súd je orgánom od Organizácie spojených narodov nezávislým.

d) Má Slovenská republika zastúpenie na Medzinárodnom trestnom súde?

Áno, od r. 2003 zastáva slovenská expertka Elena Sopková funkciu členky Výboru pre rozpočet a financie Medzinárodného trestného súdu – expertného poradného orgánu zhromaždenia zmluvných strán.¹⁹

e) Je možné stíhať pred Medzinárodným trestným súdom aj dieťa, ktoré spáchalo niektorý zo zločinov spadajúcich pod právomoc súdu?

Súd nemá jurisdikciu nad žiadnou osobou, ktorá bola mladšia ako 18 rokov v čase údajného spáchania trestného činu.²⁰

f) Môže každá fyzická alebo právnická osoba prispieť na fungovanie Medzinárodného trestného súdu bez toho aby bola ovplyvnená jeho nestrannosť?

Súd môže dostať a použiť ako doplnkové fondy, dobrovoľné príspevky od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov v súlade s relevantnými kritériami prijatými Zhromaždením štátov zmluvných strán.

g) Má Medzinárodný trestný súd prostriedky na odškodnenie obetí zločinov spadajúcich pod jeho právomoc, a je možné, aby Medzinárodný trestný súd poskytol finančné zadosťučinenie obetiam týchto trestných činov?

Zhromaždenie zmluvných štátov Rímskeho štatútu okrem iných snáh v oblasti odškodnenia obetí trestných činov založilo spoločný fond v prospech obetí trestných činov, ktoré spadajú pod právomoc Medzinárodného trestného súdu.

7. Zhodnotenie prínosu Medzinárodného trestného súdu

Ako bolo či už v tejto práci alebo v každodennej realite povedané mnohokrát, stav pred založením Medzinárodného trestného súdu nebol nevyhovujúci, ale dá sa povedať, že bol nepostačujúci. Svet, jeho spoločnosť, obyvatelia a v neposlednom rade faktory ovplyvňujúce formovanie samotných spoločenských skupín výrazne ovplyvňovali samotné dianie v medzinárodnom priestore po celé stáročia, a nebude tomu inak ani v budúcnosti. Je smutné konštatovanie, že na svete ešte stále existujú miesta,

¹⁹ http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/medzinarodne_sudne_institucie-medzinarodny_trestny_sud.

²⁰ Rímsky štatút, Článok 26, Vylúčenie jurisdikcie nad osobami mladšími ako 18 rokov.

a nie je ich málo, kde rozdiely rasové, náboženské, kultúrne, sociálne a ideologické prerastajú do situácií, ktoré sa môžu veľmi ľahko preklenúť do lokálnych, medzinárodných či celosvetových konfliktov. Samozrejme, sama história poukazuje na fakt, že kto sa nevyrovná a nepoučí z histórie samotnej, bude mať problém s budúcnosťou. Mnohé konflikty v histórii ľudstva, ktoré sa vymykali bežným a dosahovali rozsah genocíd, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov či zločinov agresie boli toho jasným dôkazom. To, že medzinárodné spoločenstvo nemôže akceptovať stav bez potrestania vinníkov takýchto excesov, bolo samozrejme v doterajšej histórii vždy, avšak paradoxne – nie vždy sa to podarilo.

Obdobie pred založením Medzinárodného trestného súdu sa vyznačovalo praxou, ktorá ukazovala, že vzniknutý problém chce medzinárodné spoločenstvo riešiť pod zámkou potrestania vinníkov a znovunastolenia pokoja a mieru. Avšak problém, ktorý je v súčasnosti vyriešený samotnou existenciou Medzinárodného trestného súdu, bol problémom zriaďovania trestných tribunálov iba pre konkrétny spor. Tieto tribunály ako bolo spomenuté, mali právomoc rozhodovať vo veci samej, avšak akákoľvek právomoc jednotlivých tribunálov riešiť spory vzniknuté v budúcnosti kdekoľvek na svete absentovala.²¹ V neposlednom rade treba spomnúť, že jednotlivé medzinárodné či už trestné alebo vojenské tribunály vznikali na základe rezolúcií Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov.²²

Práve v tejto situácii, tj. situácii, ktorá predchádzala zmluvnému založeniu Medzinárodného trestného súdu, treba hľadať zásadný posun v myslení, ktorý nastal v prvom rade, myšlienkou zriadenia inštitúcie, ktorá by mala právomoc do budúcnosti rozhodovať o trestnom porušení medzinárodného práva kdekoľvek na svete. Táto myšlienka sa zrealizovala v samotnom zriadení Medzinárodného trestného súdu Rímskym štatútom, prijatým v roku 1998, kedy sa konala diplomatická konferencia v Ríme (15.6.-17.7.1998), na ktorej bol 17. júla 1998 prijatý Rímsky štatút

²¹ Tu by som rád poznamenal subjektívny teoretickologický záver, ktorý hovorí, že pri prípadnej nevôli vnútroštátnej vládnej garnitúry (dôvody môžu byť rôzne – neochota, potláčanie základných ľudských práv, absencia ekonomických prostriedkov, právnych záruk, inštitútov na potrestanie vinníkov, absencia legislatívy ako takej, atď.) primárne, a medzinárodného spoločenstva sekundárne, nastoliť mier a potrestať vinníkov, by osoby zodpovedné za spáchanie trestných činov ako sú trestné činy genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a zločinov agresie ostali nepotrestané práve z dôvodu neexistencie povinnosti Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov zriadiť ad hoc tribunál.

²² Okrem prípadu Norimberského medzinárodného súdneho tribunálu (tzv. „Norimberský proces“) a Tokijskeho tribunálu (International Military Tribunal for the Far East), kedy tieto boli založené medzinárodnými zmluvami. Konkrétne Norimberský tribunál bol založený na základe Londýnskej dohody o prenasledovaní vojnových zločincov z 8. augusta 1945 (medzi USA, ZSSR, Spojeným kráľovstvom a Francúzskom), pre potrestanie vojnových zločinov spáchaných počas druhej svetovej vojny. Právny základ Tokijskeho tribunálu je Charta Medzinárodného vojenského tribunálu pre Ďaleký východ, ktorá bola vyhlásená 19. januára 1946. Bezpečnostná rada Organizácie spojených národov má 15 členov, pričom 5 štátov zastáva post stálych členov (Spojené štáty americké, Čína, Ruská federácia, Spojené kráľovstvo, Francúzsko), a ďalších 10 členov zastáva post členov nestálych. Hlasovanie prebieha vrámci rady, kedy hlasuje každý z 15 členov.

medzinárodného trestného súdu za zakladajúci dokument Medzinárodného trestného súdu. Tento posun pokladám za prelomový, keďže medzinárodné spoločenstvo dospelo ku myšlienke založenia stáleho súdu, pod právomoc ktorého by spadali zločiny taxatívne určené v Rímskom štatúte.²³ S názorom hovoriacim, že zriadením súdu sa vniesol do medzinárodného priestoru garant potrestania vinníkov trestných činov v prípadoch, kedy to vnútroštátne právne poriadky nedokážu resp. nechcú urobiť, plne súhlasím. Prirodzene, spoločnosť asi nikdy nedospeje do štádia, kedy žiadnu takúto ustanovizeň nebudeme potrebovať, pretože kým budú na svete existovať dva rozličné názory, ad absurdum kým budú na svete dve osobnosti, riziko konfliktu bude neustále prítomné.

Štáty, ktoré pristúpili k Rímskemu štatútu sa zaviazali, že budú akceptovať jurisdikciu tohto súdu v prípade jeho rozhodnutia.²⁴ Existencia príslovia „výnimka potvrdzuje pravidlo“ našla opodstatnenie aj v prípade medzinárodného trestného súdu, konkrétne vo veci dodatočného schválenia a prijatia jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu. Rímsky štatút v jednom zo svojich článkov hovorí o možnosti akceptovania jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu štátom, ktorý nie je zmluvnou stranou štatútu, kedy môže tento štát formou vyhlásenia podaného tajomníkovi akceptovať výkon jurisdikcie súdu nad daným trestným činom (tzv. akceptujúci štát). Túto možnosť pokladám za veľmi dôležitú. Odôvodňujem ju jednoduchou situáciou vrámci určitého štátu, ktorý k Rímskemu štatútu nepristúpil z dôvodu nevhôle vládnucej garnitúry. Práve vláduca garnitúra ako taká môže, a prax dokazuje že spravidla aj je vymenená za novú. Problém vzniká v situácii, kedy nová vláda má chcenie zmeniť status krajiny vo vzťahu pristúpenia k Rímskemu štatútu na kladný, avšak v medziobdobí kedy to neurobila, vznikol spor, ktorý naplnil skutkové znaky zločinom genocídy, zločinom proti ľudskosti, vojnových zločinov. Dodatočná možnosť štátu pristúpiť k akceptácii výkonu jurisdikcie súdu nad daným zločinom je práve tým, čo pokladám za veľmi dôležité vzhľadom na udržanie medzinárodného spoločenstva akcujúceho právny poriadok za najdôležitejší nástroj zachovania mieru a pokoja.

V zmysle citátu známeho amerického filozofa a spisovateľa, „Nenávidím citáty, povedzte mi, čo viete“ poviem, že prínos Medzinárodného trestného súdu je jednoznačný a neodškriepiteľný. Zastávam názor, že Stály Medzinárodný trestný súd bude schopný konať v tých prípadoch, keď súdy krajín, v ktorých bol spáchaný zločin alebo ktorého štátny príslušník je podozrivý zo spáchania takéhoto zločinu, nebudú schopné alebo si nebudú želať priviesť zodpovedného pred spravodlivosť za spáchaný zločin.²⁵ Jeho existencia je výsledkom snahy a vôle medzinárodného spoločenstva ak nie predísť, aspoň potrestať vinníkov trestných činov, ktoré si zaslúžia odsú-

²³ Pozri kapitolu 4.

²⁴ Článok 12 Rímskeho štatútu hovorí: Predpoklady na výkon jurisdikcie 1. Štát, ktorý sa stane zmluvnou stranou tohto štatútu, týmto akceptuje jurisdikciu Súdu nad trestnými činmi uvedenými v článku 5. Článok 5 uvádza, že právomoc súdu sa obmedzuje na najzávažnejšie zločiny týkajúce sa medzinárodného spoločenstva ako celku. Súď má podľa tohto štatútu právomoc v týchto zločinoch: a) zločin genocídy, b) zločiny proti ľudskosti, c) vojnové zločiny, d) zločin agresie.

²⁵ Pozri poznámku pod čiarou 20.

denie tak medzinárodným spoločenstvom, ako každým z nás. Nech jeho existencia, ktorá nie je až taká samozrejmalá, je cenená a všadeprítomná. Nech spoločnosť neupadne do pozície bohatého dediča, ktorému bez námahy spadlo do lona ovocie cudzej práce, pričom popiera platnosť zásady: Vlastníctvo je práca.²⁶ „Vlastníctvo“ Medzinárodného trestného súdu je výsledkom práce. Práce medzinárodného spoločenstva, ktorá ľahkou v žiadnom prípade nebola.

²⁶ Ihering, R.: *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram, 2009, prekladal Alexander Brörtl, str. 36.

Špeciálny súd pre Sierra Leone

Dominika Palenčárová

1. Úvodný vstup do problematiky	171
2. Vojnové roky ako historické pozadie	171
2.1. Dôvody občianskej vojny	171
2.2. Demokracia verzus anarchia	172
2.3. Snaha o stabilizáciu situácie	172
3. Vznik Špeciálneho súdu pre Sierra Leone	174
3.1. Špeciálny súd ako hybridný typ súdu a jeho špecifiká	174
3.2. Lokalizácia Špeciálneho súdu pre Sierra Leone	175
3.3. Zločiny postihované podľa štatútu a súvisiace dokumenty	175
3.4. Finančný problém Špeciálneho súdu pre Sierra Leone	176
4. Kľúčové procesy a ich rozsudky	177
4.1. Súdny proces s AFRC	177
4.2. Súdny proces s CDF	178
4.3. Súdny proces s RUF	179
4.4. Súdny proces s Charlesom Taylorom	180
5. Záver	181

1. Úvodný vstup do problematiky

Sierra Leone možno pokladať za štát s bohatými prírodnými zdrojmi, ktoré však priniesli nestabilitu, korupciu, chudobu a veľké utrpenie pre jej obyvateľov. Začiatkom 90. rokov 20. storočia došlo k zrúteniu ekonomiky krajiny, dôsledkom čoho bola občianska vojna, trvajúca od roku 1991 do roku 2002. Konflikt bol charakterizovaný masovým zabíjaním, mrzačením, sexuálnymi zločinmi, porušovaním uzavretých mierových zmlúv a striedaním snáh o vytvorenie demokratického systému a jeho zvrhnutie. Do vojny boli zapojené tri skupiny: AFRC – Revolučná rada ozbrojených síl (Armed Forces Revolutionary Council), RUF – Zjednotený revolučný front (Revolutionary United Front), CDF – Civilné obranné sily (Civil Defence Forces).¹ Účelom vytvorenia Špeciálneho súdu pre Sierra Leone bolo, ako pri ostatných medzinárodných trestných tribunáloch, vzniknúť obžaloby proti tým, ktorí nesú hlavnú zodpovednosť za ohavnosti spáchané počas vojnových konfliktov.

2. Vojnové roky ako historické pozadie

2.1. Dôvody občianskej vojny

Rok 1991 bol pre Sierra Leone zlomovým rokom. Intenzívne sa tu začala angažovať povstalecká, dalo by sa povedať aj teroristická skupina RUF, na čele s vodcom Foday Sankoh. Veľkým podporovateľom a zároveň aj tvorcom tejto skupiny bol vtedajší prezident susednej Libérie, Charles Taylor. Toto povstanie nielen podporoval, ale

¹ Breaux, S. C.: The Contribution of the Special Court for Sierra Leone to the Development of International Humanitarian Law. Commonwealth Law Bulletin, vol. 34, No. 4, 817-824, December 2008.

zasadil sa aj tým, že poskytoval finančnú podporu a sprostredkoval dodávanie zbraní, munície a výcvik pre členov povstania výmenou za diamanty. Pôvodným cieľom tejto povstaleckej skupiny bol boj proti korupčným postupom vlády a protest proti tomu, že zisky, ktoré plynú z ťažby diamantov sú zneužívané. Čoskoro však členovia pochopili, že spomínané diamanty im pomôžu získať hospodársku, politickú a tiež vojenskú silu, a tak sa sami stali skorumpovanými.²

2.2. Demokracia verzus anarchia

V počiatkoch občianskej vojny bol prezidentom Sierra Leone Joseph Said Momoh, ktorý sa snažil o reformy, najmä ustanoviť v krajine demokraciu a pluralitný systém. Jeho snahy však stroskotali a od roku 1992, po dobu štyroch rokov v krajine pretrvávala anarchia. K moci sa dostal Valentine Strasser, len 27-ročný armádny kapitán. Bol vodcom skupiny niekoľkých mladých vojakov, ktorým sa poradilo zvrhnúť režim prezidenta Momoha. Ľudia oslavovali tento krok, pretože predošlý režim pokladali za korupčný. Čoskoro však Strasserova Junta zrušila ústavu a došlo k deklarácii pohotovostného režimu. Boli výrazne obmedzené základné práva a slobody, ako sloboda slova a sloboda tlače a zakázali sa tiež všetky politické strany. Tento štvorročný režiom bol ukončený vyhnaním Strassera z krajiny. Nasledovalo opätovné konštituovanie ústavy a slobodné voľby, na základe ktorých sa novým prezidentom Sierra Leone stal Ahmad Tejan Kabbah.

2.3. Snaha o stabilizáciu situácie

Prezident prispel k stabilizácii situácie tým, že s povstaleckou skupinou uzavrel v roku 1996 zmluvu z Abidžanu,³ ktorou sa mal nastoliť mier medzi vládou a RUF. RUF však zmluvu nedodržala a o rok na to, teda v roku 1997 spolu so skupinou AFRC, na čele ktorej stál Johnny Paul Korómy, prezidenta zvrhli a nastolili teror.

Situáciou v Sierra Leone sa začalo zaoberať množstvo organizácií, najmä OSN, Amnesty International, či ECOWAS (*Economic Community of West African States*),⁴ so svojimi jednotkami, nazvanými ECOMOG, tzv. africké mierové jednotky.

V súvislosti so zisteniami, že do krajiny sa nezákonne dovážajú zbrane, v tom istom roku Bezpečnostná rada OSN uvalila na krajinu embargo na dovoz pohonných hmôt, ropy a zbrojné embargo. Základným cieľom RUF a AFRC bola kontrola diamantového bohatstva. Na dosiahnutie tohto cieľa sa uchýľovali k brutálnym činom, masovým vraždám, či spomínanému mrzačeniu, odtňanie nôh, či rúk, ktoré bolo ich poznávacím znamením. Je treba podotknúť, že vojnový konflikt v Sierra Leone sa taktiež spája s fenoménom detských vojakov, ktorí nanešťastie neboli využívaní len povstalcami, ale aj pro - vládnu skupinou CDF, tzv. civilné obranné sily, ktorá sa vytvorila z dôvodu nedostatočnej ochrany celistvosti územia Sierra Leone pred útokmi RUF.

² <http://www.pramen.info/c/268/konflikt-v-sierra-leone-a-uloha-diamantov-v-nom.htm>.

³ <http://www.e-polis.cz/print.php?id=238>.

⁴ Pre viac informácií pozri <http://www.ecowas.int/>.

Bola tvorená zložkami známej Kamajo milície. Bohužiaľ, tieto obranné sily tiež slobodne porušovali právo a zvyky vojny.

S podporou ECOWASu sa v roku 1998 podarilo rebelov potlačiť a do funkcie sa vrátil A. T. Kabbah. Bezpečnostná rada OSN tiež zastavila uvalené embargo na krajinu. Dohľadom nad bezpečnosťou situáciou, reorganizáciou ozbrojených síl a odzbrojením bojovníkov bola poverená Pozorovateľská misia, nazvaná UNOMSIL⁵ (neskôr premenovaná na UNAMSIL), vytvorená OSN.⁶

V roku 1999 došlo k obsadeniu hlavného mesta Freetown s cieľom prevratu a opätovného zvrhnutia Kabbaha. K stabilizácii situácie mali prispieť tzv. Lomské mierové zmluvy,⁷ dohodnuté vďaka USA, Veľkej Británii a OSN, v ktorých bola dohodnutá absolútna milosť pre vodcu RUF, Sankoha a amnestia pre všetkých bojovníkov a kolaborantov, ktorá sa týkala všetkého, čo pri svojich aktivitách vykonali. Skúsenosti z minulosti sa však opakovali, a RUF napriek veľkodušnosti a veľkorysosti tieto dohody porušila. Jednotky OSN, ktoré udržiavali prímerie, boli tak isto vystavené útokom zo strany RUF. Z tohto dôvodu sa začalo rokovať o ďalšej dohode, podpísanej v roku 2000 v Abuje.⁸ Súčasťou bol program odzbrojenia, demobilizácie a znovuzačlenenia povstaleckých vojakov do spoločnosti.

Zapojené organizácie sa rozhodli, že je nevyhnutné dopomôcť tomuto projektu, a tak pôsobiacu Pozorovateľskú misiu rozšírili, a existujúca misia bola premenovaná na UNAMSIL.⁹ Táto misia zodpovedala za možnosť pohybu pracovníkov OSN v krajine a ich ochranu pri vykonávaných činnostiach.

V roku 2001 došlo k podpísaniu druhej zmluvy z Abuje,¹⁰ po ktorej už nedošlo k žiadnym závažným útokom. Do konca roka 2002 boli jednotky OSN rozmiestnené vo všetkých oblastiach a proces odzbrojovania bol dokončený. Podarilo sa odzbrojiť viac než 45 000 bojovníkov povstaleckého zoskupenia a vládne milície. Vojna bola oficiálne vyhlásená za ukončenú 18.1.2002 symbolickou „Ceremoniou pálenia zbraní“. Vo voľbách v tomto roku sa prezidentom opäť stal Kabbah.¹¹

⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1181 (1998).

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/203/28/PDF/N9820328.pdf?OpenElement>.

⁶ Na vysvetlenie pojmu mierová operácia – mierová misia a pozorovatelia OSN pozri Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť). Iura edition, s. 233, 235.

⁷ <http://www.e-polis.cz/print.php?id=238>.

⁸ Ibid.

⁹ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1270 (1999).

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/315/02/PDF/N9931502.pdf?OpenElement>.

¹⁰ <http://www.e-polis.cz/print.php?id=238>.

¹¹ <http://www.pramen.info/c/268/konflikt-v-sierra-leone-a-uloha-diamantov-v-nom.htm>.

3. Vznik Špeciálneho súdu pre Sierra Leone

Pre Špeciálny súd je špecifické v porovnaní so súdom pre Rwandu, či Juhosláviu, to, že jeho vznik môžeme charakterizovať skôr slovom „vyžiadaný“, naproti spomínaným dvom, pri ktorých by bolo vhodnejšie slovo „vynútený“ alebo „uložený“.¹²

Vznik Špeciálneho súdu bol podmienený existujúcou situáciou v krajine. Prezident Sierra Leone, Kabbah, z dôvodu pretrvávajúcich nepokojov v júni 2000 napísal generálnemu tajomníkovi OSN, Kofi Annanaovi, s požiadavkou pomoci a asistencie pri vytvorení súdu, ktorý by mal kompetenciu súdiť osoby zodpovedné za zverstvá páchané počas vojny.

Pre ochranu mieru je súdnictvo nevyhnutné a preto po preskúmaní stavu, Bezpečnostná rada OSN podľa Kapitoly VII, článku 39 Charty OSN potvrdila, že situácia v Sierra Leone bola porušením medzinárodného mieru a bezpečnosti.

Charta OSN - Kapitola VII

Akcie v prípade ohrozenia mieru, porušenia mieru a útočných činov

Článok 39

Bezpečnostná rada určí, či došlo k ohrozeniu mieru, porušeniu mieru alebo k útočnému činu, a odporučí alebo rozhodne, aké opatrenia sa majú vykonať, aby bol udržaný alebo obnovený medzinárodný mier a bezpečnosť.

Na základe uvedeného bola 14. augusta 2000 prijatá Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1315 (2000),¹³ ktorá odkazovala na uzavretie dohody s vládou Sierra Leone s cieľom vytvoriť nezávislý trestný tribunál. Táto dohoda bola podpísaná 16. januára 2002. V marci 2002 bola dohoda ratifikovaná tamojším parlamentom.¹⁴

Špeciálny súd má kompetenciu súdiť tie osoby, ktoré nesú najväčšiu zodpovednosť za závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva a práva Sierra Leone, za zločiny spáchané na území Sierra Leone od 30. novembra 1996, zahŕňajúc vodcov, ktorí pri páchaní takýchto zločinov hlásali tvorbu a realizáciu mierového procesu v Sierra Leone.¹⁵

3.1. Špeciálny súd ako hybridný typ súdu a jeho špecifiká

Špeciálny súd pre Sierra Leone je možné považovať za „hybridný“ typ súdu, zmiešaný medzinárodný a národný súd, hoci presná definícia takýchto súdov doteraz chýba.

¹² Howarth, K.: The Special court for Sierra Leone – Fair trials and justice for the accused and victims. *International Criminal Review* 8 (2008) s. 401.

¹³ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1315 (2000).

[http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/605/32/PDF/N0060532.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/605/32/PDF/N0060532.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/605/32/PDF/N0060532.pdf?OpenElement).

¹⁴ Pozri http://www.humanrightsfirst.org/cah/ij/w_context/w_cont_04.aspx.

¹⁵ Článok 1, odsek 1 štatútu Špeciálneho súdu, Kompetencia Špeciálneho súdu.

<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=uClnd1MJeEw%3d&tabid=176>.

Dôvody sú rôzne, možno uviesť napríklad fakt, že koncepcia týchto súdov ešte nemá dostatočne dlhú prax, či tú skutočnosť, že každý z takto vymedzených súdov je svojím spôsobom jedinečný, spoločné majú len označenie „hybridný“.

Americký právnik L. Dickinson uvádza veľmi široko koncipovanú definíciu „hybridného“ súdu: „*Tieto súdy sú označované ako „hybridné“, pretože rovnako ich inštitucionálny aparát, ako aj aplikované právo vytvára mix medzinárodného a domáceho.*“ Treba teda povedať, že podstatou týchto súdov je snaha kombinovať silné stránky ad hoc tribunálov s výhodami miestneho trestného stíhania. Pri Špeciálnom súde sa to prejavuje kombinovaním trestných činov v štatúte podľa medzinárodného práva a práva Sierra Leone, v štruktúre Súdnych komôr, ktoré spájajú domácich sudcov aj sudcov menovaných Generálnym tajomníkom OSN, a tiež aj v kompetencii súdiť nie len občanov Sierra Leone, ale aj „neobčanov“, ktorí boli a sú podozriví zo spáchania zločinov.

K zmiešaniu má teda dochádzať najmä preto, aby sa eliminovali prípadné komplikácie, ako je napríklad nefunkčnosť právneho systému v krajine, či nie dostatočná nezávislosť sudcov v prípade, keby bolo ponechané rozhodovanie v týchto veciach výlučne súdom domácim.¹⁶

3.2. Lokalizácia Špeciálneho súdu pre Sierra Leone

Ide o prvý súd svojho druhu, ktorý zasadá v krajine konfliktu, teda tam, kde došlo k spáchaniu zločinov. Konkrétne v hlavnom meste Sierra Leone, Freetowne. Výhodou umiestnenia je najmä to, že súd má z tohto dôvodu omnoho nižšie náklady, ako by to bolo v prípade, keby sídlil na území inej krajiny. Tiež umožňuje ľuďom, najmä pokiaľ ide o obeť zločinov, priamy prístup k spravodlivosti, možnosť vidieť a uspokojiť sa vynesými rozsudkami, na základe ktorých sú zločinci odsúdení. Z tohto dôvodu je treba povedať, že premiestnenie súdneho procesu s Charlesom Taylorom do Haagu vyvolalo veľké sklamanie a pobúrenie.¹⁷

3.3. Zločiny postihované podľa štatútu a súvisiace dokumenty

Štatút Špeciálneho súdu obsahuje ustanovenia s taxatívnym vymedzením zločinov podľa medzinárodného trestného práva, medzinárodného humanitárneho práva a práva Sierra Leone,¹⁸ v čom sa tak isto odzrkadľuje hybridný charakter.

Štatút sa pri vymedzení opiera o niekoľko medzinárodných dokumentov, a to Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z 12. augusta 1949 a jeho II. Dodatkový protokol z 8. júna 1977.¹⁹ Pokiaľ ide o zneužívanie detí, používa ustanovenia

¹⁶ A. Kondelová: Zvláštny súd pre Sierra Leone a Zvláštne senáty pre vážne zločiny vo Východnom Timore. Bakalárska práca. Masarykova univerzita, Brno 2009.

¹⁷ <http://ipsnews.net/africa/nota.asp?idnews=46651>.

¹⁸ Howarth, K.: The Special court for Sierra Leone – Fair trials and justice for the accused and victims. *International Criminal Review* 8 (2008) s. 401.

¹⁹ Článok 3 štatútu Špeciálneho súdu.

Prevention of Cruelty to Children Act z roku 1926, konkrétne kapitolu 32, ktorá sa zaoberá zločinmi zneužívania dievčat vo veku 13 – 14 rokov. Pozornosť sa venuje aj materiálnej stránke, Malicious Damage Act z roku 1861²⁰ smeruje k ochrane proti bezohľadnému ničeniu majetku, či už ide o súkromný alebo verejný majetok. Pozornosť treba venovať zločinu odvedenia detí vo veku pod 15 rokov do ozbrojených zložiek alebo skupín, alebo ich využívanie na aktívne páchanie zločinov.²¹ Špeciálny súd vznikol ako prvý obžalobu za takýto trestný čin, lebo tzv. fenomén detských vojakov ešte neexistoval v štatúte Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, či bývalú Juhosláviu.²²

3.4. Finančný problém Špeciálneho súdu pre Sierra Leone

Špeciálny súd pre Sierra Leone je prvý medzinárodný tribunál, ktorý bol financovaný na princípe dobrovoľnosti od vlád jednotlivých štátov vo forme príspevkov. Takéto príspevky mu boli poskytované tak v hotovosti ako aj v naturáliách. Podporu poskytli všetky geografické oblasti sveta, najmä krajiny ako Veľká Británia, USA, Holandsko, či Nigéria. Inter alia bol súd financovaný aj nepriamo, prostredníctvom rôznych projektov ako napríklad No peace without justice (Niet mieru bez spravodlivosti).²³

V roku 2007 sa na pôde Európskej Únie konala rozprava,²⁴ ktorej bodom boli návrhy na financovanie Špeciálneho súdu. Skutočnosťou totiž bolo, že súd po piatich rokoch fungovania ostal bez peňazí. Mnoho členov Európskeho parlamentu sa vyjadrilo za ďalšiu podporu Špeciálnemu súdu, konkrétne šlo o sumu necelých 90 mil. USD. Hoci bolo uznané, že ide o nemalú sumu peňazí, argumentovalo sa najmä tým, že ide nielen o podporu tohto súdu ako takého, ale v podstate o podporu celého medzinárodného systému výkonu spravodlivosti v oblasti trestného práva, takisto potrebou zabezpečiť občanov, že panstvo zákonov a poriadku tu je, teda, že zločinci sa postavia pred súd a budú odsúdení. Tiež sa vyzdvihli aj programy, ktoré inicioval Špeciálny súd, ako program na ochranu obetí. Európska Únia teda na základe spomínaného vyzvala orgány, a tiež aj členské štáty aby financovaniu Súdu dopomohli, aby tento mohol funkčne dokončiť svoje kľúčové úlohy.

²⁰ Článok 5 štatútu Špeciálneho súdu.

²¹ Článok 4 štatútu Špeciálneho súdu, c.

²² Howarth, K.: The Special court for Sierra Leone – Fair trials and justice for the accused and victims. *International Criminal Review* 8 (2008) s. 399-422.

²³ No peace without justice je medzinárodná nezisková organizácia, vytvorená v roku 1993, ktorá sa snaží o ochranu a podporu ľudských práv, demokracie a medzinárodnej spravodlivosti a svoju prácu má rozvrhnutú do troch programov a to International criminal justice, Female genital mutilation, Middle East and North Africa democracy (s osobitnou prácou pre Irak). Viac pozri <http://www.npwj.org/About-NPWJ/Overview.html>.

²⁴ Bližšie pozri na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20070906+ITEM-010-03+DOC+XML+V0//SK&language=SK>.

4. Kľúčové procesy a ich rozsudky

Špeciálny súd obžaloval počas svojej existencie trinásť ľudí. Z toho tri obžaloby zanikli z dôvodu smrti obžalovaných. Proti J. P. Korómy, vodcovi AFRC, nie je možné viesť stíhanie, pretože nie je známe miesto jeho súčasného pobytu a dôkaz o jeho smrti neexistuje. Najdôležitejšie stíhanie, teda stíhanie Charlesa Taylora stále prebieha.²⁵

4.1. Súdny proces s AFRC

Z povstaleckej skupiny Rady revolučných ozbrojených síl boli obvinení traja vodcovia, Alex Tamba Brim, známy ako „Gullit“, Ibrahim Bazy Kamara a Santigie Borbor Kanu, známy ako „Five-Five“. Miesto pobytu lídra AFRC, Johnny Paul Korómy, ako bolo spomenuté, je neznáme.²⁶ Súdny proces proti nim začal 7. marca 2005. Po prvýkrát medzinárodný tribunál rozhodoval o zločine nábora detských vojakov do ozbrojených zložiek. 20. júna 2007 boli všetci traja uznaní vinnými zo zločinov terorizmu, zotročovania, vrážd a najmä nábora detských vojakov. V prípade posudzovania zločinu nábora a odvedenia detských vojakov vo veku menej ako 15 rokov, Súdna komora²⁷ si vypomohla prijatím elementov tohto zločinu podľa Rímskeho štatútu:

6. Páchateľ odvedie jednu alebo viac osôb do ozbrojených skupín alebo použije jednu alebo viac osôb na aktívnu účasť na zločinoch;
7. Táto osoba alebo osoby sú vo veku menej ako 15 rokov;
8. Páchateľ vedel alebo mal vedieť, že táto osoba alebo osoby sú vo veku menej ako 15 rokov;
9. Takéto správanie sa odohráva v kontexte a v súvislosti s ozbrojeným konfliktom;
10. Páchateľ si bol vedomý faktických okolností, ktoré viedli k existencii ozbrojeného konfliktu.²⁸

Obvinení na základe výpovedí expertov, detských vojakov a civilistov mali trestnoprávnou zodpovednosť. Splnili podmienky vyššie stanovené, pretože ako najvyšší predstavitelia AFRC boli prítomní, keď okolnosti týchto obvinení nastali.

Obhajoba obžalovaných argumentovala tým, že je komplikované určiť hranice „detstva“, pretože africké štáty sa v praxi opierajú skôr o fyzickú spôsobilosť osôb ako o konkrétne dosiahnutý vek, a teda vek pre nábor do vojska je flexibilný. V súvislosti s tým tiež vyslovila názor, že v súlade s takouto praxou daného štátu, hoci toto správanie by bolo protiprávne, v tejto situácii ho za také považovať nemožno.

Súdna komora však tieto argumentácie zamietla s odôvodnením, že podľa vnútroštátneho práva Sierra Leone sa za „dieťa“ považuje osoba mladšia ako 16 rokov a teda nie je možné pripustiť údajnú flexibilitu. Tiež uznala, že daný trestný čin, teda

²⁵ Priebeh konania možno sledovať na: <http://www.charlestaylortrial.org/>.

²⁶ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/03/mil-050307-irin03.htm>.

²⁷ Článok 11 štatútu Špeciálneho súdu, organizácia Špeciálneho súdu.

²⁸ Prosecutor vs. Alex Tamba Brima (aka "Gullit"), Ibrahim Bazy Kamara and Santigie Borbor Kanu (aka "Five-Five"), Judgement, 20. júna 2007, s. 225-226.
<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=hk7U8uyqNEY=&tabid=106>.

nábor detských vojakov, dosiahol status medzinárodného obyčajového práva a nie je možné tvrdiť, že medzinárodné obyčajové právo by malo len nejaký vedľajší význam popri domácej národnej praxi, ktorá by vytvárala zákonnosť z porušovanie medzinárodných noriem.²⁹

19. júla 2007 bol vynesený rozsudok, ktorý následne potvrdila aj Odvolacia komora, s trestami 50 rokov odňatia slobody pre A. T. Brima a S. B. Kanu a 45 rokov pre I. B. Kamara.³⁰

4.2. Súdny proces s CDF

Súd obžalovaných, Allieu Kondewa, Moinina Fofana a Samuela Hinga Normana začal dňa 3. júna 2004.³¹ Prví z troch menovaných boli vodcovia týchto občianskych obranných síl, S. H. Norman bol ministrom vnútra. Norman zomrel vo väzbe na zlyhanie srdca dňa 22. februára 2007, pred vyhlásením rozsudku, po tom, čo podstúpil chirurgický zákrok v Dakare, v Senegale. Proces proti nemu bol teda zastavený.³²

Súdna komora pripravila rozsudok 2. augusta 2007.³³ Kondewa a Fofana boli usvedčení zo štyroch trestných činov, a to vražda, kruté zaobchádzanie, drancovanie a kolektívne tresty. Kondewa bol z náboru detských vojakov, teda vojakov vo veku menej ako 15 rokov, usvedčený, naopak Fofana bol v tomto bode obžaloby uznaný za nevinného. Po vynesení rozsudku 9. októbra 2007 bol Fofana odsúdený na trest odňatia slobody vo výmere šesť rokov a Kondewa na osem rokov.³⁴ Prokurátor žiadal o stanovenie vyššieho trestu pre oboch, no súd argumentoval poľahčujúcimi okolnosťami, ktoré odôvodňovali kratšie tresty. Poľahčujúcimi okolnosťami boli najmä snaha CDF o obnovu demokratickej vlády v krajine a tiež zavedenie právnych pravidiel v krajine kriminality a anarchie,³⁵ teda možno povedať, že šlo o určité uprednostnenie verejného záujmu nad individuálne utrpenie.

²⁹ Ibid.

³⁰ The Prosecutor vs. Alex Tamba Brima (aka "Gullit), Ibrahim Bazy Kamara and Santigie Borbor Kanu (aka "Five-Five") <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsBrimaKamaraandKanuAFRCCase/tabid/106/Default.aspx>.

³¹ The Prosecutor vs. Fofana and Kondewa <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsFofanaandKondewaCDFCase/tabid/104/Default.aspx>.

³² http://socrates.berkeley.edu/~warcrime/SL-Reports/SamuelHingaNorman_SpecialReport.html.

³³ <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsFofanaandKondewaCDFCase/TrialChamberJudgement/tabid/175/Default.aspx>.

³⁴ <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsFofanaandKondewaCDFCase/tabid/104/Default.aspx>.

³⁵ <http://www.haguejusticeportal.net/eCache/DEF/8/297.html>.

Rozsudok bol posunutý Odvolacej komore.³⁶ Odvolacia komora ho zmenila väčšinouým rozhodnutím. Zmena sa týkala usvedčenia z kolektívnych trestov v prípade oboch a náboru detských vojakov v prípade Kondewu. Odvolacia komora stanovila, že musí existovať nexus medzi konaním obvineného a dieťaťom, ktoré vstupuje do ozbrojenej skupiny. Taktiež stanovila, že na strane obvineného musí byť vedomosť o tom, že dané dieťa má menej ako 15 rokov a teda nemôže byť prijaté do ozbrojených skupín, ako to vyplýva zo spomínaného Rímskeho štatútu. Využilo sa tiež stanovisko Medzinárodného výboru Červeného kríža,³⁷ podľa ktorého: *Princíp zákazu náboru zakazuje aj dobrovoľný nábor. Teda nie len, že dieťa nesmie byť odvedené, navyiac mu nesmie byť ani dovolené, aby sa zúčastnilo páchania zločinov, účasti na vojenských operáciách ako sú zhromažďovanie informácií, vysielanie, prenos munície a potravy, či sabotáže.*

Podľa výpovedí svedkov podobne ako pri „AFRC súdnom procese“ sa zistilo, že obvinení museli vedieť o prítomnosti detských vojakov pri ozbrojených útokoch. Detskí vojaci boli účastníkmi stretnutí s veliteľmi, boli trénovaní na základni Base Zero, ktorú viedli títo velitelia a boli vysielaní do línií na frontoch pri útokoch. Aj z týchto dôvodov Odvolacia komora zvýšila tresty obžalovaných zo šesť na pätnásť rokov pre Fofanu a z osem na dvadsať rokov pre Kondewu.

4.3. Súdny proces s RUF

V roku 2003, Foday Sankoh, Sam Bockaire, Issa Hassan Sessay, Morris Kallon a Augustine Gbao, ako vodcovia Zjednoteného revolučného frontu boli obvinení z osemnástich vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti. Proti Sam Bockaire a Foday Sankoh sa súdny proces nevedol z dôvodu ich smrti v tomto roku.³⁸ Súdny proces proti zvyšným trom za začal 5. júla 2004.³⁹ 25. februára 2009, Špeciálny súd uznal I. H. Sessay a M. Kallon vinných zo šestnástich z osemnástich zločinov a A. Gbao zo štrnástich zločinov.⁴⁰ Všetci traja boli usvedčení zo zločinu nútených manželstiev, ktorý sa ako nový zločin vyprofiloval v súdnom procese AFRC. Predpokladá sa, že okolo 60 tisíc žien a dievčat bolo takto unesených z ich domov a škôl a využívaných ako tzv. bush wives, alebo „rebel wives“.⁴¹ Ich úlohou bolo vykonávať domáce práce, ako varenie, upratovanie a pranie. Tiež boli nútené mať so svojimi „manželmi“ pohlavný styk, byť im verné a mali povinnosť rodiť a vychovávať deti v takomto „manželskom“ vzťahu.

³⁶ Článok 11 štatútu Špeciálneho súdu, organizácia Špeciálneho súdu.

³⁷ Komentár ICRC (International Committee of the Red Cross) k článku 43 (c) Dodatkového protokolu II, par. 4557.

³⁸ <http://www.haguejusticeportal.net/eCache/DEF/8/987.html>.

³⁹ The Prosecutor vs. Sessay, Kallon and Gbao
<http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsSesayKallonandGbaoRUFCase/tabid/105/Default.aspx>.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2008/0610/p06s01-woaf.html>.

Kallon a Sessay boli tiež usvedčení zo zločinu náboru detských vojakov vo veku okolo osem rokov. Gbao bol v tomto bode obžaloby uznaný za nevinného. Dňa 8. apríla 2009 Súdna komora vyniesla rozsudok, ktorý bol následne potvrdený aj Odvolacou komorou, na základe ktorého I. H. Sessay bol odsúdený na najvyšší trest uložený Špeciálnym súdom, a to trest odňatia slobody vo výmere 52 rokov, M. Kallon dostal 40 rokov trestu odňatia slobody, a A. Gbao 25 rokov.⁴²

4.4. Súdny proces s Charlesom Taylorom

Charles Ghankay Taylor bol obvinený 7. marca 2003, vtedy ešte ako prezident Libérie, z 11 vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a iných závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva. V auguste toho istého roku sa vzdal funkcie prezidenta a Nigerijská vláda mu ponúkla politický azyl, ktorý prijal.⁴³

Za obvineného bol podaný návrh, aby boli obvinenia stiahnuté z dôvodu, že požíval imunitu ako úradujúca hlava štátu v čase iniciovania konania. Odvolávali sa na to, že Špeciálny súd, keďže vznikol tak, ako vznikol, je treba považovať za domáci a nie medzinárodný súd, pred ktorým by imunitu požíval. Odvolacia komora tento návrh 31. mája 2004 zamietla s odôvodnením, že Dohoda medzi OSN a Sierra Leone, na základe ktorej súd vznikol, je chápaná ako dohoda medzi všetkými štátmi Spojených národov a Sierra Leone. Tento fakt robí teda Dohodu výrazom vôle medzinárodného spoločenstva. Špeciálny súd vytvorený za takýchto okolností teda nie je domáci súd a preto hlava štátu žiadnu imunitu nemá.⁴⁴

Bolo potrebné, aby sa Ch. Taylor dostavil pred súd, no Nigerijsky prezident ho odmietol vydať Sierra Leone s tým, že je možnosť jeho presunu do Libérie, ak o to Liberijska vláda požiada.

Bezpečnostná rada začala pripravovať opatrenia na transport obvineného do Sierra Leone, ktoré spočívali v udelení mandátu misii UNAMSIL, aby ho v prípade objavenia sa v Libérii zatkla a uväznila.⁴⁵ K požiadavke vydania došlo, no Nigerijská vláda oznámila jeho nečakané zmiznutie. Bol chytený na hraniciach s Kamerunom a následne deportovaný do Libérie. Ch. Taylor sa objavil pred Špeciálnym súdom 3. apríla 2006 a tvrdil, že je nevinný.

Z dôvodu strachu pred ohrozením a porušením nastoleného mieru v krajine, došlo k rozhodnutiu podľa Kapitoly VII Charty OSN,⁴⁶ že Taylorov proces sa bude konať

⁴² <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsSessayKallonandGbaoRUFCase/tabid/105/Default.aspx>.

⁴³ Turack, D.: Ending impunity in Africa: The Charles Taylor trial at the Special Court for Sierra Leone. *Journal of Third World Studies*, Vol. XXVI, No. 2, 2009, s. 192.

⁴⁴ Lanegran, K.: The Importance of Trying Charles Taylor. *Journal of Human Rights*, s. 170-171, 2007.

⁴⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1638 (2005).
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/600/30/PDF/N0560030.pdf?OpenElement>.

⁴⁶ Pozri stat' č. 3 tohoto príspevku.

v Holandsku, v Haagu, pričom si Špeciálny súd nad ním ponechá výlučnú jurisdikciu počas jeho transportu aj prítomnosti v Haagu.⁴⁷ 29. marca 2006 bola podpísaná dohoda medzi prezidentom Špeciálneho súdu a Holandskom.

Naviac bolo možné, aby niektorá z krajín umožnila, v prípade ak bude Taylor odsúdený, jeho uväznenie v jej väzenskom zariadení. Túto možnosť poskytla Veľká Británia.⁴⁸

Charles Taylor vypovedal na svoju obhajobu od 14. júla 2009 do 19. februára 2010. Svoju výpoveď za týchto sedem mesiacov zhrnul do dvoch hlavných bodov, a to, že neposkytoval podporu rebelom zo Sierra Leone, keď sa dopúšťali páchania zločinov v susediacej krajine a že prokurátori mu v tomto prípade vinu nedokázali.⁴⁹

V súčasnosti prebieha vypočúvanie svedkov obhajoby, ktorí popierajú výpovede svedkov obžaloby.

5. Záver

Špeciálny súd pre Sierra Leone so svojimi rozhodnutiami v jednotlivých prípadoch je prínosom pre svet medzinárodnej spravodlivosti a to z niekoľkých dôvodov.

V prípade „RUF súdneho procesu“ došlo vôbec po prvýkrát k odsúdeniu za priame útoky proti osobám Misie na udržanie mieru OSN. Tento rozsudok spolu s rozsudkom pre skupinu AFRC možno považovať za významné aj v súvislosti s uznaním nútených manželstiev⁵⁰ ako zločinu proti ľudskosti, subsumovaný pod kategóriu „iné neľudské akty“,⁵¹ čím sa posilnila právna istota a práva vojnou traumatizovaných žien a dievčat, ktoré utrpeli nepredstaviteľnú psychickú a morálnu ujmu. Rozhodnutie vyčleniť takýto zločin do samostatnej skupiny zločinov bol vítaný, pretože správanie súvisiace s núteným manželstvom nebolo dostatočne a vhodne opísané existujúcimi kategóriami sexuálnych zločinov.⁵² Došlo k prvému odsúdeniu trestným tribunálom za nábor detských vojakov v ozbrojených konfliktoch v rozsudku pre zločincov zo skupiny AFRC. Ďalším významným právnym dedičstvom a podstatným prínosom pre medzinárodné právo sa stalo prelonenie imunity Libe-

⁴⁷ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1688 (2006).

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/392/20/PDF/N0639220.pdf?OpenElement>.

⁴⁸ Turack, D.: Ending impunity in Africa: The Charles Taylor trial at the Special Court for Sierra Leone. *Journal of Third World Studies*, Vol. XXVI, No. 2, 2009, s. 192.

⁴⁹ <http://www.charlestaylortrial.org/category/daily/>.

⁵⁰ <http://intlcrimlawdigest.wordpress.com/2009/03/03/scsl-ruf-tj/>.

⁵¹ Článok 2 odsek i. štatútu Špeciálneho súdu, Zločiny proti ľudskosti.

⁵² Frulli, M.: Advancing International Criminal Law: The Special Court for Sierra Leone Recognizes Forced Marriage as a 'New' Crime Against Humanity. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 6, Issue 5, pp. 1033-1042, 2008.

rýjskeho prezidenta Charlesa Taylora⁵³ a v súvislosti s tým vydané opatrenie, ktoré značne zúžilo rozsah súdov, pred ktorými hlavy štátov imunitu majú.⁵⁴

Ná základe uvedeného možno uznať úspech Špeciálneho súdu pre Sierra Leone, ktorý poukázal na význam súdnictva pri stanovení hraníc ozbrojených konfliktov a elementov jednotlivých trestných činov. Tieto prípady a ich rozhodnutia poskytujú základy a materiál pre prácu budúcich medzinárodných trestných súdov, prípadne iných zmiešaných, či národných tribunálov pri ich hodnotení a posudzovaní porušení práv a zvyklostí vojny.

⁵³ Gupta, S.: The not so special Special court for Sierra Leone. *New Internationalist*, November 2009, s. 34.

⁵⁴ Lanegran, K.: The Importance of Trying Charles Taylor. *Journal of Human Rights*, s. 176, 2007.

Špeciálny tribunál pre Libanon

Adriana Ferčáková

1. Definičné vymedzenie hybridných tribunálov.....	183
1.1. Pozitíva hybridných tribunálov.....	183
1.2. Negatíva hybridných tribunálov.....	184
2. Špeciálny tribunál pre Libanon.....	185
2.1. Historické pozadie.....	185
2.2. Začiatok vyšetrovania a zriadenie nezávislej medzinárodnej Komisie (UNIIC - UN International Independent Investigative Commission).....	186
2.3. Zriadenie Špeciálneho tribunálu pre Libanon (v texte aj STL).....	186
2.4. Mandát Špeciálneho tribunálu pre Libanon.....	186
2.5. Zločiny prejednávané Tribunálom.....	187
2.6. Špecifiká.....	187
2.7. Právo.....	188
2.7.1. Národný charakter.....	188
2.7.2. Medzinárodný charakter.....	188
2.8. Štruktúra a orgány.....	188
2.8.1. Úrad Prokurátora (Prosecution).....	188
2.8.2. Kancelária obhajcu (Defence Office).....	189
2.8.3. Sprostredkovacia kancelária (Registry).....	189
2.8.4. Komory - sudcovia (Chambers).....	189
Záver.....	189

1. Definičné vymedzenie hybridných tribunálov

V odbornej literatúre nie je uvádzaná jednoznačná definícia hybridných tribunálov. Dôvodom absentujúcej definície okrem faktu, že koncept hybridných tribunálov vznikol pomerne nedávno, je hlavne ich špecifickosť, pretože do istej miery je každý z nich orgánom „*sui generis*“. Spoločným menovateľom pre špeciálne tribunály je pojem „hybridný“. Je otázkou, či sa tento pojem stane označením pre všetky inštitúcie nachádzajúce sa medzi medzinárodným tribunálom a národným súdom, alebo získa jasnejšie vymedzenie. Podstata daných hybridných súdnych orgánov by mala spočívať hlavne v snahe kombinovať silné stránky ad hoc tribunálov s výhodami miestneho trestného stíhania.

1.1. Pozitíva hybridných tribunálov

Prvým pozitívnym momentom je fakt, že hybridné trestné tribunály sú zväčša umiestnené na území, kde došlo k spáchaniu zločinov. Ponechanie rozhodovania výhradne na domácich súdnych orgánoch, často nie je možné z dôvodov akými je nedostatočná nezávislosť sudcov, či globálnejšie nefunkčnosť právneho systému v krajine. Čisto medzinárodné súdne orgány, na druhej strane nedostatočne splňajú účel dopomôcť krajine k vnútornej konsolidácii a k opätovnému vytvoreniu fungujúcich právnych inštitúcií.

Úlohou hybridných tribunálov je teda zapojenie domácich elít. Na rozdiel od ad hoc tribunálov, ktoré vznikajú na základe jednostranného rozhodnutia OSN, pri zakladaní hybridných tribunálov je snaha zohľadňovať postoj miestnej vlády, či už formou bilaterálnej zmluvy alebo aspoň čiastočných konzultácií.

Fakt, že sa procesy odohrávajú uprostred spoločnosti a že sa s nimi do veľkej miery vysporiada obyvatel'stvo samo, je silným sociologickým momentom pri znovu budovaní krajiny. Hybridný tribunál je tak lepšie prispôsobený podmienkam, ktoré daná situácia vyžaduje, čím sa zvyšuje jeho efektívnosť vzhľadom na rekongiliáciu spoločnosti.

Okrem lokalizácie je nepochybne pozitívom zapojenie domáceho obyvatel'stva do procesu stíhania, a ich začlenenie v inštitucionálnom aparáte.¹

Trestné stíhanie je tak čiastočne v rukách ľudí, ktorí skutočne poznajú pomery v krajine a sú preto schopní vysporiadať sa s prvkami, ktoré môžu byť pre medzinárodného sudcu neuchopiteľné. Klúčovou výhodou je ďalej možnosť produkovať významný „spill-over“ efekt.² Zapojenie miestneho obyvatel'stva a jeho právny výcvik prostredníctvom hybridných tribunálov totiž môže slúžiť ako základ demokratizačného procesu a ako základ výstavby právneho systému v konfliktnom poškodené krajine.

1.2. Negatíva hybridných tribunálov

Problémy a komplikácie môžu nastať hlavne pri spájaní medzinárodnej a národnej zložky tribunálu. Aby sa týmto komplikáciám predišlo, je nutné v prvom rade zabezpečiť efektívnu kooperáciu zahraničných i miestnych zamestnancov tribunálu, pretože pokiaľ efektívna spolupráca absentuje, znižuje sa schopnosť tribunálu plniť svoj účel.

Ďalším problémom je otázka financovania. Hybridné súdne tribunály sa totiž stali experimentom, ktorý mal značne odbremeniť medzinárodné spoločenstvo od finančných nákladov. Sú totiž spravidla lacnejšie. Nedostatočné financovanie a nevyjasnená otázka, kto by sa mal na ňom podieľať, však značne ovplyvnili ich fungovanie a stali sa predmetom početných diskusií.

Je nutné poznamenať, že hybridné trestné tribunály nemajú ambíciu byť riešením aplikovateľným za každých podmienok a úplne nahradiť medzinárodné trestné tribunály. Mali by byť skôr doplnkom k iným formám uplatňovania práva.³

¹ http://is.muni.cz/th/219733/fss_b/bakalarska_praca.txt?lang=en.

² <http://www.alleydog.com/glossary/definition.php?term=Spillover%20Effect>.

Spillover Effect refers to the tendency of one person's emotion to affect how other people around them feel. For example, the teacher received a phone call that his wife was pregnant with a much-awaited baby. He goes into class happy and excited, and although he doesn't tell his class about the good news, his good mood rubs off on his students and they feel happy as well.

³ http://is.muni.cz/th/219733/fss_b/bakalarska_praca.txt?lang=en.

2. Špeciálny tribunál pre Libanon

2.1. Historické pozadie

Kľúčovou udalosťou, ktorá viedla k vzniku Špeciálneho tribunálu pre Libanon, bola vražda libanonského premiéra Rafika Harírího. Preto tento tribunál môžeme nájsť aj pod označením Harírího tribunál.

Bombovým atentátom, ktorý sa odohral 14. 2.2005 v libanonskej metropole Bejrút, bolo zavraždených okrem expremiéra Harírího aj ďalších 21 ľudí, vrátane dvoch bývalých ministrov Harírího vlády.

Ako osobnosť bol Rafik Harírí rešpektovaným libanonským pro-západne orientovaným politikom, ktorý dvakrát pôsobil ako premiér Libanonu (v rokoch 1992–1998 a 2000–2004). Behom jeho vlády, ktorá nasledovala po libanonskej občianskej vojne, sa mu podarilo nielen obnoviť ekonomiku štátu, ale aj zlepšiť celkovú sociálnu situáciu v Libanone.⁴ Al-Harírí bol dobre známy aj pre svoje filantropické aktivity, najmä pri obnove školstva. Založil Nadáciu Harírího v roku 1979 v Libanone s pobočkami vo Francúzsku, Británii a Spojených štátoch. Od svojho vzniku Harírího nadácia poskytuje vzdelávacie granty viac ako 31.000 libanonským študentom. Veľmi aktívne podporoval aj mierovú konferenciu v Taifu - Saudskej Arábii, ktorá napomohla k ukončeniu libanonskej občianskej vojny.

Rafik Harírí bol tiež blízkym priateľom Jaqua Chiraa a držiteľom mnohých čestných medzinárodných ocenení, napr. Grand Croix dans l'Ordre National de la Legion d'Honneur, Francúzsko (1996), Doctor Honoris Causa, Universite de Montreal (1997) a iné.⁵

V Libanone môžeme aj dnes hovoriť o akomsi Kulte Harírího. Jeho podobizeň vidieť v krajine na každom kroku. Nejde pri tom o uctievanie politika umelo presadzované niektorou z politických strán. Libanončania tohto človeka úprimne milovali a jeho smrťou sa ich obdiv len umocnil. Vnímali ho ako osobu, ktorej sa podarilo spojiť národ, a predovšetkým zosobňoval nádej na prosperitu. Atentát na jeho osobu teda vyvolal nielen medzinárodné pobúrenie, ale aj masové protesty v Bejrúte, ktoré boli vyústením do tzv. Cédrovej revolúcie.⁶

⁴ <http://www.rhariri.com/>.

⁵ <http://www.haririfoundationusa.org/>.

⁶ <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?2693>.

Cédrová revolúcia a ukončenie sýrskeho vplyvu odchodom vojenkých sýrskych jednotiek z Libanonu v apríli 2005, vytvorili pozitívnu atmosféru pre konanie slobodných a demokratických volieb. V súčasnosti je Libanon parlamentnou republikou, ale v konečnom dôsledku zloženie jeho demokratických inštitúcií spoluurčujú dohody, ktoré sa označujú ako konfesionalizmus. Ide o to, aby sa zabránilo sektárskemu násiliu, a preto zhruba 18 demografických skupín, ktoré žijú v Libanone, musí byť v inštitúciách štátu vždy proporcionálne zastúpených. Podľa týchto pravidiel, ktoré sa väčšinou aj dodržiavajú, je prezidentom vždy maronitský kresťan, predsedom vlády sunitský moslim a predsedom parlamentu šiitský moslim.

Libanonská opozícia verejne obvinila pro-sýrsku vládu a Damašek zo zodpovednosti za atentát. Miliónové protesty pokračovali až do rezignácie vlády a do odstúpenia libanonského prezidenta, ktorý pod opozičným tlakom vyhlásil stiahnutie sýrskej armády z Libanonu a prijatie Rezolúcie OSN č. 1559 (2005).

V danej rezolúcii Bezpečnostná rada OSN presadzuje právo Libanonu na rešpektovanie jeho suverenity, územnej celistvosti, jednoty, politickej nezávislosti a uznáva, že jedinú a výhradnú právomoc na danom území má libanonská vláda.⁷ Dôležitým faktorom je, že touto rezolúciou sa zriaďuje nezávislá medzinárodná komisia, ktorá má za úlohu vyšetriť a nájsť osoby zodpovedné za atentát.

2.2. Začiatok vyšetrovania a zriadenie nezávislej medzinárodnej Komisie (UNIIC - UN International Independent Investigative Commission)

Bezpečnostná rada Rezolúciou 1595 z dňa 7.4.2005 zriadila nezávislú medzinárodnú vyšetrovaciu Komisiu so sídlom v Libanone, aby poskytla pomoc libanonským orgánom pri vyšetrovaní tohto teroristického činu.⁸

Počítalo sa s tým, že vyšetrovanie bude vedené hlavne libanonskými úradmi a obvinení budú postavení pred libanonské súdy. Ale komplikovaná politická situácia a ďalšie na to nasledujúce teroristické útoky danú situáciu sťažovali a nútili vládne elity hľadať iné riešenia. Libanonská vláda sa preto rozhodla požiadať Bezpečnostnú radu OSN o zriadenie osobitného orgánu na vyšetrenie týchto útokov a to Špeciálneho tribunálu pre Libanon (STL). Komisia je oddelená a nezávislá od STL, ale je s ním úzko prepojená a možno ju chápať ako jeho určitého predchodcu. Jej úlohou je zbierať dôkazy a informovať o výsledkoch svojej činnosti Úrad Prokurátora.

2.3. Zriadenie Špeciálneho tribunálu pre Libanon (v texte aj STL)

Bezpečnostná rada OSN podľa kapitoly VII Charty Organizácie Spojených národov,⁹ schválila Rezolúciou 1757 z 30. mája 2007 dohodu medzi OSN a Libanonskou republikou, ktorá žiadala o vytvorenie toho nového subjektu. Nadviazalo sa ňou na predchádzajúce zmluvy už obsiahnuté v Rezolúcii 1664 (2006).

2.4. Mandát Špeciálneho tribunálu pre Libanon

Typický pre STL je zdvojený mandát, ktorý sa vzťahuje na jurisdikciu súdu stíhať osoby údajne zodpovedné za:

⁷ Resolution Security Council 1595 (2005).

⁸ Jedenásta správa nezávislej medzinárodnej vyšetrovacej komisie zriadená podľa rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN 1595.

⁹ Kapitola VII Charty OSN umožňuje Bezpečnostnej rade prijať určité opatrenia na presadzovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.

1. Za bombový útok, ktorý dňa 14. 2.2005 viedol k smrti bývalého predsedu vlády Rafíka Harírího a smrti alebo zraneniu iných osôb.¹⁰
2. Za ďalšie útoky, ku ktorým došlo v Libanone v období od 01.10.2004 do 12.12.2005.

Je dôležité si uvedomiť, že Tribunál má jurisdikciu nad neskoršími útokmi iba vtedy, ak zistí, že sú prepojené na útok z 14. februára 2005. Štatút ustanovuje v článku 1 faktory, ktoré sú rozhodujúce pri určovaní prepojenosti na Harírího prípad. Sú nimi :

- Trestný zámer alebo motív;
- Účel útokov;
- Cieľová skupina obetí;
- Modus operandi;
- Páchatelia.¹¹

Mandát pre STL je obsahovo najužší zo všetkých doteraz zriadených tribunálov. Všetky tribunály mali totiž široký mandát zameraný na vyšetrovanie vážnych medzinárodných trestných zločinov, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.

2.5. Zločiny prejednávané Tribunálom

Unikátnou vlastnosťou STL je, že prejednáva zločiny, ktoré sú vymedzené v libanonskom trestnom práve. Článok 2 STL štatútu, odkazuje na konkrétne trestné činy definované v libanonskom Trestnom zákonníku (Lebanon Penal Code zákon č. 340 z 1943). Patria tu :

- teroristické činy;
- trestné činy a priestupky proti životu a osobnej integrite, medzi túto skupinu zaraďujeme vraždu a ublíženie na zdraví;
- zločiny nedovoleného združovania, táto skupina hovorí o trestných činoch subsumovaných pod pojem "zločineckej organizácie".¹²

2.6. Špecifiká

Libanonský tribunál sa výrazne líši od všetkých predchádzajúcich hybridných tribunálov najmä v tom, že je ide o prvé vyšetrovanie politickej vraždy a nie vojnových zločinov vo väčšom meradle. Sídлом špeciálneho tribunálu pre Libanon je Leidschendam (predmestie Haagu) hlavne kvôli nestabilnej situácii v Libanone, kde je akékoľvek pokojné vyšetrovanie znemožnené. Keďže STL má sídlo mimo Libanonu, je nutné hlavne informovať a oboznamovať libanonskú spoločnosť v záujme lepšieho pochopenia jeho významu. Obzvlášť dôležité je to aj vzhľadom na politické spory, ktoré sprevádzajú tribunál už od jeho vzniku a bránia v Libanone akejkoľvek nezávislej a objektívnej diskusii.

¹⁰ <http://www.stl-tsl.org/section/AbouttheSTL>.

¹¹ Článok 1 Štatútu Špeciálneho tribunálu pre Libanon.

¹² Článok 2 Štatútu Špeciálneho tribunálu pre Libanon.

2.7. Právo

2.7.1. Národný charakter

Právo ktoré aplikuje špeciálny tribunál má z časti národný charakter. Ako už bolo spomínané Štatút ustanovuje, že osobitný tribunál použije ustanovenia libanonského trestného zákonníka týkajúce sa sťahania a trestania teroristických činov, zločinov a trestných činov proti životu a osobnej integrite. Nebudú sa však uplatňovať ustanovenia týkajúce sa trestu smrti a nútenej práce. Tieto tresty sa nepripúšťajú, hoci sú libanonským právom povolené. Osobitný tribunál má právomoc ukladať maximálne doživotie.¹³

2.7.2. Medzinárodný charakter

Medzinárodný charakter osobitného tribunálu pre Libanon bol výslovne ustanovený v žiadosti, ktorú predložila libanonská vláda, keď navrhovala vytvorenie tribunálu.

Zriadenie tribunálu medzinárodného charakteru bolo tiež výslovne stanovené aj v mandáte vydaného Generálnym tajomníkom Bezpečnostnej rady v rezolúcii 1664 (2006). OSN a libanonská vláda sa zhodli, že osobitný tribunál bude mať zmiešané zloženie s účasťou libanonských a medzinárodných sudcov rovnako ako aj medzinárodného prokurátora. Tribunál sa drží zásad riadneho súdneho procesu, založených na najvyššej medzinárodnej úrovni trestného práva, ktoré sú rovnako uplatňované v iných medzinárodných tribunáloch.

2.8. Štruktúra a orgány

2.8.1. Úrad Prokurátora (*Prosecution*)

Úrad prokurátora (OTP) je spolu s Komorami, Sprostredkovacou kanceláriou a Kanceláriou Obhajcu, jeden zo štyroch orgánov tribunálu pre Libanon. Na čele je prokurátor, ktorý je vymenovaný generálnym tajomníkom Organizácie Spojených národov po porade s vládou Libanonu. Prokurátor pokračuje vo vyšetrovaní, ktoré bolo zahájené nezávislou medzinárodnou vyšetrovacou komisiou. Popri vykonávaní vyšetrovania, získava svedectvá, zhromažďuje dôkazy a vykonáva vyšetrovanie na mieste činu. Pri plnení týchto úloh, prokurátor môže podľa potreby spolupracovať s príslušnými libanonskými orgánmi.¹⁴ Článok 11 STL Štatútu ustanovuje, že Prokurátor môže konať aj prostredníctvom iných libanonských či medzinárodných zamestnancov, ak sú potrební na to, aby plnenie jeho funkcie bolo vykonávané účinne a efektívne.¹⁵

OTP využíva širokú škálu odborníkov (policajtov, expertov, analytikov, právnikov, ect.). Prijímaní sú na základe ich kvalifikácie v požadovanej oblasti.

¹³ <http://www.stl-tsl.org/section/AbouttheSTL>.

¹⁴ <http://www.stl-tsl.org/sid/27>.

¹⁵ Článok 11 Štatútu Špeciálneho tribunálu pre Libanon.

2.8.2 Kancelária obhajcu (*Defence Office*)

Kancelária obhajcu má na starosti priradenie obhajcov obvineným osobám, ktoré si nedokážu zaobstarat' vlastného právnik. Oficiálny zoznam obhajcov vedie, dopĺňa a určuje Kancelária. Obvinení si však môžu ponechať vlastných právnikov, čiže toto právo nemusia v plnom rozsahu využiť. Kancelária je poverená pomáhať vymenovaným právnikom rovnako ako aj právnikom, ktorých si vyberú obvinení nielen v právnom výskume ale aj zbieraní dôkazov, poskytovaní právneho a procesného poradenstva. Kanceláriu v súčasnosti vedie François Roux, menovaný Generálnym tajomníkom po konzultácii s predsedom STL. Súčasťou Kancelárie sú tiež „verejní obhajcovia“ ktorých hlavnou úlohou okrem už vyššie spomínaných je vytvárať spätnú väzbu medzi tribunálom a verejnosťou tiež aj informovať o dôležitosti práva na obhajobu v širšom kontexte.

Samozrejme libanonskí právnik taktiež zohrávajú dôležitú úlohu, pretože prax ukázala, že obvinení preferujú advokátov predovšetkým z ich vlastnej krajiny.

2.8.3. Sprostredkovacia kancelária (*Registry*)

Je orgán ktorý je zodpovedný za nesúdne aspekty správy a servis pre osobitný tribunál. Povaha sprostredkovateľskej kancelárie je takmer úplne administratívna a zahŕňa mnohé funkcie najmä v oblasti ľudských zdrojov, financií, jazykov, súdnych konaní a bezpečnosti.¹⁶

2.8.4. Komory - sudcovia (*Chambers*)

Komory môžeme rozdeliť na tri zložky. Prvou zložkou je jeden medzinárodný Pre-Trial sudca, druhou je Trial Chamber, ktorú tvoria traja sudcovia: jeden libanonský a dvaja medzinárodní. Poslednou treťou zložkou je odvolací senát Appeals Chamber tvorený z piatich sudcov, dvoch libanonských a troch medzinárodných sudcov.

Štatút sudcov zaväzuje dodržiavať základné princípy spravodlivosti, ktoré sú tiež zakotvené v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a k podpore týchto práv tak, aby bol zabezpečený najvyšší štandard spravodlivosti v konaní pred špeciálnym tribunálom.¹⁷

Záver

Hybridné tribunály priniesli do medzinárodného súdnictva inovačné prvky a novú víziu, akým smerom by sa malo medzinárodné trestné súdnictvo v budúcnosti uberať. Aj Špeciálny tribunál pre Libanon bude mať určite prostredníctvom pripravovaných rozsudkov čo povedať. Očakávame, že sa poučí sa z chýb minulosti a prinesie istejšie záruky a dôveru v spravodlivosť. Ako najnovšie zriadený hybridný tribunál predstavuje ďalšiu šancu a novú nádej pre rozvoj medzinárodného trestného súdnictva. Nechajme teda právnické elity pracovať a uvidíme aký progres nám prinesie budúcnosť.

¹⁶ <http://www.stl-tsl.org/sid/30>.

¹⁷ <http://www.stl-tsl.org/sid/26>.

Interakcia medzinárodného a vnútroštátneho trestného súdnictva: Kambodža, Východný Timor a Kosovo

Anton Kapral'

1. Úvod	190
1.1. Situácia v Kambodži	190
1.2. Situácia vo Východnom Timore	191
1.3. Situácia v Kosove	191
2. „Zmedzinárodnené“ súdy (súdy s medzinárodným prvkom)	192
3. Kambodža – Mimoriadne súdne siene (Extraordinary chambers)	193
3.1. História rokovaní	193
3.2. Jurisdikcia súdu	193
3.3. Organizácia súdu	194
3.4. Financovanie súdu	194
4. Východný Timor	195
4.1. Misia UNTAET	195
4.2. Vznik a organizácia súdu vo Východnom Timore	195
5. Kosovo	196
6. Záver	197
6.1. Zhrnutie	197
6.2. Zhodnotenie	197

1. Úvod

1.1. Situácia v Kambodži

Od konca 19. storočia bola krajina súčasťou Francúzskej Indočíny (od roku 1887). Počas 2. svetovej vojny bola krajina pod okupáciou Japonska, čo viedlo k získaniu úplnej nezávislosti v roku 1953. Kambodža sa stala konštitučnou monarchiou na čele ktorej stál kráľ Norodom Sihanouk. Keď v susednom Vietname vypukla vojna, panovník presadzoval „politiku neutrality“. Keď v roku 1970 túto politiku začali nedobrovoľne porušovať (Vietkong začal používať ich územie ako nástupište pre útoky na Južný Vietnam), USA začalo bombardovať hlavné mesto Phnom Penh. Po skončení vojny vo Vietname v roku 1975, bola Kambodža v kritickej situácii. Krajina bola zničená, bez priemyslu a poľnohospodárstva. V krajine panoval hladomor. Túto situáciu využili „Červení Kméri“ (Khmer Rouges), ktorí obsadili hlavné mesto Phnom Penh a chopili sa moci v krajine. Zmenili oficiálny názov krajiny na Demokratická Kambodža (Democratic Kampuchea). Ďalej presídľili všetko obyvateľstvo na vidiek, kde boli pracovné tábory. Pokúšali sa obnoviť poľnohospodárske zriadenie z 11. storočia a chceli zničiť všetko „západné“ – medicínu, chrámy, knižnice...¹ Tento teror trval 3 roky, 8 mesiacov a 20 dní. Počas tohto obdobia prišlo o život okolo 2 miliónov ľudí (čo predstavuje zhruba 25 % vtedajšej populácie Kambodže).² V novembri roku 1978 vtrhli do krajiny Vietnamské vojská, aby zastavili genocídu a zvrhli vládu Čer-

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Cambodia>.

² http://www.cambodia.gov.kh/krt/english/introduction_eng/index.htm.

vených Kmérov. Následne bol v krajine vyhlásený provietnamský režim, ktorý trval až do roku 1989. V nasledujúcich rokoch došlo k obnoveniu Kráľovstva a snahám o obnovenie krajiny a udržanie mieru v spolupráci s OSN. V roku 1992 na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN 745 (1992) vzniká UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia).³

1.2. Situácia vo Východnom Timore

Východný Timor patril po dlhé desaťročia medzi portugalské kolónie. V roku 1974, keď došlo v Portugalsku k vojenskému prevratu, Východný Timor začal uvažovať o nezávislosti. Táto myšlienka mala podporu aj v novej (demokratickej) portugalskej vláde. Boli legalizované politické strany. Voľby do Ústavodarného zhromaždenia boli plánované na rok 1976 a očakával sa súboj 3 strán: UDT (Timorese Democratic Union), FRETILIN (Revolutionary Front of Independent East Timor) a APODETI (Timorese Popular Democratic Association). Medzi stranami nastal boj o to, aby niektorá zo strán nezískala prílišnú popularitu, čo viedlo až k jednostrannému vyhláseniu nezávislosti a vzniku Demokratickej republiky Východný Timor.⁴ Celá táto situácia však nevyhovovala Indonézii. Jednak preto, že ak by sa dostal k moci ľavicový FRETILIN, vznikol by komunistický štát, ktorý by mohol neskôr predstavovať hrozbu. A jednak preto, že ak by Východný Timor vyhlásil nezávislosť, mohol by sa stať vzorom pre ostatné separatistické hnutia. Preto 7. decembra 1975, za pomoci USA (vyvíčili im armádu, dodali zbrane a bojové lietadlá), obsadila hlavné mesto Dili a v nasledujúcich dňoch aj ďalšie strategické mestá. Východný Timor sa stal 27. provinciou Indonézie. Bezpečnostná Rada OSN svojou rezolúciou odsúdila tento krok a vyzvala Indonézska vládu aby stiahla svoje vojská.⁵ No nestalo sa tak. Zlom nastal až v roku 1991, keď na pohrebe jedného aktivistu, ktorý bol sprevádzaný hlasnými (avšak pokojnými) demonštráciami, bolo zastrelených vyše 250 demonštrantov. Táto udalosť, nazývaná aj „dílsky masaker“, vyvolala vo svete búrku nevôle (jednému britskému kameramanovi sa podarilo celý incident natočiť).⁶ Napokon, pod silným tlakom, indonézska vláda vyhlásila referendum o budúcnosti Východného Timoru. 80 % obyvateľstva bolo za vyhlásenie nezávislosti. Následne bola, na základe rezolúcie 1272 (1999), zriadená misia UNTAET (United Nations Transitional Administration in East Timor).

1.3. Situácia v Kosove

Územie Kosova bolo do 17. storočia osídlené len Srbmi. Koncom 17. storočia sa územie Kosova dostalo pod nadvládu Osmanskej ríše a do krajiny začali prichádzať moslimskí Albánci. Po porážke Turecka (1913) sa Kosovo stalo súčasťou Juhoslovenské-

³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Cambodia>.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_East_Timor.

⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN, S/RES/384 (1975) o Východnom Timore.

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Dili_Massacre.

ho štátu a do krajiny sa opäť vracajú Srbi a menia etnickú štruktúru obyvateľstva. Avšak počas 2. sv. vojny v rokoch 1941 – 1944 je Kosovo súčasťou Veľkého Albánska, čo znamená opätovný prílev albánskeho obyvateľstva.⁷ Po 2. sv. vojne sa územie Kosova začlenilo k územia Federatívnej ľudovej republiky Juhoslávia. V roku 1974 sa Kosovo stalo autonómnou provinciou Srbska a jeho ďalšie snahy smerovali k tomu, aby Kosovo bolo „povýšené“ na jeden zo štátov federácie. Avšak v roku 1987 sa k moci dostal Slobodan Milošević, ktorý chcel ovládnuť celú Juhosláviu. V roku 1989 Kosovo zrušil autonómiu a zaviedol policajný režim (boli zrušené všetky politické a kultúrne inštitúcie). Napriek tomu sa v roku 1991 podarilo zorganizovať úspešné referendum o nezávislosti Kosova. Bola vyhlásená Republika Kosovo, ktorú však uznal len jediný štát – Albánsko. Prezidentom sa stal Ibrahim Rugov, ktorý presadzoval politiku „non – violent resistance“ – nenásilného odporu.⁸ S tou však opozícia nebola spokojná, čo viedlo k vytvoreniu radikálneho hnutia – Kosovská oslobodzovacia armáda (KLA,UČK). V rokoch 1989 – 1999 sa odohrala vojna, ktorá sa skončila po zásahu spojeneckých vojsk NATO a následnom bombardovaní Juhoslávie.⁹ V roku 2000 bola formálne rozpustená a inštitúcie boli nahradené priebežnou administratívnou štruktúrou na základe misie OSN UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo).¹⁰

2. „Zmedzinárodnené“ sudy (sudy s medzinárodným prvkom)

V uvedených krajinách boli spáchané mnohé zločiny proti medzinárodnému právu (zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny, zločiny proti mieru, genocída...) a preto vznikla potreba potrestať jednotlivcov, ktorí boli za to zodpovední. 17.júla 1998 bol prijatý Rímsky štatút, čo znamenalo vznik Medzinárodného trestného súdu (ICC). Avšak tento štatút nemá retroaktívnu pôsobnosť, teda ma účinky „ex nunc“. Teda pred ICC nemožno súdiť za zločiny spáchané pred vstupom štatútu do platnosti (za-interesované štáty prijali Rímsky štatút až v priebehu roku 2002).¹¹

Preto zainteresované štáty spolu s OSN museli nájsť iné riešenie. Zmedzinárodnené sudy patria bezpochyby k jednej z najzaujímavejších novínok v oblasti medzinárodného trestného práva, koncom 90. rokov 20. storočia. Sú považované za sudy tretej generácie.¹² Do tretej generácie takisto patria aj Hybridné sudy, ktoré vznikli napr. v Libanone alebo v Sierra Leone. Rozdiel medzi nimi bol v tom, že Zmedzinárodnené sudy patrili do sústavy vnútroštátnych súdov a hybridne sudy vznikali mimo sústavu vnútroštátnych súdov. Zmedzinárodnené sudy majú povahu „ad hoc“ orgánov, ktoré vznikli na základe jedinečnej a konkrétnej historickej a politickej situácie. Tak ako aj

⁷ <http://www.kosovo.szm.com/Kosovoa/Vitajtex.htm>.

⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War.

¹⁰ Rezolúcia Bezpečnostnej Rady OSN, S/RES/ 1244 (1999) o Kosove.

¹¹ A/CONF.183/9 Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, čl. 11 ods. 1.

¹² Za prvú generáciu sú považované tribunály v Norimbergu a Tokiu a za druhú generáciu sa považujú: ICTY, ICTR a ICC.

iné medzinárodné súdne organizácie, sú zložené z nezávislých sudcov a spravidla sú dvojstupňové. Tým že sú to súdy s medzinárodným prvkom, tak zasadali v nich senáty, ktoré boli zložené jednak z domácich sudcov a jednak zo sudcov medzinárodných. Ich cieľom je postihovať závažne porušovanie medzinárodného práva ktoré spáchali jednotlivci a následne aj odradiť ostatných od takéhoto konania.¹³

Možno sa domnievať, že pre dotknuté štáty bolo vytvorenie týchto zmedzinárodných orgánov najvhodnejšou možnosťou. Krajiny boli zničené po dlhoročných bojoch a v krajinách nefungoval administratívny ani súdny systém. Preto, ak sa chceli efektívne vysporiadať so „starým režimom“, museli požiadať o medzinárodnú pomoc. Keďže domáci sudcovia neboli odborníci na medzinárodné právo, práve medzinárodní sudcovia mali prispieť ku kvalite a spravodlivosti rozhodnutí. A v neposlednom rade tu bol aj záujem ostatných štátov na tom, aby jednotlivci zodpovední za porušovanie noriem medzinárodného práva neostali nepotrestaní a aby sa takéto tragické udalosti už neopakovali a aby sa nestali vzorom pre ostatné radikálne hnutia a myšlienky.

3. Kambodža – Mimoriadne súdne siene (Extraordinary chambers)

3.1 História rokovaní

V roku 1997 vláda Kambodže (ďalej len „vláda“) oficiálne požiadala OSN o pomoc pri zriaďovaní súdneho tribunálu, ktorý by súdil vodcov Červených Kmérov za zločiny spáchané v rokoch 1975 až 1979. Generálny Tajomník poveril tím expertov, aby navštívili Kambodžu a na základe toho navrhli riešenie tejto situácie. Tá po prešetrení a zhodnotení situácie navrhla, aby sa vytvoril Medzinárodný tribunál s medzinárodnými sudcami a prokurátorom (15.3.1999). S tým však Vláda Kambodže nesúhlasila a požadovala, aby v tribunáloch mali väčšinové zastúpenie sudcovia z Kambodže.¹⁴ OSN napokon súhlasila s návrhom Vlády. Na to, aby mohli Mimoriadne súdne siene efektívne fungovať, bolo ešte potrebné, aby zákony podľa ktorých sa bude súdiť, spĺňali minimálne medzinárodné štandardy rovnosti a spravodlivosti. Preto Vláda v spolupráci s OSN vypracovala zákon, ktorý spĺňal tieto štandardy. Potom už nič nebránilo dohode medzi Vládou a OSN o stíhaní podľa kambodžského zákona za zločiny spáchané počas obdobia Demokratickej Kambodže (ďalej len „dohoda“), ktorá bola podpísaná 6. 6. 2003.

3.2. Jurisdikcia súdu

Dohoda presne vymedzovala kto, v akom období a za aké činy môže byť stíhaný pred týmto „ad hoc“ orgánom. Čo sa týka časovej pôsobnosti, stíhané mohli byť len trestné činy spáchané v období medzi 17-tym aprílom 1975 a 6-tym januárom 1979. Z hľadiska osobnej pôsobnosti pod jurisdikciu spadali len najvyšší predstavitelia

¹³ <http://www.pict-pcti.org/courts/hybrid.html>.

¹⁴ Williams, S.: The Cambodian Extraordinary Chambers – A dangerous precedent for international justice. In: *Current developments – Public international law*, s. 22.

Demokratickej Kambodže a tí ktorí boli najviac zodpovední za spáchanie trestných činov. Pred týmto súdom nebudú stíhaní tí ktorí boli len členmi Červených Kmérov a takisto nebudú stíhaní ani rodinní príslušníci najvyšších predstaviteľov a osôb najviac zodpovedných za spáchané trestné činy.¹⁵ Vecnú pôsobnosť teda okruh trestných činov ktoré smú byť prejednávané pred súdom dohoda obmedzuje na tieto: vražda, mučenie, náboženské prenasledovanie, genocída a zločiny proti ľudskosti (*zotročenie, vyhostenie, mučenie, znásilnenie...*), vojnové zločiny, ničenie kultúrnych statkov, zločiny proti medzinárodne chráneným osobám (diplomati).¹⁶

3.3. Organizácia súdu

Mimoriadne súdne siene pozostávajú z dvoch úrovní, zo súdnej komory (Trial Chamber), ktorá pozostáva z 5 sudcov (2 medzinárodných a 3 z Kambodže) a z najvyššej súdnej komory (Supreme Trial Chamber), ktorá pozostáva zo 7 sudcov (3 medzinárodných a 4 z Kambodže), ktorý je zároveň odvolacou a konečnou inštanciou. Medzinárodných sudcov vymenúva Generálny tajomník OSN z nich potom Najvyššia súdna rada v Kambodži vyberie 5, takisto aj vymenuje 7 domácich sudcov. Sudcovia budú starostlivo vyberaní, musia spĺňať najvyššie morálne kritéria, musia byť bezúhonní, nezávislí a mali by mať skúsenosti s trestným právom.

Na to, aby bol obžalovaný odsúdený, je potrebné dosiahnutie tzv. „super väčšiny“ (super - majority), čo na prvej úrovni znamená 4 hlasy z 5 a na druhej úrovni 5 hlasov zo 7. Ak sa takáto super väčšina nedosiahne obvinený je prepustený (prezumpcia nevinu). Touto super väčšinou sa malo dosiahnuť to aby rozhodnutie súdu predstavovalo vôľu oboch zložiek senátu, keďže domáci sudcovia mali v oboch senátoch nadpolovičnú väčšinu.

O tom, koho postaviť pred súd a koho nie, budú rozhodovať dvaja prokurátori (1 domáci a 1 medzinárodný). Ak by sa im nepodarilo dosiahnuť zhodu v tom, či niekoho postaviť pred súd alebo nie, zide sa 5 členný súd, ktorý rozhodne o tom či sa bude prípadom zaoberať alebo nie. Ak sa prípad dostane pred súd, sudcovia si vypočujú všetky dôkazy (obhajobu aj obžalobu) a potom sa medzi sebou poradia a rozhodnú. Svoje rozhodnutie potom každý sudca písomne odôvodní. Všetky rozhodnutia budú zverejnené.¹⁷

3.4. Financovanie súdu

Odhadované náklady na financovanie súdu boli vo výške 20 miliónov USD na rok. Pri predpokladanej dĺžke trvania činnosti súdu, ktorú odhadovali na 3 roky, to vychádzalo zhruba na 60 miliónov USD. Čo je v porovnaní s Medzinárodným tribunálom pre bývalú Juhosláviu alebo Medzinárodným tribunálom pre Rwandu omnoho menej

¹⁵ http://www.cambodia.gov.kh/krt/english/introduction_eng/index.htm.

¹⁶ NS/RKM/1004/006 Zákon o zriadení Mimoriadnych súdnych sieni, čl. 2-8.

¹⁷ Williams, S.: The Cambodian Extraordinary Chambers – A dangerous precedent for international justice. In: *Current developements – Public international law*, s. 230-236.

(ročne náklady na prevádzku týchto tribunálov sa vyšplhali na 100 miliónov USD). Súdny bol financovaný kombinovane. Časť nákladov uhradila vláda a ďalšia časť sa uhradila z dobrovoľných príspevkov členských krajín OSN. Finančnú pomoc poskytl mnoho krajín, Austrália, Japonsko, Veľká Británia, Francúzsko, USA...

4. Východný Timor

4.1. Misia UNTAET

Misia UNTAET (prechodná správa nad Východným Timorom) bola zriadená rezolúciou BR OSN 1272 (1999) dňa 25. októbra 1999 a trvala až do 20. mája 2002. Jej úlohou bolo, počas prechodného obdobia, viesť správu krajiny, zabezpečiť prechodnú legislatívu a exekutívu, vytvoriť súdne orgány, ktoré tam dovtedy prakticky neexistovali, a podieľať sa na obnovení samosprávy. Na čele stál Prechodný správca,¹⁸ ktorý vykonával všetky zákonodarne, výkonné a súdne funkcie.¹⁹

4.2. Vznik a organizácia súdu vo Východnom Timore

Jednou z úloh, ktoré prechodná správa mala vykonať, bolo vytvoriť fungujúce súdnictvo. Jedným z prvých krokov, čo prechodný správca podnikol, bolo vytvorenie prechodnej Súdnej Rady.²⁰ Pozostávala z 3 domácich a 2 medzinárodných sudcov. Ich funkčné obdobie bolo 6 mesiacov a hlavnou náplňou ich práce bolo vytvoriť etický kódex pre sudcov a slúžiť ako poradný orgán pre prechodného Správca.²¹ Prechodný správca vymenúva sudcov, ktorí spĺňajú podmienky ktoré sa stanovili (príslušné právnické vzdelanie, dostatočná prax a morálna spôsobilosť).²² Títo sudcovia sú pridelení do senátov na jednotlivých okresných súdoch, alebo na odvolacom súde. Senáty boli na oboch úrovniach trojčlenné a hlas každého sudcu má rovnakú váhu. V rámci tejto štruktúry boli vytvorené na oboch úrovniach panely s výlučnou právomocou nad závažnými trestnými činmi. Tieto senáty boli takisto trojčlenné, lenže sa skladali z 1 domáceho sudcu a z 2 medzinárodných. Ich sídlo bolo v Dili a mali výlučnú právomoc na súdenie trestných činov: mučenie, genocída, vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti – pri týchto trestných činoch mali senáty univerzálnu jurisdikciu a pri trestných činoch: vraždy a sexuálne trestné činy mali jurisdikciu len ak tieto činy boli spáchané počas obdobia medzi 1. januárom 1999 a 25. októbrom 1999.²³ V súlade so zásadami, ktoré dohoda o zriadení panelov s výlučnou právomocou nad závažnými trestnými činmi uznáva,²⁴ sú v dohode podrobne definované všetky vyššie uvedené

¹⁸ Sergio Vieira de Mello.

¹⁹ UNTAET/REG/1999/1, čl. 1 ods. 1.

²⁰ UNTAET/REG/1999/3, čl. 1.

²¹ UNTAET/REG/1999/3, čl. 2.

²² UNTAET/REG/1999/3, čl. 9.

²³ UNTAET/REG/2000/15, § 2.

²⁴ UNTAET/REG/2000/15, § 11 – 13.

trestné činy.²⁵ Je tomu tak preto, aby bolo jasné pre ktoré prípady boli tieto senáty vytvorené a najmä preto, aby sa okruh trestných činov zúžil len na tie najzávažnejšie.

5. Kosovo

Misia prechodnej správy OSN na území Kosova (UNMIK) má rovnakú funkciu ako misia UNTAET vo Východnom Timore s tým rozdielom, že na jej čele nestál prechodný Správca ale osobitný Predstaviteľ Generálneho Tajomníka (The special Representative of Secretary-General). Jednou z jeho základných úloh bolo zabezpečiť funkcie právneho štátu a efektívne súdnictvo a políciu. Na rozdiel od Východného Timoru, v Kosove súdy existovali, problém však bol s ich nezávislosťou.²⁶

Prvým krokom bolo vytvorenie ad hoc odvolacieho súdu, ktorý slúžil na prejednávanie odvolaní voči rozsudkom okresného súdu. Senát sa skladal z 5 sudcov, ktorých menoval osobitný Predstaviteľ Generálneho Tajomníka.²⁷ Čo bolo dobrým základom pre zvýšenie spravodlivosti v súdnych rozhodnutiach. Ďalším krokom bolo nariadenie UNMIK/REG/2000/64, ktoré v čl. 1 umožňovalo, v ktoromkoľvek štádiu procesu, prokurátorovi, obhajcovi alebo obžalovanému požiadať o pridelenie medzinárodného sudcu, prokurátora alebo o zmenu miesta konania. Také isté oprávnenie mal aj osobitný Predstaviteľ Generálneho Tajomníka pokiaľ to považoval za potrebné. Po schválení žiadosti osobitným Predstaviteľom, Ministerstvo súdnych záležitostí (Department of Judicial Affairs) neodkladne určí medzinárodného štátneho zástupcu, medzinárodného vyšetrovacieho sudcu alebo trojčlenný senát zložený minimálne z dvoch medzinárodných sudcov, z ktorých jeden je aj predseda senátu.²⁸ Sídлом tohto senátu je Mitrovica. Zoznam medzinárodných sudcov a prokurátorov schvaľuje a do funkcie menuje (aj odvoláva) osobitný Predstaviteľ Generálneho Tajomníka. Medzinárodným sudcom alebo prokurátorom sa môže stať iba osoba s príslušným právnickým vzdelaním, dlhoročnou praxou v oblasti trestného práva, s vysokým morálnym kreditom a s čistým registrom trestov.²⁹ Jurisdikcia tohto senátu bola iba v oblasti trestného práva. Medzinárodní sudcovia a prokurátori mali rovnaké postavenie ako domáci.

²⁵ UNTAET/REG/2000/15, § 4- 9.

²⁶ Prevažná časť obyvateľov Kosova boli Albánci (cca 85%), čo znamenalo, že aj v jednotlivých inštitúciách mali väčšinové zastúpenie. To malo, vďaka národnostnej neznášanlivosti, ktorá v Kosove panovala, neblahý vplyv na priebeh niektorých vyšetrovaní a súdnych procesov.

²⁷ UNMIK/REG/1999/5, čl. 1.

²⁸ UNMIK/REG/2000/64, čl. 2.

²⁹ UNMIK/REG/2000/6, čl. 1-2.

6. Záver

6.1. Zhrnutie

Interakcia vnútroštátneho a medzinárodného trestného súdnictva sa najväčšími prejavila v:

1. Splnomocnenec OSN (prechodný Správca, osobitný Predstaviteľ, ale aj samotný Generálny tajomník OSN³⁰) menoval medzinárodných sudcov a prokurátorov.
2. Splnomocnenec OSN sa podieľal na tvorbe zákonov,³¹ podľa ktorých senáty neskôr rozhodovali (a ktoré umožňovali začleniť takýto medzinárodný prvok do sústavy vnútroštátnych súdov).
3. Splnomocnenec OSN sa podieľal na obnove sústavy súdov (Východný Timor).
4. Účasť medzinárodných sudcov a prokurátorov pri riešení závažných trestných činov (zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny, genocída...), ktoré spáchali jednotlivci (nie štáty).
5. OSN³² sa taktiež v prevažnej miere podieľala na financovaní týchto misií (UNMIK, UNTAET) a súdov.

6.2. Zhodnotenie

Idea takýchto vnútroštátnych súdov s medzinárodným prvkom – zmedzinárodnené súdy, bola v čase vzniku novinkou, ktorá sa stretla s rôznymi reakciami. Kritici síce uznávali „bona fides“ tejto myšlienky, no na druhej strane sa obávali, že v praxi nebude fungovať podľa predstáv.

Po „uvedení do života“, ani jeden z vyššie spomínaných tribunálov sa nevyhol problémom, ktoré mu bránili v efektívnej činnosti. Spoločným problémom všetkých boli financie. Problém zo zhromažďovaním potrebného množstva finančných prostriedkov spôsoboval oddiaľovanie alebo predlžovanie súdnych sporov, čo malo v konečnom dôsledku celkove zvýšenie nákladov na chod samotného tribunálu. Čo sa týka ďalších nedostatkov, boli to najmä: nedostatok „domácich“ odborníkov (V. Timor),³³ neochota spolupracovať medzi domácimi a medzinárodnými sudcami a prokurátormi (Kosovo), alebo nedostatočná územná pôsobnosť (Kambodža, V. Timor).³⁴

³⁰ Vymenoval medzinárodných sudcov a prokurátorov pre Mimoriadne súdne siene v Kambodži.

³¹ ..., aby splňali aspoň minimálne požiadavky medzinárodného práva.

³² Prevažnú časť peňazí tvorili dobrovoľné príspevky členských štátov.

³³ Počas obdobia keď bol V. Timor pod vládou Indonézie bolo vymenované len minimálne množstvo sudcov z V. Timoru, aj to niektorí z nich po referende, zo strachu, radšej utiekli do Indonézie.

³⁴ ..., ak osoby spadajúce pod jurisdikciu daného súdu utiekli, alebo z iného dôvodu sa nachádzajú na území iného štátu, ten nemá povinnosť vydať takého zločinca.

Napriek všetkým týmto nedostatkom sa domnievame, že vznik týchto zmedzinárodných súdov bol krok vpred. Je už len na OSN a zainteresovaných štátoch, aby sa poučili z chýb, ktoré sa v minulosti spravili a v prípade potreby vytvorili taký hybridný súd, ktorý by fungoval bez vyššie uvedených nedostatkov.

Medzinárodné trestné súdnictvo

Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 16. apríla 2010 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach

Zborník vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy projektu VVGS č. 58/09-10 „*Prínos Európskej únie k uplatňovaniu sankcií Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov*“.

Zostavila: Ľubica Širicová

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Odborné poradenstvo: Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach
<http://www.upjs.sk/pracoviska/univerzitna-kniznica>
Rok vydania: 2010
Náklad: 100 ks
Rozsah strán: 206
Vydanie: prvé
Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

ISBN: 978-80-7097-809-2

ISBN 978-80-7097-809-2

9 788070 197809 2